

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง

พลวัตจีนภายใต้ 40 ปี นโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศ

Dynamism of China under 40 Years of the Reform and Opening Up Policy

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร ดาบเพชร

ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

338.951
ศ463พ
2558

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณเงินรายได้ของคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประจำปีงบประมาณ 2557

338.951
ศ463พ
2558

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง พลวัตจีนภายใต้ 40 ปี นโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศ

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณเงินรายได้ของคณะสังคมศาสตร์

ประจำปีงบประมาณ 2557

ผู้วิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร ดาบเพชร
ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
เลขที่ 114 สุขุมวิท 13 แขวงคลองเตยเหนือ
เขตวัฒนา กรุงเทพ 10110
โทรศัพท์ 0-2649-5160
โทรสาร 0-2649-5160

จัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2558

- 2 ก.พ. 2559

A 403A51

บทคัดย่อ

ผู้วิจัย ศิริพร ดาบเพชร

ชื่อเรื่อง พลวัตจีนภายใต้ 40 ปี นโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศ

คำสำคัญ พลวัต, จีน, นโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศ

งานวิจัยนี้ศึกษาวิเคราะห์พลวัตของประเทศจีนจากการดำเนินนโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศ ตั้งแต่ ค.ศ. 1978 ถึงปัจจุบัน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาประเทศของจีน ที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ และศึกษาถึงปัญหาจากการพัฒนาประเทศและแนวทางแก้ไข เพื่อใช้เป็นบทเรียน งานวิจัยนี้ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ในการศึกษาค้นคว้า โดยใช้ข้อมูลจากเอกสารหลักฐานต่างๆ และข้อมูลจากการสัมภาษณ์

ผลการศึกษาพบว่า การปฏิรูปประเทศทำให้เศรษฐกิจจีนขยายตัวอย่างมาก จีนสามารถแก้ปัญหาความอดอยากและยากจนได้สำเร็จ โดยพัฒนาเป็นประเทศที่มีรายได้ขนาดกลาง และเป็นผู้ผลิตอันดับหนึ่งของโลก ประชากรจีนหลายร้อยล้านคนเปลี่ยนฐานะจากยากจนเป็นชนชั้นกลาง อย่างไรก็ตาม จีนประสบปัญหาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจหลายประการ เช่น ความแตกต่างทางรายได้ระหว่างเมืองกับชนบท ปัญหาการทุจริต ปัญหามลภาวะที่รุนแรง และปัญหาคุณภาพชีวิตของแรงงาน ปัญหาเหล่านี้ทำให้รัฐบาลจีนชุดปัจจุบันเร่งแก้ปัญหา และวางแผนปรับนโยบายพัฒนาประเทศจากการพึ่งพาการลงทุนจากภายนอกและอุตสาหกรรมหนัก มาเป็นการพึ่งการบริโภคภายใน และปรับโครงสร้างการปฏิรูปเศรษฐกิจโดยเน้นการสร้างสมดุลและการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างช้าๆ แต่ยั่งยืน

Abstract

Researcher Siriporn Dabphet

Title Dynamism of China under 40 Years of the Reform and Opening Up Policy

Keywords Dynamics, China, the Reform and Opening Up Policy

This research aims at examining dynamics of China under the reform and opening up policy since 1978. It aims to study China's reforms and its impact. China's experiences and problems are good lessons of other countries.

Through a detailed analysis of historical and interview data, results indicated that since China started economic reforms, it achieved impressive results. China has shifted from a poor underdeveloped country to a middle income country and become the "world's factory". Millions of Chinese people have been moved from poverty to the middle class.

However, China has faced some serious problems, that is, income inequality between urban and rural areas, corruption, and pollution. Also, living and working conditions of labors were poor. The current China's government has been trying to resolve these problems. Moreover, the government planned to transit Chinese economy from relying on foreign investment and heavy industry to relying on internal consumption. It also set structural reforms, shifting to a slower and more sustainable level of growth.

ประกาศคุณูปการ

งานวิจัยเรื่อง "พลวัตจีนภายใต้ 40 ปี นโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศ" นี้สำเร็จลงได้โดยการสนับสนุนจากหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอขอบคุณคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่เห็นความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพอาจารย์โดยจัดสรรทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณเงินรายได้ของคณะสังคมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2557 ให้คณาจารย์และบุคลากรเพื่อทำงานวิจัย ซึ่งมีส่วนสำคัญที่ทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จได้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ วุฒิชัย มูลศิลป์ ผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำทั้งในด้านความถูกต้องของข้อมูล ให้ยืมหนังสือสำคัญๆ และกรุณาให้สัมภาษณ์เล่าเรื่องราวจากประสบการณ์ตรงที่ท่านมีโอกาสไปใช้ชีวิตอยู่ที่ประเทศจีนในช่วงต้นทศวรรษ 1980 ซึ่งเป็นช่วงแรกของการปฏิรูปและเปิดประเทศจีนไม่นาน ข้อมูลเหล่านี้ทำให้เห็นสภาพสังคมจีนในยุคต้นของการปฏิรูปชัดเจนมากยิ่งขึ้น

รวมทั้งขอพระขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่คณะสังคมศาสตร์แต่งตั้งขึ้นเพื่อประเมินคุณภาพงานวิจัยชิ้นนี้ ที่ได้ให้ข้อชี้แนะต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์นี้มีความถูกต้อง ชัดเจน และให้ข้อมูลที่ทันสมัยมากที่สุด

ผู้วิจัยขอขอบคุณเพื่อนร่วมงานหลายท่านในภาควิชาประวัติศาสตร์ ที่ได้แลกเปลี่ยนมุมมองความรู้และการพูดคุยที่ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดจากการทำงาน ขอขอบคุณคุณเบญจวรรณ สว่างคง นักวิชาการศึกษา ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ ที่ช่วยพิมพ์ร่างงานวิจัยในหลายๆ ส่วนให้อย่างเรียบร้อย และขอบคุณนิสิตวิชาเอกประวัติศาสตร์ที่ได้เรียนวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกสมัยใหม่ วิชาหัวข้อเฉพาะในประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออก และวิชาสัมมนาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกในปีการศึกษา 2556 – 2558 ที่มีส่วนทำให้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมอยู่เสมอเกี่ยวกับประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ งานวิจัยนี้จะได้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในวิชาเหล่านี้ต่อไป

สารบัญ

บทคัดย่อ i

ประกาศคุณูปการ iii

สารบัญ iv

บัญชีตาราง vii

บัญชีภาพประกอบ vii

บทที่ 1 บทนำ 1

บทที่ 2 การพัฒนาประเทศของจีนตามแนวทางคอมมิวนิสต์สมัยเหมา เจ๋อตง 8

2.1 การฟื้นฟูเศรษฐกิจของจีนตามแนวทางสังคมนิยม (ค.ศ. 1949 - 1961) 9

2.1.1 ระยะการฟื้นฟูและบูรณะประเทศ (ค.ศ. 1949–1952) 9

2.1.2 ระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจ 5 ปี ฉบับที่ 1 (ค.ศ.1953– 1957) 11

2.1.3 ระยะก้าวกระโดดไกลไปข้างหน้าและ
การจัดตั้งระบบนารวม (ค.ศ. 1958–1961) 12

2.2 แนวทางทุนนิยมกับการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจ (ค.ศ. 1962 – 1965) 15

2.3 การปฏิวัติวัฒนธรรมและผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ
(ค.ศ. 1966 – 1976) 17

2.3.1 การเคลื่อนไหวต่างๆ ในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรม 18

2.3.2 ผลกระทบจากการปฏิวัติวัฒนธรรม 21

บทที่ 3 การปฏิรูปประเทศภายใต้นโยบายสี่ทันสมัยและการเปิดประเทศจีน 24

3.1 นโยบายสี่ทันสมัยและการเปิดประเทศในทศวรรษ 1980 25

3.1.1 การปฏิรูปภาคเกษตรกรรม: ความสำเร็จของ
ระบบความรับผิดชอบ 26

3.1.2 การปฏิรูปภาคอุตสาหกรรมในระยะแรก 29

3.1.3 การเปิดประเทศ: ความสำเร็จและปัญหาในทศวรรษแรก 31

3.1.4 การขยายตัวของเขตเศรษฐกิจพิเศษตั้งแต่ ค.ศ. 1984 37

3.2 ผลจากการปฏิรูปและเปิดประเทศในทศวรรษ 1980 39

3.2.1 ผลด้านเศรษฐกิจ 40

3.2.2 ปัญหาจากการปฏิรูปเศรษฐกิจในสมัยแรก 45
3.3 พลวัตจีนในทศวรรษแรกของการปฏิรูปและเปิดประเทศ 50
3.3.1 พลวัตด้านเศรษฐกิจ สังคม วิถีชีวิตผู้คน 50
3.3.2 พลวัตด้านค่านิยมในสังคมและ
การเคลื่อนไหวทางสังคมของประชาชน 54
3.3.3 พลวัติการเปลี่ยนแปลงของเมือง 63

บทที่ 4 การเปิดและปฏิรูปประเทศสมัยที่ 2 : ยุคแห่งการเติบโตของจีน 68
4.1 เติ้ง เสี่ยวผิงกับการกำหนดอนาคตของจีน 70
4.1.1 การเมืองภายในและการต่างประเทศ
หลังวิกฤติการณ์เทียนอานเหมิน 70
4.1.2 การเข้าสู่เศรษฐกิจตลาดสังคมนิยม
และการสานต่อนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจ 73
4.2 การขยายตัวทางเศรษฐกิจในทศวรรษ 1990 และผลที่เกิดขึ้น 80
4.2.1 การขยายตัวของเขตเศรษฐกิจและเขตอุตสาหกรรม 81
4.2.2 การปฏิรูประบบการเงิน การธนาคาร 86
4.2.3 การขยายตัวของการค้าและการลงทุนจากต่างประเทศ 89
4.3 พลวัตจีนในทศวรรษ 1990 92
4.3.1 การเปลี่ยนแปลงของเมืองและการอพยพของประชากร 92
4.3.2 การเปลี่ยนแปลงของสังคมจีนกับการขยายตัว
ของลัทธินอกศาสนา 96
4.3.3. พลวัตด้านการต่างประเทศ: การสร้างความร่วมมือ
และการให้ความช่วยเหลือต่างชาติของจีน 99

บทที่ 5 จีนในฐานะมหาอำนาจทางเศรษฐกิจในคริสต์ศตวรรษที่ 21 102
5.1 พัฒนาการสำคัญทางเศรษฐกิจของจีนในทศวรรษ 2000 104
5.1.1 การใช้ระบบกลไกราคาหรือการเปิดเสรีทางราคา 104
5.1.2 การเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก 105
5.1.3 ผลกระทบจากเศรษฐกิจโลก ค.ศ. 2008 109
5.2 พัฒนาการสำคัญทางเศรษฐกิจของจีนในทศวรรษ 2010 113
5.2.1 การสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจของจีน 113

5.2.2 นโยบายการพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันตก 117
5.2.3 จีนในฐานะ "โรงงานของโลก" 120
5.2.4 The New Normal : นโยบายสร้างความยั่งยืนของจีน 123
5.2.5 การสร้างความสัมพันธ์กับต่างประเทศผ่านเครือข่ายเศรษฐกิจ 128
5.3 พลวัตจีนในคริสต์ศตวรรษที่ 21 131
5.3.1 การยกระดับมาตรฐานการศึกษาของประชาชนจีน 132
5.3.2 ความไม่สมดุลด้านรายได้ระหว่างเมืองกับชนบท
กับผลกระทบต่อเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม 134
5.3.3 การสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจกับการลดปัญหาสิ่งแวดล้อม 139
5.3.4 ปัญหาการทุจริตและแนวทางแก้ไข 142

บทที่ 6 บทสรุป 150

บรรณานุกรม 161

ประวัติย่อผู้วิจัย 169

บัญชีตาราง

ตารางที่ 1 การดำเนินการทางเศรษฐกิจของจีนในทศวรรษ 1980 45
ตารางที่ 2 อัตราการลงทุนและการบริโภคของประเทศต่างๆ ใน ค.ศ. 2010 112
ตารางที่ 3 จำนวนนักเรียนจีนในสหรัฐอเมริการะหว่าง ค.ศ. 2005 – 2014 134

บัญชีภาพประกอบ

ภาพที่ 1 แผนที่ที่ตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ 4 แห่งแรกของจีน 32
ภาพที่ 2 แผนที่แสดงเขตเศรษฐกิจพิเศษของจีนและเมืองเปิดตามเมืองท่าชายฝั่ง 39
ภาพที่ 3 แผนภาพแสดง GDP ของจีนระหว่าง ค.ศ. 1952 – 2003 40
ภาพที่ 4 แผนภาพเปรียบเทียบจำนวนการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (ร้อยละของ GDP) ในช่วงเติบโตทางเศรษฐกิจของจีน เกาหลีใต้ ไต้หวัน และญี่ปุ่น 44
ภาพที่ 5 เติ้ง เสี่ยวผิงบนปกนิตยสาร Time ฉบับเดือน ก.ย. 1985 และ ม.ค. 1986 45
ภาพที่ 6 แผนภาพเปรียบเทียบการเติบโตของเขตเศรษฐกิจพิเศษเซินเจิ้น ใน ค.ศ. 1980 และ 2011 65
ภาพที่ 7 ภาพโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์การเดินทางไปเขตเศรษฐกิจพิเศษเซินเจิ้น ของเติ้ง เสี่ยวผิงใน ค.ศ. 1992 76
ภาพที่ 8 ภาพความเจริญของเขตผู่ตงของเมืองซั่งไห่จากการพัฒนาในทศวรรษ 1990 82
ภาพที่ 9 แผนที่แสดงที่ตั้งเขตเศรษฐกิจสำคัญของจีนตั้งแต่ ค.ศ. 1980 85
ภาพที่ 10 แผนที่เขตพัฒนาอุตสาหกรรมชั้นสูงของจีน 85
ภาพที่ 11 ภาพผู้นำรุ่นที่ 4 และ 5 ของจีน 103
ภาพที่ 12 แผนภาพร้อยละของ GDP ของจีนและสหรัฐอเมริกาใน ค.ศ. 2007 – 2014 107
ภาพที่ 13 แผนภาพการเติบโตของ GDP ของจีน ค.ศ. 1979 – 2013 110
ภาพที่ 14 แผนภาพแสดงผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) เปรียบเทียบระหว่าง GDP ของโลก เอเชียตะวันออกและแปซิฟิก และจีน ระหว่าง ค.ศ. 1965 – 2010 111
ภาพที่ 15 ภาพการเติบโตของมหานครฉงชิ่ง 120
ภาพที่ 16 แผนภาพ มูลค่าเพิ่มรวมการผลิต (Gross Value Added Manufacturing) ในจีน สหรัฐฯ และญี่ปุ่นระหว่าง ค.ศ. 2004 – 2012 121

บทที่ 1
บทนำ

1.1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ปัจจุบันประเทศจีน หรือ สาธารณรัฐประชาชนจีน ได้รับการยอมรับว่าเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจดีติดอันดับต้นของโลก มีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับสูง และเป็นประเทศที่เข้าไปลงทุนในภูมิภาคต่างๆ สูง มีความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์สูงดังเห็นได้จากความสำเร็จของโครงการอวกาศของจีน และมีความเข้มแข็งทางการทหารสูง ประกอบกับจีนเป็นประเทศที่มีประชากรมากที่สุดของโลก ปัจจัยเหล่านี้ทำให้จีนในปัจจุบันได้รับการจับตามองในฐานะประเทศมหาอำนาจทางการเมืองและมหาอำนาจทางเศรษฐกิจของโลก

การเติบโตทางเศรษฐกิจของจีนอย่างรวดเร็วของจีนได้รับการยกย่องและเป็นที่จับตาดูจากนานาชาติอย่างมาก เพราะในขณะที่ประเทศสังคมนิยมอื่นๆ รวมถึงมหาอำนาจอย่างอดีตสหภาพโซเวียตต้องล่มสลายไปเมื่อ ค.ศ. 1991 แต่จีนยังคงเป็นประเทศสังคมนิยมเพียงประเทศเดียวที่รักษาระบบการปกครองภายใต้พรรคคอมมิวนิสต์อย่างเหนียวแน่น และมีรูปแบบการปกครองที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง คือ มีรูปแบบการปกครองเป็นสังคมนิยม แต่ปฏิรูปเศรษฐกิจให้เป็นแบบทุนนิยม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจจีนได้รับการพัฒนาและประสบความสำเร็จอย่างรวดเร็ว

การพัฒนาประเทศของจีนที่นำมาสู่ความสำเร็จทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าด้านอื่นๆ ในปัจจุบันนั้นเริ่มขึ้นอย่างจริงจังใน ค.ศ. 1978 เมื่อเติ้ง เสี่ยวผิง ได้เสนอนโยบายการพัฒนาประเทศที่อดีตนายกรัฐมนตรีโจว เอินไหล เคยเสนอไว้เมื่อ ค.ศ. 1975 คือ นโยบายสี่ทันสมัย ซึ่งที่ประชุมของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1978 ให้ความเห็นชอบกำหนดให้นโยบายสี่ทันสมัยเป็นโครงการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศระหว่าง ค.ศ. 1976 – 1985 ซึ่งเป็นนโยบายที่มุ่งพัฒนาประเทศในด้านการเกษตร อุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการป้องกันประเทศ โดยมีเป้าหมายเพื่อทำให้จีนเป็นประเทศพัฒนาในระดับกลาง

หลังจากรัฐบาลประกาศนโยบายสี่ทันสมัยออกมา รัฐบาลยังได้ออกนโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศตามมา นำไปสู่การปฏิรูปเศรษฐกิจทั้งในด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การเงินการธนาคาร การเปิดประเทศรับการลงทุนจากต่างชาติ และการเปิดประเทศด้วยการประกาศเขตเศรษฐกิจพิเศษที่อนุญาตให้ประเทศต่างๆ รัฐบาลจีนได้เริ่มเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษขึ้นใน ค.ศ. 1979 จำนวน 4 เขต คือ เซินเจิ้น (Shenzhen) จูไห่ (Zhuhai) ซานโถว (Shantou หรือ ซัวเถา) และเซี่ยเหมิน (Xiamen) ทั้งหมดอยู่ชายฝั่งทะเลของมณฑลกว่างตง (Guangdong หรือกวางตุ้ง) และมณฑลฝูเจี้ยน (Fujian)

รวมทั้งอนุญาตให้ประเทศทุนนิยมเข้าไปตั้งโรงงาน หรือลงทุนร่วมกับจีน โดยมีจุดประสงค์เพื่อผลิตสินค้าส่งออกไม่ใช่เป็นการเปิดประเทศจีนให้กับสินค้าต่างชาติ[1]

นอกจากนี้รัฐบาลจีนได้ปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการลงทุน การถือครองและแบ่งปันผลประโยชน์ และกฎหมายเกี่ยวกับภาษีต่างๆ เช่น การประกาศใช้กฎหมายเกี่ยวกับการใช้เงินทุนต่างประเทศ กำหนดสัดส่วนการลงทุนจากภายนอก ลดหย่อนภาษีสำหรับนักธุรกิจต่างชาติที่เข้ามาลงทุน และให้สิทธิพิเศษสำหรับนักลงทุนต่างชาติในการผลิตสินค้าจำหน่ายภายในประเทศจีน หลังจากการพัฒนาเศรษฐกิจผ่านไประยะหนึ่ง เศรษฐกิจของจีนเติบโตมากขึ้น โดยเฉพาะด้านการลงทุนจากต่างประเทศ ทำให้ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1984 จีนได้เปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษเพิ่มอีก 14 แห่ง ที่เมืองท่าชายฝั่งทะเล อันแสดงถึงความสำเร็จของเขตเศรษฐกิจพิเศษ

แม้ว่าการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษของจีนจะประสบความสำเร็จ มีบริษัทร่วมทุนระหว่างจีนกับต่างชาติเพิ่มขึ้นกว่าร้อยแห่ง แต่ส่วนมากมักประสบปัญหา เช่น ปัญหาแรงงานชาวจีน ที่มีค่าแรงถูกแต่ขาดความรู้ความชำนาญ ไม่เคยผ่านการฝึกหัด ปัญหาการเรียกร้องต่างๆ อันเนื่องมาจากช่องว่างทางกฎหมายหรือสัญญา ทำให้เกิดการฟ้องร้องกันอยู่เสมอ และมีการเรียกร้องให้ออกกฎหมายใหม่ที่มีข้อบังคับที่มีมาตรฐาน ทำให้ใน ค.ศ. 1982 ได้มีการปรับปรุงแก้ไขธรรมนูญการปกครองประเทศ ที่กำหนดว่า สภาประชาชนแห่งชาติจะทำหน้าที่ด้านนิติบัญญัติ เพื่อร่างกฎหมาย โดยกระทรวงยุติธรรมที่ถูกยุบไปเมื่อ ค.ศ. 1959 ได้รับการจัดตั้งขึ้นมาอีกครั้งใน ค.ศ. 1979 และเมื่อถึง ค.ศ. 1984 มีการจัดตั้งศาลขึ้นใหม่ ประมาณ 15,000 แห่ง ตั้งศาลพิเศษขึ้น 4 ระดับ รวมทั้งจัดตั้งศาลประชาชนและจัดตั้งโรงเรียนอบรมด้านกฎหมาย[2]

นอกจากนี้จีนให้ความสำคัญต่อการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การทหาร ทำให้จีนสามารถผลิตอาวุธนิวเคลียร์ พัฒนากองทัพ และโครงการอวกาศจนประสงความสำเร็จ ส่วนด้านเทคโนโลยีนั้น จีนมีการพัฒนาสูง แม้ปัจจุบันจีนจะเน้นสินค้าราคาถูกเพื่อตีตลาดล่าง และสินค้าที่ประทับตรา Made in China จะมีภาพลักษณ์ของความเป็นสินค้าราคาถูก คุณภาพต่ำ หรือของปลอม ซึ่งการเน้นขายสินค้าราคาถูก เพื่อขยายตลาด ทำให้มูลค่าการส่งออกของจีนสูงเป็นอันดับหนึ่งของโลกใน ค.ศ. 2009 และยังคงเติบโตอย่างต่อเนื่อง แต่ขณะเดียวกันจีนก็มีสินค้าอิเลกทรอนิกส์และเทคโนโลยีที่ได้รับการยอมรับในระดับสากลหลายประเภท เช่น สินค้าในเครือไฮเออร์กรุ๊ป (Haier Group) หัวเว่ย

---

[1] วุฒิชัย มูลศิลป์. (2542). "เติ้ง เสี่ยวผิง กับการทำประเทศจีนให้ทันสมัย" *วารสารประวัติศาสตร์* หน้า 33.

[2] John K. Fairbank. (1992). *China A New History.* p. 417.

(Huawei) และใน ค.ศ. 2011 จีนกลายเป็นโรงงานของโลกที่ชาติต่างๆ ใช้จีนเป็นฐานการผลิตสินค้าทุกประเภทตั้งแต่สินค้าประเภทรถยนต์ สินค้าอิเลกทรอนิกส์ระดับสูง หรือสินค้าประเภทเสื้อผ้า ของเล่นเด็ก ของใช้ในชีวิตประจำวัน

การปฏิรูปและเปิดประเทศก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อจีนเป็นอันมาก โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจที่มีอัตราการเติบโตในระดับสูง ตั้งแต่ ค.ศ. 1979 – 1991 มีนักลงทุนต่างชาติเข้าไปลงทุนในจีนเป็นจำนวนมาก การค้ากับต่างประเทศเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่วนภาคการเกษตรของจีนมีอัตราการเพิ่มขึ้นของผลผลิต มีการพัฒนาพื้นที่ชนบทไปสู่ความเป็นเมืองมากขึ้น รัฐสนับสนุนให้เกษตรกรสามารถทำและถือครองธุรกิจได้ ทำให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในภาคเศรษฐกิจมากขึ้น ภาคอุตสาหกรรมได้รับการพัฒนามากขึ้น ทั้งอุตสาหกรรมหนัก เช่น อุตสาหกรรมเหล็กกล้า น้ำมัน พลังงานไฟฟ้า ถ่านหิน และอุตสาหกรรมเบา เช่น สินค้าอุปโภคบริโภค เสื้อผ้า เครื่องไฟฟ้า

ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศต่อหัวประชากร (GDP Per Capita) เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี เช่น ใน ค.ศ. 2000 GDP ต่อหัวประชากรของจีน คือ 949 ดอลลาร์สหรัฐต่อคน ใน ค.ศ. 2003 เพิ่มขึ้นเป็น 1,274 ดอลลาร์สหรัฐต่อคน ใน ค.ศ. 2009 เพิ่มเป็น 3,524 ดอลลาร์สหรัฐต่อคน และเพิ่มเป็น 6,091 ดอลลาร์สหรัฐต่อคน ใน ค.ศ. 2012[1] และใน ค.ศ. 2012 จีนเป็นประเทศที่มีการเจริญเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศเป็นอันดับสองของโลก คือ 8,227,103 ล้านดอลลาร์สหรัฐ รองจากสหรัฐอเมริกาที่มีอัตราการเติบโตของ GDP เป็นอันดับหนึ่งของโลก คือ 16,244,600 ล้านดอลลาร์สหรัฐ[2]

การปฏิรูปประเทศนอกจากทำให้เศรษฐกิจจีนเติบโต และจีนมีการพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสูงขึ้นแล้ว แต่จีนก็ต้องประสบปัญหาหลายด้านเช่นกัน ที่สำคัญ เช่น ปัญหาการขยายตัวที่ไม่สัมพันธ์กันระหว่างเมืองกับชนบท ปัญหาการอพยพเข้าสู่เมืองของประชากรในชนบทเพื่อหางานทำ เพราะเห็นช่องทางหารายได้ที่สูงกว่า ทำให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา เช่น ปัญหาการขาดแคลนแรงงานภาคเกษตร ปัญหาคนตกงาน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการเพิ่มขึ้นของโสเภณี ปัญหาช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดมลภาวะต่างๆ ขั้นรุนแรง ปัญหาการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพของนักศึกษาปัญญาชน ปัญหาอาชญากรรมต่างๆ ปัญหาลัทธิความเชื่อที่บั่นทอนความมั่นคงของรัฐบาลคอมมิวนิสต์ และปัญหาการทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวง ซึ่งรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มเจ้าหน้าที่

---

[1] www.data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD (Retrieved on 16 Jan 2014)

[2] www.datacatalog.worldbank.org(Retrieved on 16 Jan 2014)

ท้องถิ่นที่มีอำนาจบริหารงานมากขึ้น รัฐบาลจีนพยายามแก้ปัญหาโดยกำหนดโทษสูงสุด คือ การประหารชีวิต และดำเนินการอย่างจริงจัง แต่ปัญหาก็ยังไม่หมดไป

งานวิจัยนี้ศึกษาวิเคราะห์พลวัตของจีนภายใต้ระยะเวลา 40 ปีของนโยบายสี่ทันสมัย โดยเน้นประเด็นด้านการเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาประเทศ และปัญหาที่เกิดขึ้น ตลอดจนแนวทางแก้ไข การศึกษาวิจัยในเรื่องนี้จะทำให้ได้องค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับจีนศึกษา และสามารถนำผลการวิจัยมาปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศของไทย

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเข้าใจแนวทางการพัฒนาประเทศของจีน และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ อันเป็นผลจากนโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศ
2. เพื่อศึกษาเงื่อนไขที่นำไปสู่ความสำเร็จ ตลอดจนปัญหาของการพัฒนาประเทศของจีน เพื่อเป็นบทเรียนสำหรับประเทศไทย

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้มีการขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับจีนศึกษา เข้าใจแนวทางการพัฒนาประเทศของจีนและการเปลี่ยนแปลงต่างๆ
2. ทำให้เกิดข้อคิดต่อประเทศไทยที่สามารถดูแนวทางการพัฒนาประเทศ ปัญหาและแนวทางแก้ไข โดยเฉพาะการให้ความสำคัญต่อการปราบปรามการทุจริตอย่างจริงจังของรัฐบาลจีน
3. หน่วยงานด้านการศึกษาและวิจัยของไทย เช่น มหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนและการสร้างงานวิจัยที่ต่อเนื่องได้

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาพลวัตของจีนภายใต้ 40 ปีของนโยบายสี่ทันสมัย คือ ตั้งแต่ ค.ศ. 1978 ถึงปัจจุบัน โดยศึกษาวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาประเทศ การดำเนินการ ปัญหาที่เกิดขึ้น และแนวทางการแก้ปัญหา รวมถึงผลจากการพัฒนา

1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) ใช้ข้อมูลจากเอกสารเป็นหลักทั้งจากหนังสือ หนังสือพิมพ์ บทความ งานวิจัย และสื่อออนไลน์ และนำเสนอโดยการพรรณนาวิเคราะห์

1.6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัย หนังสือและบทความเกี่ยวกับจีนตั้งแต่ยุคสี่ทันสมัยส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยในประเด็นการพัฒนาเศรษฐกิจของจีนควบคู่ไปกับการเมือง เช่น งานวิจัยของ วรศักดิ์ มหัทธโนบล เรื่อง **เศรษฐกิจการเมืองจีน** (2547) ศึกษานโยบายทางการเมืองและเศรษฐกิจของจีนตั้งแต่สมัยคอมมิวนิสต์เป็นต้นมา และวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นทางด้านการเมืองและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเป็นหลักโดยเน้นตั้งแต่สมัยเหมา เจ๋อตง ถึงสมัยเติ้ง เสี่ยวผิง เป็นหลัก ส่วนสมัยหลังจากนี้เป็นการกล่าวถึงอย่างกว้างๆ ไม่ได้ศึกษารายละเอียดที่เจาะลึกเหมือนสองสมัยแรก

สำหรับงานวิจัยของผู้วิจัยที่ศึกษาพลวัตของจีนภายใต้ระยะเวลา 40 ปีหลังการปฏิรูปประเทศ มีความคล้ายคลึงกับงานของวรศักดิ์ในช่วงแรก คือ กล่าวถึงสมัยเหมา เจ๋อตง และเติ้ง เสี่ยวผิง แต่มีประเด็นที่แตกต่างคือ งานของวรศักดิ์ให้รายละเอียดการดำเนินการทางการเมืองและเศรษฐกิจค่อนข้างมาก และมองในมุมด้านรัฐศาสตร์ แต่งานของผู้วิจัยจะมองในมุมด้านสังคมศาสตร์ คือ วิเคราะห์ถึงผลที่เกิดขึ้นเป็นหลัก ซึ่งผลกระทบนั้นมีทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตผู้คน การเปลี่ยนแปลงของบ้านเมือง นอกจากนี้งานวิจัยนี้ศึกษามาถึงปัจจุบัน

งานวิจัยของ วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. **รายงานผลการวิจัยเรื่องนโยบายสี่ทันสมัยในสาธารณรัฐประชาชนจีน: บทเรียนและแนวโน้ม ของ**สถาบันเอเชียตะวันออกศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2535). ศึกษาการดำเนินนโยบายสี่ทันสมัยของจีน ผลการวิจัยพบว่าหลังการดำเนินการไม่นานได้มีปัญหาเกิดขึ้นหลายประการ ซึ่งเกิดจากความรีบร้อนในการเร่งดำเนินการ ทำให้ขาดการเตรียมพร้อม เช่น ไม่มีการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ฝ่ายต่าง ขาดการปรับปรุงองค์กรและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เช่น ด้านการเงินการธนาคาร กฎหมาย ทำให้ไม่สอดคล้องกับการขยายตัว ทำให้ใน ค.ศ. 1980 รัฐบาลจีนได้ประกาศใช้ "แผนปรับปรุงทางเศรษฐกิจระยะ 3 ปี ค.ศ. 1981-1983" เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ และผู้วิจัยเห็นว่า ช่วงแห่งการใช้นโยบายสี่ทันสมัย คือ เฉพาะระหว่าง ค.ศ. 1978-1980 เพราะตั้งแต่ ค.ศ.1981 เป็นต้นไป ทางการจีนและผู้นำจีนไม่ได้เน้นคำว่า สี่ทันสมัย อีกต่อไป การประกาศใช้แผนปรับปรุงทางเศรษฐกิจชี้ให้เห็นว่าผู้นำจีนมองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในการพัฒนาประเทศช่วงแรก และพยายามหาทางแก้ปัญหา รวมทั้งสร้าง

แนวทางการพัฒนาประเทศต่อไป งานชิ้นนี้เน้นด้านเศรษฐกิจกับปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นหลัก ไม่ได้กล่าวถึงประเด็นด้านสังคมมากนัก

"ชุดโครงการวิจัยจีนศึกษา" ของ พรชัย ตระกูลวรานนท์ ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้ผลิตงานวิจัยออกมาหลายเรื่องที่ศึกษาชนบทจีนในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเน้นประเด็นความเปลี่ยนแปลงอันเป็นผลจากการพัฒนาทางอุตสาหกรรม ความสัมพันธ์และขัดแย้งระหว่างเมืองและชนบทของจีน ปัญหาทางเศรษฐกิจ ผลกระทบจากการดำเนินนโยบายต่อภาคการเกษตรและการพัฒนาชนบทของจีน การปรับตัวของเมืองต่อชนบท และการปรับตัวของชนบทต่อเมือง อันเป็นผลพวงจาก นโยบายปฏิรูปเปิดกว้างของรัฐบาลจีนที่ผ่านมากว่า 30 ปี ชุดโครงการวิจัยนี้แม้จะศึกษาประเด็นด้านสังคมจีนที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ แต่จะเน้นกรณีศึกษาในชนบทของจีน และเน้นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจเป็นหลัก ซึ่งจะต่างจากหัวข้อวิจัยของผู้วิจัย ที่จะเน้นการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมเป็นหลัก โดยปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม และผู้วิจัยจะเน้นผลกระทบที่เกิดขึ้นในสังคมเมืองมากกว่าชนบท

บทความของ วุฒิชัย มูลศิลป์ เรื่อง "เติ้ง เสี่ยวผิง กับการทำประเทศจีนให้ทันสมัย" **วารสารประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.** (2542): 24 – 41 วิเคราะห์บทบาทของ เติ้ง เสี่ยวผิง ผู้นำจีนที่นำนโยบายสี่ทันสมัยมาใช้เป็นหลักในการพัฒนาประเทศจีนใน ค.ศ. 1978 ตั้งแต่แนวคิด "แสวงหาความจริงจากข้อเท็จจริง" และการเป็นนักปฏิบัตินิยมของเติ้ง เสี่ยวผิง ที่มีบทบาทในการทำให้นโยบายการพัฒนาประเทศดำเนินไปได้ภายใต้การชี้แนะของเติ้ง เสี่ยวผิง นอกจากนี้ผู้เขียนเสนอให้เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินนโยบายปฏิรูปประเทศทั้งปัญหาทางการเมืองจากฝ่ายอนุรักษ์นิยมที่เห็นว่าการพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างรวดเร็วเกินไป และปัญหาภายในสังคมจีนที่การเปิดประเทศไม่ได้นำมาเพียงแค่ความเจริญทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังนำแนวคิดทางการเมืองแบบเสรีนิยมประชาธิปไตยเข้ามาด้วย ทำให้เกิดการเรียกร้องสิทธิทางการเมืองของนักศึกษาปัญญาชนในวิกฤติการณ์เทียนอันเหมิน ค.ศ.1989 รวมถึงปัญหาในสังคมอื่นๆ ที่เกิดจากการพัฒนาประเทศ เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท

บทความของ ศิริพร ดาบเพชร และ อนงคณา มานิตพิสิฐกุล เรื่อง "นโยบายสี่ทันสมัยกับการพัฒนาเศรษฐกิจของจีน" **วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ** (2545): 47 – 67 ศึกษาวิเคราะห์นโยบายสี่ทันสมัยและการดำเนินการต่างๆ โดยเน้นประเด็นด้านการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก ผู้เขียนเสนอว่า การดำเนินการพัฒนาประเทศในช่วงแรกประสบความสำเร็จในด้านการขยายตลาดจีนให้เป็นแหล่งลงทุนจากต่างชาติ โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษของจีน

แต่การพัฒนาในช่วงแรกประสบปัญหาหลายประการจากความไม่พร้อมต่างๆ เช่น ความไม่พร้อมของระบบสาธารณูปโภค โดยเฉพาะแหล่งผลิตในชนบท เส้นทางคมนาคมและระบบการสื่อสารโทรคมนาคม ระบบกฎหมายที่ยังไม่เอื้อต่อการเปิดรับการลงทุนจากภายนอก ตลอดจนความไม่พร้อมของแรงงาน ทำให้จีนต้องเร่งแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพฝีมือแรงงาน ออกกฎหมายด้านการเงิน การลงทุน การธนาคาร ใหม่ จัดระบบการเงินให้มาตรฐาน ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาประเทศในช่วง 10 - 20 ปีแรก ประสบความสำเร็จด้านเศรษฐกิจ แต่มีผลกระทบที่สำคัญคือปัญหาสิ่งแวดล้อมในจีนที่เกิดมลภาวะทั้งทางอากาศ น้ำเสีย ฯลฯ รวมถึงปัญหาสังคมต่างๆ อันเป็นผลจากการเติบโตอย่างรวดเร็วของเมือง

จากการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว จะเห็นว่าองค์ความรู้ด้านจีนศึกษาที่เกี่ยวกับนโยบายสี่ทันสมัยจะเน้นการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจอันเป็นผลจากนโยบายนี้เป็นหลัก และศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม ส่วนผลกระทบด้านการเมืองและสังคมมีการศึกษาวิเคราะห์อยู่บ้างเช่นกัน โดยเฉพาะประเด็นการเรียกร้องสิทธิทางการเมืองของนักศึกษาประชาชนในเหตุการณ์ที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน ค.ศ. 1989 ปัญหาสังคม และปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เป็นผลมาจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วของเศรษฐกิจจีน แต่งานส่วนใหญ่จะเน้นประเด็นเศรษฐกิจเป็นหลัก นอกจากนี้งานวิจัยในช่วงที่ผ่านมาไม่นานเริ่มเน้นประเด็นความสัมพันธ์กับต่างประเทศของจีน และประเด็นด้านยุทธศาสตร์ทางทะเลของจีนที่เป็นปัญหาในปัจจุบันคือปัญหาในทะเลจีนใต้ งานวิจัยเรื่อง *พลวัตของจีนภายใต้ 40 ปี นโยบายสี่ทันสมัย* นี้ จะเน้นศึกษาพลวัตของจีนทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเป็นหลัก งานวิจัยเรื่องนี้จะสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และสังคมจีนร่วมสมัย

บทที่ 2

การพัฒนาประเทศของจีน

ตามแนวทางคอมมิวนิสต์สมัยเหมา เจ๋อตง*

หลังจากที่พรรคคอมมิวนิสต์จีน (The Chinese Communist Party: CCP) ประกาศชัยชนะในสงครามกลางเมือง และสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนขึ้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ. 1949 เพื่อปกครองประเทศจีนอย่างเป็นทางการแล้ว พรรคคอมมิวนิสต์ได้ดำเนินนโยบายต่างๆ ในการบริหารประเทศทั้งในด้านการเมืองการปกครอง การฟื้นฟูเศรษฐกิจ การปฏิรูปสังคม โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาประเทศหลังจากตกอยู่ภายใต้ภาวะสงครามมายาวนาน การจัดระเบียบองค์กรการเมืองในช่วงนี้เป็นพื้นฐานการปกครองที่สำคัญต่อการปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์ตลอดมา แต่การปฏิรูปเศรษฐกิจและสังคมตามนโยบายของเหมา เจ๋อตง (Mao Zedong, ค.ศ. 1893-1976) ผู้นำประเทศจีน ซึ่งยึดตามแนวทางคอมมิวนิสต์โซเวียตนั้นกลับส่งผลกระทบหลายประการต่อการเมือง เศรษฐกิจและสังคมจีน โดยเฉพาะการเกิดความตกต่ำทางเศรษฐกิจ

ภายใต้การปกครองของเหมา เจ๋อตง จีนมีการปฏิรูปทางเศรษฐกิจและการรณรงค์ทางการเมืองหลายครั้ง ครั้งสำคัญ คือ การก้าวกระโดดไกลไปข้างหน้าในปลายทศวรรษ 1950 และการปฏิวัติวัฒนธรรม (ค.ศ. 1966–1976) ซึ่งส่งผลกระทบทางลบอย่างรุนแรงต่อเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจีน จนเมื่อเติ้ง เสี่ยวผิง (Deng Xiaoping, ค.ศ. 1904-1997) ขึ้นเป็นผู้นำประเทศและดำเนินการปฏิรูปเศรษฐกิจตามแนวทางทุนนิยมใน ค.ศ. 1978 ด้วยการประกาศนโยบายสี่ทันสมัย (Four Modernizatins) และการปฏิรูปและเปิดประเทศ (Reform and Opening Up Policy) ทำให้เศรษฐกิจจีนได้รับการปฏิรูป และขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ทำให้ปัจจุบันจีนกลายเป็นชาติที่มีฐานะเศรษฐกิจเข้มแข็งอันดับต้นของโลก

ในบทนี้จะกล่าวถึงการฟื้นฟูเศรษฐกิจในระยะแรกของจีนเมื่อพรรคคอมมิวนิสต์ขึ้นมาปกครองประเทศ ซึ่งเป็นการดำเนินการปฏิรูปเศรษฐกิจและสังคมตามแนวทางคอมมิวนิสต์ ผลที่เกิดขึ้น และการเปิดประเทศและปฏิรูปเศรษฐกิจในสมัยที่เหมา เจ๋อตง ขึ้นเป็นผู้นำ ซึ่งเป็นการวางพื้นฐานการปฏิรูปประเทศของจีนในช่วงเวลาต่อมา

---

* ข้อมูลในบทนี้ปรับปรุงจากตำราของผู้เขียน เรื่อง *ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ จากคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงปัจจุบัน* บทที่ 6 จีนสมัยสาธารณรัฐประชาชนและการฟื้นฟูประเทศระยะแรก. กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2556. หน้า 160 - 172.

2.1 การฟื้นฟูเศรษฐกิจตามแนวทางสังคมนิยม (ค.ศ. 1949 - 1961)

ภาวะสงครามตั้งแต่ทศวรรษ 1930 และสงครามกลางเมืองจีน (ค.ศ. 1946-1949) ทำให้จีนต้องประสบภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอย่างรุนแรง ดังนั้นหลังจากตั้งสาธารณรัฐประชาชนจีนแล้ว ผู้นำจีนนำโดยเหมา เจ๋อตง ได้วางแผนฟื้นฟูและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยระยะแรกพรรคคอมมิวนิสต์จีนยึดตามแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจของสหภาพโซเวียต ซึ่งเน้นการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก กำหนดนโยบายและการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของจีนเป็นระยะต่างๆ ดังนี้

2.1.1 ระยะการฟื้นฟูและบูรณะประเทศ (ค.ศ. 1949–1952)

ปัญหาเงินเฟ้อเป็นปัญหาสำคัญของจีนมาตั้งแต่สมัยสาธารณรัฐและรุนแรงขึ้นในช่วงสงคราม รัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์จึงเร่งแก้ปัญหาเงินเฟ้อเป็นอันดับแรก และจัดระบบการเงินด้วยการโอนกิจการธนาคารทั้งหมดมาเป็นของรัฐ ตั้งสมาคมการค้าขึ้นมาควบคุมดูแลสินค้าแต่ละชนิด ลดการใช้เงินที่แทบไม่มีมูลค่าโดยจ่ายเงินเดือนให้แก่เจ้าหน้าที่รัฐในรูปของสินค้าที่จำเป็น เช่น ข้าว แป้ง น้ำมัน ผ้า และเชื้อเพลิง[1] นอกจากนี้ รัฐบาลดำเนินการฟื้นฟูและปรับปรุงการผลิตภาคเกษตรกรรม และปฏิรูปที่ดินซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์ โดยประกาศกฎหมายปฏิรูปการเกษตร (Agrarian Reform Law) ใน ค.ศ. 1950 เพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินที่เรื้อรังมานาน เพราะประชาชนส่วนใหญ่มีที่ดินเป็นของตนเองน้อยมากหรือไม่มีเลย ขณะที่พวกเจ้าที่ดินและเกษตรที่ร่ำรวยซึ่งมีประมาณร้อยละ 10 ของประชากรในชนบทมีที่ดินมากกว่าร้อยละ 70-80 กฎหมายปฏิรูปการเกษตรมีเป้าหมายเพื่อยกเลิกสิทธิการถือครองที่ดินของชนชั้นศักดินา ด้วยการริบที่ดินและทรัพย์สินของราชาที่ดิน รวมถึงเครื่องมือในการเพาะปลูก แล้วนำมาจัดสรรให้แก่ชาวนา

การปฏิรูปที่ดินเสร็จสิ้นใน ค.ศ. 1952 ผลปรากฏว่าสามารถจัดสรรที่ดินให้เกษตรกรได้ราว 300 ล้านคน ชาวนายากจนและลูกจ้างได้ที่ดิน 2.4 มู่* ชาวนาฐานะปานกลางได้ 3 มู่ ชาวนาร่ำรวยได้ 3.82 มู่ พวกราชาที่ดินถูกกำจัดไปประมาณ 2–3 ล้านคน และได้รับการจัดสรรที่ดิน 2.12 มู่ แต่ในบริเวณที่มีประชากรหนาแน่น ที่ดินที่แบ่งให้ชาวนาจะน้อยลงไป นอกจากนี้ทางการยังริบสัตว์เลี้ยง 2.97 ล้านตัว เครื่องมือเพาะปลูก 39.54 ล้านชิ้น บ้านเรือน 38.07 ล้านห้อง ข้าวเปลือก 7.5 ล้านตัน มาแจกจ่ายแบ่งปันให้เกษตรกรด้วย การปฏิรูปที่ดินในช่วง 2 ปีแรก ผลผลิตทั้งหมดเพิ่มขึ้นร้อยละ 9.4 และร้อยละ

---

[1] ทวีป วรดิลก. (2538). *ประวัติศาสตร์จีน*. หน้า 1072.

* 1 มู่ (mu) ประมาณ 166 ตารางวา

15.2 ใน ค.ศ. 1951 และ ค.ศ. 1952 ตามลำดับ[2] กฎหมายปฏิรูปการเกษตรนี้นำไปสู่การจัดระบบนารวม (Collectivization) หรือคอมมูน (Commune) ซึ่งทดลองขึ้นครั้งแรกใน ค.ศ. 1953

ในภาคธุรกิจอุตสาหกรรม กิจการส่วนใหญ่เป็นของรัฐ และเทคโนโลยีส่วนใหญ่ล้าสมัย รัฐบาลพยายามเปลี่ยนกิจการของเอกชนมาเป็นของรัฐ เริ่มจากการเข้าเป็นหุ้นส่วนกับเอกชนและค่อยๆ โอนกิจการมาเป็นของรัฐ มีการเก็บภาษี การแทรกแซงทางการเงิน การบังคับให้ดำเนินกิจการตามที่รัฐแนะนำ และการควบคุมการลงทุน ทำให้ธุรกิจของเอกชนกระทบกระเทือนจนต้องโอนหรือขายให้รัฐในที่สุด รัฐบาลยังเข้าควบคุมการค้ากับต่างประเทศ ส่วนการค้าปลีก ระยะแรกรัฐอนุญาตให้เอกชนดำเนินการต่อ แต่ค่อยๆ เปลี่ยนฐานะพ่อค้าให้เป็นตัวแทนของรัฐแทน

สำหรับการสลายธุรกิจของเอกชนนั้น รัฐใช้วิธีการรณรงค์มวลชนให้ต่อต้านนายทุน 5 ประการ คือ ต่อต้านการหนีภาษี ต่อต้านการให้สินบนเจ้าหน้าที่ของรัฐ ต่อต้านการโกงรัฐเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ต่อต้านการขโมยทรัพย์สินของรัฐ และต่อต้านการขโมยข้อมูลทางเศรษฐกิจของรัฐ หากนายทุนกระทำผิดจะถูกปรับอย่างหนักจนไม่มีทุน จากนั้นรัฐจะให้นายทุนกู้เงินเพื่อรัฐจะได้เข้ามาเป็นหุ้นส่วนกิจการแล้วจะดำเนินธุรกิจตามแผนเศรษฐกิจของชาติและอยู่ในการควบคุมของรัฐ ทั้งการควบคุมการเงินของกิจการ การแบ่งกำไรตามเกณฑ์ที่รัฐกำหนด ทำให้ธุรกิจของเอกชนถูกรวมเข้าเป็นของรัฐในที่สุด และใน ค.ศ. 1955 รัฐได้แปรรูปธุรกิจเพื่อโอนกิจการมาเป็นของรัฐ นายทุนได้รับดอกเบี้ยแทนเงินปันผลจนถึง ค.ศ. 1963 ก็ไม่ได้อีก การแปรรูปจึงเสร็จสมบูรณ์ ส่วนอุตสาหกรรมในครัวเรือนนั้น รัฐตั้งสหกรณ์ขึ้นมาควบคุม ทั้งในระดับครัวเรือน ท้องถิ่น และระดับชาติ

ระหว่างที่จีนกำลังเร่งฟื้นฟูเศรษฐกิจอยู่นั้นได้เกิดสงครามขึ้นในคาบสมุทรเกาหลีในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1950 - 1953 ระหว่างเกาหลีเหนือที่เป็นฝ่ายคอมมิวนิสต์กับเกาหลีใต้ที่เป็นประชาธิปไตย เกาหลีเหนือมีสหภาพโซเวียตสนับสนุน ส่วนเกาหลีใต้มีสหรัฐอเมริกาและพันธมิตรสนับสนุน สงครามเกาหลีส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของจีนมาก เพราะจีนส่งทหารกว่า 7 แสนนาย ที่ควรจะเป็นกำลังในการผลิตเข้าร่วมสงคราม และนำเงินไปซื้ออาวุธจากสหภาพโซเวียต โดยมีข้อตกลงว่าจีนต้องจ่ายเงินคืนในรูปสินค้าส่งออกให้สหภาพโซเวียต ทำให้การผลิตสินค้าเพื่อขายทั้งภายในและนอกประเทศส่วนหนึ่งของจีนในช่วงนี้เป็นการผลิตที่ไม่ได้ผลกำไรกลับมา

---

[2] วุฒิชัย มูลศิลป์. (2539). "Agrarian Reform Law (1950): กฎหมายปฏิรูปการเกษตร (พ.ศ.2493)" ใน *สารานุกรมประวัติศาสตร์สากลสมัยใหม่ : เอเชีย เล่ม 1 อักษร A-B ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. หน้า 62.

ในทางการเมืองระหว่างประเทศ จีนถูกมองว่าเป็นชาติที่คุกคามความมั่นคงในเอเชีย ในเวทีสหประชาชาติ สหรัฐอเมริกาประณามจีนอย่างหนักว่าจีนเป็นผู้รุกราน จีนถูกโดดเดี่ยวจากนานาชาติ นอกจากนี้สหรัฐอเมริกาได้เข้าปกป้องรัฐบาลกวั๋อหมินตั๋งบนเกาะไต้หวันอย่างเปิดเผย ด้วยการส่งกองทัพเรือเข้ามาที่ช่องแคบไต้หวัน ทำให้แผนการบุกไต้หวันของพรรคคอมมิวนิสต์จีนต้องหยุดชะงักไป และทำให้ความขัดแย้งระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาเพิ่มขึ้น ชาวต่างชาติจำนวนมากถูกจับและได้รับการปล่อยตัวเมื่อรับว่ากระทำความผิด ปัญญาชนและผู้ที่จบการศึกษาจากประเทศตะวันตกถูกสงสัยว่าเป็นผู้ทรยศต่อชาติ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการปกครอง การทำงาน และวงการต่าง ๆ[3]

2.1.2 ระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจ 5 ปี ฉบับที่ 1 (ค.ศ.1953– 1957)

หลังสงครามเกาหลีสิ้นสุดลงจีนเร่งพัฒนาเศรษฐกิจต่อทันที ใน ค.ศ. 1953 รัฐบาลประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ 5 ปี ฉบับที่ 1 ซึ่งให้ความสำคัญกับภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอุตสาหกรรมหนักและสินค้าทุน เช่น เครื่องจักร เป็นหลัก โดยได้รับการช่วยเหลือแนะนำจากสหภาพโซเวียต การที่จีนใช้นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจตามแบบสหภาพโซเวียตเพราะหลังสงครามเกาหลีจีนถูกโดดเดี่ยว มีเพียงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับสหภาพโซเวียตเท่านั้น นอกจากนี้จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นทำให้ต้องเน้นการผลิตในภาคอุตสาหกรรม และพึ่งพาความช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียตทั้งด้านเงินทุนและเทคโนโลยีการผลิต แต่เงินกู้ที่สหภาพโซเวียตให้แก่จีนมีจำนวนน้อยกว่าที่จีนต้องการมาก และสหภาพโซเวียตต้องการให้จีนพึ่งตนเองเป็นหลัก

ในภาคเกษตรจีนทำการปฏิรูปที่ดินขั้นที่สอง ด้วยการจัดตั้งกลุ่มชาวนาเพื่อช่วยเหลือร่วมกัน เช่น นำเครื่องมือการผลิตมารวมกัน ใช้แรงงานร่วมกัน การดำเนินการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจทำให้ภาคอุตสาหกรรมมีความก้าวหน้ามากขึ้น รัฐบาลจึงดำเนินการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ 5 ปี ฉบับที่ 2 ต่อทันที

---

[3] ทวีป วรดิลก. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 335 และวุฒิชัย มูลศิลป์. (2544). "จีนในคริสต์ศตวรรษที่ 20". *สายธารแห่งความคิด 2*. หน้า 410.

2.1.3 ระยะก้าวกระโดดไกลไปข้างหน้าและการจัดตั้งระบบนารวม (ค.ศ. 1958–1961)

ในช่วงที่จีนกำลังวางแผนพัฒนา 5 ปี ฉบับที่ 2 ที่จะเริ่มใช้ใน ค.ศ. 1958 นั้น โจว เอินไหล (Zhou Enlai, ค.ศ. 1898-1976) นายกรัฐมนตรี ได้เสนอแนวคิดหรือหลักการเรื่อง "มากกว่า ดีกว่า เร็วกว่า" เพื่อยึดเป็นหลักการหรือคำขวัญของแผนพัฒนาฉบับที่ 2 ต่อมามีผู้เพิ่มคำว่า "ถูกกว่า" เข้าไปด้วย ซึ่งเหมา เจ๋อตง เห็นด้วยและได้เป็นผู้นำรณรงค์แนวคิดนี้อยู่เสมอ[4] ต่อมาในเดือนมกราคม ค.ศ. 1958 ระหว่างการประชุมเพื่อหาแนวทางการพัฒนาประเทศในช่วงแผน 5 ปี ฉบับที่ 2 โจว เอินไหล เสนอว่าการสร้างสรรค์สังคมนิยมสามารถก้าวกระโดดได้เช่นเดียวกับทุนนิยม ซึ่งเหมา เจ๋อตง เห็นด้วย[5] ประกอบกับในปลาย ค.ศ. 1957 เหมา เจ๋อตงเดินทางเยือนสหภาพโซเวียต ซึ่งเขาเห็นการเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง และประทับใจต่อความสำเร็จของสหภาพโซเวียตทั้งเรื่องการสร้างระเบิดปรมาณู และการส่งดาวเทียมสปุตนิก (Sputnik) ขึ้นสู่อวกาศ ทำให้เขาเห็นว่าจีนสามารถพัฒนาได้อย่างรวดเร็วเช่นกันจึงทำให้เกิดการรณรงค์ทางเศรษฐกิจ เรียกว่า การรณรงค์ก้าวกระโดดไกลไปข้างหน้า (The Great Leap Forward) หรือ ต้าเยวี่ยจิ้น ใน ค.ศ. 1958 โดยมีเป้าหมายว่าจีนต้องเร่งการผลิตในอุตสาหกรรมเหล็กและเหล็กกล้า รวมทั้งอุตสาหกรรมอื่นๆ ให้ทันหรือล้ำหน้าประเทศอังกฤษภายใน 15 ปี

แม้ว่า โจว เอินไหล เป็นคนต้นคิดเรื่องการพัฒนาอย่างก้าวกระโดด แต่เมื่อมีความคิดว่าต้องเร่งการผลิตอุตสาหกรรมให้ทันประเทศอังกฤษภายใน 15 ปี และต่อมาถูกลดเหลือ 7 ปี 5 ปี 3 ปี ซึ่งเป็นการคาดหวังที่มากเกินไป ทำให้ โจว เอินไหล และเฉิน หยุน (Chen Yun, ค.ศ. 1905–1999) นักเศรษฐศาสตร์ของพรรค รวมถึงผู้นำในพรรคอีกหลายคนแสดงความไม่เห็นด้วยกับการเร่งรีบเช่นนี้ แต่เสียงส่วนใหญ่ของที่ประชุมผู้แทนพรรคเห็นด้วย ทำให้โจว เอินไหลและผู้นำที่ไม่เห็นด้วยต้องทำการวิจารณ์ตนเอง[6] ซึ่งในที่สุดแผนการรณรงค์ก้าวกระโดดไกลไปข้างหน้าก็ได้รับการดำเนินการขึ้นในกลาง ค.ศ. 1958

การรณรงค์ก้าวกระโดดไกลไปข้างหน้าเน้นการเร่งเพิ่มผลผลิตในทุกๆ ด้านเป็น 2 เท่า ด้วยแรงงานของมวลชนชาวจีนเพื่อให้แซงหน้าชาติตะวันตก โดยแรงงานในชนบทต้องเข้ามาเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรม ผู้วางแผนเศรษฐกิจกำหนดว่าจะใช้แรงงานอย่างเต็มที่ โดยสร้างโรงงานในแหล่งแรงงาน เน้นการผลิตโดยใช้แรงงานคนผสมกับใช้เครื่องจักร เพื่อเร่งเพิ่มผลผลิตในอุตสาหกรรมที่สำคัญ

---

[4] วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2557). *เศรษฐกิจการเมืองจีน*. หน้า 93.

[5] *แหล่งเดิม*. หน้า 94.

[6] *แหล่งเดิม*. หน้า 95.

เช่น เหล็กกล้า ไฟฟ้า ถ่านหิน ให้ทันอังกฤษภายใน 15 ปี โดยระดมแรงงานเกษตรกรประมาณ 100 ล้านคน เข้าร่วมทำการผลิตในภาคอุตสาหกรรม มีการสร้างเขื่อน อ่างเก็บน้ำ คลองชลประทาน และถนน เพื่อรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรม ส่วนแรงงานอีก 60 ล้านคน มาสร้างเตาหลอมหลังบ้านเพื่อหลอมเหล็กกล้า

รัฐบาลยังมีนโยบายพัฒนาการเกษตรและอุตสาหกรรม โดยใช้วิธีการผลิตแบบผสมผสาน ตามนโยบายธงแดง 3 ผืน ซึ่งประกอบด้วย การสร้างระบบสังคมนิยม การก้าวกระโดดไกลไปข้างหน้า และการตั้งระบบคอมมูนประชาชน (Commune) ซึ่งนำไปสู่การตั้งคอมมูนแห่งแรกขึ้นที่มณฑลเหอหนานเป็นการทดลองในเดือนเมษายน ค.ศ. 1958 คือ คอมมูนสปุตนิก (The Sputnik Commune) ส่วน "มติการตั้งคอมมูนประชาชน" อย่างเป็นทางการจะมีขึ้นในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1958 ทำให้ระบบคอมมูนขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็ว โดยสิ้นเดือนกันยายน ค.ศ. 1959 ในชนบท มีคอมมูนถึง 26,425 แห่ง หรือเท่ากับร้อยละ 98.2 ของครัวเรือนเกษตรกรทั่วประเทศ แต่ละคอมมูนมีเกษตรกรโดยเฉลี่ย 5,000 ครัวเรือน หรือราว 30,000 คน[7]

พรรคคอมมิวนิสต์จีนคาดหวังว่าตามหลักการแล้วคอมมูนประชาชนจะทำให้จีนกลายเป็นคอมมิวนิสต์สมบูรณ์แบบ คือ ผู้คนไม่มีทรัพย์สินส่วนตัว คอมมูนเป็นผู้ดูแลทุกอย่างทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ชีวิตความเป็นอยู่ แรงงานมีหน้าที่ทำงานตามความสามารถเพื่อเพิ่มผลผลิตให้ได้สูงสุด คอมมูนมีลักษณะต่างจากสหกรณ์การเกษตรและครอบคลุมกิจกรรมกว้างกว่าสหกรณ์การเกษตร เพราะในระบบสหกรณ์แรงงานร่วมกันผลิตเพียงอย่างเดียว แต่ในระบบคอมมูนได้จัดให้มีการอยู่ร่วมกันโดยรัฐเป็นฝ่ายจัดหาให้ เช่น โรงเรียน โรงเลี้ยงเด็ก โรงพยาบาล ระบบคอมมูนครอบคลุมทั้งด้านการปกครอง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม หน่วยบริหารของคอมมูนแบ่งเป็นระดับต่างๆ คือ ระดับคอมมูนหรือคณะกรรมการจัดการ มีคณะกรรมการเป็นองค์การบริหารสูงสุด ระดับกองการผลิตใหญ่รับผิดชอบด้านอุตสาหกรรม การชลประทาน และโครงการใหญ่ๆ ระดับกองการผลิตมีคณะกรรมการและพนักงานบริหารของตนเอง และระดับครัวเรือน

ในช่วงแรกของการรณรงค์ก้าวกระโดดไกลไปข้างหน้า รัฐได้สร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานต่างๆ เช่น เขื่อน ถนน เพิ่มมากขึ้นเพื่อรองรับการขยายตัวของการผลิต ผลผลิตในภาคอุตสาหกรรมหนักเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะผลผลิตเหล็กกล้าและถ่านหินเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่า แต่เหล็กที่ได้ไม่มีคุณภาพ เพราะกรรมวิธีการผลิตไม่ถูกหลัก โดยแต่ละคอมมูนถูกสั่งให้ทำการผลิตเหล็กกล้า จึงสร้างเตาหลอมเหล็ก

---

[7] Gray. (2002). *op.cit.* p. 308 และ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2544). *เล่มเดิม*. หน้า 411.

ขึ้นมาเองและนำสิ่งของเครื่องใช้ในบ้านที่ทำจากเหล็กมาหลอม เหล็กที่ได้จึงไม่มีคุณภาพ ที่สำคัญยังส่งผลกระทบทำให้ป่าไม้ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว เพราะประชาชนตัดไม้มาเป็นเชื้อเพลิงในการหลอมเหล็ก ส่วนในภาคเกษตรกรรม ทางการประกาศว่าผลผลิตธัญญาหารเพิ่มขึ้นจาก 175 ล้านตัน ใน ค.ศ. 1957 เป็น 200 ล้านตัน ใน ค.ศ. 1958 แต่ต่อมาลดลงเหลือ 170 ล้านตัน ใน ค.ศ.1959 และเหลือ 160 ล้านตัน ใน ค.ศ. 1960[8] ทำให้เกิดภาวะขาดแคลนอาหาร

ความล้มเหลวของระบบคอมมูนและนโยบายก้าวกระโดดไกลเป็นเพราะรัฐให้ความสำคัญต่อภาคอุตสาหกรรมมากกว่าภาคเกษตรกรรม แรงงานและปัจจัยการผลิตส่วนใหญ่ถูกใช้ในการผลิตในภาคอุตสาหกรรมทำให้ผลผลิตธัญญาหารลดลง ประกอบกับประชาชนขาดแรงจูงใจในการผลิต เพราะทำมากทำน้อยก็ได้ผลตอบแทนเท่ากัน และเกิดความเหน็ดเหนื่อย ไม่พอใจจากการที่เจ้าหน้าที่รัฐขู่บังคับให้แรงงานเร่งทำการผลิต รวมทั้งเกิดภัยธรรมชาติทั้งฝนแล้งและน้ำท่วม ติดต่อกันหลายครั้งระหว่าง ค.ศ. 1959 – 1960 นอกจากนี้ใน ค.ศ. 1960 จีนกับสหภาพโซเวียตเกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงทั้งในเรื่องปัญหาพรมแดนและอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ ทำให้สหภาพโซเวียตถอนความช่วยเหลือทั้งหมดออกจากจีนอย่างกะทันหัน ดังนั้นระหว่าง ค.ศ. 1959–1961 จีนจึงประสบปัญหาขาดแคลนทั้งอาหาร เชื้อเพลิง เสื้อผ้า ฯลฯ ส่งผลให้เกิดความอดอยาก และมีประชาชนเสียชีวิตประมาณ 20–30 ล้านคน[9]

ความล้มเหลวนี้ทำให้เหมา เจ๋อตง ถูกวิจารณ์ จนตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งประธานรัฐบาลกลางของสาธารณรัฐเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1958 โดยให้เหตุผลว่าต้องการใช้เวลาในการศึกษาทฤษฎีมาร์กซ์ - เลนิน เพื่อให้ปฏิบัติงานของพรรคและรัฐมีผลดียิ่งขึ้น[10] หลิว เซ่าฉี (Liu Shaoqi, ค.ศ. 1898–1969) รองประธานรัฐบาลกลางและรองประธานคณะกรรมการกลางของพรรคขึ้นดำรงตำแหน่งแทนและเข้ามาแก้ปัญหาเศรษฐกิจ ซึ่งต่อมา หลิว เซ่าฉี ได้กล่าวว่าความล้มเหลวจากการรณรงค์ก้าวกระโดดไกลไปข้างหน้าเกิดจากความผิดพลาดของมนุษย์ 70 ส่วน จากภัยธรรมชาติ 30 ส่วน[11] และการรณรงค์ก้าวกระโดดไกลไปข้างหน้ากลายเป็นสาเหตุแห่งความขัดแย้งด้านแนวความคิดในการพัฒนาประเทศของผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จีนจนนำไปสู่การกำจัดผู้นำที่มีแนวคิดต่างกันในเวลาต่อมา

---

[8] Gray. (2002). *op.cit.* p. 313.

[9] วุฒิชัย มูลศิลป์. (2544). *เล่มเดิม*. หน้า 412.

[10] ทวีป วรดิลก. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 401.

[11] Gray. (2002). *op.cit.* p. 313.

2.2 แนวทางทุนนิยมกับการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจ (ค.ศ. 1962 – 1965)

เมื่อขึ้นเป็นประธานาธิบดี หลิว เซ่าฉี ร่วมกับ โจว เอินไหล นายกรัฐมนตรี แก้ปัญหาเศรษฐกิจ โดยมี เติ้ง เสี่ยวผิง เลขาธิการพรรค และ เฉิน หยุน นักเศรษฐศาสตร์คนสำคัญของพรรคเป็นผู้ช่วย นโยบายแก้ปัญหาเศรษฐกิจนี้เรียกว่า เข็มมุ่งทั้งแปด (Eight-character Directive) ประกอบด้วยคำที่มุ่งให้มีความหมายทางเศรษฐกิจ 8 คำ คือ "แก้ไข" หมายถึง แก้ไขข้อผิดพลาดทางเศรษฐกิจที่ผ่านมา "ตั้งมั่น" หมายถึง สานต่อเศรษฐกิจในส่วนที่ประสบผลสำเร็จให้มั่นคงมากขึ้น "ขยายผล" หมายถึง ขยายผลในการผลิตที่ตั้งมั่นแล้วให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และ "ยกระดับ" หมายถึง ยกระดับคุณภาพและมาตรฐานของสินค้าและผลผลิตให้มีคุณภาพ[12]

แนวทางเข็มมุ่งทั้งแปดนำไปสู่การดำเนินงานที่สำคัญ คือ การแก้ปัญหาในระบบคอมมูน ด้วยการแบ่งคอมมูนให้เป็นหน่วยพื้นฐานที่เล็กลง คือ เป็นกองการผลิตและหน่วยผลิตเพื่อให้การควบคุมและการดำเนินงานในคอมมูนเป็นไปอย่างรัดกุม แยกคอมมูนให้มีขนาดเล็กลงเพื่อสะดวกต่อการจัดการ โดยแต่ละคอมมูนให้มีเพียง 20-30 ครัวเรือน พยายามนำระบบที่ดินส่วนตัวและระบบตลาดเสรีกลับมาใช้ รวมทั้งนำระบบความรับผิดชอบ (responsibility land system) มาใช้ ภายใต้ระบบนี้ครัวเรือนการผลิตจะทำสัญญากับหน่วยงานรัฐในท้องถิ่นว่าตนสามารถรับผิดชอบการผลิตในพื้นที่มากน้อยเท่าใด ผลิตมากน้อยเพียงใด หากได้ผลผลิตตามสัญญา ครัวเรือนการผลิตจะได้รับผลตอบแทนตามสัญญา หากผลิตมากกว่าสัญญาก็อาจได้รับรางวัลเพิ่ม บางพื้นที่อนุญาตให้เกษตรกรมีที่ดินผืนเล็กๆ ส่วนตัวเพื่อทำการผลิตของตนเองหลังจากทำงานให้คอมมูนแล้ว[13] ทำให้เกษตรกรมีแรงจูงใจมากขึ้น รวมทั้งมีการเปิดตลาดนัดในชนบทเพื่อส่งเสริมการผลิตและการแลกเปลี่ยนสินค้า นำระบบราคาสินค้ามาใช้ ในภาคอุตสาหกรรม จีนได้เพิ่มการลงทุนในอุตสาหกรรมที่ผลิตเครื่องมือเพื่อการเกษตร จัดตั้งโรงไฟฟ้าตามเขตชนบท สำรวจแหล่งน้ำมัน พัฒนาการผลิตอาวุธยุทธปัจจัย สั่งซื้อโครงการอุตสาหกรรมแบบสมบูรณ์จากยุโรปตะวันตกและญี่ปุ่น โดยเฉพาะอุตสาหกรรมเคมีภัณฑ์

การแก้ปัญหาของหลิว เซ่าฉี และเติ้ง เสี่ยวผิง ได้ผลดี ภายในระยะเวลาไม่นานผลผลิตทางการเกษตรก็เพิ่มมากขึ้นและแก้ปัญหาความอดอยากได้ เศรษฐกิจฟื้นตัวได้ใน ค.ศ. 1962 และใน ค.ศ. 1965 ผลผลิตทางการเกษตรกลับมาอยู่ในระดับเดียวกับก่อนการรณรงค์ก้าวกระโดดไกลไปข้างหน้า

---

[12] วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2557). *เล่มเดิม*. หน้า 126.

[13] *แหล่งเดิม*. หน้า 130 – 131.

อุตสาหกรรมเบาขยายตัวร้อยละ 27 อุตสาหกรรมหนักขยายตัวร้อยละ 17[14] แต่แนวทางการแก้ปัญหาแบบนี้กลับทำให้ เหมา เจ๋อตง เกรงว่าจะทำให้อุดมการณ์คอมมิวนิสต์สั่นคลอนและนำไปสู่แนวทางทุนนิยม นอกจากนี้เหมา เจ๋อตงอาจจะกังวลมากขึ้นเมื่อเติ้ง เสี่ยวผิงกล่าวชื่นชมและสนับสนุนระบบความรับผิดชอบด้วยถ้อยคำเปรียบเทียบที่จะโด่งดังต่อมา ว่า "ไม่ว่าจะเป็นแมวดำหรือแมวเหลือง ก็ย่อมเป็นแมวดีถ้าจับหนูได้" ซึ่งหมายความว่า ระบบใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นสังคมนิยมหรือทุนนิยม ถ้าแก้ปัญหาเศรษฐกิจได้ก็ดีเสมอ

เหมา เจ๋อตง จึงเริ่มการรณรงค์ศึกษาสังคมนิยมขึ้นใน ค.ศ. 1963 โดยเสนอให้ใส่ใจในเรื่องการต่อสู้ทางชนชั้น ให้รณรงค์เรื่องการชำระล้าง 4 ประการ (the four clean-ups) ประกอบด้วย ชำระล้างบัญชีที่มีการตกแต่งตัวเลข แก้ปัญหาการปลอมตัวเลขจำนวนข้าวในคลังสินค้า ชำระล้างทรัพย์สินส่วนรวมจากการให้เอกชนถือครองทรัพย์สินได้ และชำระล้างการให้คะแนนในระบบความรับผิดชอบ[15] ข้อเสนอเรื่องการชำระล้างสี่ประการนี้นำไปสู่การออก "ข้อกำหนดก่อน 10 ประการ" (the Early Ten Points) ของเหมา เจ๋อตง ในเดือนพฤษภาคมปีเดียวกัน ซึ่งเหมา เจ๋อตงเสนอให้คณะทำงานของพรรคเข้าควบคุมวิธีการปฏิบัติงาน ใช้วิธีที่เหมาะสมในการแก้ปัญหา ประณามการมีแนวโน้มไปสู่ทุนนิยม ให้คอมมูนกลับมานำการผลิตอีกครั้ง และให้มีการต่อสู้ทางชนชั้น ซึ่งเขาเน้นเรื่องนี้อีกครั้งในปีต่อมา[16] เท่ากับแสดงให้เห็นว่าเขาไม่เห็นด้วยกับแนวทางแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่หลิว เซ่าฉีกับเติ้ง เสี่ยวผิง ทำอยู่ ประกอบกับมีเหตุการณ์ที่เหมา เจ๋อตง เห็นว่า หลิว เซ่าฉีและเติ้ง เสี่ยวผิง ไม่ให้ความสำคัญกับการรณรงค์ศึกษาสังคมนิยมที่เขาดำเนินการอยู่ เพราะใน ค.ศ. 1965 คณะผู้นำพรรคที่นำโดยหลิว เซ่าฉี ได้พิมพ์ "ข้อกำหนดหลัง 10 ประการ" (the Latter Ten Points) ออกมา เพื่อจำกัดการเคลื่อนไหวเพื่อศึกษาสังคมนิยมให้อยู่ภายใต้การควบคุมขององค์การจัดตั้งพรรค ซึ่งเหมา เจ๋อตงไม่พอใจหรือไม่เชื่อถือแนวทางที่หลิว เซ่าฉี กับเติ้ง เสี่ยวผิงปฏิบัติ[17] ประกอบกับความสำเร็จในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ ทำให้หลิว เซ่าฉี และเติ้ง เสี่ยวผิง ได้รับการชื่นชม และทำให้นโยบายที่ผิดพลาดของเหมา เจ๋อตง ถูกวิพากษ์วิจารณ์ ดังนั้น เหมา เจ๋อตง จึงเริ่มการรณรงค์การปฏิวัติวัฒนธรรม ใน ค.ศ. 1966 และดำเนินไปถึง ค.ศ. 1976 ซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคมจีนอย่างมาก

---

[14] Spence. (2013). *op.cit.* p. 534.

[15] *Ibid.*, p. 533, Gray. (2002). *op.cit.* p. 325 และ วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2557). *เล่มเดิม*. หน้า 136.

[16] Gray. (2002). *op.cit.* p. 325.

[17] ทวีป วรดิลก. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 441.

2.3 การปฏิวัติวัฒนธรรมและผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ (ค.ศ. 1966 – 1976)*

การปฏิวัติวัฒนธรรม หรือ การปฏิวัติวัฒนธรรมครั้งใหญ่ของชนชั้นกรรมาชีพ (The Great Proletarian Cultural Revolution) เริ่มขึ้นใน ค.ศ. 1966 สาเหตุการปฏิวัติวัฒนธรรมโดยสรุป ได้แก่ ประการแรก เหมา เจ๋อตงต้องการรักษาอุดมการณ์ปฏิวัติไว้ไม่ให้เปลี่ยนไปเป็นลัทธิแก้ (revisionism) ซึ่งหันเหไปในแนวทางทุนนิยม โดยเหมา เจ๋อตง มองว่าหลิว เซ่าฉี และ เติ้ง เสี่ยวผิงเป็นผู้นิยมลัทธิแก้ และกำลังจะนำประเทศไปในแนวทางทุนนิยม ทำให้มีความเห็นที่แตกต่างกันวิธีการที่ควรนำมาใช้พัฒนาประเทศ ประการที่สอง ต้องการทำลายสิ่งเก่าในอดีตที่เห็นว่าเป็นอุปสรรคต่อการปฏิวัติเรียกว่า การทำลายสี่เก่า (Four Olds) ประกอบด้วย ความคิดเก่า วัฒนธรรมเก่า นิสัยเก่า ประเพณีเก่า

ประการที่สาม การที่เหมา เจ๋อตงถูกโจมตีจากความล้มเหลวของนโยบายก้าวกระโดดไกล ทำให้เหมา เจ๋อตง ถูกวิจารณ์และถูกกดดันให้ออกจากตำแหน่งประธานาธิบดีตั้งแต่เดือนธันวาคม ค.ศ.1958 โดย หลิว เซ่าฉี ขึ้นดำรงตำแหน่งแทน แต่ เหมา เจ๋อตง ยังคงดำรงตำแหน่งประธานพรรคคอมมิวนิสต์จีนอยู่ การที่เหมา เจ๋อตงต้องสูญเสียความน่าเชื่อถือและต้องลดบทบาทลง ทำให้เขาใช้วิธีการปฏิวัติวัฒนธรรมเพื่อฟื้นฟูอำนาจ โดยกำจัดคู่แข่งทางการเมือง ประการสุดท้าย เหมา เจ๋อตงต้องการเปลี่ยนวัฒนธรรมและค่านิยมทางการเมือง โดยต้องการให้คนทุกระดับ ทุกอาชีพถือเรื่องการเมืองเป็นกิจกรรมในชีวิตประจำวัน และต้องการให้มวลชนมีส่วนร่วมทางการเมือง รวมถึงต้องการให้เยาวชนได้เรียนรู้การปฏิวัติ ด้วยการปฏิบัติจริง[18]

---

* ดูเพิ่มเติมจากหนังสือของผู้เขียน เรื่อง *ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ จากคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงปัจจุบัน*, บทที่ 7 การปฏิวัติวัฒนธรรม ค.ศ. 1966 - 1976. หน้า 174-199.

[18] วุฒิชัย มูลศิลป์. (ตุลาคม 2540 - มกราคม 2541). "การปฏิวัติวัฒนธรรมในจีน" *วารสารราชบัณฑิตยสถาน*. หน้า 23. , เขียน ธีระวิทย์. (2519). *การเมืองการปกครองของสาธารณรัฐประชาชนจีน*. หน้า 192 -193 , เติ้ง หยง. (2546). *เติ้ง เสี่ยวผิง ว่าด้วยการปฏิวัติวัฒนธรรมและเค้าโครงความคิดเศรษฐกิจจีนใหม่*. สุขสันต์ วิเวกเมธากร แปล. Fairbank. (1992). *op.cit.* pp. 385-387, Gray. (2002). *op.cit.* pp. 333 - 334, 337 – 338, and Spence. (2013). *op.cit.* pp. 541-548.

2.3.1 การเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรม

การปฏิวัติวัฒนธรรมในช่วง 10 ปี แบ่งเป็น 3 ระยะ ช่วงแรก คือ ระหว่าง ค.ศ. 1966 – 1969 เป็นช่วงที่เหมา เจ๋อตงกำจัดคู่แข่งทางการเมือง โดยเริ่มจากการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของบุคคลในคณะกรรมการกรมการเมือง (Politburo) ซึ่งเป็นองค์กรระดับสูงสุดของพรรค โดยสนับสนุนพรรคพวกของตนขึ้นมาดำรงตำแหน่งสำคัญๆ การใช้กองทัพและกลุ่มเยาวชนพิทักษ์แดง หรือ เรดการ์ด (Red Guards) เป็นกำลังสนับสนุน เรดการ์ดเป็นเยาวชนตั้งแต่ระดับมัธยมถึงมหาวิทยาลัยที่ได้รับการอบรมให้เชื่อฟังเหมา เจ๋อตง และอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ เรดการ์ดเป็นกลุ่มที่เหมา เจ๋อตง ใช้กำจัดศัตรูทางการเมือง บุคคลสำคัญที่ถูกกำจัดไป คือ ประธานาธิบดีหลิว เซ่าฉี ซึ่งถูกเรดการ์ดบุกเข้าจับกุมตัวที่บ้านพักและถูกทำร้ายร่างกาย ก่อนถูกขังคุก ทำให้หลิว เซ่าฉี ส่งจดหมายลาออกจากตำแหน่งประธานาธิบดี ใน ค.ศ. 1969 หลิว เซ่าฉีเสียชีวิตในคุกเพราะมีโรคประจำตัวและไม่ได้รับการรักษา ส่วนภรรยาและบุตรของหลิว เซ่าฉีต่างก็ได้รับเคราะห์กรรมในช่วงนี้เช่นกัน สำหรับเติ้ง เสี่ยวผิงและภรรยาถูกควบคุมตัวและถูกถอดจากตำแหน่งทางการเมือง ต่อมาถูกส่งไปใช้แรงงานเป็นกรรมกรในอู่ซ่อมเครื่องจักรกลที่เมืองหนานชาง (Nangchang) มณฑลเจียงซี (Jiangxi)

นอกจากนี้ เรดการ์ดยังเคลื่อนไหวกำจัดสี่เก่าตามเป้าหมายของเหมา เจ๋อตงที่ต้องการปฏิรูปสังคมด้วยการทำลายล้างวัฒนธรรม ประเพณี และความคิดแบบสังคมศักดินาให้หมดสิ้น จึงเกิดการทำลายโบราณสถาน โบราณวัตถุ และโจมตีผู้นำระดับสูงในพรรคและกองทัพ โจว เอินไหล นายกรัฐมนตรี พยายามปกป้องช่วยเหลือครอบครัวของผู้ถูกโจมตี รวมทั้งส่งคนไปคุ้มครองป้องกันโบราณสถาน โบราณวัตถุจำนวนมากไม่ให้ถูกทำลายจากการกำจัดสี่เก่าของเรดการ์ด การที่ โจว เอินไหล ยังรักษาตำแหน่งของตนไว้ได้ เป็นเพราะเหมา เจ๋อตง ตระหนักดีว่า โจว เอินไหลเป็นคนที่ประเทศจะขาดไม่ได้ เพราะไม่ว่าการปฏิวัติวัฒนธรรมจะดำเนินไปอย่างไร การบริหารประเทศก็ต้องดำเนินต่อไป ซึ่งโจว เอินไหล จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบการบริหารประเทศในฐานะนายกรัฐมนตรี

การปฏิวัติวัฒนธรรมระยะที่ 2 อยู่ในช่วงเวลาตั้งแต่ ค.ศ.1969 ถึง ค.ศ. 1973 ประเด็นหลักของการเมืองจีนในช่วงนี้เป็นเรื่องความขัดแย้งระหว่างเหมา เจ๋อตงกับหลิน เปียว หลิน เปียวได้รับแต่งตั้งให้เป็นทายาททางการเมืองของเหมา เจ๋อตงใน ค.ศ. 1969 แต่ต่อมาเกิดความขัดแย้งกันด้านการสร้างอำนาจและบทบาททางการเมืองของหลิน เปียว รวมทั้งความขัดแย้ง เรื่องการต่างประเทศ ที่เหมา เจ๋อตง เริ่มสนใจติดต่อกับสหรัฐอเมริกา แต่หลิน เปียว ต้องการให้ปรับปรุงความสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียตมากกว่าที่จะเป็นประเทศทุนนิยมอย่างสหรัฐอเมริกา เหมา เจ๋อตง จึงเริ่มลดบทบาทของหลิน เปียว

และต่อมาหลิน เปียวและครอบครัวเสียชีวิตจากเครื่องบินตก ซึ่งตามรายงานที่เปิดเผยภายหลังจากที่หลิน เปียว เสียชีวิตแล้วของทางการจีนระบุว่าหลิน เปียว วางแผนทำรัฐประหารแต่แผนล้มเหลว จึงหนีไปยังกรุงมอสโคว แต่เครื่องบินตกที่เขตมองโกเลียนอก ทำให้เสียชีวิตหมดทั้งลำในวันที่ 13 กันยายน ค.ศ. 1971

เหตุการณ์สำคัญของจีนในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรมระยะที่ 2 คือ ในวันที่ 25 ตุลาคม ค.ศ. 1971 สาธารณรัฐประชาชนจีนได้เป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ และมีที่นั่งในคณะมนตรีความมั่นคง แทนสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) และฟื้นฟูความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาใน ค.ศ. 1972 ทำให้สถานการณ์สงครามเย็นของโลกเปลี่ยนโฉมหน้าจากการมีสองมหาอำนาจคือ สหรัฐอเมริกา และสหภาพโซเวียต ไปเป็นสามขั้วอำนาจ คือ สหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต และจีน

การฟื้นความสัมพันธ์ระหว่างโลกประชาธิปไตยกับคอมมิวนิสต์มีขึ้นเมื่อ ริชาร์ด นิกสัน (Richard Nixon) ขึ้นดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาเมื่อ ค.ศ. 1969 และมีนโยบายที่ต้องการเปลี่ยนความสัมพันธ์จากการเผชิญหน้ากับโลกคอมมิวนิสต์มาเป็นการเจรจากัน โดยมอบให้ ดร. เฮนรี คิสซิงเจอร์ (Henry Kissinger) หาทางเจรจากับจีน โอกาสมาถึงเมื่อจีนซึ่งต้องการฟื้นความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาได้เชิญทีมนักกีฬาปิงปองของสหรัฐอเมริกาไปแข่งขันกับทีมชาติจีน ที่สาธารณรัฐประชาชนจีนในระหว่างวันที่ 10 - 17 เมษายน ค.ศ. 1971 โดย โจว เอินไหล ให้การรับรอง เหตุการณ์นี้เรียกกันในประวัติศาสตร์ว่าเป็นนโยบายการทูตปิงปอง (Sino-US ping-pong Diplomacy) และนำไปสู่เหตุการณ์นิกสันช็อก (Nixon shock) เมื่อประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน ไปเยือนจีน ระหว่างวันที่ 21 - 28 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1972 โดยไม่มีชาติใดรู้มาก่อน และมีแถลงการณ์ร่วมจีน-สหรัฐอเมริกา ระบุว่าสหรัฐอเมริกายอมรับว่ามีเพียงจีนเดียว (only one China) และตกลงลดกำลังทหารในไต้หวัน ส่วนความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาจะสถาปนาขึ้นใน ค.ศ. 1979 การฟื้นฟูความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกานี้ถือเป็นผลงานทางการทูตที่สำคัญที่สุดครั้งหนึ่งของโจว เอินไหล และจีนยังได้ฟื้นความสัมพันธ์ทางการทูตกับญี่ปุ่น เมื่อนายกรัฐมนตรีทานะกะ คากุเอะ (Tanaka Kakuei) เดินทางเยือนจีนในวันที่ 25-30 กันยายน ค.ศ. 1972 และมีผู้นำของชาติต่างๆ เดินทางมาเยือนอีกหลายชาติ ผลที่ตามมาก็คือ จีนเริ่มเปิดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับหลายประเทศ แต่ยังเป็นช่วงเริ่มต้นและจีนยังคงดำเนินแนวทางเศรษฐกิจแบบเก่า จึแม้ว่ายังไม่เห็นการเปลี่ยนแปลงมากนักในด้านเศรษฐกิจของจีน แต่ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการติดต่อทางเศรษฐกิจกับประเทศทุนนิยม ซึ่งจะส่งผลต่อมาเมื่อจีนเปิดประเทศ

การปฏิวัติวัฒนธรรมระยะที่ 3 อยู่ในช่วง ค.ศ. 1973 ถึง ค.ศ.1976 เป็นช่วงการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อขึ้นเป็นทายาทการเมืองของเหมา เจ๋อตง ระหว่างแก๊งสี่คน (The Gang of Four) ที่นำโดยนางเจียง ชิง ภรรยาของเหมา เจ๋อตง และพรรคพวกซึ่งเป็นกำลังหลักของเหมา เจ๋อตงในการปฏิวัติวัฒนธรรมมาตั้งแต่แรก กับ เติ้ง เสี่ยวผิง และฮั่ว กว๋อเฟิง (Hua Goufeng, ค.ศ.1921-2008) ซึ่งเป็นทายาททางการเมืองของเหมา เจ๋อตง เมื่อแก๊ง 4 คนถูกจับกุมถือเป็นการสิ้นสุดการปฏิวัติวัฒนธรรม

หลังจากหลิน เปียว เสียชีวิตแล้ว ผู้นำที่มีอำนาจและบทบาทสำคัญสูงสุดเหลือเพียงเหมา เจ๋อตง และโจว เอินไหล ใน ค.ศ. 1973 โจว เอินไหล นำเติ้ง เสี่ยวผิงที่ถูกเนรเทศไปทำงานในชนบทที่มณฑลเจียงซีตั้งแต่ ค.ศ. 1969 – 1973 กลับมาช่วยงาน โดยเหมา เจ๋อตงเห็นชอบ[19] เติ้ง เสี่ยวผิง ได้ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี ช่วยงานโจว เอินไหลที่ป่วยหนักด้วยโรคมะเร็ง ซึ่งเหมา เจ๋อตง ก็สนับสนุน ใน ปลาย ค.ศ. 1973 เติ้ง เสี่ยวผิง ได้ดำรงตำแหน่งกรรมการประจำของกรมการเมือง และในเดือนเมษายน ค.ศ. 1974 เติ้ง เสี่ยวผิงได้เป็นตัวแทนของรัฐบาลจีนเดินทางไปร่วมการประชุมขององค์การสหประชาชาติที่นครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา ซึ่งเขาได้กล่าวสุนทรพจน์ถึงทฤษฎีสามโลก (The Three Worlds Theory)* ของเหมา เจ๋อตง ในที่ประชุมด้วย

ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1974 โจว เอินไหลเข้าพักรักษาตัวที่โรงพยาบาลจากอาการป่วยด้วยโรคมะเร็ง ทำให้ภาระการบริหารประเทศตกอยู่ที่เติ้ง เสี่ยวผิงมากขึ้น ใน ค.ศ. 1975 เติ้ง เสี่ยวผิง ได้รับการแต่งตั้งเป็นรองประธานพรรค รองนายกรัฐมนตรีอาวุโส เมื่อกลับมามีอำนาจ เติ้ง เสี่ยวผิง ได้ฟื้นคืนอำนาจให้แก่สมาชิกพรรคและเจ้าหน้าที่พรรคที่ตกอำนาจในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรมระยะแรก สร้างอำนาจภายในพรรคและรัฐบาล บทบาทอันโดดเด่นของเติ้ง เสี่ยวผิงทำให้แก๊งสี่คนไม่พอใจ ความขัดแย้งของผู้นำพรรคเริ่มรุนแรงขึ้นอีกครั้ง โดยเฉพาะความขัดแย้งในเรื่องการสืบทอดตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของโจว เอินไหล และตำแหน่งประธานพรรคของเหมา เจ๋อตง รวมทั้งความขัดแย้งเรื่องแนวทางการพัฒนาประเทศก็เกิดขึ้นอีกครั้ง

---

[19] Ezra F. Vogel. (2011). *Deng Xiaoping and the Transformation of China*. p. 70

* เหมา เจ๋อตงเสนอแนวคิดทฤษฎีสามโลก ที่ว่าในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศประกอบด้วยโลกทางการเมืองและเศรษฐกิจ 3 กลุ่ม กลุ่มแรกคือมหาอำนาจนำโดยสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และพันธมิตร กลุ่มที่สองคือกลุ่มที่มีอำนาจรองลงมา นำโดยสหภาพโซเวียต จีน และพันธมิตร และกลุ่มที่สามคือประเทศที่เป็นกลางและไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด ในสุนทรพจน์ที่เติ้ง เสี่ยวผิง กล่าวที่สหประชาชาตินี้ เขาเน้นถึงความร่วมมือระหว่างจีนกับประเทศที่ไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์

เมื่อโจว เอินไหล ถึงแก่อสัญกรรมในวันที่ 8 มกราคม ค.ศ. 1976 เติ้ง เสี่ยวผิง ได้รับผิดชอบดูแลงานของนายกรัฐมนตรีแทน ในช่วงนี้ เติ้ง เสี่ยวผิง ถูกโจมตีจากแก๊งสี่คนว่าเป็นตัวแทนของพวกทุนนิยม[20] ประกอบกับการที่แก๊งสี่คนยุยงให้เหมา เจ๋อตง หวาดระแวงเติ้ง เสี่ยวผิง มาตลอด ทำให้เติ้ง เสี่ยวผิง ถูกปลดออกจากทุกตำแหน่งอีกครั้ง คงเหลือแต่เพียงการเป็นสมาชิกพรรคเท่านั้น เติ้ง เสี่ยวผิง หนีไปอยู่ภายใต้การคุ้มครองของเย้ เจี้ยนอิง (Ye Jianying) ผู้บัญชาการทหารภาคกว่างโจวทางตอนใต้ และจะกลับสู่วงการเมืองอีกครั้งในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1977

แม้ว่าแก๊งสี่คนจะประสบความสำเร็จในการกำจัดเติ้ง เสี่ยวผิง แต่ต้องผิดหวังเพราะตำแหน่งนายกรัฐมนตรีตกอยู่กับฮั่ว กว๋อเฟิง ซึ่งเป็นผู้ที่ขึ้นมามีอำนาจโดยไม่มีใครคาดคิดมาก่อน เพราะแต่เดิมเขาเป็นเพียงเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นที่ไม่มีบทบาทความสำคัญต่อการเมืองของประเทศ แต่เหมา เจ๋อตงให้การสนับสนุนจนขึ้นมามีบทบาท แต่อาจกล่าวได้ว่าเขาไม่มีบารมีทางการเมือง

หลังจากเหมา เจ๋อตง ถึงแก่อสัญกรรมในวันที่ 9 กันยายน ค.ศ.1976 ฮั่ว กว๋อเฟิง อ้างตัวเป็นทายาทการเมืองของเหมา เจ๋อตง ขึ้นดำรงตำแหน่งประธานพรรคคอมมิวนิสต์อีกตำแหน่งหนึ่ง ต่อมาฮั่ว กว๋อเฟิงร่วมมือกับเย้ เจี้ยนอิง ซึ่งสนับสนุนเติ้ง เสี่ยวผิง วางแผนกำจัดแก๊งสี่คนโดยบุกเข้าจับกุมตัวในวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ. 1976 ทำให้แก๊งสี่คนหมดอำนาจไปในที่สุด ใน ค.ศ. 1981 แก๊งสี่คนถูกตัดสินโทษโดย เจียง ชิง และ จาง ชุนเฉียว ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิต ส่วน หวาง หงเหวิน และ เหยา เหวินหยวน ต้องโทษจำคุก ประมาณ 14-16 ปี นับเป็นการสิ้นสุดการปฏิวัติวัฒนธรรม

2.3.2 ผลกระทบจากการปฏิวัติวัฒนธรรม

การปฏิวัติวัฒนธรรมส่งผลต่อประเทศจีนหลายด้าน ทั้งด้านการเมือง สังคม วัฒนธรรม และที่ร้ายแรงที่สุดคือการสูญเสียทรัพยากรบุคคล ทั้งระดับผู้นำพรรค เจ้าหน้าที่ของรัฐ และเยาวชนของชาติ การที่สถานศึกษาต้องปิดตัวลง ประกอบกับเยาวชนที่เป็นเรดการ์ดได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงในการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ทำให้เยาวชนรุ่นนี้ไม่ได้รับการอบรมเล่าเรียน และเมื่อถูกส่งตัวไปชนบทเยาวชนจำนวนมากก็ไม่ได้กลับเข้าสู่ระบบการศึกษาอีก และถูกปลูกฝังด้านการใช้กำลัง ความรุนแรงการปฏิวัติ ทำให้กลายเป็นบุคคลที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติ เพราะไม่ได้รับการศึกษาเล่าเรียน จนถูกเรียกว่า "รุ่นคนที่สูญเสีย" และช่วงเวลาการปฏิวัติวัฒนธรรมถูกเรียกว่า "สิบปีที่สูญเสีย"

---

[20] Maurice Meisner. (1999). *Mao's China and After*. p. 403.

นอกจากนี้ การกำจัดสี่เก่าทำให้โบราณสถาน โบราณวัตถุ งานศิลปะ สถานที่สำคัญของชาติจำนวนมากที่สะท้อนถึงความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของชาติถูกทำลาย วรรณกรรม ตำราขงจื่อ หรือเรื่องราวที่สะท้อนถึงสังคมศักดินาถูกประณาม เยาวชนถูกอบรมให้เคารพต่อเหมา เจ๋อตง และประณามประเพณีที่ต้องเคารพบิดามารดา ผู้อาวุโส ทำให้สังคมและวัฒนธรรมของจีนได้รับผลกระทบ ซึ่งจะส่งผลต่อสังคมจีนในเวลาต่อมาที่ประชาชนขาดสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เช่น ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ครอบครัว และไม่ให้ความสำคัญกับจรรยามารยาท

ในด้านเศรษฐกิจ การปฏิวัติวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อคนในเมืองมากกว่าในชนบท ขณะที่ในเมืองเกิดความวุ่นวาย การค้าขายต้องหยุดชะงักหรือได้รับผลกระทบ แต่ในชนบทยังมีการผลิตและการใช้ชีวิตตามปกติ นอกจากนี้การที่พื้นฐานเศรษฐกิจส่วนใหญ่ขึ้นกับเกษตรกรรมทำให้พื้นฐานเศรษฐกิจของชาติไม่กระทบกระเทือนมากเช่นด้านอื่นๆ อย่างไรก็ตาม ระบบคอมมูนและความวุ่นวายทางการเมืองทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจของจีนล่าช้าและจีนอยู่ในฐานะเป็นประเทศยากจน ประชากรส่วนใหญ่ในชนบทขาดแคลนอาหารและเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็น และขาดแรงจูงใจในการทำงาน

ส่วนด้านการต่างประเทศ จีนฟื้นฟูความสัมพันธ์กับต่างชาติอีกครั้งใน ค.ศ. 1971 หลังการพบปะกันระหว่างโจว เอินไหล กับเฮนรี่ คิสซิงเจอร์ รัฐมนตรีต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา สหรัฐอเมริกาได้ยุติการห้ามโอนเงินดอลลาร์สหรัฐไปยังจีน และอนุญาตให้สินค้าจีนส่งไปขายยังสหรัฐอเมริกาได้เป็นครั้งแรกหลังสงครามเกาหลี[21] นอกจากนี้ ที่ประชุมสมัชชาใหญ่ขององค์การสหประชาชาติมีมติรับสาธารณรัฐประชาชนจีนเข้าเป็นสมาชิก พร้อมกับได้ที่นั่งในคณะมนตรีความมั่นคงประเภทถาวรแทนที่สาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน)[22] ต่อมาใน ค.ศ. 1972 จีนได้ฟื้นฟูความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และชาติอื่นๆ ตามมา

สรุป

เมื่อพรรคคอมมิวนิสต์ขึ้นปกครองประเทศจีนใน ค.ศ. 1949 ผู้นำรัฐบาลได้ดำเนินการฟื้นฟูประเทศด้านเศรษฐกิจ โดยเน้นการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมตามแนวทางของสหภาพโซเวียตเป็นหลัก และทำการปฏิรูปที่ดินที่เป็นเป้าหมายสำคัญของพรรคฯ แต่การพัฒนาเศรษฐกิจประสบกับปัญหาหลาย

---

[21] Spence. (2013). *op.cit.* p. 567.

[22] โดยประเทศไทยงดออกเสียง

ประการ เช่น สงครามเกาหลีระหว่าง ค.ศ. 1950 – 1953 ที่จีนได้เข้าช่วยเกาหลีเหนือ ทั้งกำลังเงิน กำลังอาวุธ และกำลังคน ทำให้เงินและแรงงานที่ควรใช้ในการพัฒนาประเทศต้องถูกนำไปใช้ในสงคราม การใช้ระบบคอมมูนและการรณรงค์ก้าวกระโดดไกลไปข้างหน้าที่เน้นพัฒนาทั้งด้านอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมต้องล้มเหลวลงด้วยปัจจัยหลายประการ เช่น การผลิตเหล็กกล้าไม่ได้คุณภาพ ผลผลิตทางเกษตรได้น้อยจากปัญหาภัยธรรมชาติ แรงงานอ่อนล้าจากการเร่งการผลิตภาคอุตสาหกรรมและผลผลิตภาคเกษตรกรรมลดลง การให้ความสำคัญแก่ภาคอุตสาหกรรมมากกว่าและภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นติดต่อกันทำให้ผลผลิตภาคเกษตรกรรมลดลง ทำให้ขาดแคลนอาหารส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก และนำมาซึ่งผลกระทบทางการเมือง ความจำเป็นในการพัฒนาประเทศทำให้เมื่อเติ้ง เสี่ยวผิงขึ้นมามีอำนาจอีกครั้งก็ได้ประกาศการปฏิรูปประเทศใน ค.ศ. 1978 การพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางทุนนิยมและการเปิดประเทศสู่โลกภายนอก ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเติบโตทางเศรษฐกิจของจีน

บทที่ 3
การปฏิรูปประเทศ
ภายใต้นโยบายสี่ทันสมัยและการเปิดประเทศจีน

หลังการปฏิวัติวัฒนธรรมสิ้นสุดลงใน ค.ศ. 1976 เติ้ง เสี่ยวผิงกลับสู่วงการเมืองอีกครั้งใน ค.ศ. 1977 จีนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่สำคัญ ๆ โดยเริ่มปฏิรูปภาคเกษตรกรรมเป็นอันดับแรก เพราะเป็นพื้นฐานเศรษฐกิจของจีน คอมมูนประชาชนที่รวมศูนย์การผลิตให้รัฐถูกลดบทบาท ระบบความรับผิดชอบหรือระบบสัญญาที่แรงงานทำมากได้มาก ทำน้อยได้น้อยถูกนำมาทดลองใช้ในบางพื้นที่เพื่อสร้างแรงจูงใจในการผลิต ในช่วงแรกการดำเนินการเหล่านี้ยังเป็นไปในพื้นที่จำกัด

ต่อมาในปลาย ค.ศ. 1978 เติ้ง เสี่ยวผิงเริ่มการปฏิรูปประเทศโดยเสนอให้ใช้นโยบายสี่ทันสมัย ซึ่งนโยบายนี้อดีตนายกรัฐมนตรีโจว เอินไหล เคยเสนอไว้เมื่อ ค.ศ. 1975 เพื่อเป็นโครงการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศระหว่าง ค.ศ. 1978 – 1985 โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาประเทศจีน 4 ด้าน คือ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการป้องกันประเทศ และประกาศนโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศจีน (The reform and opening up policies) ใน ค.ศ. 1978 จีนมีประชากร 962 ล้านคน ประชากรกว่า 250 ล้านคนอยู่ในพื้นที่ยากจนที่สุด[1] และจีนจัดอยู่ในประเทศยากจน ทำให้ผู้นำจีนต้องเร่งฟื้นฟูประเทศและแก้ปัญหาความอดอยากยากจนของประชากร รวมทั้งดำเนินการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ อย่างจริงจัง

บทนี้ศึกษาวิเคราะห์การปฏิรูปประเทศจีนในทศวรรษ 1980 ซึ่งเป็นช่วงการวางพื้นฐานเศรษฐกิจแบบใหม่ของจีนและ เป็นช่วงเวลาของการเรียนรู้และปรับตัว การปฏิรูปในช่วงแรกมีจุดเด่น คือ การนำระบบความรับผิดชอบหรือระบบสัญญามาใช้ทั้งในภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ซึ่งประสบความสำเร็จมากโดยเฉพาะภาคเกษตรกรรมที่ทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นและมีราคาสูงขึ้น รวมทั้งมีการเปิดประเทศและตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อส่งเสริมการลงทุนจากต่างชาติ การปฏิรูปเศรษฐกิจของจีนในทศวรรษแรกนี้ ทำให้เศรษฐกิจและชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรดีขึ้น และส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหลายอย่างในสังคมจีนทั้งในด้านเศรษฐกิจ ชีวิตความเป็นอยู่ และค่านิยมในสังคม

---

[1] Jonathan Fenby. (2008). *The Penguin History of Modern China: The Fall and Rise of a Great Power, 1850 to the Present.* p. 552.

3.1 นโยบายสี่ทันสมัยและการเปิดประเทศในทศวรรษ 1980*

ในการประชุมเต็มคณะครั้งที่ 3 ของสมัชชาพรรคที่ 11 เมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1978 ที่ประชุมพรรคคอมมิวนิสต์จีนมีมติในเรื่องของการเริ่มปฏิรูปประเทศ แต่มีความเห็นแตกออกเป็น 2 แนวทาง คือ เติ้ง เสี่ยวผิง สนับสนุนนโยบายปฏิรูป โดยมีเป้าหมายเพื่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่รวดเร็วและการติดต่อกับโลกภายนอก ซึ่งเป็นแนวทางที่ใกล้เคียงกับแนวทางเศรษฐกิจการตลาด ส่วนเฉิน หยุน นักเศรษฐศาสตร์และผู้นำอาวุโสของพรรคฯ สนับสนุนให้ดำเนินการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ 5 ปี ฉบับที่ 1 ที่ใช้ระหว่าง ค.ศ. 1953 – 1957 ซึ่งเน้นเศรษฐกิจแบบวางแผนจากส่วนกลาง ซึ่งเป็นแนวทางเดิมของพรรคคอมมิวนิสต์นับตั้งแต่ขึ้นปกครองประเทศ[1]

การปฏิรูปประเทศดำเนินไปโดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาประเทศให้ทันสมัยในสี่ด้าน เรียกกันว่า นโยบายสี่ทันสมัย ส่วนนโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศมีเป้าหมายเพื่อปฏิรูปเศรษฐกิจ เพื่อเปิดประเทศรับการลงทุนจากภายนอก และเพื่อทำให้จีนพัฒนาจากประเทศด้อยพัฒนาเป็นประเทศพัฒนาในระดับกลาง อนึ่ง นโยบายปฏิรูปที่รัฐบาลจีนประกาศออกมานี้ไม่ได้กล่าวถึงระบบเศรษฐกิจการตลาดและระบบประชาธิปไตยแบบตะวันตก แต่เมื่อการปฏิรูปดำเนินไประบบเศรษฐกิจการตลาดเข้ามาแทนที่การควบคุมของรัฐ ส่วนระบบประชาธิปไตยเริ่มได้รับการกล่าวถึงและจะมีความเคลื่อนไหวทางการเมืองในหมู่นักศึกษาเกิดขึ้นในเวลาต่อมา

การปฏิรูปในทศวรรษ 1980 แบ่งออกเป็น 2 ช่วงสำคัญ ช่วงแรก คือ ระหว่าง ค.ศ. 1978 – 1982 เป็นช่วงของการวางแนวทางใหม่ หรือการจัดเตรียมใหม่ (Readjustment) โดยนอกจากการปฏิรูปการเกษตรกรรมที่เป็นพื้นฐานของจีนแล้ว การดำเนินการที่สำคัญอื่นๆ ในช่วงนี้ คือ การเปิดเสรีทางอุตสาหกรรมให้แก่วิสาหกิจในท้องถิ่น การวางแนวทางใหม่ด้านระบบการเงินการธนาคาร และการตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ ในช่วงที่ 2 คือ ค.ศ. 1982 – 1989

---

* ข้อมูลส่วนนี้ปรับปรุงเพิ่มเติมจากบทความของผู้เขียน และ อนงคณา มานิตพิสิฐกุล. เรื่อง "นโยบายสี่ทันสมัยกับการพัฒนาเศรษฐกิจของจีน" *วารสารสังคมศาสตร์ มศว* ฉบับ พ.ศ. 2545. หน้า 47 – 67 และจากหนังสือของผู้เขียน เรื่อง *ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ จากคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงปัจจุบัน*. (2556). บทที่ 8 การพัฒนาประเทศภายใต้นโยบายสี่ทันสมัย.. หน้า 200 – 228.

[1] เปา พู่; และคนอื่นๆ. (2552). *บันทึกลับจ้าวจื่อหยาง เบื้องหลังเหตุการณ์นองเลือดเทียนอันเหมิน*. หน้า 166.

เป็นช่วงเริ่มต้นของระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมการตลาด (market socialism) การยกเลิกระบบคอมมูน การเริ่มต้นระบบกลไกราคา และการเปิดประเทศรับการลงทุนจากต่างชาติ[1]

นอกจากนี้ในที่ประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 12 ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1982 พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้วางแผนระยะยาวสำหรับการปฏิรูปในช่วง 20 ปีแรกไว้ด้วย โดยในสิบปีแรก คือ ค.ศ. 1980 -1989 เป็นช่วงการวางแนวทางใหม่ๆ สำหรับเศรษฐกิจภาคต่างๆ โดยอยู่บนพื้นฐานการพัฒนาภาคเกษตรกรรม พลังงาน การศึกษา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการคมนาคม และสิบปีหลัง คือ ค.ศ. 1990 – 1999 เป็นช่วงการพัฒนาสู่ความเจริญทางเศรษฐกิจ และนโยบายการเปิดประเทศที่เน้นด้านการติดต่อและแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีกับต่างชาติ การรับเอาเทคโนโลยีจากต่างชาติมาใช้เพื่อประโยชน์ของจีน โดยจีนจะคงความเป็นตัวของตัวเองไว้[2] และในการประชุมสมัชชาครั้งที่ 12 นี้มีการกล่าวถึงการเป็นประชาธิปไตยแห่งสังคมนิยมที่จีนจะสร้างระบบกฎหมายและระบอบการเมืองที่นำมาซึ่งความเสมอภาค สามัคคี และการร่วมมือกันของคนในชาติ การสร้างสรรค์อารยธรรมทางวัตถุและจิตวิญญาณ[3] ซึ่งหมายความว่าแม้จีนจะปฏิรูปเศรษฐกิจให้เจริญก้าวหน้าโดยใช้แนวทางทุนนิยม แต่จีนจะยึดมั่นในแนวทางสังคมนิยมเป็นหลัก แนวทางนี้ต่อมาเติ้ง เสี่ยวผิงเรียกว่าเป็นสังคมนิยมตามแบบจีน

3.1.1 การปฏิรูปภาคเกษตรกรรม: ความสำเร็จของระบบความรับผิดชอบ

การปฏิรูปภาคเกษตรกรรมมีเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาผลผลิตตกต่ำ และเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจในชนบท เพราะนอกจากเกษตรกรรมเป็นพื้นฐานเศรษฐกิจหลักของจีนแล้ว ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศซึ่งอาศัยอยู่ในชนบทเผชิญกับภาวะความอดอยากยากจนมายาวนาน รัฐบาลเริ่มทดลองปฏิรูปการเกษตรครั้งแรกใน ค.ศ. 1976 ก่อนการประกาศนโยบายปฏิรูป โดยเริ่มที่มณฑลซื่อชวน (Sichuan) ภายใต้การดูแลของ จ้าว จื่อหยาง (Zhao Ziyang, ค.ศ.1919 - 2005)* เลขาธิการพรรคลำดับที่ 1 แห่งมณฑลซื่อชวน ซึ่งเป็นมณฑลใหญ่มีประชากรกว่า 100 ล้านคน แต่มีปัญหาอดอยากยากจนและขาดแคลนอาหาร และที่มณฑล

---

[1] Chris Bramall. (2009). *Chinese Economic Development.* p. 330

[2] วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2557). *เศรษฐกิจการเมืองจีน.* หน้า 287.

[3] *แหล่งเดิม.* หน้า 288 – 289.

* จ้าว จื่อหยาง เป็นนักการเมืองสายปฏิรูปของพรรคฯ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีระหว่าง ค.ศ. 1980 – 1987 และดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ระหว่าง ค.ศ. 1987 – 1989 ถูกปลดจากตำแหน่งระหว่างเหตุการณ์การประท้วงของนักศึกษาประชาชนที่จัตุรัสเทียนอานเหมิน ค.ศ. 1989 โดยปรากฏตัวต่อสาธารณชนครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม

อานฮุย (Anhui) ภายใต้การดูแลของ ว่าน หลี่ (Wan Li, ค.ศ. 1916 – ปัจจุบัน) รองนายกรัฐมนตรีผู้รับผิดชอบด้านการเกษตร ทั้งสองคนนี้สนับสนุนแนวคิดการปฏิรูประบอบสังคมนิยม ส่งเสริมให้มวลชนทุกระดับมีความกินดีอยู่ดี และสร้างความไว้วางใจให้ประชาชนด้วยการแสดงความโปร่งใสของทางการ เพราะที่ผ่านมาประชาชนได้รับผลกระทบจากการเรียกรับสินบนและการทุจริตของเจ้าหน้าที่รัฐในท้องถิ่น ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของความยากลำบากของประชาชนมาโดยตลอด ในการปฏิรูปนี้มีการชักชวนให้ชาวบ้านเข้ามาร่วมปฏิรูป เช่น มีการเผยแพร่คำกล่าวว่า "ถ้าคุณอยากกินธัญพืช เรียกหาจื่อหยาง, ถ้าคุณอยากกินข้าว เรียกหาว่าน หลี่" (if you want to eat grain, call Ziyang; if you want to eat rice call Wan Li.)[1] นอกจากนี้ยังเริ่มปฏิรูปการเกษตรที่มณฑลเหอหนาน และซานตงด้วย

การปฏิรูปการเกษตรเริ่มจากการนำระบบความรับผิดชอบ (Responsibility system) หรือระบบสัญญา (Contract system) มาใช้ โดยแต่ละท้องถิ่นมีหน่วยการผลิตทำหน้าที่ดูแลกลุ่มทำงาน (เกษตรกร) ให้ทำการผลิตและส่งมอบผลผลิตให้รัฐ คณะกรรมการของหน่วยการผลิตรับผิดชอบด้านการจัดการ การวางแผน ส่วนกลุ่มทำงานมีหน้าที่ในการผลิต บันทึกหน่วยการทำงานของคนในกลุ่ม ทางการทำสัญญากับกลุ่มแรงงานเพื่อจัดแบ่งสรรรายได้ตามผลผลิต ถ้าผลิตได้เกินกำหนดจะได้รับรางวัลตอบแทน[2] รวมทั้งเพิ่มแรงจูงใจให้ชาวนาด้วยการเพิ่มราคาสินค้าเกษตรกรรม เพื่อลดช่องว่างทางรายได้ระหว่างเมืองกับชนบท[3]

การทดลองปฏิรูปการเกษตรในสองมณฑลนี้ประสบความสำเร็จอย่างน่าประทับใจ เกษตรกรมีผลผลิตเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เมื่อดำเนินการมาได้ระยะหนึ่งใน ค.ศ. 1980 คณะกรรมการของมณฑลอานฮุยจึงเปลี่ยนการทำสัญญากับกลุ่มแรงงานมาเป็นการทำสัญญากับครัวเรือน (Household Responsibility System) ซึ่งตกลงกันว่าชาวนาสามารถถือครองที่ดินส่วนตัว แต่ต้องจ่ายภาษีที่ดินและส่งผลผลิตจำนวนหนึ่งให้แก่รัฐ แต่สามารถขายผลผลิตส่วนเกินได้ และมีอิสระในการผลิต เช่น บางพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกข้าวเจ้า ข้าวสาลี ก็สามารถปลูกพืชชนิดอื่นได้[4]

ส่วนในพื้นที่อื่นๆ นั้น ทางการจีนออกระเบียบการดำเนินงานของคอมมูนประชาชนในชนบทเพื่อสร้างแรงจูงใจแก่ชาวนา ด้วยการให้ความมั่นคงในชีวิตและเสรีภาพในการผลิต ทำ

---

[1] Chris Bramall. (2009). *op.cit.* p.337.

[2] John K. Fairbank. (1992). *op.cit.* p. 411.

[3] เปา พู่; และคนอื่นๆ. (2552). *เล่มเดิม.* หน้า 174.

[4] Jonathan Fenby. (2008). *op.cit.* p. 553

ให้เริ่มมีการให้สิทธิการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน การให้สิทธิคอมมูนและครัวเรือนในการบริหารจัดการต่างๆ เช่น การเลือกเพาะปลูกพืชตามที่เห็นสมควร การเลือกวิธีการเพิ่มผลผลิต การแจกจ่ายผลผลิตและรายได้[1] หลังจากนั้นทางการจีนประกาศสนับสนุนการใช้รูปแบบการทำสัญญานี้ทั่วประเทศ และขยายระบบการทำสัญญาไปสู่การยกทรัพย์สินอื่นๆ เช่น เครื่องมือเครื่องจักรในการผลิต และสัตว์ใช้งาน เพื่อให้ครัวเรือนนำไปใช้ประโยชน์ด้วย และกำหนดชนิดของพืชที่ปลูก กำหนดปริมาณผลผลิตที่ต้องหักเข้ากองกลางเพื่อใช้ในการบริหารคอมมูน เพื่อเป็นค่าบำรุงรักษาปัจจัยพื้นฐานและการชลประทาน[2]

ในกลาง ค.ศ. 1980 รัฐบาลนำระบบความรับผิดชอบ มาใช้ทั้งในภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ภายใต้ระบบความรับผิดชอบในภาคเกษตรกรรมนี้รัฐบาลส่งเสริมให้มีการจัดสรรที่ดินส่วนตัวให้แก่เกษตรกรแต่ละครัวเรือน โดยเกษตรกรสามารถหารายได้เสริมจากการประกอบกิจกรรมส่วนตัวหลังจากว่างจากงานส่วนรวม ระบบนี้เรียกอีกอย่างว่า ระบบสัญญาที่ดินชนบท (rural land contract) เพราะเกษตรกรจะประมูลการใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์กับทางการ เพื่อผลิตพืชผลหรือเลี้ยงสัตว์ให้ได้ตามสัญญา แล้วนำมาขายหรือส่งให้กับทางการ ผลผลิตส่วนเกินที่ได้ ทางการอนุญาตให้นำไปขายที่ตลาดเสรีซึ่งรัฐบาลจัดให้ การที่ชาวนามีที่ดินส่วนตัวและเริ่มเพาะปลูกเพื่อเลี้ยงตัวเองทำให้เกษตรกรมีแรงจูงใจในการผลิตมากขึ้น เพราะได้ค่าตอบแทนและจะได้มากขึ้นหากเพิ่มผลผลิตได้หรือลดต้นทุนได้ นอกจากนี้รัฐบาลยังสนับสนุนการพัฒนาในภาคเกษตรกรรม ด้วยการจัดหาเครื่องมือทางการเกษตร จัดหาพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และปรับปรุงอุตสาหกรรมการบริการในท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ของเกษตรกร

การดำเนินงานภายใต้ระบบสัญญาในระยะแรกนั้น รัฐบาลกำหนดเวลาการเช่าที่ดินไว้ 2–3 ปี ต่อมาเพิ่มเป็น 15 ปี และ 30 ปี รวมทั้งอนุญาตให้เกษตรกรโอนสิทธิ์การเช่าที่ดินให้ผู้อื่นเช่าต่อได้ นอกจากนี้รัฐบาลส่งเสริมให้เกษตรกรเข้าบุกเบิกที่ดินที่เคยเสียหายเพราะภัยธรรมชาติ โดยออกมาตรการจูงใจ เช่น การไม่เก็บภาษีในช่วง 5 ปีแรก และเกษตรกรที่เพาะปลูกในที่ดินของรัฐ ผลกำไรที่ได้ในระหว่าง ค.ศ. 1980 – 1985 จะเป็นของผู้ผลิตซึ่งผู้ผลิตสามารถนำกำไรนั้นมาเป็นทุนในการผลิตส่วนตัวของตนได้[3] นอกจากนี้ในการประชุมสมัชชาพรรคที่ 11 เมื่อปลาย ค.ศ. 1978 ที่ประชุมเห็นชอบให้จีนนำเข้าเมล็ดพืชได้ เพื่อประโยชน์ของ

---

[1] วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2557). *เล่มเดิม*. หน้า 292.

[2] วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2535). *รายงานการวิจัยเรื่อง นโยบายสี่ทันสมัยในสาธารณรัฐประชาชนจีน: บทเรียนและแนวโน้ม*. หน้า 7.

[3] วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2557). *เล่มเดิม*. หน้า 294.

การบริโภคในเมือง ซึ่งส่งผลต่อเนื่องทำให้ทางการลดโควตาการรับซื้อแบบบังคับโดยรัฐบาลลง ซึ่งหมายความว่าจำนวนผลผลิตที่เกษตรกรต้องส่งให้ทางการลดลง ทำให้มีผลผลิตส่วนเกินเหลือมากขึ้น เมื่อผลเป็นเช่นนี้รัฐจึงลดสัดส่วนโควตาลดลงปีต่อปี ทำให้เกษตรกรมีผลผลิตที่ส่งขายตลาดเพิ่มขึ้น[1] ผลก็คือภายใน ค.ศ. 1984 การขาดแคลนอาหารที่เคยเป็นปัญหาใหญ่ของชนบทมีสถานการณ์ที่ดีขึ้น ชาวนามีผลผลิตเหลือจากที่นำไปขายซึ่งเก็บไว้ในยุ้งฉาง ทำให้ปัญหาการขาดแคลนอาหารลดลง

ต่อมารัฐบาลเริ่มนำระบบกลไกราคาและภาษีมาใช้ เพื่อสร้างรายได้ให้แก่แรงงานภาคเกษตรกรรม โดยการปรับราคาสินค้าตามความต้องการของตลาด และเปลี่ยนวิธีเก็บภาษีที่จากเดิมผลผลิตส่วนใหญ่ถูกเก็บเป็นของรัฐ มาเป็นการเก็บภาษีด้วยการแยกผลผลิตเป็นส่วนๆ แบ่งเป็นผลผลิตที่ต้องเสียภาษี ผลผลิตของผู้ผลิต และผลผลิตที่ผู้ผลิตนำไปขายได้ ทำให้เกษตรกรมีแรงจูงใจในการทำงานมากยิ่งขึ้น เพราะผลผลิตส่วนใหญ่และกำไรเป็นของเกษตรกร การใช้ระบบความรับผิดชอบได้ผลดี ผลผลิตเพิ่มขึ้น การใช้ระบบกลไกราคาทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น ราคาอย่างเป็นทางการสำหรับการขายผลผลิตส่วนเกินของชาวนาขึ้นไปถึงร้อยละ 50[2] ราคาน้ำมันพืช เนื้อ และปลา เพิ่มขึ้น เมื่อถึง ค.ศ. 1984 ครัวเรือนชาวนาเข้าสู่ระบบความรับผิดชอบเกือบร้อยละ 98[3] ใน ค.ศ. 1985 ทางการจีนได้ตัดสินใจยกเลิกระบบการรับซื้อโดยรัฐบาลเป็นผู้กำหนดในภาคเกษตรกรรม ทำให้เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจการตลาดที่เป็นอิสระ ยกเว้นผลผลิตบางประเภทที่ยังควบคุมตลาดอยู่ เช่น ฝ้าย[4] ความสำเร็จของระบบความรับผิดชอบทำให้ระบบการเกษตรแบบคอมมูนถูกยกเลิกไปในเวลาต่อมา และถือเป็นการปฏิรูปการเกษตรในระดับรากฐาน ที่ส่งเสริมให้เกษตรกรแต่ละครัวเรือนเป็นหน่วยการผลิตที่เข้มแข็ง สามารถเลี้ยงตัวเองได้ และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจากที่เคยมีสภาพยากจนอดอยาก

3.1.2 การปฏิรูปภาคอุตสาหกรรมในระยะแรก

ในช่วงแรกของการปฏิรูปอุตสาหกรรม รัฐลดการควบคุมที่เข้มงวดลงและนำระบบความรับผิดชอบมาใช้เช่นกัน รวมทั้งปฏิรูปการจัดองค์กรด้วยการให้ความสำคัญในเรื่องความชำนาญเฉพาะด้าน เพิ่มการติดต่อประสานงานระหว่างหน่วยงานให้มากขึ้น และจัดตั้งบรรษัท

---

[1] เปา พู่; และคนอื่นๆ. (2552). *เล่มเดิม*. หน้า 174 – 175 และ 217.

[2] Jonathan Fenby. (2008). *op.cit.* p. 553.

[3] *Ibid.*

[4] เปา พู่; และคนอื่นๆ. (2552). *เล่มเดิม*. หน้า 217.

เครื่องจักรกลการเกษตรให้เป็นศูนย์ประสานงานกับมณฑลต่าง ๆ เพื่อให้การปฏิรูปอุตสาหกรรมมีประสิทธิภาพ คณะกรรมการกลางของพรรคออก "ระเบียบว่าด้วยการตัดสินใจเบื้องต้นเกี่ยวกับปัญหาบางประการในการเร่งรัดพัฒนาอุตสาหกรรม"[1] เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงระบบการจัดการ ประกอบด้วยหลักการสำคัญ คือ ฟื้นฟูระบบความรับผิดชอบแทนการสั่งการจากพรรค กำหนดเป้าหมายทางเศรษฐกิจเพื่อวัดผลงานของแต่ละท้องถิ่น เช่น ปริมาณผลผลิต คุณภาพ ต้นทุน และการจัดสรรทรัพยากร เป็นต้น ในส่วนที่เป็นวิสาหกิจของรัฐนั้น คณะกรรมการพรรคมอบหมายให้ผู้จัดการวิสาหกิจแต่ละแห่งรับผิดชอบดำเนินการมากขึ้นทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ มีการสร้างแรงจูงใจแก่เจ้าหน้าที่ระดับหัวหน้าและแรงงาน เช่น การเลื่อนตำแหน่ง การขึ้นเงินเดือน การให้รางวัลหรือโบนัสตอบแทนแก่แรงงานตามปริมาณงานที่ได้ การให้ค่าล่วงเวลา และกำหนดให้วิสาหกิจที่ได้รับคัดเลือกให้ทำการผลิตสามารถเก็บผลกำไรจากผลผลิตส่วนเกินไว้ได้ และนำกำไรไปลงทุนในอุตสาหกรรมการผลิตสินค้าอุปโภคบริโภค

อุตสาหกรรมที่เพิ่มขึ้นในช่วงแรกเป็นอุตสาหกรรมเบาประเภทสินค้าอุปโภคบริโภค เพราะตลาดมีความต้องการ ประกอบกับการที่รัฐกำหนดให้อุตสาหกรรมการผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคขึ้นอยู่กับการดำเนินการของท้องถิ่นแทนการควบคุมจากส่วนกลาง ทำให้ส่วนท้องถิ่นมุ่งเน้นไปที่อุตสาหกรรมเบา เพราะนอกจากตลาดต้องการแล้วยังลงทุนไม่สูงและใช้เครื่องจักรที่พอมีอยู่แล้วในส่วนท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ในช่วงแรกนี้ส่วนกลางยังควบคุมโครงสร้างราคาสินค้า ไม่ปล่อยให้เป็นไปตามกลไกตลาด ทำให้เกิดปัญหาด้านการตลาดและระบบราคา และมีปัญหาอื่นๆ ตามมา เช่น ปัจจัยการผลิตขาดแคลน แรงงานเรียกร้องค่าแรงเพิ่ม และมีการปิดตลาดเพื่อกันไม่ให้ผลผลิตของต่างพื้นที่เข้ามาขายในพื้นที่ของตน[2] ทำให้ต่อมารัฐบาลได้นำระบบกลไกราคาและตลาดเสรีเข้ามาใช้เช่นเดียวกับภาคเกษตรกรรม เพื่อทำให้เกิดแรงจูงใจในการผลิต

การปฏิรูปภาคอุตสาหกรรมอีกประการ คือ การกระจายอำนาจสู่ระบบธนาคาร[3] โดยธนาคารแห่งชาติจีนกลายเป็นผู้กำหนดนโยบายส่วนกลาง เพื่อทำหน้าที่เป็นธนาคารพิเศษในการประสานงานกับภาคอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม เช่น การแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ การลงทุนจากต่างประเทศ ส่งเสริมการให้เงินกู้สำหรับลงทุนของวิสาหกิจใน

---

[1] วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2535). *เล่มเดิม*. หน้า 23.

[2] John K. Fairbank. (1992). *op.cit.* p. 416.

[3] *Ibid.* p.416.

ภาคอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม สนับสนุนการปรับปรุงโรงงานให้ทันสมัย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยให้ทุนแก่ภาคอุตสาหกรรม ได้จัดทำเป็นการออกใบหุ้น ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการตั้งตลาดหุ้นในเวลาต่อ และปรากฏว่าต่อมาเขตบริหารส่วนท้องถิ่นจำนวน 2 ใน 5 แห่ง กลายเป็นแหล่งผลิตเหล็กกล้าของชาติ และจำนวน 2 ใน 3 แห่ง ผลิตปูนซีเมนต์เพื่อส่งออก[1] อันเป็นผลจากการส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีบทบาทในการผลิตและการส่งเสริมอุตสาหกรรม

นอกจากนี้ทางการจีนเห็นว่าความก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะช่วยส่งเสริมให้การปฏิรูปอุตสาหกรรมของจีนพัฒนาได้อย่างแท้จริง การรับความรู้ด้านเทคโนโลยีจากต่างประเทศจึงเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งจีนจำเป็นต้องเปิดประเทศติดต่อกับชาติตะวันตกเพื่อประโยชน์ทางด้านเทคโนโลยีและการพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้ทางการจีนมีนโยบายเปิดประเทศตามมา

3.1.3 การเปิดประเทศ: ความสำเร็จและปัญหาในทศวรรษแรก

ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1980 สภาประชาชนแห่งชาติจีน (National People's Congress, NPC) ผ่านกฎหมายสำหรับเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งมณฑลกว่างตง (Regulations for The Special Economy Zone of Guangdong Province) ซึ่งรัฐบาลจีนประกาศให้ เมืองเซินเจิ้น (Shenzhen) เมืองจูไห่ (Zhuhai) เมืองซานโถว (Shantou–ซัวเถา) ในมณฑลกว่างตง (Guangdong) และเมืองเซี่ยเหมิน (Xiamen) ในมณฑลฝูเจี้ยน (Fujian) เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งทั้งหมดตั้งอยู่บนชายฝั่งทะเลของมณฑลกว่างตงและมณฑลฝูเจี้ยน ในการตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษที่มณฑลกว่างตงและฝูเจี้ยนนั้น เติ้ง เสี่ยวผิงวางแผนที่จะสร้างเมืองศูนย์กลางมหานครที่ประกอบด้วยด้วยภาคอุตสาหกรรม การค้า การเกษตร ปศุสัตว์ อสังหาริมทรัพย์และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว[2] ระบบการจัดการที่ทันสมัยที่จะใช้ในเขตเศรษฐกิจพิเศษนี้ จะถูกนำมาไปใช้ในที่อื่นๆ โดยรัฐบาลกลางและหน่วยงานของพรรค เติ้ง เสี่ยวผิงจึงคาดหวังว่าการปฏิบัติงานของพรรคฯ และรัฐบาลจะมีประสิทธิภาพมากขึ้น[3] อนึ่ง เติ้ง เสี่ยวผิง ตระหนักดี

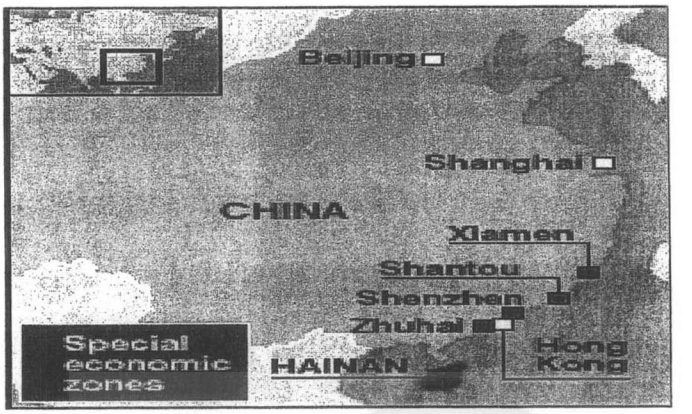
---

[1] John K. Fairbank. (1992). *op.cit.* p. 415.

[2] Ezra F. Vogel. (2013). *Deng Xiaoping and the Transformation of China*. p. 399.

[3] *Ibid.*

ว่าการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษทางภาคตะวันออกจะทำให้คนในกว่างตงและเซินเจิ้นร่ำรวยก่อนที่อื่น แต่เขาได้กล่าวว่า พื้นที่ที่รวยก่อนควรจะช่วยพื้นที่อื่นให้รวยเหมือนๆ กันด้วย[1]

ภาพที่ 1 แผนที่ที่ตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ 4 แห่งแรกของจีน

ที่มา: http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/5237748.stm (Accessed November 1, 2015)

นโยบายเปิดประเทศของจีนนั้นเป็นการเปิดประเทศโดยมีเป้าหมายเพื่อรับเทคโนโลยีจากต่างชาติและเพื่อส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ ด้วยการตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zones, SEZ) ที่อนุญาตให้ประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศทุนนิยมเข้าไปตั้งโรงงานหรือลงทุนร่วมกับจีน โดยมีจุดประสงค์เพื่อผลิตสินค้าส่งออกไม่ใช่เป็นการเปิดประเทศจีนให้กับสินค้าต่างชาติ[2] ในเขตเศรษฐกิจพิเศษมีการดำเนินงานดังนี้

1) ดำเนินการโดยเน้นการลงทุนจากต่างชาติ ทำการผลิตเพื่อส่งออก การดำเนินธุรกิจมีทั้งแบบร่วมทุนและร่วมมือระหว่างจีนกับต่างประเทศและธุรกิจที่ดำเนินโดยต่างประเทศเป็นหลัก
2) การดำเนินการในเขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นไปตามกลไกของตลาด
3) นักธุรกิจที่เข้าไปลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษจะได้รับความอนุเคราะห์และความสะดวกด้านภาษี รวมถึงด้านอื่นๆ เป็นพิเศษ
4) การบริหารภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษจะต่างไปจากเขตภายในของจีน

รัฐบาลจีนกำหนดเงื่อนไขสำคัญ ซึ่งนักลงทุนต่างชาติที่เข้ามาลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษต้องปฏิบัติตาม คือ การลงทุนของต่างชาติต้องไม่ทำลายอธิปไตยของจีน ไม่ขัดกับ

---

[1] *Ibid.* p. 401.

[2] วุฒิชัย มูลศิลป์. (2542). *เล่มเดิม*. หน้า 33.

กฎหมายจีน สอดคล้องต่อความต้องการของจีน และไม่ก่อให้เกิดมลภาวะเป็นพิษต่อประเทศจีน

ทางการจีนต้องการให้เขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นที่สนใจจากนักลงทุนนานาชาติ จึงให้สิทธิพิเศษแก่เขตเศรษฐกิจพิเศษโดยสร้างแรงจูงใจด้านภาษี ธุรกิจที่เข้าไปอยู่ในเขตนี้จะได้รับการยกเว้นภาษีเป็นพิเศษโดยดูตัวอย่างจากฮ่องกงที่เจริญก้าวหน้า และกลายเป็นเมืองที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีที่สุดแห่งหนึ่งของโลกจากการเป็นเสมือนพ่อค้าคนกลางระหว่างประเทศต่างๆ[1] และให้สิทธินักลงทุนหรือนักธุรกิจต่างชาติกำหนดระบบการบริหารได้เอง แต่ต้องมีผู้บริหารชาวจีนร่วมอยู่ในคณะกรรมการด้วย[2] รวมทั้งปฏิรูประบบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการลงทุน การเงินการคลัง และภาษีการลงทุน การส่งออกและนำเข้า ให้มีมาตรฐานเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับนักลงทุนต่างชาติ เพื่อส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศให้เกิดความคล่องตัวมากขึ้น กระทรวงยุติธรรมที่ถูกยุบไปเมื่อ ค.ศ. 1959 ได้รับการจัดตั้งขึ้นมาอีกครั้งใน ค.ศ. 1979 เพื่อสร้างความมั่นใจด้านกระบวนการยุติธรรม ประกาศกฎหมายเกี่ยวกับการใช้เงินทุนต่างประเทศฉบับแรกใน ค.ศ. 1979 ได้แก่ กฎหมายวิสาหกิจร่วมทุนระหว่างจีนกับต่างประเทศ กฎหมายเงินได้วิสาหกิจต่างชาติ กำหนดรูปแบบและวิธีการลงทุนของนักธุรกิจต่างประเทศในจีนเพื่อความสะดวกต่างๆ เช่น สัดส่วนการลงทุน อำนาจหน้าที่ การแบ่งปันผลประโยชน์ รวมทั้งลดหย่อนภาษีสำหรับนักธุรกิจต่างชาติที่เข้ามาลงทุน และให้สิทธิพิเศษสำหรับนักลงทุนต่างชาติในการผลิตสินค้าจำหน่ายภายในประเทศจีน โดยสินค้าที่จำหน่ายต้องเป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้เทคโนโลยีและอุปกรณ์ที่ทันสมัย หรือเป็นผลิตภัณฑ์ที่จีนขาดแคลน และต้องเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพดีกว่าที่ผลิตทั่วไปในประเทศ

การตัดสินใจเปิดมณฑลกว่างตง ฝูเจี้ยน และมณฑลชายฝั่งทะเลอื่นๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงฐานที่ตั้งอุตสาหกรรมจากจีนตอนในสู่บริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ซึ่งในสมัยเหมา เจ๋อตงมีนโยบายหลีกเลี่ยงความเสี่ยงด้านความมั่นคงของประเทศที่ใกล้เขตแดนจีน ทำให้มากกว่าครึ่งของเงินลงทุนของจีนถูกนำไปลงทุนในเขตพื้นที่ตอนใน ที่เรียกว่า เขต "the Third Front" ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ "the Third Front" ของรัฐบาลจีนสมัยเหมา เจ๋อตงเพื่อลงทุนในพื้นที่ห่างไกลทางภาคตะวันตะวันตกและตะวันตกเฉียงเหนือระหว่าง ค.ศ.

---

[1] Constance Clark. (1998). The Politics of Place Making in Shenzhen, China. *Berkeley Planning Journal* 12: 103 – 125. (อ้างใน เท็ด ซี. ฟิชแมน. (2550). *เปิดปูมมังกร China, INC.* วัฒนา มานะวิบูลย์ แปล. หน้า 109).

[2] วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2557). *เล่มเดิม.* หน้า 299.

1964 - 1971[1] แต่เติ้ง เสี่ยวผิงเห็นว่าความเสี่ยงที่จะถูกโจมตีด้วยกำลังจากต่างประเทศมีน้อย ประกอบกับพื้นที่ชายฝั่งทะเลมีความเหมาะสมมากกว่าในด้านการขนส่ง ระบบสาธารณูปโภค และผู้เชี่ยวชาญด้านการค้ากับต่างประเทศเพราะมีประสบการณ์ในการติดต่อกับต่างชาติและการค้ากับฮ่องกงมาต่อเนื่อง เติ้ง เสี่ยวผิงจึงตัดสินใจพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเล[2] ซึ่งน่าสนใจว่าหากเหมา เจ๋อตงยังเป็นผู้นำประเทศอยู่ พื้นที่ตอนในของประเทศจะได้รับการพัฒนาไปในทิศทางใด

เมื่อจีนเปิดประเทศรับการลงทุนจากต่างชาติ จึงปรับปรุงระบบการเงินการธนาคารให้สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจ โดยอยู่ภายใต้การควบคุมของธนาคารประชาชนจีน เช่น จัดระบบการดำเนินงานให้มีมาตรฐานมากขึ้น และจัดตั้งธนาคารประเภทต่างๆ ขึ้นมา ในช่วงแรกของการปฏิรูปนั้นธนาคารพิเศษ (Specialized Bank) 5 แห่งของจีน ซึ่งตั้งขึ้นมาหลัง ค.ศ. 1979 คือ ธนาคารอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมจีน ธนาคารเกษตรกรรมจีน ธนาคารโยธาธิการจีน ธนาคารการลงทุนจีน และธนาคารแห่งประเทศจีน มีบทบาทในการบริหารจัดการการลงทุนของภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม การปล่อยสินเชื่อให้วิสาหกิจของรัฐ[3] และมีการจัดตั้งธนาคารพาณิชย์และธนาคารเฉพาะด้านเพิ่มเพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เช่น ธนาคารเพื่อการลงทุนแห่งประเทศจีน ทำหน้าที่ระดมเงินทุนจากต่างประเทศ ธนาคารเนชั่นแนลทรัสต์แห่งชาติจีน ซึ่งเป็นธนาคารที่สามารถกู้เงินจากต่างประเทศเพื่อการลงทุนได้อย่างเสรี ทำหน้าที่ออกพันธบัตรเงินกู้ ใบหุ้นบริษัท จัดตั้งวิสาหกิจร่วมทุน เป็นต้น

การเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษของจีนในช่วงแรกถือว่าประสบความสำเร็จ มีบริษัทร่วมทุนระหว่างจีนกับต่างชาติเพิ่มขึ้นกว่าร้อยแห่ง การลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษมีสามแบบ คือ การลงทุนร่วม การทำความร่วมมือทั้งการวิจัย พัฒนาและแลกเปลี่ยนทางวิชาการ และนักลงทุนต่างชาติลงทุนในกิจการที่จีนไม่เชี่ยวชาญ เติ้ง เสี่ยวผิง อนุญาตให้บริษัทต่างชาติในเขตมณฑลกว่างตงและฝูเจี้ยนใช้ระบบการบริหารจัดการและกำลังคนของตนเอง โดยสนับสนุนให้เขตเศรษฐกิจพิเศษใช้ระบบตลาด ระบบอุตสาหกรรม การก่อสร้าง การจัดการด้านแรงงาน ระบบการเงิน และเงินตราต่างประเทศ[4] ซึ่งน่าจะเป็นเพราะเพื่อดึงดูดให้นักลงทุน

---

[1] ดูเพิ่มเติมใน Barry Naughton. (Sep. 1988). The Third Front: Defence Industrialization in the Chinese Interior. *The China Quarterly*. No.115 (Sep 1988), pp. 351 – 386.

[2] Ezra F. Vogel. (2013). *op.cit.* p. 401.

[3] *แหล่งเดิม.* หน้า 366.

[4] Ezra F. Vogel. (2013). *op.cit.* p. 400.

ต่างชาติที่ยังไม่มั่นใจระบบของจีนเข้ามาลงทุนโดยสามารถใช้ระบบและคนของตนเอง และจีนจะได้เรียนรู้ประสบการณ์การบริหารจัดการจากต่างชาติด้วย

ในบรรดาเขตเศรษฐกิจพิเศษทั้งหมดนั้น เมืองเซินเจิ้นมีความสำคัญและกลายเป็นเขตที่ประสบความสำเร็จที่สุด เมื่อเติ้ง เสี่ยวผิงเลือกเซินเจิ้นเป็นหนึ่งในเขตเศรษฐกิจพิเศษนั้น เซินเจิ้นมีประชากรราว 70,000 คน ส่วนใหญ่ทำอาชีพประมง และทำไร่ทำนา การคมนาคมในเมืองค่อนข้างลำบากเพราะไม่มีรถประจำทางให้บริการ การเดินทางเข้าเมืองใช้การเดินหรือเช่าจักรยานจากสถานีรถไฟเท่านั้น[1] แต่เติ้ง เสี่ยวผิงเห็นว่า เซินเจิ้นตั้งอยู่ใกล้กับฮ่องกง ซึ่งขณะนั้นฮ่องกงอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษและมีเศรษฐกิจเจริญก้าวหน้า การเปิดเมืองเซินเจิ้นเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษจึงน่าจะดึงดูดให้นักธุรกิจต่างชาติในฮ่องกงเข้ามาลงทุนในจีนได้ไม่ยาก ซึ่งเติ้ง เสี่ยวผิงคาดการณ์ได้ถูกต้อง เพราะใน ค.ศ. 1981 ร้อยละ 91 ของนักลงทุนต่างชาติในเซินเจิ้น คือ ชาวฮ่องกง[2]

ฮ่องกงกลายเป็นแหล่งเงินทุนสำคัญของจีนในช่วงนี้ ชาวฮ่องกงจำนวนมากเคยเป็นคนจีนจากแผ่นดินใหญ่ที่อพยพออกไปจากจีนเมื่อจีนตกอยู่ภายใต้การปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์ ประชากรจีนแผ่นดินใหญ่ในฮ่องกงส่วนใหญ่อพยพไปจากเมืองซั่งไห่ มณฑลเจียงซู เมืองหนิงโป มณฑลเจ้อเจียง ที่อยู่ชายฝั่งทะเลตะวันออก[3] จึงมีความผูกพันกับแผ่นดินใหญ่ที่เป็นบ้านเกิด ประกอบกับในทศวรรษ 1960 ฮ่องกงกลายเป็นศูนย์กลางการเงินนานาชาติชั้นนำ ในทศวรรษ 1970 เยาวชนฮ่องกงจำนวนมากที่ไปศึกษาต่อยังต่างประเทศกลับมายังฮ่องกงพร้อมด้วยความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเงินสมัยใหม่ เทคโนโลยี ตลาดโลก ทำให้สามารถให้ความรู้แก่จีนในสิ่งที่สหภาพโซเวียตไม่มี คือ ความรู้เกี่ยวกับธุรกิจและการพัฒนาแบบตะวันตก[4]

อย่างไรก็ตาม การที่นักลงทุนส่วนใหญ่มาจากฮ่องกงสะท้อนให้เห็นว่านักลงทุนจากชาติหรือภูมิภาคอื่นยังไม่ให้ความสนใจหรือไม่กล้าเข้ามาลงทุนในจีน ซึ่งอาจเป็นผลมาจากหลายปัจจัย เช่น ความไม่แน่ใจต่อนโยบายเปิดประเทศของจีน ข้อด้อยด้านกฎหมายการลงทุนของจีนที่ยังไม่ชัดเจนในประเด็นสำคัญกับกฎหมายแรงงาน ทั้งเรื่องการกำหนดอัตรา

---

[1] Constance Clark. (1998). *op.cit.* (อ้างใน เท็ด ซี. ฟิชแมน. (2550). *เล่มเดิม*. หน้า 107).

[2] "The Development of China's Special Economic Zones" http://www.internshipschina.com/community/chinainsights2 /55-china-insights/669 (Accessed 13 May 2015)

[3] Ezra F. Vogel. (2013). *op.cit.* p. 403.

[4] *Ibid.* pp. 403 – 404.

ค่าจ้าง สวัสดิการ หรือค่าชดเชยเมื่อถูกปลดออก ประกอบกับการที่จีนปกครองในระบอบสังคมนิยมทำให้บริษัทต่างชาติที่ไม่คุ้นเคยกับวัฒนธรรมทางธุรกิจของจีนจึงไม่กล้าเสี่ยงที่จะเข้ามาลงทุน

ขณะที่นักลงทุนชาวฮ่องกงซึ่งเป็นคนจีนเช่นกัน มีความคุ้นเคยและมีวัฒนธรรมเดียวกับคนจีนแผ่นดินใหญ่ รวมทั้งมีความเข้าใจดีถึงการทำธุรกิจกับจีนแผ่นดินใหญ่ นักลงทุนชาวฮ่องกงจึงกล้าเข้ามาลงทุนในเซินเจิ้นมากกว่าชาติอื่น แต่ส่วนมากมักประสบปัญหา เช่น ปัญหาแรงงานชาวจีนที่มีค่าแรงถูกแต่ขาดความรู้ความชำนาญ ปัญหาต่างๆ อันเนื่องมาจากช่องว่างทางกฎหมายหรือสัญญาทำให้เกิดการฟ้องร้องกันอยู่เสมอ เพราะแม้ว่าจะมีกฎหมายการลงทุนออกมาแล้ว แต่ในทางปฏิบัติยังมีช่องโหว่ รวมทั้งมีปัญหาการเรียกรับสินบนจากนักลงทุนต่างชาติ ทำให้มีเสียงเรียกร้องให้ออกกฎหมายใหม่ที่มีข้อบังคับที่มีมาตรฐาน

ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ส่งผลให้นักลงทุนต่างชาติจำนวนหนึ่งถอนการลงทุนและปิดบริษัท[1] ทำให้ใน ค.ศ. 1982 รัฐบาลจีนต้องออกกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหาด้านการลงทุนและธุรกิจ โดยเฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวกับอัตราค่าจ้าง กฎหมายการลงทุน กฎหมายเกี่ยวกับสถาบันการเงิน และปรับปรุงกระบวนการทางการศาล ซึ่งเมื่อถึง ค.ศ. 1984 มีการจัดตั้งศาลขึ้นใหม่ประมาณ 15,000 แห่ง ตั้งศาลพิเศษขึ้น 4 ระดับ รวมทั้งจัดตั้งศาลประชาชนและจัดตั้งโรงเรียนอบรมด้านกฎหมาย[2] การปรับปรุงเหล่านี้ทำให้นักลงทุนต่างชาติกลับมาลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษเพิ่มขึ้น และทำให้การเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษของจีนประสบความสำเร็จ จนนำไปสู่การตัดสินใจเปิดกว้างทางเศรษฐกิจที่มากขึ้นของรัฐบาลจีน รวมทั้งการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษเพิ่มขึ้นในเวลาต่อมา

อย่างไรก็ตาม ในพรรคคอมมิวนิสต์ก็มีผู้ไม่เห็นด้วยกับการเปิดประเทศ เพราะเกรงว่าจีนจะกลายเป็นทุนนิยม ระบบสังคมนิยมจะถูกทำลาย รวมถึงมณฑลตอนในไม่เห็นด้วยกับการนำทรัพยากรของประเทศมาพัฒนาเฉพาะพื้นที่ชายฝั่งทะเล[3] ความไม่พอใจของประชากรในเขตพื้นที่ตอนในจะเพิ่มมากขึ้นในเวลาต่อมา เมื่อจีนเน้นการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลเป็นหลัก

---

[1] "The Development of China's Special Economic Zones" http://www.internshipschina.com/community/chinainsights2 /55-china-insights/669 (Accessed 13 May 2015)

[2] John K. Fairbank. (1992). *op.cit.* p. 417.

[3] Ezra F. Vogel. (2013). *op.cit.* p. 400.

เกือบสองทศวรรษ ทำให้ระบบความเจริญในเขตทั้งสองนี้แตกต่างกันมากและเกิดช่องว่างทางรายได้ที่ค่อนข้างสูง ซึ่งกลายเป็นปัญหาที่ทางการจีนในทศวรรษต่อมาต้องเร่งแก้ไข

3.1.4 การขยายตัวของเขตเศรษฐกิจพิเศษตั้งแต่ ค.ศ. 1984

ความสำเร็จของการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษในช่วงแรกทำให้บรรดาผู้นำสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์จีนเห็นชอบร่วมกันว่าการปฏิรูปควรขยายสู่ภาคเศรษฐกิจทั้งหมดโดยเฉพาะการพัฒนาอุตสาหกรรมและการพัฒนาเศรษฐกิจในเขตเมือง อย่างไรก็ตาม ผู้นำในพรรคมีความกังวลว่าการปฏิรูปตามแนวทางทุนนิยมและการเปิดประเทศจะส่งผลต่ออุดมการณ์และแนวทางการปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์จีน

ดังนั้นในการประชุมพรรคคอมมิวนิสต์จีนใน ค.ศ. 1982 เติ้ง เสี่ยวผิงกล่าวปราศรัยต่อที่ประชุมเพื่อทำความเข้าใจถึงนโยบายการปฏิรูปและเปิดประเทศ เขายืนยันว่าการปฏิรูปประเทศไม่ได้หมายความว่าจีนจะละทิ้งลัทธิมาร์ก (Marxism) สำหรับผู้นำจีนแล้ว จุดประสงค์ของการปฏิรูปเศรษฐกิจไม่ใช่การทำให้จีนเป็นแบบตะวันตก แต่เป็นความปรารถนาที่จะฟื้นฟูความชอบธรรมของพรรคหลังจากยุคเหมาและการปฏิวัติวัฒนธรรม รวมถึงเพื่อสร้างชาติและรัฐที่เข้มแข็ง ซึ่งความมั่นคงทางการเมืองเป็นประเด็นสำคัญที่สุด ดังที่ เติ้ง เสี่ยวผิงกล่าวว่า การพัฒนาจีนให้ทันสมัยต้องดำเนินไปบนพื้นฐานสำคัญ 2 ประการ คือการเป็นมิตรกับนานาชาติ และความมั่นคงทางการเมืองภายในของจีน[1] ดังนั้นการปฏิรูปประเทศจึงไม่ได้หมายความว่าพรรคคอมมิวนิสต์จะคืนอำนาจให้ประชาชน แต่พรรคคอมมิวนิสต์จีนจะยังเป็นผู้ดูแลปกป้องอนาคตของชาติต่อไปโดยวิถีทางที่เหมาะสมกับจีน ซึ่งเติ้ง เสี่ยวผิง เรียกว่าเป็นสังคมนิยมตามแบบจีน (Socialism with Chinese Characteristics) ดังที่เขากล่าวว่า

> "ในการนำนโยบายการสร้างประเทศให้ทันสมัยไปใช้นั้น เราต้องก้าวไปข้างหน้าจากสภาพความเป็นจริงของจีน ทั้งในแง่ของการปฏิวัติและการสร้าง (ชาติ) เราควรเรียนรู้และใช้ประสบการณ์ของต่างชาติด้วย แต่เราจะย่ำอยู่กับที่ หากเราเดินตามประสบการณ์ของต่างชาติและเลียนแบบต่างชาติในประเด็นนี้ เรามีบทเรียนมามาก เราต้องผสานสัจธรรมของลัทธิมาร์กซิสต์เข้ากับสภาพความเป็นจริงที่เป็นรูปธรรมของ

---

[1] Martin Jacques. (2009). *When China Rules the World: The Rise of the Middle Kingdom and the End of the Western World.* p.180.

ประเทศจีน แล้วสร้างประวัติศาสตร์ของตัวเอง สร้างลัทธิสังคมนิยมด้วยบุคลิกของชาวจีน นั่นเป็นบทสรุปพื้นฐานที่เราได้จากการทบทวนประวัติศาสตร์อันยาวนานของเรา"[1]

จากคำกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าเติ้ง เสี่ยวผิง มั่นใจว่าแม้ประเทศจีนจะนำแนวทางทุนนิยมเข้ามาใช้ แต่รัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์จีนสามารถควบคุมอิทธิพลของทุนนิยมหรือผลต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นจากการเปิดประเทศได้ การปฏิรูปและเปิดประเทศจึงดำเนินต่อไป

ใน ค.ศ. 1984 รัฐบาลจีนจึงมีการตัดสินใจหลายประการเกี่ยวกับโครงสร้างเศรษฐกิจในอนาคตของจีน เช่น การใช้ระบบกลไกราคาในภาคธุรกิจเพื่อสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ และเพื่อแสดงให้นานาชาติเห็นและมั่นใจในการเปิดกว้างทางเศรษฐกิจของประเทศจีน และจากความสำเร็จของเขตเศรษฐกิจพิเศษ จึงมีการเปิดเขตเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นในมณฑลต่างๆ ด้วย เช่น ตั้งแต่ ค.ศ. 1984 – 1988 จีนเปิดเขตเมืองเปิดตามแนวชายฝั่งตะวันออกของจีน (Open Coastal Cities) ตั้งแต่ทางเหนือลงมาถึงทางใต้ 14 เมือง เช่น ต้าเหลียน (Dalian) ในมณฑลเหลียวหนิง (Liaoning) เอียนไถ (Yantai) และชิงเต่า (Qingdao) ในมณฑลซานตง (Shandong) มหานครเทียนจิน (Tianjin) และมหานครซั่งไห่ (หรือเซี่ยงไฮ้ – Shanghai) หนิงโป (Ningbo) ในมณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang) ฝูโจว (Fuzhou) ในมณฑลฝูเจี้ยน กว่างโจว (Guangzhou หรือกวางตุ้ง) ในมณฑลกว่างตง (Guangdong) และ เป้ยไห่ (Beihai) ในมณฑลกว่างซี (Guangxi)

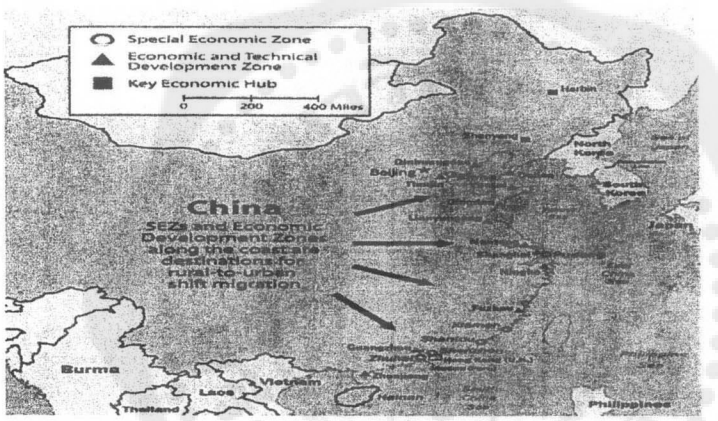
ใน ค.ศ.1985 รัฐบาลจีนกำหนดพื้นที่เศรษฐกิจเปิดดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำ 3 เขต (3 Economic Open Deltas) ได้แก่ บริเวณปากแม่น้ำฉางเจียง (Changjiang) หรือแยงซี (Yangtze) ปากแม่น้ำเพิร์ล (Pearl Delta) หรือจูเจียง (Zujiang) ในเขตมณฑลกว่างตง และบริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำในเขตเซี่ยเหมิน-จางโจว-ฉวนโจว (Xiamen-Zhangzhou-Quanzhou Triangle) ทางใต้ของมณฑลฝูเจี้ยน หรือหมิ่นเจียง (Minjiang) ซึ่งพื้นที่เศรษฐกิจเหล่านี้ตั้งอยู่บริเวณเดียวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษและเมืองเปิดตามชายฝั่ง ซึ่งส่งเสริมการพัฒนาซึ่งกันและกันและยังเชื่อมพื้นที่ชายฝั่งเข้ากับดินแดนตอนในด้วย ต่อมาใน ค.ศ. 1987 รัฐบาลกำหนดให้เกาะไห่หนาน (Hainan – ไหหลำ) มีฐานะเป็นมณฑล และเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษอีกแห่งใน ค.ศ. 1988 ซึ่งทำให้เกาะไห่หนานกลายเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษที่ใหญ่ที่สุด

เขตเศรษฐกิจพิเศษทั้งหมดที่เปิดให้แก่นักลงทุนต่างชาตินี้ตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ชาติตะวันตกมีความคุ้นเคยมาตั้งแต่สมัยปลายราชวงศ์ชิง เพราะ

---

[1] เท็ด ซี. ฟิชแมน. (2550). *เล่มเดิม*. หน้า 108 – 109.

เป็นเขตที่ชาติตะวันตกเข้ามาติดต่อค้าขาย บางเมืองเป็นเมืองท่าตามสนธิสัญญา และบางเมืองเคยเป็นเขตเช่าของชาติตะวันตก จึงเป็นเขตที่มีพื้นฐานด้านการค้าและอุตสาหกรรมมาแต่เดิม ประชาชนมีความคุ้นเคยกับวัฒนธรรมตะวันตกมากกว่าพื้นที่อื่น นอกจากนี้การที่พื้นที่ส่วนใหญ่ของเขตเศรษฐกิจพิเศษคือพื้นที่บริเวณชายฝั่งตะวันออกเป็นภูมิลำเนาของชาวจีนโพ้นทะเลที่อพยพไปทำมาหากินและตั้งหลักแหล่งอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สหรัฐอเมริกา และยุโรป เช่น ชาวฮักกา (จีนแคะ) แต้จิ๋ว ฮกเกี้ยน กวางตุ้ง ทำให้พื้นที่เหล่านี้ดึงดูดนักลงทุนชาวจีนโพ้นทะเลให้เข้ามาลงทุน เพราะมีความเข้าใจทางวัฒนธรรม ภาษา และมีความผูกพันกับบ้านเกิด[1] เหตุผลสำคัญอีกประการในการที่จำกัดพื้นที่เปิดสำหรับต่างชาติไว้บริเวณชายฝั่งทะเล คือ ทางการจีนสามารถจะควบคุมการขยายตัวของระบบทุนนิยมไว้ได้ในช่วงแรกของการเปิดประเทศ[2]

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงเขตเศรษฐกิจพิเศษของจีนและเมืองเปิดตามเมืองท่าชายฝั่ง

ที่มา : http://2012books.lardbucket.org/books/regional-geography-of-the-world-globalization-people-and-places/s13-02-emerging-china.html (Accessed 13 May 2015)

3. 2 ผลจากการปฏิรูปและเปิดประเทศในทศวรรษ 1980

การปฏิรูปและเปิดประเทศในช่วงสิบปีแรกส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อจีนอย่างมาก โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจที่มีการเติบโตทั้งในภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การลงทุน การค้ากับต่างประเทศ มีการพัฒนาระบบการเงิน การธนาคาร ระบบกฎหมายการค้าการลงทุนต่างๆ รวมถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อประชาชนและต่อสังคมจีน

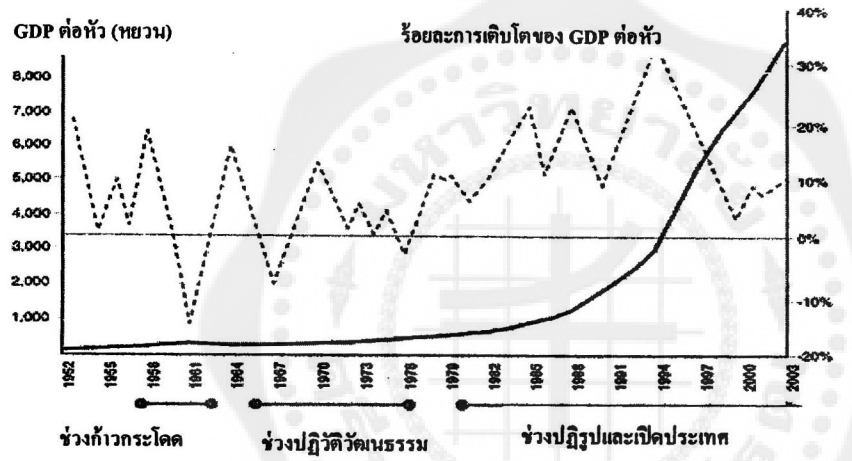
---

[1] วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2557). *เล่มเดิม*. หน้า 303.

[2] *แหล่งเดิม*. หน้า 302.

3.2.1 ผลด้านเศรษฐกิจ

การปฏิรูปในระยะสิบปีแรกส่งผลดีต่อเศรษฐกิจจีนอย่างชัดเจน ภาคเศรษฐกิจต่างๆ ทั้งเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การเงิน มีการเติบโตอย่างชัดเจน ตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของจีน (GDP) ที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องแสดงให้เห็นการขยายตัวอย่างสูงของเศรษฐกิจจีน ดังภาพแสดงการเติบโตของ GDP ของจีนตั้งแต่ ค.ศ. 1952 – 2003 โดยในค.ศ. 1979 จีนมี GDP ร้อยละ 7.6 ใน ค.ศ. 1985 เพิ่มเป็นร้อยละ 13.5 หรือเพิ่มจาก 364.5 พันล้านหยวน ใน ค.ศ. 1978 ที่เริ่มการปฏิรูป เป็น 901.6 พันล้านหยวนใน ค.ศ. 1985[1] รายได้ประชาชาติของจีนจากประมาณ 301 ล้านหยวนใน ค.ศ. 1978 เพิ่มเป็น 1,700 ล้านหยวนใน ค.ศ. 1988[2]

ภาพที่ 3 แผนภาพแสดง GDP ของจีนระหว่าง ค.ศ. 1952 - 2003 ซึ่งเพิ่มสูงขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. 1979
ที่มา: www.anc.org.za/ancdocs/pubs/umrabulo/umrabulo22/imageschina-graph.gif (Accessed January 10, 2015)

1) ภาคเกษตรกรรม

ก่อนการปฏิรูปเศรษฐกิจ ชาวชนบทของจีนอยู่ในสภาพที่ยากลำบาก หลายหมู่บ้านในชนบทอยู่ในสภาพแร้นแค้น ขาดแคลนอาหาร มีการประมาณการว่าชาวนาจีนมีรายได้ประมาณ 20 หยวนต่อปี (หรือประมาณ 2.50 ดอลลาร์สหรัฐ) ซึ่งเป็นอัตราที่ต่ำมากและ

---

[1] "GDP Growth in China 1952-2011". http://www.chinability.com/GDP.htm (Accessed 5 February 2015)

[2] วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2557). *เล่มเดิม*. หน้า 307.

ยากจนที่สุดในโลก[1] นอกจากนี้ชาวนาต้องแบกรับภาระจ่ายภาษีข้าวให้ทางการและถูกเรียกรับสินบนจากเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ลำบากและขาดแคลนอย่างหนัก ใน ค.ศ. 1978 ก่อนที่เติ้ง เสี่ยวผิงจะประกาศปฏิรูปประเทศนั้น ชาวนาหลายแห่งได้ทำการผลิตของตนเองแล้วและยอมติดสินบนเจ้าหน้าที่เพื่อให้สามารถขายผลผลิตของตนเองได้[2] เพราะการทำการผลิตเพื่อขายยังถือเป็นเรื่องผิดกฎหมาย แต่ค่าตอบแทนที่ดีทำให้ชาวนาบางส่วนยอมละเมิดกฎหมายด้วยการติดสินบน ต่อมาเติ้ง เสี่ยวผิง จึงประกาศให้ใช้ระบบความรับผิดชอบ อนุญาตให้ชาวนาทำการผลิตและขายผลผลิตของตนเองได้ กำไรเป็นของชาวนา แต่ชาวนายังต้องส่งผลผลิตส่วนหนึ่งให้รัฐบาลตามโควตาที่กำหนดไว้ ระบบนี้ถูกนำไปทดลองใช้อย่างแพร่หลายโดยเฉพาะในมณฑลยากจน เช่น มณฑลอานฮุย ผลปรากฏว่าภายในหนึ่งปีผลผลิตทางการเกษตรที่ได้เพิ่มสูงขึ้น ชาวนามีกำไรจากการขายผลผลิตส่วนเกิน ทำให้ใน ค.ศ. 1980 รัฐบาลจีนจึงประกาศใช้ระบบความรับผิดชอบอย่างเป็นทางการทั่วประเทศ และโควตาการรับซื้อผลผลิตโดยรัฐกำหนดก็ลดลงตามลำดับ

ระบบสัญญาหรือความรับผิดชอบทำให้การปฏิรูปภาคเกษตรกรรมก้าวไปอย่างรวดเร็ว เพราะชาวนามีแรงจูงใจในการผลิตมากขึ้นจากการได้เป็นเจ้าของที่ดินและมีอิสระในการผลิต ในการขายสินค้าตามราคาที่เป็นไปตามกลไกตลาด การนำระบบความรับผิดชอบมาใช้ทำให้เศรษฐกิจจีนดีขึ้น เพราะแม้ว่าในช่วงแรกเกษตรกรไม่ได้เป็นเจ้าของที่ดินจริงๆ แต่ก็ทำให้เกษตรกรทุ่มเทและกระตือรือร้นมากในการผลิตเพื่อเพิ่มผลผลิตให้ได้มากที่สุด เพราะสามารถนำผลผลิตส่วนเกินไปขายที่ตลาดได้ ทำให้เกษตรกรมีรายได้ดีกว่าเดิม โดยอัตราการเพิ่มของผลผลิตทางการเกษตรในทศวรรษ 1980 ขยายตัวขึ้นประมาณ 2 เท่าครึ่ง ซึ่งมากกว่าการเพิ่มของจำนวนประชากร[3] ดังจะเห็นว่าระหว่าง ค.ศ. 1981 – 1984 ผลผลิตข้าวและน้ำมันเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 7.3 เป็ด ไก่ และไข่ เพิ่มขึ้นร้อยละ 21.5 ปลาเพิ่มขึ้นร้อยละ 26.9 ผักเพิ่มขึ้นร้อยละ 15.5 ผลไม้เพิ่มขึ้นร้อยละ 25.5 ส่วนใน ค.ศ. 1984 ผลผลิตในไร่นาเพิ่มร้อยละ 8 – 10 ต่อปี ผลผลิตข้าวสูงกว่า 400 ล้านตัน ซึ่งสูงที่สุดเป็นครั้งแรก ธัญพืชเพิ่มจาก 2.5 ตัน ต่อ 1 เฮกเตอร์* ในกลาง ค.ศ. 1978 เป็น 3.5 ตันในกลางทศวรรษ 1980 รายได้ในชนบทเพิ่มโดยเฉลี่ยเกือบร้อยละ 18 ต่อปีระหว่าง ค.ศ. 1978 – 1984 และรายได้

---

[1] เท็ด ซี. ฟิชแมน. (2550). *เล่มเดิม*. หน้า 59.

[2] *แหล่งเดิม*. หน้า 60.

[3] John K. Fairbank. (1992). *op.cit.* p. 412.

* 1 เฮกเตอร์ มีขนาด 6 ไร่ 1 งาน หรือ หมื่นตารางเมตร

ประชาชาติเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 10 ต่อปี ในมณฑลกว่างตงรายได้เพิ่มสองเท่าระหว่าง ค.ศ. 1978 – 1982 และเพิ่มเป็นสองเท่าอีกครั้งใน 6 ปีต่อมา[1]

นอกจากนี้การปฏิรูปการเกษตรถือเป็นการปฏิรูปชนบทที่กระจายอำนาจจากคอมมูนมาเป็นของเกษตรกรด้วย จากความสำเร็จของระบบสัญญาหรือระบบความรับผิดชอบ ทำให้ต่อมามีการยกเลิกระบบคอมมูนทั่วประเทศใน ค.ศ. 1984 หลังจากที่ดำเนินการมาตั้งแต่ ค.ศ. 1958

โอกาสทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทำให้คนจำนวนมากในหมู่บ้านชนบทหรือในเมืองเล็กๆ เปิดรับหรือตื่นตัวต่อเศรษฐกิจแบบใหม่การที่รัฐบาลสนับสนุนให้เกษตรกรสามารถทำและถือครองธุรกิจได้ ทำให้เอกชนมีบทบาทในภาคเศรษฐกิจมากขึ้น ทั้งที่เป็นลูกจ้างในโรงงาน ในเหมืองถ่านหิน การก่อสร้าง ชาวชนบทที่ไปรับจ้างทำงานในกิจการต่างๆ เหล่านี้ช่วยเพิ่มรายได้ให้ครอบครัวในชนบทมากขึ้นถึงร้อยละ 14 – 30[2] ทำให้ชาวนาหลายครอบครัวมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ชาวชนบทบางส่วนที่พอมีฐานะได้ลงทุนในกิจการขนาดเล็ก เช่น เสื้อผ้าไยสังเคราะห์ เข็มขัดหนัง ซึ่งต่อมาหลายกิจการพัฒนาเป็นอุตสาหกรรมสิ่งทอ อุตสาหกรรมเครื่องหนัง

2) ภาคอุตสาหกรรม

ภาคอุตสาหกรรมได้รับการพัฒนามากขึ้น ทั้งอุตสาหกรรมหนัก เช่น อุตสาหกรรมเหล็กกล้า น้ำมัน พลังงานไฟฟ้า ถ่านหิน และอุตสาหกรรมเบา เช่น สินค้าอุปโภคบริโภค เสื้อผ้า เครื่องไฟฟ้า ผลจากการปฏิรูปทำให้ผลผลิตในภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น โดยมีอัตราขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 10 นับตั้งแต่ ค.ศ. 1978 – 1992 ใน ค.ศ.1988 ซึ่งการปฏิรูปดำเนินมาเกือบ 10 ปีเต็ม จีนผลิตถ่านหินได้ 980 ล้านตัน เหล็กกล้า 59 ล้านตัน รถยนต์ 644,700 คัน ปูนซิเมนต์ 210 ล้านตัน เป็นต้น[3]

ปัจจัยที่ทำให้ภาคอุตสาหกรรมขยายตัวเพิ่มขึ้นมาจากการที่จีนปรับปรุงระบบการดำเนินงานของวิสาหกิจ ด้วยการส่งเสริมให้อำนาจวิสาหกิจบริหารเงินทุนและผลกำไรอย่างอิสระ การปรับปรุงระบบธนาคารในเรื่องการให้สินเชื่อแก่โรงงานและวิสาหกิจ ทำให้มีวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดเล็กในเขตชนบท การให้เอกชนเข้ามามีบทบาทมากขึ้นทำให้เกิดธุรกิจพาณิชย์ของเอกชน กิจการร่วมทุน และเมื่อเปิดประเทศก็เกิดกิจการที่ต่างชาติเป็น

---

[1] วุฒิชัย มูลศิลป์. (2542). *เล่มเดิม*. หน้า 36 และ Jonathan Fenby. (2008). *op.cit.* p. 554.

[2] เท็ด ซี. ฟิชแมน. (2550). *เล่มเดิม*. หน้า 77.

[3] วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2557). *เล่มเดิม*. หน้า 308.

เจ้าของ ตลอดจนการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ที่จำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ เช่น เส้นทางคมนาคมขนส่ง โรงงานผลิตไฟฟ้า ทำให้การจ้างงานและการขยายการผลิตเพิ่มมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ในช่วงสิบปีแรกของการปฏิรูปภาคอุตสาหกรรมก็มีปัญหามากเช่นกัน โดยเฉพาะการดำเนินงานของบรรดาวิสาหกิจประเภทต่างๆ ตั้งแต่ ค.ศ. 1978 ที่ทางการจีนอนุญาตให้คอมมูนและท้องถิ่นมีอิสระในการทำการผลิตหรือดำเนินกิจการได้ ทำให้มีวิสาหกิจเกิดขึ้นจำนวนมากทั่วประเทศเพราะมีพื้นฐานมาจากระบบคอมมูน ประกอบกับชาวจีนมีความกระตือรือร้นในระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ เพราะคาดหวังว่าจะทำให้ความยากจนล้าหลังหมดไป ทำให้หมู่บ้านในชนบทจำนวนมากกดดันธุรกิจผูกขาดของรัฐบาลด้วยการลงทุนเอง และเริ่มโจมตีธุรกิจภายใต้การบริหารงานของรัฐบาลว่าไม่มีประสิทธิภาพ ธุรกิจของเอกชนเริ่มเข้าไปแทนที่รัฐวิสาหกิจ เติ้ง เสี่ยวผิงกล่าวถึงสถานการณ์เช่นนี้ไว้ว่า การปฏิรูปชนบทก้าวไปเร็วมาก ทางการไม่ทันตั้งตัวรับสภาพการพัฒนาอุตสาหกรรมหมู่บ้านและเมืองใหญ่[1] หลายๆ แห่งไม่มีความพร้อมทั้งในด้านการบริหารงาน ทุน ความรู้ ฝีมือแรงงาน และสาธารณูปโภค นอกจากนี้วิสาหกิจที่เกิดขึ้นในชนบทหรือเมืองเล็กๆ ย่อมสู้วิสาหกิจที่อยู่ในเมืองใหญ่ไม่ได้ในด้านทำเลที่ตั้งและความพร้อมต่างๆ ทำให้ขาดทุนและต้องปิดตัวไปจำนวนมาก โดยนับตั้งแต่ที่เริ่มอนุญาตให้ส่วนท้องถิ่นตั้งวิสาหกิจได้ใน ค.ศ. 1978 เป็นต้นมา ในทศวรรษ 1980 มีรัฐวิสาหกิจในภาคอุตสาหกรรมต้องปิดตัวลงกว่า 40,000 แห่ง[2]

นอกจากนี้ การพัฒนาภาคอุตสาหกรรมของจีนในระยะแรกประสบปัญหาขาดดุลการค้าต่างประเทศเป็นจำนวนมาก เพราะต้องนำเข้าสินค้าประเภททุนและเครื่องจักรจากต่างประเทศ ทำให้ในระยะแรกนี้รัฐบาลส่งเสริมการลงทุนจากต่างชาติและการร่วมทุนระหว่างจีนกับต่างชาติมากกว่าการลงทุนของจีนเอง เพื่อนำเงินต่างประเทศโดยเฉพาะที่เป็นเงินดอลลาร์สหรัฐฯ เข้าประเทศ และเพื่อนำเทคโนโลยีจากต่างชาติเข้ามาพัฒนาเทคโนโลยีของจีน

3) การลงทุนและการค้ากับต่างประเทศ

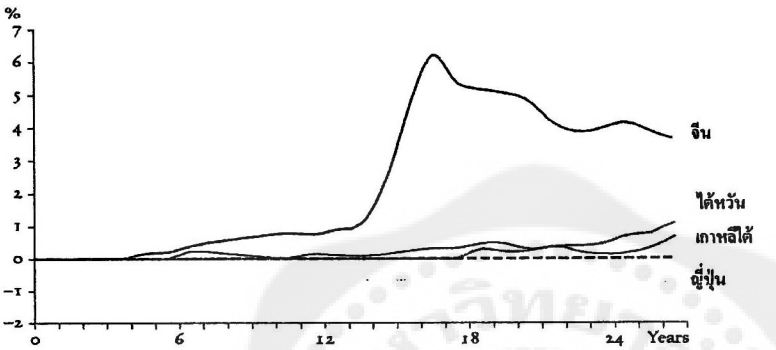
การลงทุนจากภายนอกและการค้ากับต่างประเทศเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจขยายตัว ระหว่าง ค.ศ. 1983 - 1985 การลงทุนในช่วงนี้มี 3 แบบ คือ การลงทุนร่วมในด้านธุรกิจต่างๆ ความร่วมมือร่วมกันในด้านการวิจัย-พัฒนาและแลกเปลี่ยนทางวิชาการ และ

---

[1] เท็ด ซี. ฟิชแมน. (2550). *เปิดปูมมังกร*. หน้า 63.

[2] *แหล่งเดิม*. หน้า 93.

ต่างประเทศลงทุนในกิจการที่จีนไม่มีความรู้มาก่อน[1] เงินลงทุนจำนวนมากจากต่างประเทศหลั่งไหลเข้าสู่ประเทศจีน และนักธุรกิจเอกชนเริ่มลงทุนในกิจการต่างๆ มากขึ้น การขยายตัวของการลงทุนจากภายนอกในช่วง ค.ศ. 1979 –1991 เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นว่ามีโครงการร่วมทุนระหว่างรัฐบาลชาวจีนและชาวต่างชาติถึง 40,000 โครงการในช่วงเวลานี้[2] โดยเป็นการลงทุนในภาคการก่อสร้างปัจจัยพื้นฐาน การพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ อุตสาหกรรมถ่านหิน พลังงานไฟฟ้า การขนส่ง และโทรคมนาคม[3]

จีน: 1978 - 2004, เกาหลีใต้: 1971 -1997, ไต้หวัน: 1963-89, ญี่ปุ่น: 1955 - 81

ภาพที่ 4 แผนภาพเปรียบเทียบจำนวนการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (ร้อยละของ GDP) ในช่วงเติบโตทางเศรษฐกิจของจีน เกาหลีใต้ ไต้หวัน และญี่ปุ่น

ที่มา: Martin Jacques. (2009). *When China Rules the World: The Rise of the Middle Kingdom and the End of the Western World.* p. 158.

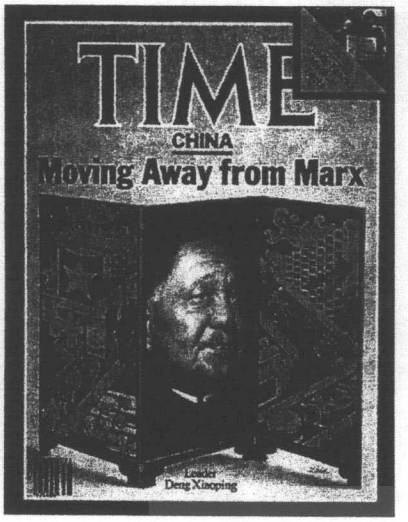
การลงทุนของต่างชาติทำให้เกิดการเพิ่มรายได้ในจีนในรูปของเงินตราต่างประเทศที่จีนได้จากการส่งออกมากขึ้น แต่ยังมีปัญหาจากการที่รัฐบาลจีนออกกฎระเบียบบางอย่างมาควบคุมธุรกิจต่างชาติมากขึ้น เช่น ตั้งคณะกรรมการตรวจสอบมาควบคุมวิสาหกิจที่มีปัญหาอย่างจริงจัง ประกาศใช้กฎหมายล้มละลายกับวิสาหกิจ และตัดทุนวิสาหกิจที่ล้มละลาย ประกอบกับสาธารณูปโภคที่มีอยู่ยังไม่พร้อมกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ทำให้นักลงทุนต่างชาติยังชะลอการลงทุนอยู่แม้จะมีความสนใจเข้ามาในจีน แต่ในเวลาต่อมาเมื่อจีนเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษเพิ่มขึ้นและการสร้างระบบสาธารณูปโภคในเมืองใหญ่ๆ เสร็จสิ้น ทำให้ในทศวรรษต่อมาการลงทุนจากต่างประเทศจะขยายตัวอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม การปฏิรูปเศรษฐกิจไม่ได้มีเฉพาะความสำเร็จเท่านั้น ปัญหาต่างๆ

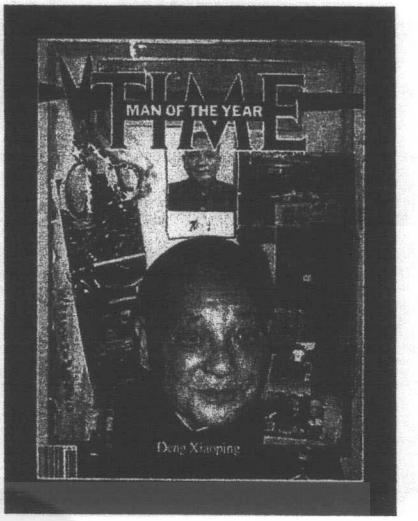
---

[1] วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2557). *เล่มเดิม.* หน้า 301.

[2] John K. Fairbank. (1992) *op.cit.* p. 417.

[3] กระทรวงการต่างประเทศ. (2541). *เศรษฐกิจจีนและแนวโน้มในปี 2541.* หน้า 1.

ภาพที่ 5 ภาพเต้ง เสี่ยวผิงบนปกนิตยสาร Time ฉบับเดือน ก.ย. 1985 (ซ้าย) และ ม.ค. 1986 (ขวา)
ที่มา: http://content.time.com/time/magazine/0,9263,7601850923,00.html และ http://content.time.com/time/covers/0,16641,19860106,00.html (Accessed October 30, 2015)

ตารางที่ 1 การดำเนินการทางเศรษฐกิจของจีนในทศวรรษ 1980	
1978 – 1982	• ระบบความรับผิดชอบในภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม • การตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ • การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างราคา
1982 – 1989	• ระบบตลาดสังคมนิยม • การยกเลิกระบบคอมมูน • การเปิดเสรีทางอุตสาหกรรม • การเริ่มต้นระบบกลไกราคาตามตลาด
1989 – 1991	• การปราบปรามนักศึกษา-ประชาชนที่จัตุรัสเทียนอานเหมิน • การเปิดประเทศทางเศรษฐกิจชะลอตัว

ปรับปรุงจาก Chris Bramall. (2009). Box 10.1 Chinese economic policy, 1978 – 1996. *Chinese Economic Development.* p.330.

3.2.2 ปัญหาจากการปฏิรูปเศรษฐกิจในสมัยแรก

การพัฒนาประเทศตามนโยบายสี่ทันสมัยส่งผลดีต่อเศรษฐกิจจีนอย่างมาก แต่ขณะเดียวกันก็มีปัญหาที่เกิดจากการดำเนินนโยบายนี้หลายด้าน ได้แก่

1) ปัญหาจากระบบความรับผิดชอบ เกิดจากการที่ทางการจัดสรรที่ดินออกเป็นส่วนย่อยมากเกินไป และการจัดหน่วยการผลิตระดับครอบครัวทำให้รัฐไม่สามารถควบคุมและดูแลระบบสาธารณูปโภคในท้องถิ่นได้ทั่วถึง เช่น ระบบชลประทาน จนรัฐต้องออกประกาศให้ชาวนาทุกครอบครัวมาให้แรงงานแก่รัฐปีละ 10–20 วัน เพื่อซ่อมบำรุงระบบชลประทาน นอกจากนี้ยังมีปัญหาการทำสัญญาระหว่างทางการกับครอบครัวชาวนาที่มีอยู่ประมาณ 180 ล้านครอบครัว ซึ่งแต่ละครอบครัวจะมีที่นาไม่มากนัก เพราะการที่รัฐใช้ระบบสัญญาให้ชาวนาถือครองที่ดินได้ทำให้การถือครองที่ดินผืนใหญ่ลดลง ที่ดินถูกแยกย่อยเป็นที่นาขนาดเล็ก แต่เกษตรกรต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการนำเครื่องจักรมาใช้ในการผลิต จากข้อมูลใน ค.ศ. 1986 ร้อยละ 51 ของที่นามีขนาดเล็กกว่า 0.3 เฮกเตอร์หรือประมาณ 1.88 ไร่[1] รัฐบาลต้องแก้ปัญหาด้วยการสนับสนุนให้ตั้งเป็นสหกรณ์เพื่อขยายพื้นที่การเพาะปลูก[2] แต่ปัญหาการถือครองที่ดินขนาดเล็กที่ทำให้รายได้ไม่คุ้มค่าการลงทุนยังคงมีอยู่ ซึ่งข้อมูลใน ค.ศ. 1990 ระบุว่าชาวนาร้อยละ 54 ถือครองที่ดินขนาดเล็ก

2) ปัญหาความแตกต่างทางรายได้ การให้ความสำคัญกับการผลิตเพื่อเพิ่มรายได้ ทำให้เกิดปัญหาความแตกต่างทางฐานะความเป็นอยู่ในกลุ่มเกษตรกรด้วยกัน และความแตกต่างด้านการกระจายรายได้ระหว่างเขตเมืองกับชนบท ซึ่งเกษตรกรในพื้นที่ที่มีโอกาสทางเศรษฐกิจมากกว่าหรือประชากรในเขตเมืองมีรายได้มากขึ้น มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ประชากรส่วนใหญ่เข้าไม่ถึงโอกาสทางเศรษฐกิจ หรือไม่มีส่วนร่วมในการเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะผู้ที่ขาดการศึกษาเพราะมีฐานะยากจน ไม่มีทุน อยู่ในพื้นที่ห่างไกลหรืออยู่นอกพื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจ คนเหล่านี้กลับมีฐานะยากจนมากขึ้นเพราะไม่มีความรู้ความสามารถที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงาน ไม่มีเงินลงทุน ไม่มีเครดิตเพียงพอที่จะไปกู้เงิน บางคนกู้เงินจากนายทุนในหมู่บ้านแต่การเพาะปลูกหรือการลงทุนค้าขายล้มเหลวจนต้องเป็นหนี้สินที่ดินถูกยึด กลายเป็นลูกจ้าง ประชากรกลุ่มนี้ส่วนหนึ่งจึงกลายเป็นลูกจ้าง หรืออพยพเข้าสู่เมืองเพื่อหารายได้ส่งไปยังครอบครัวในชนบท ซึ่งทำให้เกิดปัญหาการอพยพออกของประชากรในชนบทตามมาโดยเฉพาะในทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา การอพยพของประชากรในชนบทเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ในชนบทมีประชากรผู้สูงอายุและเด็กเป็นส่วนใหญ่ หรือบางเมืองก็มีสัดส่วนของประชากรชายหญิงไม่สมดุลกัน ส่วนในเมืองเกิดปัญหาแหล่งเสื่อมโทรมจากการ

---

[1] Chris Bramall. (2009). *op.cit.* p. 342.

[2] จุลชีพ ชินวรรโณ. (2531). "จีน," ใน *เอเชียรายปี 1988 / 2531*. หน้า 162.

อพยพเข้าไปอยู่ในเมืองของชาวชนบท รวมทั้งปัญหาอาชญากรรม ปัญหาสังคมอื่นๆ ตามมา เพราะชาวชนบทจำนวนหนึ่งที่เข้ามาในเมืองไม่มีงานทำ

ความแตกต่างด้านรายได้ยังเกิดขึ้นจากการที่ในทศวรรษ 1980 รัฐบาลเน้นการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกก่อน ทำให้คนในพื้นที่ทางตอนในและทางตะวันตกของประเทศที่การขยายตัวทางเศรษฐกิจยังไปไม่ถึงต่างเฝ้ามองการขยายตัวทางเศรษฐกิจของฝั่งตะวันออกและรอคอยโอกาสของตนเอง ประชากรจำนวนมากในพื้นที่ตอนในเริ่มอพยพมายังเมืองและพื้นที่เปิดทางเศรษฐกิจที่มีช่องทางทำมาหากินมากกว่า แม้ว่าขณะนั้นรัฐบาลยังเข้มงวดกับการโยกย้ายถิ่นฐานของประชาชนก็ตาม ซึ่งการอพยพของคนในชนบทและความแตกต่างในฐานะทางเศรษฐกิจระหว่างมณฑลชายฝั่งทะเลกับมณฑลตอนในจะกลายเป็นปัญหาสำคัญในเวลาต่อมา

3) ปัญหาอำนาจในการควบคุมการบริหารงานของรัฐบาลกลาง การที่ส่วนกลางลดการควบคุมลงและมอบอำนาจให้ส่วนท้องถิ่นเข้ามาจัดการดูแลมากขึ้น ทำให้รายได้ที่รัฐบาลกลางควรได้ลดลงจนเกิดปัญหางบประมาณขาดดุล ส่วนการที่รัฐบาลท้องถิ่น ให้ความสำคัญกับการพัฒนาท้องถิ่นของตน ส่งผลให้การพัฒนาประเทศโดยรวมลดลง และมีบริษัทที่ตั้งขึ้นโดยผิดกฎหมายมากขึ้น เพราะรัฐบาลท้องถิ่นไม่ได้ตรวจสอบอย่างเข้มงวด และเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นมีความเชื่อว่าการมีบริษัทในท้องถิ่นจำนวนมากแสดงว่าท้องถิ่นนั้นๆ กำลังก้าวไปสู่เจริญ

4) ปัญหาการขาดดุลของรัฐบาล ในทศวรรษแรกของการปฏิรูปประเทศ รัฐบาลมีภาระค่าใช้จ่ายจำนวนมากเพื่อใช้ในการดำเนินการต่างๆ เช่น การอุดหนุนราคาอาหารในเมือง เพื่อไม่ให้ราคาสินค้าประเภทอาหารเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วตามกลไกตลาด การใช้เงินตามต่างประเทศในการซื้อเครื่องจักร ธัญพืช การขยายโครงการสาธารณูปโภคให้ทันกับการขยายตัวของเมืองและธุรกิจ การขยายพื้นที่พักอาศัยในเมืองรองรับแรงงานอพยพ การจ่ายค่าจ้างและโบนัสของแรงงานที่เพิ่มขึ้น ค่าใช้จ่ายเหล่านี้ทำให้รายได้ทางการคลังของประเทศลดลง ค่าใช้จ่ายต่างๆ ก็เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดภาวะขาดดุล ทำให้ใน ค.ศ. 1984 รัฐบาลจีนได้ดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดดุลด้วยการลดขนาดการก่อสร้างในโครงการสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานลง รวมถึงลดระดับการพัฒนาเศรษฐกิจลง เพื่อแก้ปัญหาเงินเฟ้อ และลดภาระชาวนาและแรงงานที่ต้องถูกเก็บภาษี[1]

---

[1] เปา พู่; และคนอื่นๆ. (2552). *เล่มเดิม*. หน้า 176.

นอกจากนี้รัฐบาลยังประสบปัญหาการขาดทุนของวิสาหกิจของรัฐ ในระยะแรกของการปฏิรูปเศรษฐกิจ รัฐยังคงควบคุมการแปรรูปวิสาหกิจไว้ เพื่อให้อยู่ภายใต้การบริหารของพรรค แต่กลับทำให้วิสาหกิจของรัฐหลายแห่ง เช่น เหล็กกล้า ถ่านหิน ประสบกับภาวะขาดทุน จึงมีการแปรรูปวิสาหกิจให้มีขนาดเล็กลงเพื่อแก้ปัญหาในการจัดการและยกเลิกวิสาหกิจที่ไม่ทำกำไร

5) ปัญหาเงินเฟ้อ ในช่วง ค.ศ. 1988 อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของจีนสูงขึ้นถึงร้อยละ 10 ซึ่งเกินกว่าที่รัฐคาดไว้และรัฐบาลกลางไม่สามารถควบคุมความต้องการซื้อสินค้าประเภททุนเพื่อการลงทุนของผู้ประกอบการที่เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งความต้องการสินค้าอุปโภค บริโภคของประชาชนที่เพิ่มอย่างรวดเร็ว ทำให้สินค้าอุปโภคบริโภคขาดแคลน ราคาสินค้าสูงขึ้น ทำให้เกิดความไม่พอใจในหมู่กรรมกรและคนชั้นกลางที่มีรายได้น้อยหรือเป็นลูกจ้าง บรรดานักศึกษาในมหาวิทยาลัยตามเมืองใหญ่เรียกร้องให้รัฐบาลแก้ปัญหาเงินเฟ้อและปัญหาการทุจริต รัฐบาลแก้ปัญหาโดยประกาศนโยบายประหยัดและรัดเข็มขัด จำกัดสินเชื่อ ควบคุมปริมาณเงินตราในท้องตลาด เข้มงวดต่อการลงทุนใหม่ๆ และในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1989 ทางการจีนได้ประกาศลดค่าเงินเหรินหมินปี้ (Renminbi, RMB) หรือเงินหยวน (Yuan) ลงไปร้อยละ 21.2[1] เพื่อให้สินค้าในประเทศมีราคาถูกลง รวมทั้งกำหนดเป้าหมายการขยายตัวทางเศรษฐกิจไม่ให้สูงเกินไป ทำให้สามารถควบคุมอัตราเงินเฟ้อไว้ได้

6) ปัญหาโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานไม่เพียงพอ การขยายตัวทางเศรษฐกิจทำให้การขยายตัวของระบบสาธารณูปโภคไม่เพียงพอต่อความต้องการ ซึ่งเป็นปัญหาทั้งต่อการปฏิรูปเศรษฐกิจภายในของจีนเองและต่อการดึงดูดต่างชาติเข้ามาลงทุน ปัญหานี้เกิดจากการที่จีนมีเงินทุนไม่เพียงพอต่อการลงทุนพัฒนาโครงสร้างสาธารณูปโภค ทำให้หลายพื้นที่ยังไม่สามารถพัฒนาได้ เช่น ในการพัฒนาภาคเกษตรกรรม หลายพื้นที่มีปัญหาด้านการชลประทาน ไม่มีน้ำเพียงพอต่อการเพาะปลูก ทำให้จีนต้องหาทางพัฒนาระบบการชลประทานด้วยเทคโนโลยีใหม่ๆ แทนการขุดบ่อ ขุดคลองส่งน้ำเข้าสู่ชุมชนหรือที่นาแบบในอดีต เช่น การวางระบบท่อส่งน้ำ ระบบชลประทานน้ำหยด ตั้งโครงการควบคุมน้ำ การปรับปรุงพันธุ์พืชให้ได้ผลผลิตสูงหลายเท่าตัว และการใช้ปุ๋ยเคมี[2]

ในภาคอุตสาหกรรม ช่วงแรกการพัฒนาล่าช้าเพราะไม่มีเงินสร้างถนน ไฟฟ้า ประปา ทำให้พื้นที่หลายแห่งจึงถูกทิ้งร้างไปก่อน หรือใช้วิธีแก้ปัญหาอื่นๆ เช่น ในเซินเจิ้นมีไฟฟ้าไม่

---

[1]จุลชีพ ชินวรรโณ. (2531). "จีน," ใน *เอเชียรายปี 1989 / 2532*. หน้า 213-214.

[2] Chris Bramall. (2009). *op.cit.* pp. 341-342.

พอใช้ในภาคอุตสาหกรรมและในเมือง จนต้องแก้ปัญหาด้วยการให้โรงงานใช้ระบบทำงาน 4 วัน หยุด 3 วัน เป็นต้น รัฐบาลจำเป็นต้องแก้ปัญหาโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานอย่างเร่งด่วนเพื่อดึงดูดนักลงทุนต่างชาติ โดยส่งเสริมการลงทุนสำหรับโครงสร้างพื้นฐานซึ่งเป็นการใช้เงินลงทุนของต่างชาติและให้ผลประโยชน์ด้านสัมปทาน และอนุมัติให้นักลงทุนเช่าที่ดินในเมืองสำคัญๆ เพื่อหารายได้และให้นักลงทุนทำการพัฒนาไปในตัว แต่แนวทางนี้ในระยะแรกถูกคัดค้านจากผู้นำพรรคฯบางคนที่ไม่ต้องการเปิดประเทศให้แก่นักลงทุนต่างชาติมากเกินไป[1]

ปัญหาความขัดแย้งด้านนโยบายปฏิรูปประเทศ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าเมื่อเริ่มปฏิรูปประเทศใน ค.ศ. 1978 ผู้นำระดับสูงของพรรคคือ เติ้ง เสี่ยวผิง และเฉิน หยุน มีแนวคิดแตกต่างกันด้านการปฏิรูป โดยเติ้ง เสี่ยวผิง สนับสนุนแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วและกลไกตลาด แต่เฉิน หยุน สนับสนุนแนวทางการควบคุมจากส่วนกลาง ซึ่งแนวทางของเติ้ง เสี่ยวผิงได้รับการนำไปปฏิบัติในที่สุด แต่ตลอดทศวรรษแรกของการปฏิรูปประเทศนั้นความขัดแย้งทางนโยบายยังดำเนินอยู่ตลอด เช่น เมื่อจีนมีนโยบายเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษให้ต่างชาติ เฉิน หยุน แสดงความไม่เห็นด้วย โดยให้เหตุผลในทางเศรษฐกิจว่าการลงทุนจากต่างชาติไม่ใช่ทางออกในการพัฒนาเศรษฐกิจของจีน นายทุนต่างชาติเน้นแสวงหาผลกำไรเท่านั้น ซึ่งจีนจะไม่ได้ประโยชน์จากการลงทุนของต่างชาติ ส่วนเหตุผลด้านการเมืองนั้นเฉิน หยุน และผู้นำสายอนุรักษ์นิยมบางคนกังวลเรื่องการแทรกแซงจากอิทธิพลต่างชาติเพราะเห็นจากประสบการณ์ของจีนในอดีต ที่ถูกลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตกคุกคาม ดังนั้น การเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษอาจทำให้พื้นที่เหล่านี้กลายเป็นเขตสัมปทานของต่างชาติเหมือนในอดีตก็เป็นได้[2]

ความเห็นต่างของผู้นำระดับสูงด้านการปฏิรูปและเปิดประเทศทำให้หลายโครงการไม่ได้รับการอนุมัติ บันทึกของจ้าว จื่อหยาง อดีตนายกรัฐมนตรีของจีนให้ข้อมูลว่า ใน ค.ศ. 1987 นักลงทุนชาวอเมริกันเชื้อสายจีนเสนอเช่าพื้นที่เขตผู่ตง ซึ่งปัจจุบันคือเขตเมืองใหม่ของซั่งไห่ โดยขอเช่า 30 – 50 ปี เพื่อรับประกันผลตอบแทนที่บริษัทจะได้จากการพัฒนาที่ดิน แต่เฉิน หยุน มีความกังวลเพราะซั่งไห่เป็นเขตที่มีความอ่อนไหวและสำคัญ เนื่องจากเคยเป็นเขตอิทธิพลของต่างชาติในสมัยจักรวรรดินิยม ประชาชนมีความคุ้นเคยกับระบบทุนนิยมและ

---

[1] เปา พู่; และคนอื่นๆ. (2552). *เล่มเดิม*. หน้า 191.

[2] *แหล่งเดิม*. หน้า 179 – 180.

ชาวต่างชาติมากกว่าพื้นที่อื่น[1] โครงการดังกล่าวจึงถูกเลื่อนออกไปในทศวรรษ 1990 หลังจากเติ้ง เสี่ยวผิง ยืนยันนโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศ

3.3 พลวัตจีนในทศวรรษแรกของการปฏิรูปและเปิดประเทศ

การปฏิรูปเศรษฐกิจและการเปิดประเทศทำให้ในทศวรรษ 1980 จีนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วิถีชีวิตของผู้คน และการเปลี่ยนแปลงของเมือง

3.3.1 พลวัตด้านเศรษฐกิจ สังคม วิถีชีวิตผู้คน

ใน ค.ศ. 1978 ปีแรกของการเริ่มพัฒนาประเทศนั้น จีนยังเป็นประเทศที่ล้าหลังและยากจน ประชาชนโดยเฉพาะในชนบทซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศมีฐานะยากจนและขาดแคลนอาหาร รัฐควบคุมด้วยการใช้บัตรปันส่วนในการซื้ออาหาร ข้าว น้ำมัน รองศาสตราจารย์วุฒิชัย มูลศิลป์ นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งมีโอกาสไปศึกษาที่สถาบันภาษาและวัฒนธรรมปักกิ่ง ที่นครปักกิ่งหรือเป่ยจิง ระหว่าง ค.ศ. 1984 – 1985 ซึ่งเป็นช่วงแรกของการเปิดและปฏิรูปประเทศเล่าไว้ว่า เวลานั้นจีนเพิ่งเปิดประเทศได้ไม่นาน สินค้าในช่วงนี้ยังขาดแคลนและยังมีอิทธิพลสมัยเหมาอยู่ เช่น เสื้อผ้ามีเพียง 2 – 3 สี ผู้ชายและผู้หญิงใส่เสื้อผ้ารูปทรงคล้ายกัน รวมทั้งรองเท้า แว่นตา ร้านอาหารเปิดขายเป็นเวลาทั้งในสถานศึกษา ภัตตาคาร เช่น ห้องอาหารในโรงแรมปักกิ่งที่ถนนหวางฟูจิ่งที่รับนักท่องเที่ยวต่างชาติ ขายอาหารเย็นในเวลา 18.00 – 20.00 นาฬิกา การเปิดประเทศทำให้ชาวต่างชาติเข้ามาในเมืองจีนมากขึ้น ทางการจีนพยายามสร้างความสะดวกสบายให้กับชาวต่างชาติ เช่น มีร้านค้าเรียกว่า ร้านมิตรภาพ (Friendship store) ขายสินค้าให้ชาวต่างชาติโดยเฉพาะ เพราะในขณะนั้นสินค้าที่ผลิตในจีนหรือขายให้คนจีนยังไม่ค่อยมีคุณภาพนัก ทางการจีนจึงตั้งร้านมิตรภาพขายสินค้าที่มีคุณภาพกว่าที่คนจีนใช้และเป็นสินค้าที่จำเป็นสำหรับชาวต่างชาติที่เข้ามาอยู่ที่เมืองจีน ร้านมิตรภาพนี้ห้ามคนจีนเข้า ต่อมาเมื่อเศรษฐกิจจีนดีคนจีนจึงได้รับอนุญาตให้ซื้อสินค้าจากร้านนี้ได้ ปัจจุบันร้านนี้ไม่มีแล้ว

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจทำให้คนจีนเริ่มทำธุรกิจส่วนตัวเล็กๆ น้อยๆ เช่น ร้านซ่อมจักรยาน ร้านขายขนม ขายอาหาร สินค้าส่วนใหญ่ผลิตในจีน มีตลาดของรัฐและตลาดเสรี ซึ่งทางการตั้งตลาดเสรีให้เกษตรกรนำผลผลิตส่วนเกินมาขายได้ตามระบบความรับผิดชอบ สินค้าที่นำมาขายที่ตลาดเสรีมีคุณภาพดีกว่าตลาดของรัฐ เพราะไม่มีการกำหนดราคาสินค้า

---

[1] *แหล่งเดิม*. หน้า 192-193.

จากรัฐ แต่กำหนดราคาขายตามคุณภาพ เกษตรกรจึงคัดเลือกสินค้าคุณภาพดีมาขายเพราะขายได้ราคาดี สินค้าที่ขายเป็นสินค้าเกษตร เช่น สาลี่ แอปเปิ้ล พลับ เนื้อหมู เนื้อปลา เนื้อไก่[1]

ในเวลานั้นจีนมีระบบเงินตรา 2 แบบ คนจีนใช้เหรินหมินปี้ (เงินหยวน) หรือเรียกว่าเงินใน หรือ เน่ยปี้ (neibi) คนต่างชาติใช้เงินเรียกว่า เงินนอก หรือ ว่ายปี้ (waibi) หรือว่ายหุ้ยจ้วน (waihuijuan) หรือเงินเซอติฟิเคต (Foreign Exchange Certificate) ชาวต่างชาติที่นำเงินดอลลาร์หรือเงินเยน (Yen) ไปแลกจะได้ว่ายปี้ หรือ เงินนอก อย่างเดียว ถ้าจะใช้เงินจีน (หยวน) ต้องมีบัตรอนุญาตเฉพาะบุคคล[2] แต่จะมีคนจีนมาขอแลกเหรินหมินปี้กับเงินดอลลาร์หรือว่ายปี้ ทั้งขอแลกเป็นการส่วนตัวกับชาวต่างชาติที่รู้จักหรือแลกในตลาดมืด ซึ่งอัตราการแลกเปลี่ยนในตลาดมืดจะแพงกว่า ชาวต่างชาติที่ยอมแลกคือพวกที่ใช้เหรินหมินปี้ได้หรือนำไปซื้อของจากร้านค้าหรือชาวบ้านที่ไม่เคร่งครัด[3] คนจีนต้องการเงินนอกและเงินดอลลาร์สหรัฐฯ เพื่อนำไปซื้อสินค้าต่างชาติที่จีนสั่งเข้ามา หรือซื้อสินค้าจากร้านมิตรภาพที่มีคุณภาพดีและขายให้กับชาวต่างชาติเท่านั้น หรือจ่ายค่าอัตรูปซึ่งต้องจ่ายเป็นเงินนอก รวมถึงนักศึกษาที่สมัครสอบโทเฟล (TOFEL) ต้องจ่ายเป็นดอลลาร์สหรัฐฯ จึงมีการขอร้องหรือจ้างชาวต่างชาติซื้อสินค้าที่ร้านมิตรภาพให้[4] รวมทั้งต้องหาแลกเงินนอกและเงินดอลลาร์ฯ ทำให้เกิดตลาดมืดแลกเงิน

การปฏิรูปและเปิดประเทศส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน ต้นทศวรรษ 1980 จีนได้ชื่อว่าเป็นเมืองแห่งจักรยาน ประชาชนใช้จักรยานเป็นพาหนะหลัก รถยนต์ส่วนตัวมีน้อยมาก มีรถแท็กซี่ให้บริการแต่มีราคาแพงสำหรับคนจีนทั่วไป ค่าครองชีพในช่วงเวลานี้อาจวัดได้จากเงินเดือนอาจารย์มหาวิทยาลัยซึ่งใน ค.ศ. 1984 เท่ากับ 79 หยวน (หรือราว 790 บาท) ซึ่งถือว่าน้อยมาก ในตอนนั้น รองศาสตราจารย์วุฒิชัย มูลศิลป์ได้รับทุนจากรัฐบาลจีนเดือนละ 120 หยวน หรือ 1,200 บาท ใน ค.ศ. 1984 อัตราแลกเปลี่ยนหยวนละ 10 บาท ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนเงินที่มากกว่าเงินเดือนอาจารย์มหาวิทยาลัยของจีน แต่ก็ยังไม่เพียงพอ[5]

ในช่วงเริ่มแรกของการเปิดประเทศ สาธารณูปโภคต่างๆ ยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างทั่วถึง หอพักนักศึกษาหรือตามโรงแรมมีน้ำร้อนและเครื่องทำความร้อนตามเวลาที่กำหนด

---

[1] วุฒิชัย มูลศิลป์. (2555). "จีนที่ได้รู้เห็น" *80 ทัศ พลตรี หม่อมราชวงศ์ศุภวัฒย์ เกษมศรี.* หน้า 103

[2] *แหล่งเดิม.* หน้า 105.

[3] วุฒิชัย มูลศิลป์. สัมภาษณ์ 5 มีนาคม 2558

[4] วุฒิชัย มูลศิลป์. สัมภาษณ์ 5 มีนาคม 2558

[5] วุฒิชัย มูลศิลป์. สัมภาษณ์ 5 มีนาคม 2558

การเดินทางไปมาลำบาก ถนนหนทางไม่ดี บางเมืองไม่มีรถสาธารณะ บางเมืองมีรถสาธารณะแต่สภาพเก่าและไม่เพียงพอ ทางรถไฟเป็นเส้นทางคมนาคมที่สะดวกที่สุดในเวลานั้น เมืองส่วนใหญ่มีทางรถไฟไปถึง เมืองส่วนใหญ่ในชนบทไม่มีรถสาธารณะภายในเมือง เช่น เซินเจิ้นก่อนตั้งเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษไม่มีรถสาธารณะบริการ การเข้าเมืองจากสถานีรถไฟต้องใช้การเดินหรือจักรยาน[1] เส้นทางถนนในเมืองใช้ได้ดีแต่บางเมืองที่ห่างไกลเส้นทางถนนยังไม่ดี แผนที่หรือป้ายบอกทางตามถนนหลวงไม่มี ปั๊มน้ำมันหายาก เครื่องบินมีสภาพเก่า นักบินเป็นนักบินทหาร แต่เมื่อการปฏิรูปชนบทได้ผลดีก็ทำให้เกิดความก้าวหน้าในชนบทมากขึ้น มีการนำเครือข่ายคมนาคมใหม่ๆ เข้ามา เช่น การนำรถประจำทางเข้ามาใช้ในชนบทที่เมืองต้าจ้าย (Dazhai) ในมณฑลซานซี (Shanxi) เพื่อเดินทางไปยังหมู่บ้านห่างไกล[2] จากเดิมที่มีเพียงแค่เส้นทางรถไฟเข้าถึงตัวเมืองใหญ่ และชาวบ้านต้องเดินหรือใช้จักรยานเข้าไปในหมู่บ้าน

ในด้านการควบคุมของรัฐนั้น แม้จะเปิดประเทศแล้ว แต่รัฐบาลยังควบคุมการย้ายถิ่นของประชากรจีนและการเดินทางของชาวต่างชาติ โดยมีการกำหนดเมืองเปิด เมืองปิด เมืองเปิด คือ เมืองที่ชาวต่างชาติสามารถเดินทางไปได้ ส่วนเมืองปิด คือ เมืองที่ห้ามคนต่างชาติเข้าไป ยกเว้นได้รับอนุญาตจากทางการก่อน รองศาสตราจารย์วุฒิชัย มูลศิลป์ ให้ข้อมูลว่าขณะที่อยู่ที่เมืองจีนนั้นในครั้งหนึ่งได้เดินทางไปที่เมืองเร่อเหอ (Rehe) ปัจจุบันคือ เมืองเฉิงเต๋อ (Chengde) ซึ่งเป็นเมืองสำคัญทางประวัติศาสตร์ คือ เป็นเมืองตากอากาศของราชสำนักแมนจู เมืองเฉิงเต๋อเป็นเมืองปิด การเดินทางไปเมืองเร่อเหอครั้งนี้ไม่ได้ขออนุญาตทางการก่อน ปรากฏว่าในตอนกลางคืนมีตำรวจมาเคาะประตูห้องพักที่โรงแรม เพราะทางโรงแรมเก็บและตรวจหนังสือเดินทางเมื่อเข้าพัก จึงพบว่ามีชาวต่างชาติเข้ามาในเมืองเฉิงเต๋อโดยไม่ได้รับอนุญาต แสดงให้เห็นว่าระบบการตรวจสอบควบคุมของทางการจีนมีความเข้มงวด ซึ่งตามกฎแล้วต้องถูกปรับและต้องเดินทางออกจากเมืองนั้นทันที แต่ รองศาสตราจารย์วุฒิชัย มูลศิลป์ เล่าว่าได้กล่าวขอโทษ และชี้แจงกับเจ้าหน้าที่จีนว่าที่เข้ามาในเมืองเพราะมีความสนใจในประวัติศาสตร์จีน สอนประวัติศาสตร์จีนที่เมืองไทยและเป็นนักศึกษาที่สถาบันภาษาและวัฒนธรรม จึงได้รับอนุญาตให้อยู่ทัศนศึกษาในเมืองเฉิงเต๋อต่อ[3] ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเจ้าหน้าที่จีนมีความเป็นมิตรกับต่างชาติและรับฟังเหตุผลด้วย ไม่ได้ยึดแต่กฎเกณฑ์เพียงอย่างเดียว

---

[1] Constance Clark. (1998). *op.cit.* (อ้างใน เท็ด ซี. ฟิชแมน. (2550). *เล่มเดิม*. หน้า 107).

[2] Jonathan Fenby. (2008). *op.cit.* p. 554.

[3] วุฒิชัย มูลศิลป์. สัมภาษณ์ 5 มีนาคม 2558

ข้อมูลจาก รองศาสตราจารย์วุฒิชัย มูลศิลป์ แสดงให้เห็นว่าในสมัยนี้แม้จะเปิดประเทศมาแล้ว 5-6 ปี แต่จีนยังคงลักษณะของสังคมคอมมิวนิสต์อยู่มาก ทั้งการที่ทางการยังควบคุมข่าวสารอย่างเข้มงวด ข่าวที่ไม่ดี ปัญหา หรือสภาพบ้านเมืองที่ไม่เจริญไม่สวยงามจะไม่ให้ออกข่าว รวมถึงมีการควบคุมคนจีนในการติดต่อกับคนต่างชาติ แม้ในห้องเรียนนักศึกษาต่างชาติเรียนร่วมกับคนจีน แต่ทางการจัดให้นักเรียนต่างชาติแยกหอพักและโรงอาหารจากนักเรียนจีน ซึ่งอาจมีเหตุผลมาจากการที่ทางการจีนไม่ประสงค์ให้นักเรียนจีนได้รับรู้ข่าวสารความเป็นไปของต่างประเทศหรือทัศนคติมุมมองจากคนต่างชาติมากจนเกินไป เพราะแม้การปฏิรูปและเปิดประเทศจะส่งผลดีต่อการพัฒนาประเทศของจีนแต่ก็มีกลุ่มอนุรักษ์นิยมในพรรคที่ไม่เห็นด้วย และมีกระแสต่อต้านที่ส่งผลต่อความมั่นคงของรัฐบาลและพรรค

ฝ่ายอนุรักษ์นิยมในพรรคฯ ไม่ได้คัดค้านการปฏิรูป แต่ไม่เห็นด้วยกับการเปิดประเทศและปฏิรูปที่เร็วเกินไป เพราะมองว่าการขยายตัวที่เร็วเกินไปจะทำให้ควบคุมลำบาก เพราะการเปิดประเทศไม่ได้ส่งผลต่อด้านการเติบโตทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังทำให้ค่านิยมตะวันตกเข้ามาทั้งความคิดทางการเมืองแบบเสรีนิยมและค่านิยมด้านวัตถุ ทำให้รัฐบาลมีการรณรงค์ต่อต้านมลพิษทางจิตวิญญาณ (Anti-Spiritual Pollution Campaign) ใน ค.ศ.1983 โดยมีจุดประสงค์เพื่อป้องกันการแพร่เข้ามาของวัฒนธรรมและแนวคิดตะวันตก เพื่อกำจัดอิทธิพลแบบตะวันตกให้หมดไปจากสังคม และเพื่อแสดงให้ฝ่ายอนุรักษ์นิยมเห็นว่ารัฐบาลได้พยายามป้องกันไม่ให้แนวคิดที่อาจเป็นอันตรายต่อระบอบคอมมิวนิสต์เผยแพร่เข้ามา[1]

การรณรงค์ต่อต้านมลพิษทางจิตวิญญาณได้รับการสนับสนุนจากเติ้ง เสี่ยวผิง ซึ่งแม้ว่าเขาสนับสนุนการปฏิรูปและเปิดประเทศ แต่เขาไม่ได้ต้องการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเมืองการปกครองของจีน เติ้ง เสี่ยวผิงมองว่าแนวคิดเสรีนิยมกำลังเข้ามามีอิทธิพลต่อคนจีนรุ่นใหม่ ซึ่งหากไม่ควบคุมและกำจัดแนวคิดเสรีนิยม ก็อาจจะส่งผลกระทบต่อการปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ ทำให้ในช่วงแรกของการรณรงค์นี้แนวคิดแบบซ้ายได้รับการส่งเสริม และมีการควบคุมด้านวัฒนธรรม ชีวิตประจำวันของประชาชน เช่น ทรงผมหรือการแต่งกายของสตรี ทำให้เกิดความวิตกกันว่าการปฏิวัติวัฒนธรรมกำลังเกิดขึ้นอีกครั้ง และมีกระแสต่อต้านจากปัญญาชนจีนและผู้สังเกตการณ์ชาวต่างชาติ[2] การรณรงค์นี้ไม่ลุกลามเหมือนการปฏิวัติวัฒนธรรม แต่เติ้ง เสี่ยวผิงยังคงให้หู เย่าปัง เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ซึ่งรับผิดชอบด้านอุดมการณ์ของพรรค ควบคุมการขยายตัวของแนวคิดเสรีนิยมในประเทศโดยเฉพาะในหมู่เยาวชน การรณรงค์ต่อต้านมลพิษทางจิตวิญญาณดำเนินไปจนถึงเดือน

---

[1] ศิริพร ดาบเพชร. (2556). *เล่มเดิม*. หน้า 220.

[2] เปา พู่; และคนอื่นๆ. (2552). *เล่มเดิม*. หน้า 280.

กรกฎาคม ค.ศ. 1987 จึงยุติลง แต่ความเห็นต่างด้านนโยบายปฏิรูปประเทศของผู้นำพรรคฯ ยังคงมีอยู่ เช่น เติ้ง เสี่ยวผิง จ้าว จื่อหยาง ที่สนับสนุนการพัฒนาประเทศแบบตลาด กับฝ่ายของเฉิน หยุน สนับสนุนการดำเนินการทางเศรษฐกิจแบบวางแผนและค่อยเป็นค่อยไป ส่วนเติ้ง เสี่ยวผิง สนับสนุนการปฏิรูปประเทศอย่างรวดเร็วตามแนวทางเศรษฐกิจการตลาด ในเวลาต่อมาเติ้ง เสี่ยวผิง กล่าวว่าการปฏิรูปควรดำเนินต่อไป แต่ในทางการเมืองยังยึดมั่นต่อระบอบคอมมิวนิสต์ ซึ่งก็เปรียบเหมือนการเปิดหน้าต่างรับอากาศบริสุทธิ์ ก็ย่อมมีแมลงที่ไม่ได้คาดหวังบินเข้ามาด้วย (if you open the window for fresh air, you have to expect some flies to blow in) ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องจะปราบปรามกำจัดแมลงเหล่านั้น

นอกจากนี้ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีผลให้ปัญหาการทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวงของเจ้าหน้าที่เพิ่มสูงขึ้น เพราะมีช่องทางในการหาผลประโยชน์มากขึ้น เช่น การเรียกรับสินบนจากนักธุรกิจเพื่อให้โครงการได้รับการอนุมัติ ปัญหาการทุจริตที่เจ้าหน้าที่รัฐเข้าไปเกี่ยวข้องมีความรุนแรงมากในจีน และเป็นปัญหาของจีนมายาวนานตั้งแต่สมัยสาธารณรัฐสมัยเหมา เจ๋อตง และในช่วงสมัยปฏิรูปนี้ ทางการจีนตั้งแต่สมัยเหมา เจ๋อตง ได้รณรงค์ต่อต้านการทุจริตมาตลอด แต่ปัญหากลับไม่ลดลง และในสมัยปฏิรูปประเทศนี้ปัญหาการทุจริตเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสร้างความไม่น่าเชื่อถือไม่ไว้วางใจในสายตานักลงทุนต่างชาติ เขตเศรษฐกิจพิเศษเซินเจิ้นเป็นเขตหนึ่งที่มีปัญหาการทุจริตรุนแรงมาก และทางการได้ออกมาตรการต่างๆ เพื่อต่อต้านการฉ้อราษฎร์บังหลวงมานานหลายปี[1] แต่ปัญหายังไม่เบาบางลงแม้จะมีการตัดสินลงโทษที่รุนแรง

3.3.2 พลวัตด้านค่านิยมในสังคมและการเคลื่อนไหวทางสังคมของประชาชน

การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การขยายตัวของการศึกษา การเปิดประเทศ และการที่รัฐบาลจีนสมัยพัฒนาประเทศเน้นให้คนจีนสนใจเรื่องความเติบโตทางเศรษฐกิจและลัทธิบริโภคนิยมเป็นหลัก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านค่านิยมในสังคมจีน กล่าวคือ ผู้คนให้ความสำคัญกับวัตถุนิยม (materialism) มากขึ้น เพราะความเจริญทางวัตถุเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนยิ่งกว่าอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ เป็นสิ่งที่แสดงถึงการมีเงินจับจ่ายใช้สอย มีเครื่องอำนวยความสะดวก มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี และสะดวกสบาย เพราะฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นทำให้ชาวจีนมีเงินซื้อหาสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตมากขึ้น ดังมีคำกล่าวว่าในสมัยเหมา เจ๋อตง ชาวจีนมีสิ่งที่ปรารถนา 4 ประการ คือ รถจักรยาน วิทยุ นาฬิกาข้อมือ และจักรเย็บผ้า แต่ใน

---

[1] เท็ด ซี. ฟิชแมน. (2550). *เล่มเดิม*. หน้า 124.

ยุคปฏิรูปในสมัยเติ้ง เสี่ยวผิง กล่าวกันว่าชาวจีนต้องการ 3 สูง (three highs) ได้แก่ เงินเดือนสูง การศึกษาสูง ความสูง 5 ฟุต 6 นิ้ว และ 8 ใหญ่ (eight bigs) ได้แก่ สเตอริโอ โทรทัศน์ ตู้เย็น กล้องถ่ายรูป ชุดเฟอร์นิเจอร์ รถจักรยานยนต์ เครื่องซักผ้า และพัดลม[1]

จากข้อมูลการเพิ่มขึ้นของสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ระหว่าง ค.ศ. 1978 กับ ค.ศ. 1988 ความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกของประชาชนที่เพิ่มขึ้นนี้ เป็นผลมาจากการเติบโตทางเศรษฐกิจ เช่น โทรทัศน์จาก 517,300 เครื่อง เป็น 25,050,700 เครื่อง เครื่องซักผ้าจาก 400 เครื่อง เพิ่มเป็น 10,470,000 เครื่อง และตู้เย็นจาก 28,000 เครื่อง เพิ่มเป็น 7,576,300 เครื่อง[2] ในต้าจ้าย ซึ่งเคยเป็นคอมมูนตัวอย่างสมัยเหมา เจ๋อตง มีข้อมูลว่าชาวนาที่เข้าสู่ระบบความรับผิดชอบมีฐานะดีขึ้น สามารถซื้อโทรทัศน์ได้ ซึ่งพวกเขาคิดว่าเป็นของวิเศษที่มีทั้งภาพและเสียง จากเดิมที่ฟังแต่วิทยุ[3]

ในประเด็นการเคลื่อนไหวในสังคมของภาคประชาชนนั้น ชาวเมืองทั้งนักศึกษา คนชั้นกลาง มีบทบาทต่อการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีความเกี่ยวข้องทั้งเรื่องเศรษฐกิจ การเมืองมากขึ้น การขยายตัวทางเศรษฐกิจทำให้เกิดเมืองใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางทางธุรกิจอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น ตัวเมืองมีความเจริญมากขึ้น ประชาชนมีโอกาสทางเศรษฐกิจมากขึ้น เยาวชนจีนได้รับการปลูกฝังว่าให้มีการศึกษาสูงๆ เพื่อช่วยพัฒนาประเทศ[4] ทำให้เยาวชนรุ่นนี้ต่างคาดหวังว่าจะได้เรียนจบมหาวิทยาลัย ได้ไปศึกษาต่อที่ต่างประเทศ ได้ประกอบอาชีพตรงกับสาขาที่เรียน และมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี ดังบทความของ Patricia Kim ที่เสนอว่าในทศวรรษ 1980 นักเรียนนักศึกษาในทศวรรษ 1980 ให้ความสำคัญเรื่องวัตถุนิยมและการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี มากกว่าเรื่องการเมือง[5]

ข้อมูลจากการสำรวจความเห็นของนักเรียนมัธยมปลายในมณฑลกว่างซีเมื่อ ค.ศ. 1981 และในเมืองซั่งไห่เมื่อ ค.ศ. 1982 ระบุว่าอาชีพในฝันของนักเรียนมัธยมส่วนใหญ่ คือ อาชีพนักธุรกิจ แพทย์ วิศวกร และนักวิทยาศาสตร์ นักเรียนส่วนน้อยเท่านั้นที่ระบุอาชีพคนงาน ถึงแม้ว่าขณะนั้นรัฐบาลได้โฆษณาประชาสัมพันธ์ความสำคัญของแรงงานต่อการ

---

[1] ศิริพร ดาบเพชร. (2556). *เล่มเดิม*. หน้า 219.

[2] วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2557). *เล่มเดิม*. หน้า 371.

[3] Jonathan Fenby. (2008). *op.cit.* p. 554.

[4] http://gpseducation.oecd.org/IndicatorExplorer?query=2&indicators (Retrieved on 7 February 2015).

[5] Patricia Kim. (2008). Chinese Student Protests: Explaining the Student Movements of the 1980s and the Lack of Protests since 1989. *Berkeley Undergraduate Journal*, 21 (2), p.13.

พัฒนาเศรษฐกิจจีนก็ตาม[1] นอกจากนี้ในการสำรวจความเห็นของนักเรียนนักศึกษาในนครเป่ยจิงใน ค.ศ. 1987 ซึ่งเป็นช่วงที่การพัฒนาบ้านเมืองเริ่มเห็นผลมากขึ้นนั้น ประเด็นที่นักเรียนนักศึกษาให้ความสนใจพูดคุยกันมากที่สุดคือเรื่องเงินเดือนและชีวิตความเป็นอยู่ รองลงมาคือเรื่องวรรณกรรม งานศิลปะ ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล กีฬา และเหตุการณ์โลก[2] ส่วนการสำรวจความเห็นนักเรียนมัธยมใน ค.ศ. 1989 ระบุว่านักเรียนร้อยละ 88.7 เห็นว่าสิ่งที่แสดงความสำเร็จของประเทศ คือ การที่ประชาชนมีมาตรฐานการครองชีพสูง นักเรียนร้อยละ 34.8 เห็นว่าสิทธิส่วนบุคคลหรือเสรีภาพเป็นสิ่งที่แสดงความสำเร็จของประเทศ และร้อยละ 2.2 เห็นว่าเป็นเรื่องการยอมรับความเชื่อส่วนบุคคล[3]

ข้อมูลนี้แสดงให้เห็นความคิดและค่านิยมของเยาวชนจีนในยุคสี่ทันสมัย ซึ่งส่วนใหญ่ให้ความสำคัญต่อประเด็นเศรษฐกิจ เช่น ความต้องการเงินเดือนสูง ต้องการมีอาชีพที่ได้รับการยอมรับและต้องการมีสถานะทางสังคมสูง ขณะที่มุมมองจากคนงานในช่วงเวลานี้ระบุว่านักเรียนนักศึกษาในยุคนี้ไม่สนใจว่าจะทำให้อะไรให้กับประเทศชาติ แต่สนใจว่าพวกเขาจะได้รับอะไรบ้างเท่านั้น[4] ต่างจากชาวจีนรุ่นก่อนหน้านี้โดยเฉพาะในยุคเหมา เจ๋อตง ที่ได้รับการปลูกฝังว่าต้องเสียสละอุทิศตัวทำงานเพื่อประเทศชาติ

สำหรับประเด็นการเคลื่อนไหวทางสังคม ในทศวรรษ 1980 นักเรียนนักศึกษามีบทบาทในการเคลื่อนไหวทางสังคมแตกต่างจากสมัยเหมา เจ๋อตง ในสมัยเหมานั้น นักเรียนนักศึกษาได้รับการปลูกฝังเรื่องอุดมการณ์คอมมิวนิสต์อย่างมาก เหมา เจ๋อตงต้องการให้เยาวชนจีนมีประสบการณ์การปฏิวัติ ทำให้นักเรียนนักศึกษากลายเป็นเครื่องมือทางการเมือง โดยเฉพาะในเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรม[5] แต่ในสมัยปฏิรูปประเทศนี้ ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ การมีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีอาชีพการงานที่ดี เป็นเป้าหมายหลักของเยาวชนจีนดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า การเรียกร้องสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของนักศึกษาปัญญาชนจึงไม่ใช่ประเด็นหลักของการเรียกร้อง

---

[1] A. P. Liu. (1984). Opinions and Attitudes of Youth in the People's Republic of China. *Asian Survey,* p. 983 (Cited in Patricia Kim. (2008). *op.cit.* p.14).

[2] S. Rosen. (1989). China. In P. G. Altbach, *Student Political Activism*, p. 287

[3] S. Rosen. (1990). Impact of Reform on Chinese Youth. In D. L. Bahry, & J. C. Moses, *Political Implications of Economic Reform in Communist Systems.* p. 290. (Cited in Patricia Kim. (2008). *op.cit.* p.14).

[4] Ibid.

[5] ดูเพิ่มเติมใน ศิริพร ดาบเพชร. (2556). *เล่มเดิม.* (บทที่ 7 การปฏิวัติวัฒนธรรม)

งานวิชาการหลายเรื่องอธิบายว่าสาเหตุหลักของการเคลื่อนไหวของนักศึกษาปัญญาชนในทศวรรษ 1980 ทั้งใน ค.ศ. 1986 และ 1989 คือ การเรียกร้องสิทธิทางการเมือง สิทธิในการแสดงความคิดเห็น[1] และการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านการทุจริตของเจ้าหน้าที่รัฐ[2] อย่างไรก็ตาม มีข้อโต้แย้งว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมของนักเรียนนักศึกษาในช่วงนี้ การเรียกร้องสิทธิทางการเมืองไม่ใช่สาเหตุหลักอย่างที่เคยอธิบายกัน แต่ประเด็นหลักของการเรียกร้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนนักศึกษาโดยตรง[3] กล่าวคือการประท้วงใน ค.ศ. 1986 – 1987 ที่เริ่มขึ้นในมหาวิทยาลัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เมืองเหอเฟย (Hefei) มณฑลอานฮุย และขยายตัวไปยังเมืองใหญ่อื่นๆ ของจีน จนกลายเป็นประเด็นทางการเมืองในเวลาต่อมานั้น มีสาเหตุหลักจากความไม่พอใจที่นักศึกษามีต่อสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีของมหาวิทยาลัย ปัญหาเงินเฟ้อ และความยากลำบากทางเศรษฐกิจ[4] ไม่ใช่เกิดจากการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพทางการเมืองเป็นหลัก

การเรียกร้องสิทธิเสรีภาพของนักศึกษาประชาชนเริ่มมาตั้งแต่เดือนกันยายน ค.ศ. 1978 แล้ว ซึ่งเป็นช่วงก่อนการประกาศปฏิรูปประเทศของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ในจำนวนนี้มีบุคคลหนึ่งที่มีชื่อเสียงขึ้นมา คือ เว่ย จิงเซิง (Wei Jingsheng) ซึ่งเป็นลูกจ้างของสวนสัตว์แห่งหนึ่ง ไม่ได้เข้าเรียนมหาวิทยาลัย ได้เขียนโปสเตอร์ติดบนกำแพงบริเวณจัตุรัสเทียนอานเหมิน เรียกกันว่า กำแพงประชาธิปไตย (democratic wall) และเขียนบทความเพื่อเรียกร้องทันสมัยที่ 5 หรือประชาธิปไตย บทความที่เขาเขียนเป็นการเรียกร้องสิทธิ ไม่ใช่งานวิเคราะห์ประชาธิปไตย[5] การที่เว่ย จิงเซิงเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพนี้เป็นเพราะเขามีประสบการณ์ส่วนตัวที่ค่อนข้างยากลำบาก ทำให้เขาตั้งคำถามว่าทำไมจึงมีคนตายจากปัญหาการเงินและความยากจน ขณะที่คนบางกลุ่มมีฐานะดี เขาโจมตีรัฐบาลที่นำคำว่า "สี่ทันสมัย" มาใช้แทนคำว่า "การต่อสู้ทางชนชั้น" ที่เป็นหัวใจสำคัญของระบอบคอมมิวนิสต์ [6]

เว่ย จิงเซิงยังได้เรียกร้องให้ปล่อยตัวผู้ที่ถูกจับกุมตัวในเหตุการณ์วันที่ 5 เมษายน ค.ศ. 1976 (The April Fifth Movement) ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ประชาชนรวมตัวกันที่จัตุรัสเทียนอานเหมิน ซึ่งเป็นช่วงเทศกาลชิงหมิง (เช็งเม้ง) หรือวันไหว้บรรพบุรุษตามประเพณีจีน เพื่อ

---

[1] เช่น S. Rosen. (1989). *op.cit*

[2] Y. Sun, (1991). The Chinese Protests of 1989: The Issue of Corruption. *Asian Survey* , 762-782

[3] Patricia Kim. (2008). *op.cit.*

[4] J. Kwong, (1988). The 1986 Student Demonstrations in China: A Democracy Movement? *Asian Survey.* (Cited in Patricia Kim. (2008). *op.cit.* p.15).

[5] Ezra F. Vogel. (2013). *op.cit.* p. 255.

[6] *Ibid.*

แสดงความระลึกถึงโจว เอินไหล อดีตนายกรัฐมนตรีที่ถึงแก่อสัญกรรมเมื่อต้นปี แต่เหตุการณ์ลุกลามเพราะทางการจีนเคยประกาศมาก่อนแล้วว่าพิธีการไว้อาลัยต่อโจว เอินไหลถือว่าสิ้นสุดแล้วอย่างเป็นทางการ[1] ซึ่งทำให้ประชาชนไม่พอใจ เพราะโจว เอินไหลถือเป็นรัฐบุรุษคนสำคัญของชาติ ดังนั้นเมื่อเทศกาลชิงหมิงมาถึง ประชาชนจึงรวมตัวกันออกไปที่จัตุรัสเทียนอานเหมินเพื่อแสดงความเคารพต่อโจว เอินไหล ทางการส่งเจ้าหน้าที่มาเก็บพวงหรีดและดอกไม้ที่ประชาชนนำมาวางระลึกถึงโจว เอินไหล ทำให้เกิดการจลาจลและการปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชน ประชาชนจำนวนมากบาดเจ็บและถูกจับกุม ซึ่งทางการจีนไม่เคยเปิดเผยตัวเลข แต่สื่อฮ่องกงประมาณว่ามีผู้บาดเจ็บมากกว่าหนึ่งร้อยคน และมีผู้ถูกจับกุมราวสามพันถึงสี่พันคน[2] แก๊งสี่คน (Gang of Four) กล่าวโจมตีว่า เติ้ง เสี่ยวผิง อยู่เบื้องหลังความวุ่นวายนี้ และเจียง ชิง ภรรยาของเหมา เจ๋อตง ผู้นำของแก๊งสี่คนที่แข่งขันอำนาจกับโจว เอไหล และเติ้ง เสี่ยวผิงมาตลอด โจมตีว่า เติ้ง เสี่ยวผิง เป็นตัวแทนของพวกทุนนิยม[3] หลังเหตุการณ์นี้เติ้ง เสี่ยวผิง ถูกปลดออกจากทุกตำแหน่งอีกครั้ง คงเหลือแต่เพียงการเป็นสมาชิกพรรคเท่านั้น เติ้ง เสี่ยวผิง ฟื้นคืนอำนาจได้หลังจากการที่แก๊งสี่คนถูกจับ

การที่เว่ย จิงเชิง เรียกร้องเสรีภาพ ประชาธิปไตย และให้ปล่อยตัวผู้ที่ถูกจับกุมใน ค.ศ. 1976 เมื่อเติ้ง เสี่ยวผิง ฟื้นคืนอำนาจอีกครั้งนั้น วิเคราะห์ได้ว่าการเรียกร้องเช่นนี้เป็นผลมาจากการที่เว่ย จิงเชิง และปัญญาชนคนอื่นๆ เห็นว่าจีนกำลังเข้าสู่ยุคเปลี่ยนผ่าน คือ เปลี่ยนจากสมัยเหมา เจ๋อตงที่ยึดมั่นหลักการสร้างสังคมแบบคอมมิวนิสต์แบบเคร่งครัดมาสู่ยุคปฏิรูปในสมัยเติ้ง เสี่ยวผิง ซึ่งที่ผ่านมาเติ้ง เสี่ยวผิงแสดงให้เห็นว่าเขาเป็นนักปฏิบัติมากกว่าที่จะยึดมั่นทฤษฎี ทั้งการที่เติ้ง เสี่ยวผิงนำหลักกลไกราคามาใช้แก้ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำจากนโยบายก้าวกระโดดไกลไปข้างหน้าของเหมา เจ๋อตงในปลายทศวรรษ 1950 การแก้ปัญหาเศรษฐกิจในช่วงท้ายของการปฏิวัติวัฒนธรรม จนถึงการเริ่มปฏิรูปประเทศเมื่อเขากลับมามีตำแหน่งในรัฐบาลใน ค.ศ. 1976 ดังที่เติ้ง เสี่ยวผิง กล่าวให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้จากประสบการณ์ การศึกษาจากความจริงที่เกิดขึ้น เช่น ให้แสวงหาความจริงจากข้อเท็จจริง (Seek truth from facts) และการปฏิบัติคือสิ่งเดียวที่ทำให้ได้ความจริง (Practice is the sole criterion of truth)[4] ดังนั้น ปัญญาชนจึงกล้าแสดงความคิดเห็นเรื่องสิทธิเสรีภาพ เพราะอาจจะตระหนักดีว่าผู้นำ

---

[1] Orville Schell and John Delury. (2013). *Wealth and Power: China's Long March to the Twenty-First Century*. P. 278.

[2] *Ibid.* 279.

[3] Maurice Meisner. (1999). *Mao's China and After*. p. 403.

[4] Orville Schell and John Delury. (2013). *op.cit.* p. 283.

แบบเติ้ง เสี่ยวผิง ที่เคยได้รับภัยจากการเมืองหลายครั้งน่าจะเห็นอกเห็นใจนักศึกษาปัญญาชน หรือหากได้รับโทษก็น่าจะไม่หนักเท่ากับสมัยที่ผ่านมา

กระแสการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพ ประชาธิปไตย ในเมืองหลวงและเมืองใหญ่ๆ เกิดขึ้นตั้งแต่เดือนกันยายน ค.ศ. 1978 บางครั้งมีการเดินขบวน โดยที่ทางการไม่ได้ห้ามปรามเข้มงวด ทำให้กระแสเรียกร้องเสรีภาพของปัญญาชนเพิ่มมากขึ้น โดยมีทั้งการติดโปสเตอร์เกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ ประชาธิปไตย คำถามเกี่ยวกับแนวคิดมาร์กและความคิดเหมาบนกำแพงประชาธิปไตย บางคนเขียนว่าความคิดสองแนวนี้ที่สอนกันในเมืองจีนนั้นผิด[1] โปสเตอร์บนกำแพงประชาธิปไตยมีข้อความเรียกร้อง "นายประชาธิปไตย" (Mr. Democracy) และ "นายเสรีภาพ" (Mr. Freedom) ควบคู่กับกระแส "นายวิทยาศาสตร์" (Mr. Science) ที่มากับกระแสปฏิรูป นอกจากนี้บรรดาญาติของผู้เสียชีวิจากเหตุการณ์ปฏิวัติวัฒนธรรมก็ต้องการกู้ชื่อเสียงของคนเหล่านั้น จึงมีการเรียกร้องเรื่องนี้บนกำแพงประชาธิปไตยด้วย และตั้งแต่ ค.ศ. 1976 เยาวชนราว 7 จาก 17 ล้านคน ที่ถูกส่งไปอยู่ชนบทในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรม ได้รับอนุญาตให้เดินทางกลับบ้านเกิดได้ ผู้ที่สูญเสียโอกาสในการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย สูญเสียหน้าที่การงานและชีวิตที่ดีก็เขียนเรื่องราวและข้อเรียกร้องของตนบนกำแพงประชาธิปไตย[2]

กระแสการเรียกร้องมีมากจนกระทั่งในวันที่ 15 พฤศจิกายน ค.ศ. 1978 พรรคคอมมิวนิสต์จีนประกาศว่าจะแก้ไขมติพรรคเกี่ยวกับเหตุการณ์ความเคลื่อนไหว 5 เมษายน 1976 จากที่เคยมีมติว่าเป็น "การเคลื่อนไหวต่อต้านการปฏิวัติ" (Counterrevolutionary) เป็น "การแสดงออกถึงการปฏิวัติของมวลชน" (a revolutionary act of the masses)[3] คนที่ถูกจับกุมในเหตุการณ์เดือนเมษายน ค.ศ. 1976 ได้รับการปล่อยตัว ทำให้บรรยากาศทางการเมืองผ่อนคลายลง เติ้ง เสี่ยวผิงได้รับการยกย่องจากผู้ประท้วงใน ค.ศ. 1976 ว่า เป็นคนใจกว้าง นุ่มนวล และควรได้รับการยกย่องจากคนทั้งโลกสำหรับการสร้างความสงบเรียบร้อย การเปิดประเทศ การวางระเบียบวินัยและประชาธิปไตย[4] สถานการณ์เช่นนี้ทำให้นักศึกษาปัญญาชนจีนคาดหวังว่าภายใต้การนำของเติ้ง เสี่ยวผิง จีนจะร่ำรวยและมีเศรษฐกิจมั่นคง และเปิดกว้างทางการเมืองมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม สำหรับเติ้ง เสี่ยวผิงนั้น แม้จะมีแนวคิดปฏิรูป เปิดกว้าง รับแนวทางของตะวันตก และผ่อนปรนทางการเมือง ดังการปล่อยให้มีการเคลื่อนไหวของปัญญาชน การ

---

[1] Ezra F. Vogel. (2013). *op.cit.* p. 253.

[2] *Ibid.*

[3] Orville Schell and John Delury. (2013). *op.cit.* p.284.

[4] *Ibid.* p.285.

ปล่อยตัวนักศึกษาประชาชนในเหตุการณ์ ค.ศ. 1976 และเติ้ง เสี่ยวผิง ได้กล่าวในที่ประชุมในวันที่ 13 ธันวาคม ค.ศ. 1978 ว่า สำหรับปัญหาเรื่องอุดมการณ์การเมืองนั้น ไม่ควรใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา ไม่ควรบีบบังคับ ควรหยุดพฤติกรรมการโจมตี[1] ซึ่งกล่าวได้ว่าเติ้ง เสี่ยวผิง กล่าวจากประสบการณ์ที่เขาได้รับและพบเห็นภายใต้การปกครองของเหมา เจ๋อตง แต่สิ่งหนึ่งที่เติ้ง เสี่ยวผิงไม่รับจากชาติตะวันตกก็คือระบบการเมือง เพราะเขามองว่าระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยจะทำให้จีนอ่อนแอ ดังนั้น เมื่อการผ่อนปรนทางการเมืองของเขาทำให้เว่ย จิงเซิงไม่หยุดการเคลื่อนไหว แต่กลับเรียกร้องประชาธิปไตยเพิ่มมากขึ้น ทั้งการเขียนโปสเตอร์ติดกำแพงประชาธิปไตย และเขียนบทความว่าประชาธิปไตยเป็นทางเลือกเดียวของจีนที่จะพัฒนาประเทศและประชาชน ทำให้เจ้าหน้าที่รัฐได้ทำลายโปสเตอร์ เว่ย จิงเซิง จึงเขียนบทความว่า "เราต้องการประชาธิปไตย หรือเผด็จการคนใหม่"[2] ตีพิมพ์เมื่อวันที่ 25 มีนาคม ค.ศ. 1975 และวิจารณ์เติ้ง เสี่ยวผิงว่าเดินสายเผด็จการ รวมถึงกล่าวว่าพรรคคอมมิวนิสต์จีนกำลังใช้คำขวัญ "สี่ทันสมัย" เพื่อครอบระบบการต่อสู้ทางชนชั้น ที่เป็นพื้นฐานของคอมมิวนิสต์ เว่ย จิงเซิงยังตั้งคำถามว่า ประชาชนทุกวันนี้มีความสุขกับประชาธิปไตยจริงหรือ ประชาธิปไตยที่แท้จริงคือสิ่งที่ประชาชนต้องการ ไม่ใช่แค่คำพูดหรือตราสัญลักษณ์[3] เว่ย จิงเซิงจึงถูกจับกุมตัวในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1979 ส่งผลให้กระแสการเรียกร้องเปลี่ยนไป ผู้คนที่เคยพากันไปเดินดูกำแพงประชาธิปไตยลดน้อยลงด้วยความกลัวว่าจะถูกลงโทษ

สำหรับการเรียกร้องทางการเมืองในช่วงนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าผู้ที่ให้ความสนใจมากคือพวกปัญญาชนและนักศึกษาในเมืองใหญ่ๆ แต่อาจกล่าวได้ว่าสังคมส่วนใหญ่ไม่ให้ความสนใจมากนัก เพราะคนส่วนใหญ่ที่ประสบปัญหาอดอยากยากจนมานาน กำลังคาดหวังต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ต่อการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จึงกล่าวได้ว่าปัญหาปากท้องเป็นเรื่องที่คนส่วนใหญ่ในสังคมจีนเวลานั้นให้ความสำคัญมากกว่าการเรียกร้องทางการเมือง และจากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าในทศวรรษ 1980 คนรุ่นใหม่ของจีนให้ความสำคัญต่อประเด็นปากท้องมากกว่าการเรียกร้องสิทธิทางการเมือง

แม้การเคลื่อนไหวทางสังคมของนักศึกษาปัญญาชนในทศวรรษนี้ไม่ได้เกิดจากประเด็นการเมืองเป็นหลัก แต่ในเวลาต่อมาข้อเรียกร้องก็ขยายเข้าสู่เรื่องการเมือง ดังเช่นการเดินขบวนของนักศึกษาใน ค.ศ. 1986 ที่เริ่มจากการเรียกร้องให้ปรับปรุงสภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัยและการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ ถูกขยายเป็นการเรียกร้องสิทธิในการแสดงความ

---

[1] *Ibid.*

[2] Ezra F. Vogel. (2013). *op.cit.* p. 255

[3] *Ibid.*

คิดเห็น สิทธิในการแสดงออก ถึงขั้นมีการเดินขบวนในกรุงเป่ยจิงเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ.1986 และแพร่ไปสู่เมืองอื่นๆ อีก ทางการได้เข้าปราบปรามและพยายามใช้มาตรการผ่อนปรน เช่น ปล่อยตัวผู้นำนักศึกษา แม้การเรียกร้องทางการเมืองไม่รุนแรงแต่ก็มีผลกระทบทางการเมือง คือ ทำให้ หู เย่าปัง ในฐานะเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ที่รับผิดชอบควบคุมแนวทางของพรรคฯ ถูกบังคับให้วิจารณ์ตนเองถึงความผิดพลาดเรื่องหลักการทางการเมือง และการปล่อยให้มีการเดินขบวนของนักศึกษา จนเขาต้องลาออกจากตำแหน่งในเดือนมกราคม ค.ศ. 1987 โดยนายกรัฐมนตรีจ้าว จื่อ หยาง รักษาการแทน[1]

ใน ค.ศ. 1989 นักศึกษาประชาชนรวมตัวกันประท้วง จนลุกลามเป็นเหตุการณ์การสังหารหมู่ที่จัตุรัสเทียนอานเหมิน เหตุการณ์นี้เกิดจากการที่ หู เย่าปัง อดีตเลขาธิการพรรคฯ เสียชีวิต ด้วยโรคประจำตัวเมื่อวันที่ 15 เมษายน ค.ศ.1989 นักศึกษาในมหาวิทยาลัยที่กรุงเป่ยจิงจึงมารวมตัวกันที่จัตุรัสเทียนอานเหมินเพื่อไว้อาลัย เพราะนักศึกษาเห็นว่าหู เย่าปัง เป็นผู้ที่เข้าใจการเคลื่อนไหวของนักศึกษาเมื่อ ค.ศ. 1986 แต่การรวมตัวกันเริ่มลุกลาม เพราะเมื่อมีนักศึกษามาอยู่รวมกันมากๆ ย่อมเกิดการแสดงออกในรูปแบบต่างๆ เช่น มีการเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ปัญหาการทุจริตของเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของจีนมายาวนานและรุนแรงมากขึ้นเมื่อเศรษฐกิจจีนขยายตัว โดยการทุจริตของเจ้าหน้าที่รัฐมีหลายรูปแบบ ทั้งการใช้อำนาจแลกเปลี่ยนกับเงิน การแสวงหากำไรโดยใช้ตำแหน่งหน้าที่ การใช้ตำแหน่งหน้าที่ผูกขาดธุรกิจ และการรับสินบน บรรดาปัญญาชนเห็นว่าการแก้ปัญหาเหล่านี้จำเป็นต้องมีความโปร่งใสและการควบคุมตามระบบประชาธิปไตย คือ การให้สื่อและประชาชนมีเสรีภาพในการตรวจสอบ และตุลาการมีอำนาจที่เป็นอิสระในการตัดสินคดีความ[2] ข้อเรียกร้องให้ปฏิรูปการเมือง ปราบปรามการทุจริต ทำให้นักศึกษาประชาชนรวมตัวกันมากยิ่งขึ้น แม้ว่าทางการจีนพยายามปราบปรามแต่ก็ยังไม่ได้ผล ทำให้นักศึกษาเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหานี้อย่างจริงจัง

การชุมนุมลุกลามเป็นการเรียกร้องประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมือง เพราะเห็นว่าการเมืองแบบคุมอำนาจเบ็ดเสร็จทำให้การแก้ปัญหาทุจริตไม่ได้ผล การชุมนุมขยายไปยังเมืองอื่นๆ จนทางการต้องประกาศห้ามการชุมนุม แต่ไม่เป็นผล การเจรจาระหว่างรัฐบาลและผู้ชุมนุมไม่อาจตกลงกันได้ จนในเช้ามืดของวันที่ 4 มิถุนายน ค.ศ. 1989 กองทัพปลดปล่อยประชาชน (PLA) เข้าปราบปรามผู้ชุมนุม ทำให้มีผู้เสียชีวิตประมาณ 1,000 – 2,600 คน จาก

---

[1] ศิริพร ดาบเพชร. (2556). *เล่มเดิม*. หน้า 220.

[2] เปา ฟู่; และคนอื่นๆ. (2552). *เล่มเดิม*. หน้า 416.

การประมาณของผู้สังเกตการณ์ แต่ทางการแถลงว่ามีผู้เสียชีวิตราว 300 คน และส่วนใหญ่เป็นทหาร[1] นอกจากนี้ยังมีการกวาดล้างผู้ชุมนุมในเมืองใหญ่ๆ ในมณฑลอื่นๆ ด้วย

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าการชุมนุมในตอนแรกไม่ได้มีจุดมุ่งหมายทางการเมือง แต่เป็นการเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ปัญหาการทุจริตในบ้านเมือง แต่เมื่อนักศึกษาปัญญาชนรวมตัวกันเป็นจำนวนมาก ประเด็นก็ขยายตัวเป็นการเรียกร้องสิทธิทางการเมือง แต่จะเห็นว่าการเรียกร้องนี้เพราะเห็นว่าการปกครองแบบคุมอำนาจทำให้เป็นช่องทางของการทุจริต เพราะข้อมูลต่างๆ ไม่ได้รับการเปิดเผย สื่อไม่สามารถวิพากษ์วิจารณ์ได้เพราะเป็นสื่อของรัฐ การเรียกร้องทางการเมืองจึงไม่ได้เกิดจากการต้องการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตกเป็นหลัก

ข้อวิเคราะห์นี้สามารถยืนยันได้จากผลการสำรวจความคิดเห็นของนักศึกษาจีนใน ค.ศ. 1988 ก่อนเกิดเหตุการณ์ที่จัตุรัสเทียนอานเหมิน 1 ปี โดยจากข้อมูลที่สำรวจความเห็นของนักศึกษาจีนที่นครเป่ยจิงกว่า 30,000 คน เกี่ยวกับกิจกรรมที่พวกเขาชอบทำนั้น ผลการสำรวจระบุว่านักศึกษาร้อยละ 51.1 ไม่สนใจเรื่องการเมือง ไม่ชอบเรียนวิชาการเมือง[2] หยาง ตงผิง (Yang Dongping) ปัญญาชนจีนที่มีหัวปฏิรูปกล่าวไว้ใน ค.ศ. 1985 ว่า เยาวชนจีนในยุคนี้มีทัศนคติต่างจากเยาวชนรุ่นก่อน เยาวชนในยุคปฏิรูปให้ความสำคัญกับตัวเองมากกว่าสังคม ซึ่งทัศนคตินี้กำลังเป็นเรื่องปกติของสังคมจีน และเป็นเรื่องปกติของสังคมที่มีความสงบมั่งคั่ง และให้ความสำคัญต่อการสร้างเศรษฐกิจ[3] อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนจีนรุ่นใหม่ก็ไม่ได้หมายความว่าเขาไม่สนใจเรื่องประชาธิปไตยหรือการปฏิรูป เพราะข้อเรียกร้องด้านสิทธิเสรีภาพและการปฏิรูปของนักศึกษาใน ค.ศ. 1989 ก็เป็นผลมาจากการเป็นคอมมิวนิสต์ที่มีการผูกขาดอำนาจ ปกปิดข้อมูล และการทุจริต ซึ่งนำไปสู่การเรียกร้องให้ปฏิรูปประเทศของนักศึกษานั่นเอง

เหตุการณ์จัตุรัสเทียนอานเหมินนี้เป็นการปราบปรามนักศึกษาและประชาชนที่รุนแรงของรัฐบาลจีน ซึ่งส่งผลกระทบทั้งในทางการเมืองระดับนานาชาติที่จีนถูกประณาม และส่งผลกระทบในด้านเศรษฐกิจ ที่ทำให้ต่างชาติชะลอการลงทุนในจีนเพื่อตอบโต้การกระทำของรัฐบาลจีน การปราบปรามผู้ประท้วงโดยใช้กำลังจากกองทัพ และการที่รัฐบาลจีนแสดงออกไม่สนใจเสียงต่อต้านหรือเสียงเรียกร้องจากนานาชาติ ยังส่งผลให้นักลงทุนต่างชาติไม่มั่นใจว่าต่อไปรัฐบาลจีนอาจจะเปลี่ยนนโยบายจากการเปิดประเทศติดต่อกับต่างชาติ กลับไปเป็นการ

---

[1] วุฒิชัย มูลศิลป์. (2544). *เล่มเดิม*. หน้า 417.

[2] S. Rosen (1990). *op.cit* p. 287. (Cited in Patricia Kim. (2008). *op.cit.* p.15).

[3] *Ibid.* p. 290. (Cited in Patricia Kim. (2008). *op.cit.* p.15).

ควบคุมอำนาจเด็ดขาดโดยพรรคคอมมิวนิสต์และปิดประเทศอีกครั้ง ซึ่งจะกระทบต่อการลงทุนของต่างชาติในจีน ดังนั้นการลงทุนในจีนจึงถูกระงับไว้ ประกอบกับหลังเกิดเหตุการณ์นี้ทางการจีนก็หยุดการเปิดประเทศไว้ชั่วคราวเช่นกัน เพราะการประท้วงของนักศึกษาประชาชนในครั้งนี้มีข้อเรียกร้องด้านสิทธิเสรีภาพทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ซึ่งผู้นำระดับสูงในพรรคฯ มองว่าเป็นผลมาจากการเปิดประเทศ ซึ่งทำให้ชาวจีนได้รับอิทธิพลทางความคิดและค่านิยมต่างๆ ของโลกตะวันตกเข้ามา จนเกือบควบคุมไม่ได้

ดังนั้น เมื่อสิ้นทศวรรษ 1980 การปฏิรูปและเปิดประเทศที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องจึงหยุดลงชั่วคราว ในขณะนั้นเชื่อว่าประชาชนจีนหรือแม้แต่เจ้าหน้าที่ระดับสูงเองต่างก็คงไม่มั่นใจว่ารัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์จะดำเนินนโยบายปฏิรูปประเทศไปในทิศทางใดต่อไป หากการปฏิรูปและเปิดประเทศดำเนินต่อไป ก็อาจเกิดเหตุการณ์เรียกร้องสิทธิต่างๆ เกิดขึ้นอีก แต่หากการปฏิรูปไม่ดำเนินต่อก็จะส่งผลต่อเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศของจีน

3.3.3 พลวัติการเปลี่ยนแปลงของเมือง

การปฏิรูปและเปิดประเทศส่งผลกระทบสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพของเมือง ก่อนการขยายตัวทางเศรษฐกิจชาวเมืองส่วนใหญ่อาศัยในบ้านเรือนที่ส่วนมากเป็นบ้านชั้นเดียวแบบเก่า ปลูกติดกัน อยู่ร่วมกัน 3 ครอบครัว มีทางเข้าและลานบ้านร่วมกัน เมื่อเศรษฐกิจจีนเริ่มขยายตัว บ้านเรือนเหล่านี้ถูกรื้อทิ้งเพื่อสร้างอาคารแบบใหม่ เป็นตึกมีห้องชุดในพื้นที่จำกัด เป็นที่อยู่ของครอบครัวเล็กๆ ประกอบด้วยพ่อแม่ 1 ห้อง ลูก 1 ห้อง ห้องน้ำในตัว บางตึกเป็นห้องน้ำรวม และเมื่อบ้านเมืองขยายตัวมาขึ้นในปลายทศวรรษ 1980 และในทศวรรษ 1990 บ้านเรือนตึกเก่าจำนวนมากถูกรื้อทิ้ง หลายพื้นที่ถูกไล่ที่เพื่อสร้างโครงการสาธารณูปโภค อาคารสมัยใหม่ และเริ่มเกิดเขตเมืองเก่าเมืองใหม่ในหลายเมืองใหญ่

บางเมืองได้รับการพัฒนาพื้นที่ชนบทสู่ความเป็นเมืองมากขึ้น เมืองชนบทที่มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดในทศวรรษ 1980 นี้คือ เมืองเซินเจิ้น จากสภาพที่เป็นเมืองเล็กๆ ของชาวประมง เซินเจิ้นถูกเลือกให้เป็น 1 ใน 4 เขตเศรษฐกิจพิเศษแรกของจีน ทำให้เซินเจิ้นเริ่มพัฒนาสู่ความเจริญ การเข้ามาลงทุนของนักลงทุนชาวฮ่องกงทำให้เซินเจิ้นเติบโตและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วการลงทุนของต่างชาติในเซินเจิ้นมีทั้งในภาคอสังหาริมทรัพย์ ภาคการธนาคาร การประกันภัย ธุรกิจรักษาความปลอดภัย การจัดการเงินทุน พลังงาน และการคมนาคม นอกจากการเติบโตทางเศรษฐกิจและเมืองแล้ว ผลที่ตามมาคือ นักลงทุนจากฮ่องกงและไต้หวันย้ายเข้ามาอยู่ที่เซินเจิ้นมากขึ้น แต่ผลกระทบประการหนึ่งที่เกิดขึ้นคือทำให้ขาด

ความหลากหลายในภาคธุรกิจ เพราะนักลงทุนจากฮ่องกงส่วนใหญ่ลงทุนด้านพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ถึงร้อยละ 71 ซึ่งการขยายตัวของอสังหาริมทรัพย์ในเมืองเซินเจิ้นมีผลทำให้เกิดการอพยพเข้ามาของประชากรโดยเฉพาะจากฮ่องกงมากขึ้น เพราะราคาที่ดินและบ้านถูกกว่าในฮ่องกง แต่สำหรับคนจีนเองนั้น ถ้าจะไปเมืองเซินเจิ้นจะต้องขออนุญาต และการซื้อของในห้างสรรพสินค้าก็ต้องใช้เงินฮ่องกง

เมืองเซินเจิ้นขยายตัวจากโครงการก่อสร้างอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งเติบโตอย่างมากเพื่อตอบสนองการเข้ามาของนักลงทุนและแรงงานจากต่างถิ่น ทำให้หมู่บ้านชาวประมงในอดีตเปลี่ยนสภาพเป็นเมือง มีอาคารบ้านเรือนสมัยใหม่เกิดขึ้นแทนที่หมู่บ้าน มีการก่อสร้างสถานที่ต่างๆ ตามมา เช่น ห้างสรรพสินค้า สถานบันเทิง ซึ่งทำให้ความต้องการแรงงานทุกระดับในเซินเจิ้นเพิ่มขึ้น ส่งผลให้มีแรงงานอพยพชาวจีนจากภูมิภาคต่างๆเดินทางเข้ามาหางานทำ ทั้งแรงงานมีฝีมือในภาคธุรกิจการเงิน แรงงานรับจ้างในโรงงาน ในภาคบริการ ก่อสร้าง และแรงงานสตรีจากชนบทที่บางส่วนทำงานในโรงงาน บางส่วนทำงานบริการในสถานบันเทิงหรือเป็นโสเภณี[1] เซินเจิ้นจะเติบโตมายิ่งขึ้นในทศวรรษ 1990 พร้อมกับปัญหาต่างๆ ตามมา ทั้งพฤติกรรมฉ้อราษฎร์บังหลวงของเจ้าหน้าที่ที่เป็นมานาน การมีชื่อด้านลบในฐานะศูนย์กลางธุรกิจสินค้าปลอม และธุรกิจค้าประเวณีที่ดึกดักที่สุดของประเทศ[2]

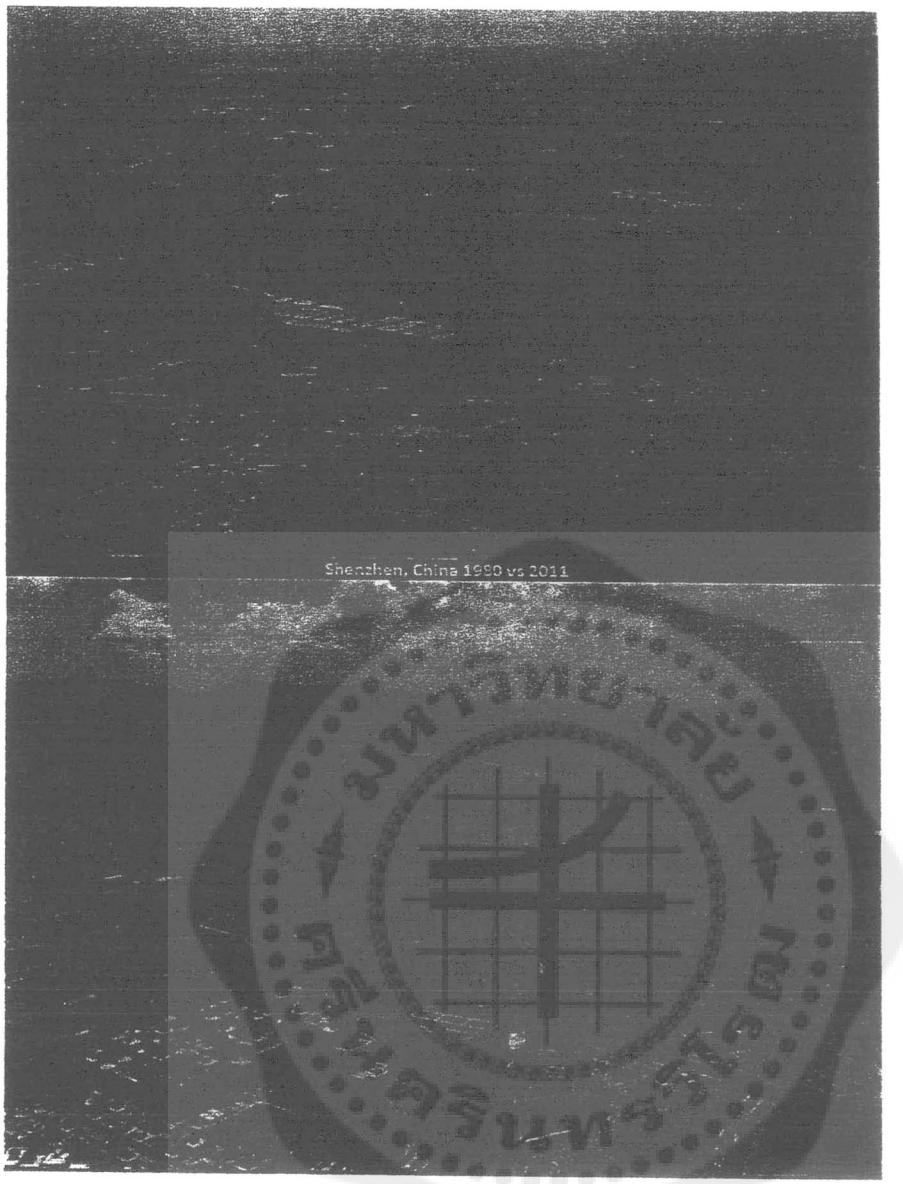
อนึ่ง หลังจากการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษที่เซินเจิ้นผ่านไป 25 ปี เมืองเซินเจิ้นมีการขยายตัวอย่างมาก ที่ดินว่างเปล่าจำนวนมากเปลี่ยนสภาพเป็นอาคารที่ทำการบริษัท และโครงการอสังหาริมทรัพย์จำนวนมาก ทั้งบ้านจัดสรร คอนโดมิเนียม อพาร์ตเมนท์ เมืองเซินเจิ้นมีเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับสี่ของประเทศ และผลผลิตทางเศรษฐกิจต่อหัวของประชากรอยู่ในระดับสูงสุดของประเทศ และเป็นเมืองที่มีผู้อพยพเข้ามาอยู่ใหม่เพื่อทำงานจำนวนมาก โดยใน ค.ศ. 1980 เซินเจิ้นมีประชากรราว 30,000 คน แต่ปัจจุบันมีมากกว่า 7 ล้านคน และประชากรประมาณ 4.7 ล้านคน มีอายุต่ำกว่า 30 ปี[3] ส่วนใหญ่เป็นแรงงานอพยพจากต่างถิ่นที่เข้าไปทำงานในเซินเจิ้น และนักลงทุน นักธุรกิจต่างชาติ

---

[1] เท็ด ซี. ฟิชแมน. (2550). *เล่มเดิม*. หน้า 124

[2] *แหล่งเดิม*.

[3] Alex Frew McMillan. (2002). Shenzhen props open the China door. http://edition.cnn.com/2002/BUSINESS/asia/11/26/china.shenzhen/index.html (Retrieved on 26 June 2015)

ภาพที่ 6 ภาพเปรียบเทียบการเติบโตของเขตเศรษฐกิจพิเศษเซินเจิ้นใน ค.ศ. 1980 และ 2011

ที่มา: http://news.buzzbuzzhome.com/2013/03/stunning-urban-development-from-around-the-world.html (Accessed October 30, 2015)

การเติบโตของเมืองบางเมืองและการที่พื้นที่ชนบทจำนวนมากยังไม่ได้อยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจในทศวรรษ 1980 นี้ ทำให้ชาวชนบทในหลายพื้นที่เริ่มอพยพออกจากท้องถิ่น เข้าไปหางานทำในเขตเมืองหรือในเมืองใหญ่ต่างถิ่น ในทศวรรษนี้ทางการจีนยังใช้ระบบควบคุมการย้ายถิ่นของประชากร เพื่อป้องกันไม่ให้คนในชนบทอพยพไปในเอง เรียกว่าระบบหูโขว่ (Hukou) คือ ระบบการขึ้นทะเบียนครัวเรือน (Household registration system)

หรือการทำทะเบียนบ้านของจีน ซึ่งทุกครอบครัวจะมีทะเบียนเล่มเล็กๆ เหมือนทะเบียนบ้านที่มีรายละเอียดภูมิลำเนา สายสัมพันธ์ในครอบครัว รูปลักษณ์ วันเกิด และอาชีพของคนในครอบครัว ทะเบียนครอบครัวนี้ใช้ในการรับสวัสดิการของรัฐ ทั้งการปันส่วนอาหารจากร้านของรัฐ ซึ่งต้องเป็นร้านที่อยู่ในเขตของตน หากเป็นร้านนอกเขตจะไม่ได้รับปันส่วน การรับการบริหารด้านสาธารณสุข การศึกษา การขออนุญาตออกนอกเขตต้องใช้ทะเบียนนี้ประกอบด้วย ซึ่งใบอนุญาตออกนอกพื้นที่เป็นเอกสารที่ขอได้ยาก หากใครเดินทางโดยไม่มีใบอนุญาตจะถูกจับ[1]

ในทศวรรษ 1980 ชาวบ้านในชนบทเริ่มอพยพออกนอกพื้นที่มากขึ้นแม้จะผิดกฎหมาย เพราะต้องการโอกาสทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าเนื่องจากการอยู่ในชนบทชาวบ้านต้องเผชิญกับภาวะความยากจน ไม่มีงาน ไม่มีเงิน ชาวบ้านบางส่วนที่ตัดสินใจเข้ามาหางานทำในเมือง หากไม่เป็นลูกจ้างก็มักกู้เงินจำนวนหนึ่งจากนายทุนในหมู่บ้านมาใช้ลงทุนทำกิจการเล็กๆ ในเมือง เช่น ร้านซักเสื้อผ้า ร้านขายของ ร้านซ่อมจักรยาน โดยในครอบครัวชาวนาครอบครัวหนึ่งคนที่เป็นแรงงานสำคัญจะเป็นคนเข้ามาหางานทำในเมืองเพื่อส่งเสียเลี้ยงดูครอบครัว ทำให้ครอบครัวสูญเสียแรงงานหลักและเป็นหนี้ โดยการกู้เงินจากนายทุนในหมู่บ้านเป็นวิธีที่นิยมกันในหมู่ชาวนา และเจ้าหนี้ก็ยินดีเพราะมีครอบครัวชาวนาในชนบทเป็นประกัน รวมถึงบางครอบครัวที่พอมีที่ดินอยู่บ้างก็ใช้ที่ดินค้ำประกัน[2]

นอกจากปัจจัยด้านรายได้หรือการมีงานทำแล้ว ปัญหาจากการที่เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นทุจริต เรียกรับสินบน เก็บภาษีหรือค่าธรรมเนียมสารพัดชนิดจากชาวบ้านก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชาวชนบทอพยพออกจากท้องถิ่น ในบางมณฑลที่อำนาจของท้องถิ่นครอบคลุมไปทั่วนั้น เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นเรียกเงินจากชาวบ้านเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ หรือเรียกเก็บภาษีแบบใหม่ เช่น ผู้ที่ต้องการแต่งงานต้องจ่ายภาษี 14 แบบ เพื่อให้ได้ทะเบียนสมรส[3]

นอกจากนี้เมื่อเมืองเติบโตขึ้นในปลายทศวรรษ 1980 พื้นที่ต่างๆ เริ่มขยายตัว ทำให้เกิดการไล่ที่เพื่อนำที่ดินไปใช้ก่อสร้างทั้งโครงการที่ลงทุนโดยรัฐและเอกชน ชาวบ้านที่ถูกไล่ที่หลายครั้งถูกไล่อย่างฉับพลันทันทีและได้รับค่าชดเชยเพียงเล็กน้อย โดยเฉพาะหากที่ดินนั้นเป็นที่ต้องการของรัฐ เพราะด้วยระบบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ทำให้รัฐมีอำนาจเบ็ดเสร็จ การไล่ที่ทำให้ประชากรยากจนต้องหาที่อยู่ใหม่ ต้องย้ายไปอยู่แฟลตของรัฐ หรือเกิดชุมชน

---

[1] เท็ด ซี. ฟิชแมน. (2550). *เล่มเดิม*. หน้า 57.

[2] *แหล่งเดิม*. หน้า 73-76.

[3] *แหล่งเดิม*. หน้า 72.

แออัดขึ้น แต่การไล่ที่เพื่อก่อสร้างโครงการใหม่ๆ จะเกิดขึ้นมากในทศวรรษ 1990 เมื่อการพัฒนาขยายตัวมากขึ้นดังจะกล่าวถึงในบทต่อไป

สรุป

การปฏิรูปประเทศตามนโยบายสี่ทันสมัยและการเปิดประเทศในทศวรรษ 1980 ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจของจีนทั้งในภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม ประชากรในเมืองและในชนบท ได้รับผลจากการปฏิรูปและเปิดประเทศในทศวรรษนี้ทั้งในทางบวกและทางลบ นอกจากการเติบโตทางเศรษฐกิจแล้ว การปฏิรูปและเปิดประเทศส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจีนอย่างมากทั้งในเมืองและในชนบท การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีทั้งโอกาสที่เข้ามาสู่ท้องถิ่น ทำให้ชาวบ้านในชนบทเข้าสู่ภาคธุรกิจทั้งการเป็นลูกจ้าง เป็นนายทุนในกิจการขนาดเล็ก ขณะที่ประชากรในพื้นที่เปิดทางเศรษฐกิจบริเวณชายฝั่งทะเลมีโอกาสทางเศรษฐกิจมากกว่าประชากรในพื้นที่ตอนใน นักลงทุนต่างชาติโดยเฉพาะจากฮ่องกงเข้ามาลงทุนในจีนจำนวนมาก

การเปิดประเทศและการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วทำให้จีนประสบปัญหาหลายประการ เช่น ระบบเศรษฐกิจ การเงินการคลัง กฎหมาย ระบบสาธารณูปโภค และความสามารถของแรงงานที่มีอยู่ไม่พร้อม นอกจากนี้ปัญหาคอร์รัปชั่นที่มีมากอยู่แล้วในสมัยเหมา เจ๋อตง ก็ยังคงแก้ไขไม่ได้และปัญหายิ่งเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะการเรียกรับสินบนจากนักลงทุนต่างชาติ ปัญหาเหล่านี้จะได้รับการแก้ไขปรับปรุงในทศวรรษต่อไป รวมทั้งบางปัญหาจะเพิ่มมากขึ้น

บทที่ 4
การเปิดและปฏิรูปประเทศสมัยที่ 2
ยุคแห่งการเติบโตของจีน

เมื่อเริ่มทศวรรษที่ 2 ของการปฏิรูปและเปิดประเทศในทศวรรษ 1990 จีนเผชิญเรื่องท้าทายสำคัญ คือ ปัญหาจากการเปิดและปฏิรูปประเทศ การรักษาความมั่นคงทางการเมืองของพรรคคอมมิวนิสต์ และการรักษาเสถียรภาพในสังคม กล่าวคือ การพัฒนาประเทศในทศวรรษแรกทำให้เศรษฐกิจจีนเติบโต แต่จีนต้องเผชิญกับความแตกต่างทางรายได้ในพื้นที่พัฒนากับพื้นที่ที่ยังไม่พัฒนา ซึ่งทำให้เกิดปัญหาการอพยพของแรงงานตามมา รวมถึงปัญหาการเติบโตของเมืองจนเกิดแหล่งเสื่อมโทรม การเปิดประเทศยังทำให้เกิดค่านิยมตะวันตกเข้ามาทั้งค่านิยมทางวัตถุและแนวคิดการเมือง ซึ่งส่งผลให้นักศึกษา ประชาชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี รวมถึงแรงงานเริ่มเรียกร้องสิทธิต่างๆ เริ่มจากการเรียกร้องเรื่องสวัสดิการของแรงงาน การปรับปรุงสภาพแวดล้อมในมหาวิทยาลัย และการเรียกร้องให้ปราบการทุจริต กลายมาเป็นการเรียกร้องเสรีภาพทางการเมือง ซึ่งการปราบปรามของรัฐบาลใน ค.ศ. 1989 ทำให้การพัฒนาประเทศต้องหยุดชะงัก บรรดาผู้นำในพรรคฯ เจ้าหน้าที่รัฐ นักธุรกิจจีนและต่างชาติ รวมถึงประชาชนจีน ต่างเกิดคำถามว่าจีนจะดำเนินนโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศต่อไปหรือไม่

นอกจากนี้ การใช้นโยบายปฏิรูปและปรับโครงสร้างด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของสหภาพโซเวียต หรือ เปเรสทรอยกา (Perestroika) และการให้เสรีภาพแก่ประชาชนมากขึ้น หรือ กลาสนอสต์ (Glasnost)* ของสหภาพโซเวียต ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในยุโรปตะวันออก ตั้งแต่ ค.ศ. 1989 เป็นต้นมา พรรคคอมมิวนิสต์ในหลายประเทศหมดอำนาจและเปลี่ยนการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย ต่อมาใน ค.ศ. 1991 สหภาพโซเวียตล่มสลายสาธารณรัฐต่างๆ แยกตัวเป็นรัฐเอกราช การสิ้นสุดของระบอบคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออกและสหภาพโซเวียตทำให้ผู้นำจีนกังวลถึงอนาคตของจีนมากขึ้น เพราะหากการปฏิรูปและเปิดประเทศ

---

* เปเรสทรอยกา คือ การปรับทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมอย่างกว้างขวาง ทั้งการปฏิรูปโครงสร้างพรรคคอมมิวนิสต์ให้เป็นไปตามแนวทางประชาธิปไตย การปรับเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานต่างๆ และการใช้การกระจายอำนาจในการบริหารงานของรัฐเพื่อสร้างแนวทางประชาธิปไตย ส่วนกลาสนอสต์ คือ การให้สิทธิเสรีภาพทางความคิดและการแสดงออก ทำให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นมากขึ้น นำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์และตรวจสอบการกระทำของผู้นำและเจ้าหน้าที่รัฐ

ดำเนินต่อไป จีนอาจเผชิญเหตุการณ์เดียวกับสหภาพโซเวียต หรือเหตุการณ์เรียกร้องทางการเมืองที่จัตุรัสเทียนอานเหมินใน ค.ศ. 1989 แต่หากไม่ดำเนินการปฏิรูปและเปิดประเทศต่อ จีนก็อาจกลับไปสู่ภาวะความยากจนเหมือนในอดีต

อย่างไรก็ตาม หากจีนตัดสินใจปฏิรูปและเปิดประเทศต่อไป จีนย่อมต้องเผชิญกับข้อเรียกร้องของโลกทุนนิยมที่นำโดยสหรัฐอเมริกา เพราะหลังจากที่ภาวะสงครามเย็นสิ้นสุดลงอย่างเป็นทางการ โลกเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ที่การติดต่อกันจะให้ความสำคัญต่อประเด็นทุนนิยม สิทธิมนุษยชน การค้าเสรี และประชาธิปไตย ซึ่งประเด็นเหล่านี้กลายเป็นระเบียบโลกใหม่ที่กำหนดโดยสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นมหาอำนาจเพียงชาติเดียว แต่จีนไม่มีสิ่งเหล่านี้ และการที่จีนปราบปรามนักศึกษาประชาชนอย่างรุนแรงใน ค.ศ. 1989 ยังทำให้จีนถูกประณามและระงับการลงทุนจากชาติตะวันตกด้วย

ดังนั้นสำหรับจีนแล้วการเริ่มต้นทศวรรษ 1990 จึงเต็มไปด้วยเรื่องที่ท้าทายและคำถามว่าจีนจะเดินต่อไปในทิศทางใด การปฏิรูปและเปิดประเทศต่อไปอาจทำให้จีนมีสภาพเหมือนสหภาพโซเวียตที่นโยบายเปิดและปฏิรูปประเทศนำมาซึ่งการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพ การต่อต้านรัฐบาลคอมมิวนิสต์ จนล่มสลายลง หรือจีนจะทำอย่างไรเพื่อให้นานาชาติกลับเข้ามาลงทุนในจีนต่อ และยอมรับในสภาพการเมืองที่เป็นอยู่ของจีน คือ การปกครองภายใต้พรรคเดียวคือพรรคคอมมิวนิสต์ รวมทั้งจีนจะดำเนินนโยบายอย่างไรในทางการเมือง เพราะการเปิดประเทศและเปิดเสรีทางเศรษฐกิจย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะได้รับแนวคิดทางการเมืองจากตะวันตกเข้ามา รัฐบาลจีนจะใช้วิธีผ่อนปรน หรือจะควบคุมทางการเมืองอย่างเด็ดขาดต่อไป แม้จะต้องขัดแย้งกับประเทศตะวันตกที่เป็นคู่ค้าและนักลงทุนในจีน

บทนี้ศึกษาวิเคราะห์พลวัตของจีนในทศวรรษ 1990 ที่การเปิดประเทศและการพัฒนาเศรษฐกิจเริ่มขึ้นอีกครั้งใน ค.ศ. 1992 และเป็นทศวรรษแห่งการขยายตัวอย่างมากของเศรษฐกิจจีน ระบบเศรษฐกิจการตลาดถูกนำมาใช้อย่างเต็มตัว แต่ขณะเดียวกันในทางการเมืองจีนก็ดำเนินนโยบายควบคุมอำนาจอย่างเด็ดขาด พรรคคอมมิวนิสต์จีนควบคุมการแสดงความคิดเห็นของประชาชนเพื่อป้องกันไม่ให้เหตุการณ์ที่เกิดใน ค.ศ. 1989 ซ้ำรอยอีก ดังนั้นจึงน่าสนใจว่าการเป็นเผด็จการทางการเมืองควบคู่ไปกับการเปิดกว้างทางเศรษฐกิจไปด้วยกันได้อย่างไร

4.1 เติ้ง เสี่ยวผิงกับการกำหนดอนาคตของจีน

หลังเหตุการณ์ประท้วงของนักศึกษาประชาชนใน ค.ศ. 1989 จีนเผชิญการท้าทายว่าการปฏิรูปเศรษฐกิจจะเดินหน้าต่อหรือจะหยุดลง ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับการปฏิรูปมาตั้งแต่แรกเห็นว่าควรกลับไปใช้แนวทางเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม โดยมองว่าเพราะการเปิดประเทศทำให้ค่านิยมของชาติตะวันตกโดยเฉพาะการเมืองแบบประชาธิปไตยเข้ามา ภายนอกประเทศก็มีเสียงโจมตีรัฐบาลจีนจากการใช้กำลังทหารปราบปรามนักศึกษาประชาชน การติดต่อทางการค้าการลงทุนกับต่างชาติหยุดชะงัก ภาพลักษณ์จีนตกต่ำ การตัดสินใจของเติ้ง เสี่ยวผิงว่าจะเลือกสานต่อการปฏิรูปเศรษฐกิจแบบการตลาดหรือหันหลับไปใช้แนวทางสังคมนิยม จึงถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญอีกครั้งของจีน

4.1.1 การเมืองภายในและการต่างประเทศหลังวิกฤติการณ์เทียนอานเหมิน

หลังวิกฤติการณ์เทียนอานเหมิน 4 มิถุนายน ค.ศ. 1989 ความชอบธรรมของพรรคคอมมิวนิสต์จีนและเติ้ง เสี่ยวผิงลดลง เสียงของผู้นำในพรรคฯ ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับการเปิดประเทศมีน้ำหนักมากขึ้น เหตุการณ์ที่จัตุรัสเทียนอานเหมินทำให้จ้าว จื่อหยาง นายกรัฐมนตรีและเลขาธิการพรรคฯ ในขณะนั้นถูกปลด จ้าว จื่อหยาง เป็นบุคคลสำคัญในการสนับสนุนแนวทางการปฏิรูปเศรษฐกิจของเติ้ง เสี่ยวผิงมาตั้งแต่ต้น และเป็นผู้ทดลองการปฏิรูปเกษตรกรรมที่มณฑลซื่อชวน ซึ่งเป็นมณฑลใหญ่มีประชากรกว่า 100 ล้านคน แต่มีปัญหาอดอยากยากจนและขาดแคลนอาหาร แต่ในเหตุการณ์ที่จัตุรัสเทียนอานเหมินนี้ จ้าว จื่อหยางถูกตำหนิว่ามีท่าทีประนีประนอมเห็นใจผู้ประท้วงมากไปและไม่สามารถจัดการปัญหาได้จนเหตุการณ์ลุกลาม ทำให้เขาถูกปลดจากตำแหน่งไป* เติ้ง เสี่ยวผิงได้เลือก เจียง เจ๋อหมิน (Jiang Zemin, ค.ศ.1926 -) เลขาธิการพรรคประจำซั่งไห่ ขึ้นมาดำรงตำแหน่งแทน และในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1989 เติ้ง เสี่ยวผิง ลาออก

---

* หลังถูกปลดจากตำแหน่ง จ้าว จื่อหยาง ถูกกักตัวในบ้านพักตั้งแต่ ค.ศ. 1989 จนถึงแก่อสัญกรรมใน ค.ศ. 2005 ในช่วงเวลาที่นี้จ้าว จื่อหยางได้บันทึกเทปความยาวกว่า 30 ชั่วโมง เล่าเรื่องราวเหตุการณ์นองเลือด ณ จัตุรัสเทียนอันเหมิน ความขัดแย้งในกลุ่มผู้นำจีน และความเห็นส่วนตัวที่มีต่อการปฏิรูปเศรษฐกิจและการเมือง ต่อมาบันทึกเทปนี้ได้รับการเปิดเผยและตีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษในชื่อ *Prisoner of the State: the Secret Journal of Premier Zhao Ziyang* เมื่อ ค.ศ. 2009 และได้รับการแปลเป็นภาษาไทยใน พ.ศ. 2552 ในชื่อ *บันทึกลับจ้าวจื่อหยาง เบื้องหลังเหตุการณ์นองเลือดเทียนอันเหมิน* โดยสำนักพิมพ์มติชน

จากตำแหน่งประธานคณะกรรมการทหาร โดยเจียง เจ๋อหมิน ดำรงตำแหน่งแทน แต่ในทางปฏิบัติเติ้ง เสี่ยวผิงยังเป็นผู้ที่มีบารมีสูงสุด

ในช่วงนี้ผู้นำในจีนแยกเป็น 2 กลุ่มแนวคิด กลุ่มแรกเป็นกลุ่มผู้นำรุ่นอาวุโสที่มีชีวิตร่วมสมัยกับเติ้ง เสี่ยวผิง เช่น เฉิน หยุน, หลี่ เผิง (Li Peng), เผิง เจิน (Peng Zhen), หยาง ซ่างคุน (Yang Shangkun) และ ว่าน หลี่ (Wan Li) ในบรรดาบุคคลเหล่านี้ เฉิน หยุน และ หยาง ซ่างคุน ซึ่งเป็นผู้นำอาวุโสของพรรคฯ มีความเห็นแตกต่างกับเติ้ง เสี่ยวผิงอยู่เสมอ [1] เฉิน หยุน เป็นนักเศรษฐศาสตร์คนสำคัญของพรรคฯ ที่ไม่เห็นด้วยกับการปฏิรูปตามแนวทางทุนนิยมมาตั้งแต่แรก และไม่เห็นด้วยกับการปฏิรูปและเปิดประเทศที่เร็วเกินไป ดังนั้นหลังจากเกิดการประท้วงของนักศึกษาประชาชนที่จัตุรัสเทียนอานเหมิน ฝ่ายนี้จึงมองว่าเป็นเพราะการปฏิรูปที่ทำให้แนวคิดเสรีภาพและประชาธิปไตยแบบตะวันตกเข้ามามากขึ้น จึงดูเหมือนว่าเติ้ง เสี่ยวผิงต้องรับผิดชอบต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และควรทบทวนนโยบายการปฏิรูปและเปิดประเทศใหม่ เฉิน หยุน และหลี่ เผิง เสนอให้กลับไปใช้แนวทางเศรษฐกิจสังคมนิยม[2] ในช่วงนี้การปฏิรูปประเทศจึงหยุดชะงักลง เพราะเกิดความไม่แน่ใจในสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เติ้ง เสี่ยวผิงเองก็ยังไม่แสดงท่าทีใดๆ

นอกจากนี้ใน ค.ศ. 1989 การปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออกทยอยสิ้นสุดอำนาจลง เริ่มจากพรรคคอมมิวนิสต์ในโปแลนด์แพ้การเลือกตั้งในเดือนมิถุนายน การพังทลายของกำแพงเบอร์ลินซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของสงครามเย็นในเดือนพฤศจิกายน และการสิ้นสุดอำนาจและชีวิตของนิโคไล เซาเชสคู อดีตผู้นำเผด็จการของโรมาเนียในเดือนธันวาคม เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในยุโรปตะวันออกทำให้ฝ่ายคัดค้านการปฏิรูปในพรรคคอมมิวนิสต์จีนมีน้ำหนักยิ่งขึ้น และสองปีต่อมาในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1991 สหภาพโซเวียตก็ล่มสลายลง สาธารณรัฐต่างๆ แยกตัวเป็นรัฐอิสระ สิ้นสุดการปกครองระบอบคอมมิวนิสต์ที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ ค.ศ. 1917 การล่มสลายของสหภาพโซเวียตและการแยกตัวของสาธารณรัฐในอดีตสหภาพฯ ยิ่งทำให้ผู้นำจีนคิดถึงเขตปกครองตนเองของจีนที่มีกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ทั้งทิเบต ซินเจียง มองโกลเลียใน ซึ่งอาจเรียกร้องการแยกดินแดน โดยเฉพาะเขตปกครองตนเองซินเจียงอุยกูร์ทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีนที่ติดต่อกับเอเชียกลาง ซึ่งมีประเทศเกิดใหม่หลายประเทศหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต

---

[1] ศิริพร ดาบเพชร. (2545). การแย่งชิงอำนาจในกลุ่มผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จีน. *วารสารประวัติศาสตร์*. หน้า 76-102.

[2] Orville Schell and John Delury. (2013). *op.cit.* p.318.

ชาวอุยกูร์ในซินเจียงมีเชื้อสายเติร์กและนับถือศาสนาอิสลามเหมือนชาวเติร์กในสาธารณรัฐเติร์กเมนิสถาน (Turkmenistan)[1] ดังนั้นหากมองในมุมของผู้นำจีน การปกครองด้วยอำนาจเด็ดขาดของพรรคคอมมิวนิสต์เท่านั้นที่จะทำให้ดินแดนจีนไม่ถูกแบ่งแยก และไม่เผชิญชะตากรรมแบบเดียวกับสหภาพโซเวียต

ส่วนด้านการต่างประเทศ หลังเหตุการณ์ปราบปรามประชาชนที่จัตุรัสเทียนอานเหมินใน ค.ศ. 1989 นานาชาติโดยเฉพาะชาติตะวันตกประณามจีนอย่างรุนแรง ความร่วมมือทางการทูต เศรษฐกิจ การทหาร และอื่นๆ หยุดชะงัก[2] เติ้ง เสี่ยวผิง ตอบโต้ท่าทีของชาติตะวันตก ว่า ชาติจักรวรรดินิยมตะวันตกและทุนนิยมผูกขาดของชาติตะวันตกกำลังทำลายความมั่นคงของจีน ประเทศที่พัฒนาแล้วพูดถึงแต่เรื่องสิทธิมนุษยชน เสรีภาพ และประชาธิปไตย และใช้เป็นข้ออ้างเข้ามาแทรกแซงในจีนและประเทศกำลังพัฒนาประเทศอื่นๆ ก็เพื่อผลประโยชน์ของชาติตะวันตกเอง เติ้ง เสี่ยวผิงกล่าวอีกว่า จากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาจีนถูกชาติตะวันตกคุกคามตั้งแต่สงครามฝิ่น และมีประชาชนจีนจำนวนมากมายที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยชาติตะวันตก[3]

สถานการณ์ที่จีนเผชิญอยู่ทั้งการเมืองภายในพรรคคอมมิวนิสต์ คำถามถึงความชอบธรรมในอำนาจของเติ้ง เสี่ยวผิง คำถามถึงการปฏิรูป รวมถึงการประณามจากชาติตะวันตก ทำให้เติ้ง เสี่ยวผิงเห็นชอบต่อการรณรงค์สร้างความรักชาติผ่านการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นความพยายามที่จะให้คนรุ่นใหม่มีความภาคภูมิใจในชาติและไม่นิยมชมชอบค่านิยมตะวันตกมากเกินไป[4] การรณรงค์นี้มีตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงมหาวิทยาลัยเพื่อปลูกฝังแนวคิดรักชาติต่อเยาวชนจีนทุกรุ่น สำหรับเติ้ง เสี่ยวผิง แม้เป็นผู้ริเริ่มการปฏิรูปและเปิดประเทศ แต่ดังที่กล่าวมาแล้วว่า เติ้ง เสี่ยวผิงรับเฉพาะแนวทางเศรษฐกิจ ไม่รับระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยจากชาติตะวันตก เพราะมองว่าจะทำให้จีนอ่อนแอ ดังนั้นเติ้ง เสี่ยวผิงจึงยืนยันถึงอำนาจการปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์จีนเพียงพรรคเดียว และเขาต้องดำเนินนโยบายอย่างระมัดระวังมากขึ้นเพราะฝ่ายอนุรักษ์นิยมใน

---

[1] Lai Hongyi. (2009). "China's Ethnic Policies and Challenges" *East Asian Policy*, Jul/Sep 2009, Vol.1 No.3: 5-13.

[2] Harry Harding. (1990). The Impact of Tiananmen on China's Foreign Policy. in *China's Foreign Relations after Tiananmen: Challenges for the U.S.* p.5.

[3] Orville Schell and John Delury. (2013). *op.cit.* pp. 317-318.

[4] ดูเพิ่มเติมใน Zhao Suisheng. (1998). A State -Led Nationalism: The Patriotic Education Campaigns in Post-Tiananmen China". *Communist and Post-Communist Studies*. 31, no.3: 287-302.

พรรคฯ ไม่เห็นด้วยต่อกับแนวทางเศรษฐกิจการตลาด เติ้ง เสี่ยวผิงพยายามโน้มน้าวผู้นำสายอนุรักษ์นิยมให้เห็นด้วยกับแนวทางเศรษฐกิจการตลาด

ในการประชุมคณะกรรมการกลางของพรรคฯ ใน ค.ศ. 1990 เติ้ง เสี่ยงผิงกล่าวเตือนผู้นำเหล่านี้ว่าหากต้องการรักษาระบบสังคมนิยมไว้ พวกเขาต้องใช้ทั้งระบบเศรษฐกิจการตลาดและเศรษฐกิจแบบวางแผนจากส่วนกลางเท่าๆ กัน และไม่ควรกลัวที่จะเสี่ยง[1] ที่เติ้ง เสี่ยวผิงกล่าวเช่นนี้น่าจะเป็นเพราะว่าก่อนเหตุการณ์ที่จัตุรัสเทียนอานเหมิน เศรษฐกิจของจีนกำลังดำเนินไปอย่างก้าวหน้า ประชาชนจำนวนมากได้เข้ามามีส่วนร่วมและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น คนเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นนักลงทุน นักธุรกิจ และแรงงานทุกระดับต่างคาดหวังต่อการมีนโยบายที่ชัดเจนของรัฐบาล และแน่นอนว่าพวกเขาเหล่านี้น่าจะคาดหวังถึงการสานต่อการปฏิรูปเศรษฐกิจ การปฏิรูปที่ชะงักงันหลังเกิดเหตุการณ์ใน ค.ศ. 1989 และภาวะเงินเฟ้อที่ราคาสิ่งของต่างๆ เพิ่มขึ้น ทำให้ประชาชนเกิดความไม่พอใจ ประกอบกับการนำมาตรการเก่าๆ กลับมาใช้ ทำให้ประชาชนไม่แน่ใจว่าการปฏิรูปจะดำเนินต่อไปหรือไม่[2]

อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่กลาง ค.ศ. 1989 – 1990 ยังไม่มีความชัดเจนจากรัฐบาลว่าจีนจะเดินไปในทางใดต่อ เพราะเติ้ง เสี่ยวผิงเองก็ต้องระวังกระแสคัดค้านจากผู้มีอำนาจในพรรคฯ ที่ไม่เห็นด้วยกับเขาเช่นกัน[3] ขณะเดียวกันการปฏิรูปการเมืองก็ยังไม่มีการดำเนินการใดๆ ทั้งนี้บรรดานักศึกษาปัญญาชนเรียกร้องมาตลอดให้มีการตรวจสอบพรรคคอมมิวนิสต์และผู้นำในระดับต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาการทุจริต ดังนั้นนักศึกษาปัญญาชนจึงไม่เห็นด้วยกับฝ่ายอนุรักษ์นิยม เพราะเกรงว่าหากจีนยึดแนวทางสังคมนิยมแบบเดิม การปฏิรูปการเมืองและเศรษฐกิจย่อมไม่มีทางเกิดขึ้น

4.1.2 การเข้าสู่เศรษฐกิจตลาดสังคมนิยมและการสานต่อนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจ

ในช่วงที่การพัฒนาประเทศของจีนหยุดชะงักเพราะทิศทางการเมืองนั้น เพื่อนบ้านของจีนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกอย่างเกาหลีใต้ ฮ่องกง และไต้หวัน รวมถึงสิงคโปร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจสูงและได้รับการยกย่องเป็นสี่เสือแห่งเอเชีย (The Four

---

[1] Orville Schell and John Delury. (2013). *op.cit.* p. 319.

[2] เปา พู่; และคนอื่นๆ. (2552). *เล่มเดิม*. หน้า 418.

[3] ดูเพิ่มเติมใน ศิริพร ดาบเพชร. (2545). การแย่งชิงอำนาจในกลุ่มผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จีน *วารสารประวัติศาสตร์*.

Asian Tigers) หรือมังกรแห่งเอเชีย (Asian Dragons) ทำให้เติ้ง เสี่ยวผิงได้กล่าวเตือนว่า จีนต้องก้าวต่อไปข้างหน้าไม่เช่นนั้นก็จะถูกทิ้งไว้ข้างหลัง[1] เติ้ง เสี่ยวผิงมองว่าหากพรรคคอมมิวนิสต์จีนต้องการคงอยู่ในอำนาจต่อไป ก็ต้องเริ่มแนวทางใหม่ๆ อย่างรวดเร็ว เพราะประชาชนเริ่มแสดงความไม่พอใจต่อการชะงักงันทางเศรษฐกิจ

กระแสคัดค้านในพรรคฯ เรื่องการใช้แนวทางเศรษฐกิจการตลาดและประเด็นทางการเมือง ทำให้เติ้ง เสี่ยวผิง ยังไม่แสดงท่าทีชัดเจนเรื่องการปฏิรูป แต่ในต้น ค.ศ. 1991 เขาได้ส่งสัญญาณว่าการปฏิรูปจะดำเนินต่อไป โดยหนังสือพิมพ์เสรีภาพรายวัน (Liberation Daily) ของเมืองซั่งไห่ ภายใต้การดูแลของจู หรงจี นายกเทศมนตรีนครซั่งไห่ พันธมิตรของเติ้ง เสี่ยวผิง ตีพิมพ์บทความที่ระบุว่า "การปฏิรูปและเปิดประเทศเป็นเพื่อสิ่งเดียวที่จะทำให้ประเทศชาติมีความมั่งคั่งและประชาชนมีความมั่นคง"[2] ซึ่งเป็นเสมือนข้อความที่ชัดเจนจากเติ้ง เสี่ยวผิงว่าการปฏิรูปประเทศจะดำเนินต่อไป แต่สื่อหลักของประเทศเช่นหนังสือพิมพ์ประชาชน (People's Daily) หรือเหรินหมินรื่อเป้า (Renmin Ribao) ไม่ตีพิมพ์บทความนี้ซ้ำ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าฝ่ายอนุรักษ์นิยมในพรรคฯ ยังมีความเข้มแข็งอยู่ และมีรายงานปรากฏว่าในการประชุมผู้นำพรรคฯ ในปลาย ค.ศ. 1991 เติ้ง เสี่ยวผิงได้รับคำเตือนจากผู้นำสายอนุรักษ์นิยม ว่า หากเศรษฐกิจไม่สามารถรุ่งเรืองได้ ประชาชนจะไม่สนับสนุนพรรคฯ อีก ชาติอื่นจะกดดันและคุกคามจีน และในที่สุดพรรคฯ ก็จะล่มสลาย[3]

นอกจากนี้ใน ค.ศ. 1991 จีนเริ่มดำเนินการเพื่อเข้าสู่เศรษฐกิจตลาดสังคมนิยม (Market Socialism) อย่างจริงจัง ซึ่งมีปัจจัยส่วนหนึ่งมาจากสถานการณ์โลกในช่วงเวลานี้ คือ การทยอยแยกตัวออกจากสหภาพโซเวียตของสาธารณรัฐต่างๆ และชัยชนะในสงครามอ่าวเปอร์เซียของกองกำลังสหประชาชาติที่นำโดยสหรัฐอเมริกาและพันธมิตรซึ่งเป็นผู้นำในโลกเสรีประชาธิปไตยหรือโลกทุนนิยม ซึ่งน่าจะทำให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนตระหนักว่าหากต้องการรักษาอำนาจการปกครองของพรรคเอาไว้และทำให้จีนมีตัวตนในเวทีโลกจีนจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งสถานการณ์ในเวทีโลกและความจำเป็นในการปฏิรูปเศรษฐกิจของจีนทำให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนเริ่มกระบวนการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจตลาดสังคมนิยมอย่างเต็มตัวมากขึ้น รวมทั้ง

---

[1] Orville Schell and John Delury. (2013). *op.cit.* p. 319.

[2] *Ibid.*

[3] Roderick MacFarquhar. (1992). Deng's Last Campaign. *New York Review of Books,* December 17. (Accessed July 10, 2015 from http://www.nybooks.com/articles/archives/1992/dec/17/dengs-last-campaign/)

รณรงค์ต่อต้านคอร์รัปชั่นและความไม่เท่าเทียมทางรายได้ที่เริ่มเพิ่มมากขึ้นระหว่างพื้นที่ต่างๆ ซึ่งเป็นสาเหตุความไม่พอใจของประชาชน

ในช่วงเวลานี้พรรคคอมมิวนิสต์จีนมีความคิดว่าอาจจะใช้แนวทางการวางแผนจากส่วนกลางอีกครั้งเพื่อทำให้การปฏิรูปเป็นไปในทิศทางเดียวกัน[1] ซึ่งการรวมศูนย์อำนาจเป็นแนวทางที่เคยปฏิบัติในสมัยเหมา เจ๋อตง แต่ในทศวรรษ 1980 การปฏิรูปของเติ้ง เสี่ยวผิงได้ใช้วิธีกระจายอำนาจให้ศูนย์การผลิตต่างๆ แทน การที่ความคิดเรื่องการรวมศูนย์ถูกนำมาพิจารณาอีกครั้งนี้อาจเกิดขึ้นจากการที่พรรคฯ เห็นว่าการปฏิรูปชนบทในช่วงทศวรรษแรกที่ให้อำนาจการตัดสินใจต่อหน่วยงานในท้องถิ่นทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่มากจนควบคุมไม่ได้และไม่สอดคล้องกับปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในขณะนั้นทั้งทุน แรงงาน หรือสาธารณูปโภค ทำให้วิสาหกิจหลายแห่งในทุกระดับขาดทุนมาก และเกิดภาวะเงินเฟ้อขึ้น ซึ่งวิสาหกิจในหลายพื้นที่ใช้เงินที่ควรเป็นค่าแรงของชาวนามาลงทุนก่อน เมื่อขาดทุนก็ส่งผลกระทบต่อชาวนาจำนวนมาก[2]

จุดสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าการปฏิรูปเศรษฐกิจจะดำเนินต่อไป คือ การที่เติ้ง เสี่ยวผิง เดินทางไปที่เมืองซั่งไห่ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1991 ขณะนั้นเมืองนี้กำลังได้รับการพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางทางการเงินและเศรษฐกิจ และในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1992 เติ้ง เสี่ยวผิง เดินทางลงใต้อีกครั้ง โดยเดินทางเยือนเมืองอู่ฮั่น (Wuhan) เมืองหลวงของมณฑลหูเป่ย (Hubei) ในภาคกลางของจีน เขตเศรษฐกิจพิเศษเซินเจิ้นและจูไห่ ในมณฑลกว่างตง และเมืองซั่งไห่ เหตุการณ์นี้เรียกกันว่า หนานซุ่น (Nanxun) หรือ การท่องเที่ยวภาคใต้ ซึ่งถือเป็นเหตุการณ์สำคัญครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์การเมืองของจีน เหมือนกับการรณรงค์ก้าวกระโดดไกลไปข้างหน้าในปลายทศวรรษ 1950 การปฏิวัติวัฒนธรรมในปลายทศวรรษ 1960 และเหตุการณ์ที่จัตุรัสเทียนอานเหมินใน ค.ศ. 1989 นักวิชาการเปรียบเทียบว่าการเดินทางลงใต้ครั้งนี้ของเติ้ง เสี่ยวผิง ที่ทำให้การปฏิรูปประเทศจีนดำเนินต่อไป เป็น "มรดก" สำคัญที่เติ้ง เสี่ยวผิงทิ้งไว้ให้กับประเทศจีน และมีความสำคัญเปรียบเสมือนการปฏิวัติของซุน ยัตเซน ที่เปลี่ยนจีนเป็นระบอบสาธารณรัฐ และการปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์ที่นำโดยเหมา เจ๋อตง[3]

---

[1] Chris Bramall. (2009). *op.cit.* p. 352.

[2] วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2557). *เล่มเดิม.* หน้า 382 และ เท็ด ซี. ฟิชแมน. (2550). *เล่มเดิม.* หน้า 93.

[3] John Wong; Zheng Yongnian. (Editors). (2001). *The Nanxun Legacy and China's Development in the Post-Deng Era.*

การปรากฏตัวของเติ้ง เสี่ยวผิง ที่เขตเศรษฐกิจพิเศษและที่ซั่งไห่ เป็นการแสดงให้เห็นว่าการปฏิรูปเศรษฐกิจยังเป็นเป้าหมายหลักของจีน เติ้ง เสี่ยวผิงพยายามทำให้สมาชิกระดับสูงของพรรคเห็นความจำเป็นและความสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเร่งด่วน ส่วนนัยยะทางการเมืองนั้นอาจวิเคราะห์ได้ว่าเติ้ง เสี่ยวผิงกำลังแสดงให้เห็นว่าเขามีอำนาจเหนือกลุ่มอนุรักษ์นิยมในพรรคฯ ที่ไม่เห็นด้วยกับแนวทางปฏิรูปเศรษฐกิจแบบการตลาด

ภาพที่ 7 ภาพโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์การเดินทางไปเขตเศรษฐกิจพิเศษเซินเจิ้น ของเติ้ง เสี่ยวผิงใน ค.ศ. 1992

ที่มา: http://chineseposters.net/posters/e15-292.php (Accessed 30 October 2015)

การเดินทางไปเขตเศรษฐกิจพิเศษของเติ้ง เสี่ยวผิงนี้ ในช่วงแรกสื่อหลักของประเทศไม่ค่อยให้ความสำคัญต่อการรายงานข่าวมากนัก แต่เติ้ง เสี่ยวผิงพยายามเน้นย้ำเรื่องการเปิดประเทศ การพัฒนาเศรษฐกิจ และการพัฒนาท้องถิ่นต่างๆ ในทุกๆ เมืองที่เขาเดินทางไป[1] สาขาของพรรคฯ ตามเมืองและมณฑลโดยเฉพาะบริเวณฝั่งตะวันออกจึงเริ่มให้ความสำคัญและตอบรับนโยบายพัฒนาของเติ้ง เสี่ยวผิงมากขึ้น จนต่อมาหนังสือพิมพ์ประชาชน (เหรินหมิน รื่อเป้า) หนังสือพิมพ์อันดับหนึ่งของประเทศลงข่าวการเยือนภาคใต้ของเติ้ง เสี่ยวผิง ทำให้สื่ออื่นๆ ของรัฐพากันเสนอข่าวและเขียนถึงแต่ความสำเร็จของเขตเศรษฐกิจพิเศษ รวมทั้งเสนอข่าวเกี่ยวกับนโยบายและคำกล่าวของเติ้ง เสี่ยวผิง ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับนโยบายปฏิรูป เช่น คำกล่าวของเติ้ง เสี่ยวผิง ที่ว่า “อุดมคติไม่สามารถตอบสนองความต้องการอาหารได้” ที่เมืองเซินเจิ้น เติ้ง เสี่ยวผิงกล่าวว่า การที่จะทำให้สังคมนิยมเหนือกว่าทุนนิยมคือ คนจีนต้องเรียนรู้และซึบซับความสำเร็จ

[1] *Ibid.* p.83.

ของทุกอารยธรรม รวมถึงของประเทศทุนนิยมที่พัฒนาแล้ว เติ้ง เสี่ยวผิงย้ำให้เรียนรู้จากประสบการณ์ การปฏิรูปจะทำให้จีนเข้มแข็งมั่นคงมากกว่าอดีต และ "เราจะไม่ทำตัวเหมือนผู้หญิงที่ถูกมัดเท้า"[1] และ "การพัฒนาคือหลักการสูงสุด"[2] ที่มณฑลกว่างตง เติ้ง เสี่ยวผิง ไปเยือนบริเวณปากแม่น้ำเพิร์ล (Pearl River) ซึ่งเคยเป็นที่ตั้งสถานกงสุลสมัยราชวงศ์ชิงและเป็นบริเวณที่สงครามฝิ่นครั้งที่ 1 (ค.ศ. 1839 - 1842) เริ่มต้นขึ้น ซึ่งเขาได้กล่าวถึงเหตุการณ์ในอดีต และกล่าวว่า "คนที่ล้าหลังถูกคุกคามและถูกรังแก พวกเรายากจนมานานกว่าพันปี แต่เราจะไม่จนอีกต่อไปแล้ว"[3] และย้ำว่า "ให้นำกำลังมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจ" และ "การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับจีน" เป็นต้น[4] สุนทรพจน์หลายๆ ครั้งในการเดินทางเยือนเขตเศรษฐกิจต่างๆ ของเติ้ง เสี่ยวผิง แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความตั้งใจของเขาในการดำเนินการปฏิรูปเศรษฐกิจต่อไป เติ้ง เสี่ยวผิงมองว่าหนทางเดียวที่จะทำให้จีนกลับคืนสู่ความยิ่งใหญ่เหมือนในอดีต คือต้องทำให้จีนมีความเข้มแข็งและมั่งคั่งโดยการพัฒนาเศรษฐกิจ ดังที่เขากล่าวว่า "จีนไม่สามารถปิดประตูหรือคิดเพียงแต่ปกป้องเขตแดนของตนเท่านั้น จีนควรเปิดออกสู่โลกภายนอก"[5]

สุนทรพจน์ของเติ้ง เสี่ยวผิง ยังแสดงให้เห็นว่าเขามีความเข้าใจสภาพการณ์ของจีนในขณะนั้นดีทั้งเรื่องที่พื้นที่ส่วนใหญ่โดยเฉพาะบริเวณตอนในของประเทศยังไม่ได้รับการพัฒนา ทำให้เกิดความแตกต่างด้านรายได้ระหว่างประชาชนในพื้นที่เศรษฐกิจและพื้นที่อื่น ซึ่งทำให้เกิดความรู้สึกไม่พอใจในหมู่ประชาชนในพื้นที่ต่างๆ ดังนั้นการที่จีนจะเปิดและปฏิรูปเศรษฐกิจครั้งที่ 2 นี้ เติ้ง เสี่ยวผิงจึงกล่าวว่าการพัฒนาเศรษฐกิจและความเท่าเทียมทางรายได้ไม่สามารถเกิดขึ้นได้พร้อมกันในทุกๆ ที่ เพราะการพัฒนาประเทศต้องทำอย่างเป็นขั้นเป็นตอน พื้นที่บางแห่งมีสภาพที่ดีกว่า เหมาะสมกว่าย่อมพัฒนาได้เร็วกว่า แต่พื้นที่พัฒนาแล้วก็ควรช่วยเหลือพื้นที่ที่ยังไม่ได้พัฒนาด้วยการนำเงินกำไรและภาษีมาช่วยพัฒนาพื้นที่ยากจน เติ้ง เสี่ยวผิงเรียกร้องต่อประชาชนจีนว่า ถ้าคนทั้งชาติช่วยเหลือกัน จีนจะสามารถแก้ปัญหาความแตกต่างระหว่างพื้นที่ร่ำรวยบริเวณ

---

[1] Deng Xiaoping, (January 18 – February 21, 1992). Excerpts from talks given in Wuchang, Shenzhen, Zhuhai and Shanghai. *Selected Works* Vol. 3.
http://web.peopledaily.com.cn/english/dengxp/vol3/text/d1200.html (Accessed July 17, 2015).

[2] *Ibid.*

[3] *Ibid.*

[4] Spence. (2013). *op.cit.* p. 670.

[5] Benjamin Yang. (1998). *Deng: A Political Biography*. p. 226.

ชายฝั่งทะเลกับพื้นที่ยากจนในดินแดนตอนในได้อย่างราบรื่น[1] คำกล่าวของเติ้ง เสี่ยวผิงนี้สะท้อนถึงสภาพที่เกิดขึ้นในจีนในเวลานั้นได้อย่างชัดเจน ทั้งการเติบโตทางเศรษฐกิจเฉพาะบางพื้นที่ ความรู้สึกไม่พอใจของคนนอกพื้นที่พัฒนาแล้ว และปัญหาความแตกต่างทางรายได้ที่เกิดขึ้น ขณะเดียวคำกล่าวนี้ก็ย้ำให้คนจีนในทุกพื้นที่ร่วมมือกันพัฒนาประเทศ และย้ำให้คนในพื้นที่ร่ำรวยตระหนักถึงการช่วยรัฐพัฒนาพื้นที่ยากจน

จากการรณรงค์อย่างเต็มตัวของเติ้ง เสี่ยวผิง การเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจจึงเป็นไปอย่างคึกคักและกลายเป็นเป้าหมายหลักของจีน การปฏิรูปเศรษฐกิจของเติ้ง เสี่ยวผิง ทำให้ฝ่ายอนุรักษ์นิยมไม่พอใจมานานแล้ว แต่กระแสการเคลื่อนไหวของการปฏิรูปครั้งนี้ถือว่าเป็นกระแสที่แรงเกินกว่าที่ฝ่ายอนุรักษ์จะทำลายได้ และถือได้ว่าในการประชุมสมัชชาพรรคฯ ครั้งที่ 14 ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1992 ฝ่ายปฏิรูปได้ตอกย้ำความสำเร็จด้านนโยบายว่าเหนือกว่าฝ่ายอนุรักษ์นิยมอย่างชัดเจน เพราะในครั้งนี้นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจได้กลายเป็นนโยบายหลักของชาติ และเติ้ง เสี่ยวผิงได้กล่าวว่า "นโยบายของเราทั้งการปฏิรูปและการเปิดประเทศจะไม่มีวันเปลี่ยนแปลงตลอด 100 ปี ต่อจากนี้ไป"[2] ดังนั้น ค.ศ. 1992 จึงถือเป็นปีสำคัญของการปฏิรูปเศรษฐกิจของจีน จีนเริ่มเข้าสู่ระบบตลาดอย่างเต็มตัว และเศรษฐกิจจีนขยายตัวอย่างมากในทศวรรษนี้

เศรษฐกิจตลาดสังคมนิยมได้รับการกล่าวถึงมาตั้งแต่ ค.ศ. 1979 แล้ว แต่ยังไม่มีความหมายที่ชัดเจน จนกระทั่งในการประชุมสมัชชาพรรคฯ ครั้งที่ 14 ใน ค.ศ. 1992 จึงเริ่มมีนิยามที่ชัดเจน คือ "การทำให้ตลาดมีบทบาทพื้นฐานในการจัดสรรทรัพยากรภายใต้การปรับตัวควบคุมทางมหภาคของรัฐสังคมนิยม ให้การเคลื่อนตัวทางเศรษฐกิจเป็นไปตามความต้องการของกฎมูลค่าที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของอุปทานและอุปสงค์"[3]

นอกจากการรณรงค์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศแล้ว ตั้งแต่ ค.ศ. 1991 เติ้ง เสี่ยวผิงซึ่งมีอำนาจด้านนโยบายต่างประเทศได้ปรับปรุงความสัมพันธ์กับหลายประเทศ เช่น ไต้หวัน เกาหลีใต้ รวมถึงปรับปรุงเงื่อนไขต่างๆ ทางเศรษฐกิจเพื่อดึงดูดให้นักลงทุนต่างชาติกลับเข้ามายังจีน รวมทั้งปรับความสัมพันธ์กับเวียดนามหลังจากที่เคยมีข้อขัดแย้งกันใน ค.ศ. 1979 จากการที่จีนส่ง

---

[1] John Wong; Zheng. Yongnian. (Editors). (2001). *op.cit.* pp. 83-84.

[2] Benjamin Yang. (1998). *op.cit.* p. 261.

[3] เติ้ง เสี่ยวผิง. (2543). "คำรายงานและคำปราศรัยของเจียงเจ๋อหมิน" *สรรนิพนธ์เติ้งเสี่ยวผิง: จีนจะไปทางไหน?* หน้า 175. (อ้างใน วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2557). *เล่มเดิม*. หน้า 365).

กองทัพบุกเวียดนาม ปรับปรุงความสัมพันธ์กับอินเดียที่มีปัญหาและทำสงครามกันเมื่อ ค.ศ 1962 รวมทั้งมีปัญหาพรมแดนกันตลอดทศวรรษ 1980 และปัญหาจากการที่อินเดียสนับสนุนการลี้ภัยของดาไลลามะ ผู้นำทางจิตวิญญาณของทิเบตและกลุ่มเรียกร้องเอกราชของทิเบต ซึ่งการฟื้นฟูความสัมพันธ์กับประเทศที่เคยมีปัญหากันนี้ เติ้ง เสี่ยวผิงอธิบายว่า แนวทางการต่างประเทศของเขานั้น คือ จีนควรหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง และจีนในอนาคตควรจะเป็นประเทศที่ร่ำรวย มีอำนาจโดยไม่ต้องขัดแย้งกับชาติอื่น[1]

เมื่อการปฏิรูปกลายเป็นนโยบายหลักของชาติ ฝ่ายปฏิรูปได้ประกาศทำลายสิ่งที่เรียกว่า 3 เหล็ก ประกอบด้วย ชามเหล็ก หมายถึง สวัสดิการต่างๆ ที่ข้ารัฐการจีนจะได้รับตลอดไป เก้าอี้เหล็ก หมายถึง ตำแหน่งที่ข้ารัฐการจะดำรงอยู่ได้ตลอดไป และเงินเดือนเหล็ก หมายถึง รายได้ในรูปต่าง ๆ ที่ชอบธรรมที่ข้ารัฐการจะได้รับตลอดไป 3 เหล็ก คือระบบที่รัฐบาลรับประกันการมีงานทำของคนจีน ซึ่งกลายเป็นภาระทางเศรษฐกิจของประเทศ[2] หลังจากนั้นการปฏิรูปต่างๆ ก็ออกมามากมาย ฝ่ายอนุรักษ์นิยมไม่อาจแสดงการคัดค้านอย่างเปิดเผย หรือถ้าจะแสดงการคัดค้านก็จะเริ่มต้นด้วยการกล่าวสนับสนุนนโยบายการปฏิรูปก่อน แล้วจึงกล่าวแสดงความไม่เห็นด้วยเรื่องการปฏิรูปตามวัฒนธรรมตะวันตกรวมถึงนโยบายเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษ แต่เมื่อมาถึงเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1992 หลังจากการรณรงค์การปฏิรูปครั้งนี้ผ่านไปได้เพียง 6 เดือนรัฐบาลจีนก็ประกาศว่าจะยุติการโจมตี 3 เหล็ก การประกาศยุติครั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่าเพื่อรอมชอมกับฝ่ายอนุรักษ์นิยม เพราะแม้อำนาจของฝ่ายอนุรักษ์นิยมจะน้อยกว่าฝ่ายปฏิรูป แต่คงพอจะมีอำนาจต่อรองอยู่บ้าง อย่างไรก็ตาม การดำเนินการที่ผ่านมาทำให้ "ชามเหล็ก" ถูกทำลายลงไปแทบไม่มีเหลือ [3]

จากการต่อสู้ทางนโยบายระหว่างสองฝ่าย ผลปรากฏว่าฝ่ายปฏิรูปกลายเป็นฝ่ายมีชัยชนะ หลังจากการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 14 ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1992 จู หรงจี (Zhu Rongji, ค.ศ.1928-) ผู้ที่มีแนวคิดปฏิรูป เชี่ยวชาญทางเศรษฐกิจ ดำรงนายกเทศมนตรีนครซั่งไห่ตั้งแต่ ค.ศ. 1987 ซึ่งเป็นตำแหน่งสำคัญ และเป็นผู้ที่เติ้ง เสี่ยวผิง สนับสนุน ได้ขึ้นมา

---

[1] Orville Schell and John Delury. (2013). *op.cit.* p. 321.

[2] วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2536). "จีน". ใน *เอเชียรายปี 1993/2536.* หน้า 199.

[3] *แหล่งเดิม.* หน้า 200.

ดำรงตำแหน่งกรรมการประจำกรมการเมือง (Politburo Standing Committee)[1] ขณะเดียวกันผู้นำอาวุโสฝ่ายอนุรักษ์นิยมได้ลาออกจากตำแหน่งต่างๆ ไปหลายคน การประชุมครั้งนี้มีการแต่งตั้งสมาชิกเพิ่มจากเดิม ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นใหม่ ทำให้อำนาจของฝ่ายปฏิรูปอยู่เหนือฝ่ายอนุรักษ์นิยม ส่วนเติ้ง เสี่ยวผิง ยังมีอำนาจมั่นคงและการปฏิรูปดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง โดยในช่วงนี้มีผู้ดำเนินงานสำคัญ คือ เจียง เจ๋อหมิน และจู หรงจี ส่วนบรรดาผู้นำอาวุโสที่เหลืออยู่ไม่กี่คนก็ไม่มีอำนาจเท่าเติ้ง เสี่ยวผิง

อนึ่ง การล่มสลายของสหภาพโซเวียตและระบอบคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออกย่อมมีผลต่อความคิดของผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จีนเกี่ยวกับความมั่นคงของพรรคฯ ในอนาคต ดังนั้นเติ้ง เสี่ยวผิงจึงเน้นถึงการยึดมั่นในระบอบสังคมนิยมและการปกครองแบบพรรคเดียวภายใต้พรรคคอมมิวนิสต์จีน[2] ดังจะเห็นว่าจีนปรับตัวด้วยการปฏิรูปเศรษฐกิจตามระบบกลไกตลาดเพื่อเพิ่มอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ในภาคอุตสาหกรรมยังถูกควบคุมโดยรัฐ

4.2 การขยายตัวทางเศรษฐกิจในทศวรรษ 1990 และผลที่เกิดขึ้น

ทศวรรษ 1990 เป็นช่วงเวลาที่เศรษฐกิจจีนเติบโตอย่างรวดเร็ว หลังจากเกิดความขัดแย้งด้านนโยบายการพัฒนาประเทศในหมู่ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์ และเกิดเหตุการณ์เทียนอานเหมินในต้นเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1989 ที่บรรดานักศึกษาประชาชนเรียกร้องประชาธิปไตยและการปฏิรูปประเทศที่มากขึ้นโดยเฉพาะการปฏิรูปการเมืองและการปราบปรามการทุจริต ทำให้กระแสปฏิรูปประเทศถูกต่อต้านจากฝ่ายอนุรักษ์นิยมในพรรคฯ ประกอบกับจีนถูกประณามจากนานาประเทศ ทำให้นักลงทุนทั้งในและนอกประเทศเกิดความไม่มั่นใจว่ารัฐบาลจีนจะดำเนินนโยบายเปิดประเทศและปฏิรูปเศรษฐกิจต่อไปหรือไม่ การลงทุนจากต่างชาติจึงลดลง โดยใน ค.ศ. 1989 ลดลงเหลือร้อยละ 4.1 และ ค.ศ. 1990 เหลือร้อยละ 3.8[3] จนเมื่อเติ้ง เสี่ยวผิง ประกาศยืนยันและสนับสนุนนโยบายปฏิรูปใน ค.ศ. 1992 ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจ การลงทุนกลับมาคึกคักอีกครั้ง เศรษฐกิจจีนในทศวรรษนี้มีจุดเด่น คือ การขยายตัวของการค้ากับต่างประเทศและการลงทุน ความพยายาม

---

[1] ใน ค.ศ. 1993 จู หรงจี ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีดูแลด้านเศรษฐกิจ และผู้ว่าการธนาคารแห่งชาติจีน และเป็นนายกรัฐมนตรีระหว่าง ค.ศ. 1998-2003

[2] Chris Bramall. (2009). *op.cit.* p. 353.

[3] "GDP Growth in China 1952-2011". http://www.chinability.com/GDP.htm (Accessed February 5, 2015)

เพิ่มประสิทธิภาพในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งทำให้เกิดการขยายตัวของเขตเศรษฐกิจและเขตอุตสาหกรรมจำนวนมาก และการปฏิรูประบบการเงินการคลัง[1]

4.2.1 การขยายตัวของเขตเศรษฐกิจและเขตอุตสาหกรรม

เขตเศรษฐกิจพิเศษบริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกของจีนนับเป็นพื้นที่เศรษฐกิจที่ประสบความสำเร็จมากในทศวรรษ 1980 ดังนั้นแม้การลงทุนจากต่างประเทศจะชะงักงันไปหลังเหตุการณ์ที่จัตุรัสเทียนอานเหมิน แต่รัฐบาลจีนยังสานต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจชายฝั่งทะเล เขตเศรษฐกิจที่โดดเด่นและเจริญก้าวหน้าที่สุดในทศวรรษ 1990 คือ เมืองซั่งไห่ ซึ่งเศรษฐกิจที่นี่ได้รับการพัฒนามาตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1980 แล้ว และต่อมาในปลายทศวรรษ 1980 รัฐบาลได้กำหนดเป้าหมายว่าจะพัฒนาเมืองซั่งไห่ให้เป็นศูนย์กลางการเงินระหว่างประเทศ ศูนยกลางข่าวสารข้อมูล ศูนย์กลางการค้าและการขนส่ง โดยนายกเทศมนตรีนครซั่งไห่ในขณะนั้นคือนายจู หรงจี วางแผนพัฒนาเขตผู่ตง (Pudong) ซึ่งเป็นพื้นที่ว่างเปล่าตั้งอยู่ทางตะวันออกของแม่น้ำหวงผู่ (Huangpu) ในเมืองซั่งไห่ แต่ขาดเงินทุนจากต่างประเทศ ดังนั้นจู หรงจีจึงสร้างแบบจำลองการพัฒนาเขตผู่ตงเพื่อให้นักลงทุนเห็นภาพเมืองซั่งไห่และเขตผู่ตงที่จะได้รับการพัฒนาขึ้น เพื่อดึงดูดความสนใจของนักลงทุนต่างชาติ บริษัทระดับโลกจากเนเธอร์แลนด์ได้ส่งตัวแทนมาเยือนเมืองซั่งไห่เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ในการลงทุน และวางแผนการพัฒนาเขตผู่ตงโดยสร้างแบบจำลองที่มีทั้งอาคารสูงเป็นที่ทำการบริษัท ตลาดหุ้น ธนาคาร โรงแรม สวนสาธารณะ โรงละคร ระหว่างนั้น จู หรงจี ได้ตั้งคณะกรรมการการลงทุนต่างประเทศแห่งซั่งไห่เพื่อส่งเสริมการลงทุนและเตรียมการรับการลงทุนจากต่างชาติ รวมทั้งมีนโยบายปราบปรามการทุจริตที่มีเจ้าหน้าที่รัฐและนักธุรกิจเข้าไปเกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่นักลงทุน และมีนโยบายเปิดกว้างต่อทุนจากต่างประเทศ[2]

ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1990 รัฐบาลจีนประกาศแผนเพื่อเปิดและพัฒนาเขตผู่ตง (Pudong) ซึ่งตั้งอยู่ทางตะวันออกของแม่น้ำหวงผู่ (Huangpu) ในเมืองซั่งไห่ เป็นเขตเศรษฐกิจใหม่ของเมืองอย่างเป็นทางการ และในปีนี้จู หรงจี ส่งเสริมการลงทุนเมืองซั่งไห่จนมีเงินลงทุนจากต่างชาติราว 400 ล้านดอลลาร์สหรัฐเข้ามาในซั่งไห่ และจีนได้กู้เงินสามพันล้านดอลลาร์สหรัฐจากธนาคารโลก

---

[1] Chris Bramall. (2009). *op.cit.* p. 353.

[2] Orville Schell and John Delury. (2013). *op.cit.* p.329.

เพื่อนำมาขยายเขตพื้นที่อยู่อาศัยและระบบขนส่งมวลชนที่ซั่งไห่ด้วย[1] ในปีต่อมารัฐบาลจีนประกาศแผนพัฒนาพื้นที่เขตผู่ตง เรียกว่า เขตเมืองใหม่ผู่ตง ตามด้วยการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมและตั้งตลาดหลักทรัพย์แห่งแรกของจีนขึ้นที่เมืองซั่งไห่ เพื่อพัฒนาเป็นศูนย์กลางการเงินและธุรกิจของเมืองและของประเทศ

ภาพที่ 8 ภาพความเจริญของเขตผู่ตงของเมืองซั่งไห่จากการพัฒนาในทศวรรษ 1990

ที่มา: http://news.buzzbuzzhome.com/2013/03/stunning-urban-development-from-around-the-world.html (Accessed October 30, 2015)

การเปิดและพัฒนาเขตผู่ตงในต้นทศวรรษ 1990 เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษทำให้เมืองซั่งไห่มีความเศรษฐกิจที่เจริญก้าวหน้าเป็นอันดับต้นของประเทศ และนับเป็นความสำเร็จที่สำคัญของการปฏิรูปเศรษฐกิจของจีน เขตผู่ตงนับเป็นเขตที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจในอัตราสูงเมื่อคิดจากมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) รายงานสถิติทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจีนระบุว่าอัตราการเติบโตต่อปีของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของซั่งไห่ในทศวรรษ 1990 สูงกว่าร้อยละ 12 ซึ่งถือเป็นการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่รวดเร็วที่สุด[2] การพัฒนาอย่างรวดเร็วในด้านการเงิน การประกันภัย การค้า การคมนาคมขนส่ง การสื่อสาร อสังหาริมทรัพย์ และอุตสาหกรรมประเภทอื่นๆ ทำให้มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ของซั่งไห่เพิ่มจากร้อยละ 30 เป็นร้อยละ 50 ในช่วงสิบปี และมีผลให้ตลาดหลักทรัพย์ ธุรกิจการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ

---

[1] *Ibid.* p. 331.

[2] Guang Yang. (2002). "Shanghai's Economic Development: Its Opportunities and Challenges in the 21st Century" http://www.globalurban.org/GUD%20Shanghai%20MES%20Report.pdf (Accessed July 20, 2015), p.4

และการผลิตต่างๆ มีผลต่อเศรษฐกิจของทั้งประเทศ เพราะตลาดการค้าของชั่งไห่มีมูลค่ากว่าร้อยละ 25 ของมูลค่ารวมของทั้งประเทศ[1]

การเติบโตทางเศรษฐกิจของพื้นที่ชายฝั่งทะเล ทำให้เกิดความแตกต่างอย่างมากด้านรายได้และการพัฒนาของเมืองระหว่างพื้นที่ชายฝั่งกับพื้นที่ตอนในของประเทศที่การพัฒนาเศรษฐกิจยังเข้าไม่ถึง ความไม่เท่าเทียมทางรายได้ในพื้นที่เหล่านี้เห็นได้ชัดเจนมากขึ้นในทศวรรษ 1990 ดังจะเห็นได้จากการเปรียบเทียบมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของเมืองชั่งไห่ใน ค.ศ. 1994 มีมูลค่า 14,542 หยวน ต่อคน ขณะที่มณฑลเฮยหลงเจียง (Heilongjiang) ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ 4,408 หยวน ต่อคน ส่วนเขตปกครองตนเองซินเจียงอุยกูร์ทางภาคตะวันตก มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ 4,128 หยวน ต่อคน[2] ความแตกต่างทางเศรษฐกิจในแต่ละมณฑลที่มีค่อนข้างมาก โดยเฉพาะระหว่างเมืองชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกกับดินแดนตอนในและภาคตะวันตก ทำให้รัฐบาลพยายามกระจายความเจริญไปยังภูมิภาคต่างๆ มากขึ้นเพื่อลดช่องว่างทางเศรษฐกิจของประชาชน รวมทั้งเพื่อลดความไม่พอใจในหมู่ประชากรที่อยู่ดินแดนตอนในหรือพื้นที่ชายแดนที่มีชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่ และมีปัญหากันอยู่แล้วในประเด็นวัฒนธรรม ประเพณี และอัตลักษณ์ของชนกลุ่มน้อย[3] ซึ่งปัญหาชนกลุ่มน้อยในจีนกลายเป็นประเด็นที่ถูกจับตามองเป็นพิเศษหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียตใน ค.ศ. 1991

ใน ค.ศ. 1992 เขตพื้นที่ชายแดนเริ่มได้รับการพัฒนาโดยมีจุดประสงค์หลักเพื่อพัฒนาสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ชนบท[4] รัฐบาลจีนขยายการพัฒนาไปยังเมืองชายแดนในทุกภูมิภาคของประเทศ เมืองหลวงของทุกมณฑลในดินแดนตอนในและเขตปกครองตนเองทุกแห่ง คือ ซินเจียงอุยกูร์ (Xinjiang Uygur) ทิเบต (Tibet) กว่างซีจ้วง (Guangxi Zhuang) มองโกเลียใน (Inner Mongolia) และหนิงเซี่ย หุย (Ningxia Hui) เมืองสำคัญๆ ในพื้นที่ชายแดนในภาคกลาง และภาคตะวันตกจำนวน 138 แห่ง ถูกตั้งเป็นเมืองการค้ากับต่างชาติ[5] เช่น เมือง

---

[1] *Ibid.*

[2] หม่า เอี้ยนฟางและคณะ. (2541, มิ.ย. – ก.ค.). "ความคิดเห็นบางประการเกี่ยวกับการเร่งพัฒนาเศรษฐกิจภาคตะวันตก," ใน *Oversea Info.* 3 (24): 51.

[3] John Wong; Zheng Yongnian. (Editors). (2001). *op.cit.* p. 121.

[4] Harry J. Waters. (1997).*China's Economic Development Strategies for the 21st Century.* p. 92

[5] *Ibid.*

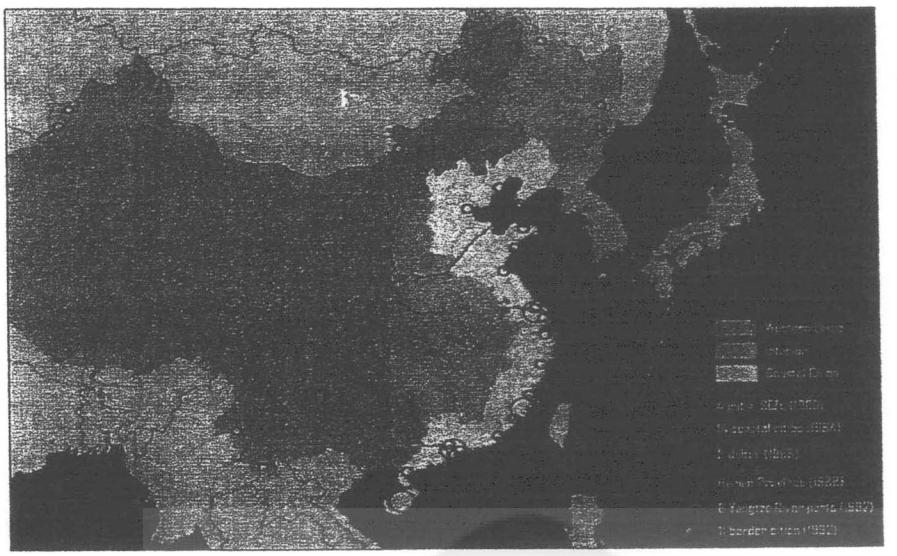
หม่านโจวหลี่ (Manzhouli) ในเขตปกครองตนเองมองโกลเลียใน ทางตอนเหนือของประเทศติดชายแดนรัสเซียเปิดเป็นเขตการค้าเสรีข้ามพรมแดน (a cross –border free trade zone) เมืองนี้เป็นพื้นที่สำคัญที่เชื่อมจีนกับเส้นทางสะพานเศรษฐกิจยูเรเชียคอนติเนลทันแห่งแรก (the First Eurasian Continental Bridge) ซึ่งเป็นเส้นทางขนส่งสินค้าข้ามประเทศจากจีนเชื่อมไปยังเอเชียกลางและยุโรป จากจุดเริ่มต้นใน ค.ศ. 1992 ปัจจุบันเมืองหม่านโจวหลี่เป็นเมืองท่าขนส่งสินค้าทางบกที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของจีน

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าในทศวรรษ 1980 เขตเศรษฐกิจที่จีนเปิดมีเฉพาะเมืองไม่กี่แห่งในพื้นที่ชายฝั่ง ต่อมาในต้นทศวรรษ 1990 จีนเปิดเขตเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นจำนวนมากโดยพื้นที่ส่วนใหญ่ยังอยู่บริเวณชายฝั่ง แต่มีพื้นที่ครอบคลุมตั้งแต่ตอนเหนือลงมาถึงตอนใต้ และเริ่มขยายไปยังพื้นที่ภาคกลางและเมืองชายแดน ดังนั้นเมื่อถึง ค.ศ. 1992 จีนมีเขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นจำนวนถึง 60 แห่ง ประกอบด้วยเขตเศรษฐกิจพิเศษ 5 แห่ง ที่เปิดในทศวรรษ 1980 เมืองท่าชายฝั่ง 15 แห่ง เมืองตอนใน 19 แห่ง และเมืองชายแดน 13 แห่ง รวมทั้งจัดตั้งเขตพื้นที่เพื่อเน้นพัฒนาอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น เขตพื้นที่เศรษฐกิจเหล่านี้ปรับตัวและพัฒนาโดยดูรูปแบบจากเมืองชายฝั่งทั้งในเรื่องการบริหารของรัฐบาลประจำมณฑล เมือง และท้องถิ่น เพื่อพัฒนาและประชาสัมพันธ์เขตเศรษฐกิจของตนเองเพื่อดึงดูดการลงทุนจากภายนอก

นอกจากเขตเศรษฐกิจพิเศษทางการค้าแล้ว ตั้งแต่ ค.ศ. 1991 ทางการจีนได้ตั้งเขตพัฒนาอุตสาหกรรมชั้นสูง (Hi-tech Industrial Development Zones) เพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมของจีนขึ้นสู่ระดับโลก โดยปัจจุบันมีถึง 53 เมืองทั้งที่เป็นเมืองใหญ่และเมืองขนาดกลาง รวมทั้งจัดตั้งเขตการพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยี (Economic and Technological Development Zone) ซึ่งครอบคลุมพื้นที่เมืองเปิดตามแนวชายฝั่งตะวันออกของจีน 14 แห่ง และหลายเมืองในดินแดนตอนในของประเทศ ซึ่งปัจจุบันเขตนี้มีจำนวน 32 เมือง[1] พื้นที่นี้เป็นเขตสำคัญในการพัฒนาอุตสาหกรรมของจีนที่ตั้งขึ้นเพื่อนำเข้าเงินทุนและเทคโนโลยีขั้นสูงจากต่างประเทศ สถาบันวิจัยหรือศูนย์พัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจำนวนมากได้รับการจัดตั้งขึ้นในเขตนี้เพื่อการพัฒนาเทคโนโลยี และเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของดินแดนตอนในของจีน

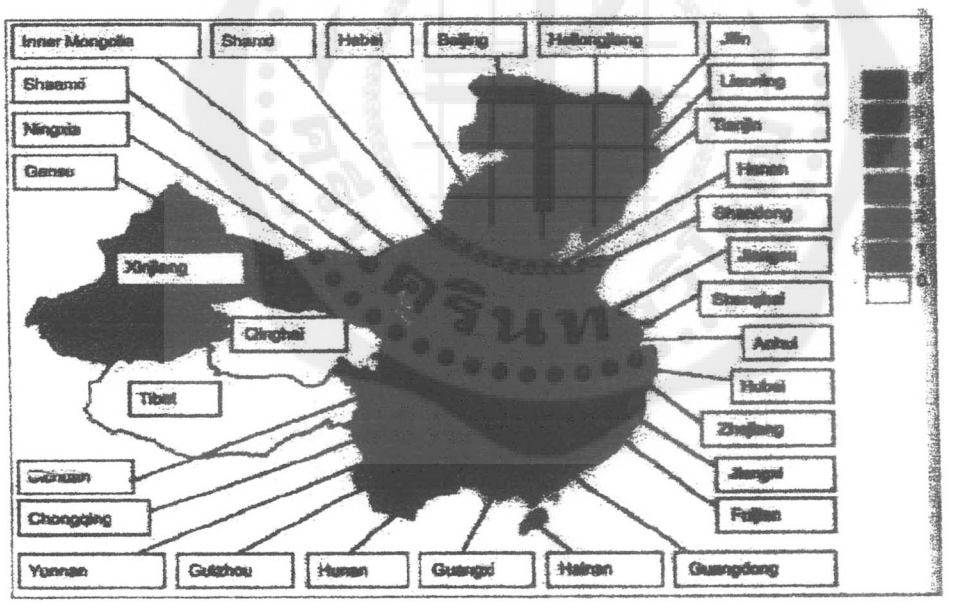
---

[1] http://www.china.org.cn/english/features/etdz/75721.htm (Accessed May 13, 2015)

ภาพที่ 9 แผนที่แสดงที่ตั้งเขตเศรษฐกิจสำคัญของจีนตั้งแต่ ค.ศ. 1980

ที่มา: https://people.hofstra.edu/geotrans/eng/ch5en/conc5en/China_SEZ.html (Accessed May 13, 2015)

ภาพที่ 10 แผนที่เขตพัฒนาอุตสาหกรรมชั้นสูงของจีน

ที่มา: United Nations. *Free Trade Zone and Port Hinterland Development.* p.56. (Accessed May 13, 2015)

หลังจากรัฐบาลจีนเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษในบริเวณเมืองตอนในและพื้นที่ชายแดนเพิ่มขึ้น เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของดินแดนเหล่านี้แล้ว พื้นที่ชายฝั่งทะเลยังมีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจสูงอยู่ แต่พื้นที่อื่นก็มีการเติบโตมากขึ้นเช่นกัน ดังจะเห็นว่าอัตราการเติบโตของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) เฉลี่ยต่อปีระหว่าง ค.ศ. 1992 – 1995 ของพื้นที่ชายฝั่งทะเลคือร้อยละ 12 ส่วน GDP ของพื้นที่ตอนกลางของประเทศคือร้อยละ 11 และพื้นที่ทางภาคตะวันตกมี GDP ร้อยละ 8[1] ซึ่งอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจไม่ห่างกันมากเหมือนในทศวรรษ 1980

4.2.2 การปฏิรูประบบการเงิน การธนาคาร

การปฏิรูประบบการเงิน การธนาคาร ในทศวรรษ 1990 เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจจีนมีความสอดคล้องกับนานาชาติมากขึ้น และตอบสนองต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจของจีนอย่างมาก การปฏิรูปและเปิดประเทศในทศวรรษ 1980 ที่ผ่านมา จีนมีปัญหาเกี่ยวกับระบบการเงินที่ไม่สอดคล้องกับระบบของนานาชาติ โดยเฉพาะการใช้เงินตรา 2 แบบที่ต่างกันระหว่างคนจีนกับชาวต่างชาติ ซึ่งทำให้เกิดความไม่สะดวกและสับสน และเมื่อชาวต่างชาติใช้เงินนอกซื้อสินค้ากับชาวบ้านจะได้เงินทอนเป็นเงินใน เพราะชาวบ้านทั่วไปไม่มีเงินนอก ทำให้ชาวต่างชาตินำเงินในไปใช้ไม่ได้หรือใช้ลำบาก ซึ่งไม่เป็นธรรมต่อชาวต่างชาติ ที่เป็นเช่นนี้เพราะจีนต้องการควบคุมการใช้เงินของชาวต่างชาติ ทำให้มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์มากและเกิดตลาดมืดซื้อขายเงิน โดยทั่วไปชาวบ้านหรือแก๊งแลกเงินจะขอแลกว้ายปี้กับเหรินหมินปี้ เพื่อไปซื้อของนำเข้า แต่บางคนขอแลกเงินดอลลาร์กับเงินเหรินหมินปี้ ซึ่งจะเสนอแลกทำนองเดียวกับว้ายปี้ คือ ได้เพิ่มระหว่าง 100 ต่อ 130 หรือ 150[2]

เมื่อเศรษฐกิจจีนเริ่มดีขึ้นทำให้มีการแลกเงินนอกในตลาดมืดมากขึ้น เพราะคนจีนที่มีฐานะดีขึ้นต้องการเงินนอกไปซื้อสินค้าที่นำเข้าจากต่างประเทศ ดังนั้นเมื่อจีนเปิดการค้าและการลงทุนกับต่างชาติมากขึ้นทางการจีนจึงแก้ปัญหานี้ โดยในวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 1995 ทางการจีนยกเลิกการใช้เงินนอก กำหนดให้ใช้เงินตราแบบเดียวเท่านั้น คือ เงินเหรินหมินปี้ หรือเงินหยวน ทำให้ระบบการเงินของจีนมีความสอดคล้องกับอัตราแลกเปลี่ยนตามระบบสากล และมีมาตรฐานเหมือนนานาชาติ ซึ่งเป็นผลดีต่อการค้ากับต่างประเทศของจีน

---

[1] John Wong; Zheng. Yongnian. (Editors). (2001). *op.cit.* p. 85.

[2] วุฒิชัย มูลศิลป์ สัมภาษณ์ 5 มีนาคม 2558

ในทศวรรษ 1990 รัฐบาลจีนให้ความสำคัญกับการปฏิรูปการคลังการธนาคารเพิ่มขึ้น เพราะแม้จะมีการพัฒนาเศรษฐกิจมาสิบปีแล้ว แต่ธนาคารทั้งหมดยังอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาล และธนาคารพาณิชย์ในระบบเศรษฐกิจการค้ายังไม่เกิดขึ้น ก่อนการปฏิรูปในทศวรรษ 1980 นั้น ธนาคารประชาชนแห่งประเทศจีน (The People's Bank of China) มีหน้าที่หลักในเรื่องการพิมพ์ธนบัตร การให้สินเชื่อแก่วิสาหกิจของรัฐ ภายใต้คำแนะนำและการวางแผนจากส่วนกลาง ใน ค.ศ. 1983 ธนาคารประชาชนถูกเปลี่ยนเป็นธนาคารกลาง แต่ยังคงมีหน้าที่เหมือนเดิมเพราะขณะนั้นยังไม่มีธนาคารพาณิชย์อื่นๆ มีเพียงธนาคารพิเศษ 4 แห่ง คือ ธนาคารอุตสาหกรรมและการค้า ธนาคารเกษตรกรรม ธนาคารโยธาธิการ และธนาคารแห่งประเทศจีน (ซึ่งติดต่อกับต่างประเทศ) ธนาคารพิเศษ 4 แห่งนี้อยู่ภายใต้การควบคุมของธนาคารประชาชนหรือธนาคารกลาง ธนาคาร 3 แห่งแรกมีอำนาจในการปล่อยสินเชื่อให้วิสาหกิจของรัฐแต่เป็นไปตามแนวทางของรัฐบาลกลาง ธนาคารเหล่านี้อยู่ภายใต้แรงกดดันทางการเมืองที่ต้องให้สินเชื่อในการพัฒนาท้องถิ่นที่ขยายตัวอย่างมากในทศวรรษ 1980 และตั้งแต่ ค.ศ. 1992 ทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อใน ค.ศ. 1985 ค.ศ.1988 และ ค.ศ. 1993[1] ซึ่งภาวะเงินเฟ้อใน ค.ศ. 1985 และ 1988 เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้นักศึกษาปัญญาชนรวมตัวเพื่อเรียกร้องทางการเมืองใน ค.ศ. 1986 และ 1989 ดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 ภาวะเงินเฟ้อที่เกิดขึ้นทำให้รัฐบาลต้องสั่งระงับการปล่อยสินเชื่อโดยเปลี่ยนมาใช้การให้สินเชื่อตามโควตาเพื่อควบคุมเงินเฟ้อ[2]

ในทศวรรษ 1990 ธนาคารทั้งสี่แห่งนี้ยังมีบทบาทอยู่โดยดำเนินการกับวิสาหกิจของรัฐเป็นหลัก แต่ระบบธนาคารขยายตัวมากขึ้น ใน ค.ศ. 1994 รัฐบาลจีนเริ่มลดการควบคุมทางการเงิน ซึ่งเป็นนโยบายที่ริเริ่มโดยจู หรงจี นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นที่มีความเชี่ยวชาญด้านเศรษฐกิจ[3] นอกจากนี้ใน ค.ศ. 1994 กระทรวงการคลังได้ตั้งธนาคารนโยบาย (Policy Bank) ขึ้นเพื่อบรรเทาแรงกดดันของธนาคารพิเศษทั้งสี่แห่งที่ถูกเรียกร้องให้ปล่อยสินเชื่อแก่วิสาหกิจ ธนาคารนโยบาย 3 แห่ง ได้แก่ ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งรัฐ ธนาคารเพื่อการพัฒนาการเกษตร และธนาคารส่งออกและนำเข้า ถูกตั้งขึ้นเพื่อจัดหาเงินกู้ให้แก่วิสาหกิจของรัฐและภาคเอกชนที่ลงทุนในภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การค้าระหว่างประเทศ รวมทั้งให้การสนับสนุนด้าน

---

[1] Gregory C. Chow. (2002). *op.cit.* p.71.

[2] *Ibid.* p. 72.

[3] Chris Bramall. (2009). *op.cit.* p. 353.

เทคโนโลยีแก่ผู้ลงทุน[1] ต่อมาในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1995 สภาประชาชนจีนได้ผ่านกฎหมายธนาคารประชาชนแห่งประเทศจีนและธนาคารพาณิชย์ ซึ่งเป็นกฎหมายการธนาคารที่ทันสมัยกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ เพื่อทำให้ธนาคารประชาชนเป็นธนาคารที่ทันสมัยและเพื่อกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์มีหน้าที่เฉพาะทาง[2] ธนาคารพาณิชย์ประเภทต่างๆ ได้รับการจัดตั้งเพิ่มขึ้นและมีหน้าที่ปล่อยสินเชื่อให้แก่ภาคเอกชน ซึ่งในทศวรรษนี้การลงทุนจากภาคเอกชนเพิ่มขึ้นอย่างมาก เช่น ธนาคารแห่งการคมนาคม ธนาคารเคหะออมทรัพย์ ธนาคารเพื่อการส่งออก-นำเข้า เป็นต้น ธุรกิจ

อย่างไรก็ตาม ในช่วงแรกของการปฏิรูประบบการธนาคารยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก เพราะสถาบันหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้จัดการธนาคาร เจ้าหน้าที่ธนาคาร ยังมีพฤติกรรมการทำงานเหมือนเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ ยังมีแรงกดดันทางการเมือง และยังไม่ได้รับการฝึกอบรมหรือยังไม่มีประสบการณ์ในการบริหารจัดการระบบธนาคารให้เป็นแบบสมัยใหม่[3] การเปลี่ยนแปลงระบบการธนาคารจึงจำเป็นต้องใช้เวลา แต่เมื่อเข้าสู่ช่วงปลายทศวรรษ 1990 ธนาคารนโยบายและธนาคารพาณิชย์มีบทบาทมากในทางเศรษฐกิจ สำหรับธนาคารนโยบาย 3 แห่งที่เป็นของรัฐนั้นก็มีความยืดหยุ่นมากกว่าธนาคารประชาชนในด้านการตัดสินใจและมีหน้าที่เหมือนธนาคารพาณิชย์สมัยใหม่ สถาบันการเงินประเภทต่างๆ ได้รับการจัดตั้งเพิ่มขึ้น เช่น บริษัทประกันภัย บริษัทพัฒนาสินทรัพย์ บริษัทเงินทุน บริษัทสินเชื่อ การเติบโตของธนาคารและสถาบันการเงินในช่วงนี้เป็นผลมาจากการขยายตัวของการค้าและการลงทุนจากต่างประเทศ

การที่ในครึ่งแรกของทศวรรษ 1990 ระบบธนาคารของจีนและภาคอุตสาหกรรมยังอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาล ทำให้เมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจในเอเชียใน ค.ศ. 1997 จีนจึงได้รับผลกระทบน้อย ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการลงทุนจากต่างประเทศของจีนเป็นการลงทุนที่นักลงทุนต่างชาติไม่สามารถถอนเงินลงทุนออกได้ในทันที เพราะเงินลงทุนที่เข้ามาต้องมีการแจ้งทางการจีนและทุนที่เข้าและออกจากจีนถูกควบคุมโดยทางการ[4] ต่างจากประเทศอื่นๆ ในเอเชียตะวันออก

---

[1] วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2557). *เล่มเดิม*. หน้า 366 - 368.

[2] Gregory C. Chow. (2002). *op.cit.* p.72.

[3] *Ibid.*

[4] *Ibid.* p.74.

และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ประสบวิกฤติเศรษฐกิจ เช่น ไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย เกาหลีใต้ ที่นักลงทุนต่างชาติสามารถเลิกกิจการหรือถอนเงินออกได้ทันทีเมื่อเห็นว่าโอกาสไม่ดี

4.2.3 การขยายตัวของการค้าและการลงทุนจากต่างประเทศ

การค้าและการลงทุนจากต่างประเทศเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจจีนเติบโตอย่างรวดเร็วในทศวรรษ 1990 เห็นได้จากใน ค.ศ. 1978 จีนมีมูลค่าการค้าต่างประเทศรวม 20,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ แต่เมื่อถึง ค.ศ. 1992 มูลการค้ากับต่างประเทศเพิ่มขึ้นร้อยละ 18.3 คิดเป็นมูลค่า 85,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และในกลางทศวรรษ 1990 ในบรรดาประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย จีนกลายเป็นประเทศที่มีการลงทุนโดยตรงจากต่างชาติมากที่สุด การเติบโตของการค้ากับต่างประเทศสอดคล้องกับการขยายตัวของการลงทุนจากต่างประเทศ สัดส่วนของการค้ากับต่างประเทศเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 34 ใน ค.ศ. 1992 เป็นร้อยละ 40 ใน ค.ศ. 1995[1] GDP ของจีนระหว่าง ค.ศ. 1992 – 1995 อยู่ในอัตราสูงอันเป็นผลมาจากการหลั่งไหลเข้ามาของเงินลงทุนจากต่างประเทศในเขตเศรษฐกิจพิเศษต่าง ๆ และการเพิ่มขึ้นของการค้ากับต่างประเทศ ดังอัตรา GDP ใน ค.ศ. 1992 คือ ร้อยละ 14.2 อัตรา GDP ใน ค.ศ. 1993 คือ ร้อยละ 13.5 อัตรา GDP ใน ค.ศ. 1994 คือ ร้อยละ 12.6 และอัตรา GDP ใน ค.ศ. 1995 คือ ร้อยละ 10.5[2]

ส่วนใน ค.ศ. 1997 แม้ว่าจะเกิดวิกฤติเศรษฐกิจในเอเชีย ที่เป็นผลกระทบจาก "วิกฤติต้มยำกุ้ง" ในประเทศไทย แต่มูลค่าการค้าโดยรวมของจีนยังสูงถึง 325,060 ล้านเดอลลาร์สหรัฐฯ ทำให้จีนเป็นประเทศที่มีมูลค่าการค้ากับต่างประเทศสูงเป็นอันดับที่ 10 ของโลก และใน ค.ศ. 1999 การค้าต่างประเทศของจีนสูงขึ้นเป็นอันดับ 9 ของโลก จากที่เคยอยู่ในอันดับที่ 32 ของโลกใน ค.ศ. 1978 มูลค่าการส่งออกและนำเข้าของจีนใน ค.ศ. 1999 เพิ่มขึ้น 17.5 เท่า เมื่อเปรียบเทียบกับ ค.ศ. 1978[3]

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในด้านการค้ากับต่างประเทศของจีนนี้เกิดจากปัจจัยสำคัญหลายประการ ประการแรกคือ การเปิดและการขยายตัวของเขตเศรษฐกิจพิเศษทำให้ทางการจีน

---

[1] John Wong; Zheng. Yongnian. (Editors). (2001). *op.cit.* p. 85.

[2] "GDP Growth in China 1952-2011". http://www.chinability.com/GDP.htm (Accessed 5 February 2015)

[3] "Opening to The Outside World" http://www.asia-planet.net/china/opening-outside-world.htm (Accessed August 9, 2015)

เปลี่ยนแปลงนโยบายจากการควบคุมหรือผูกขาดการค้ากับต่างประเทศมาเป็นการเปิดกว้าง และปรับปรุงระบบการบริหารจัดการและการออกกฎหมายการค้าการลงทุนเพื่อควบคุมการค้ากับต่างประเทศ เพื่อให้เกิดความสะดวกแก่นักลงทุนต่างชาติมากขึ้น เช่น การกำหนดอัตราภาษีศุลกากร อัตราการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ การให้สินเชื่อและการคืนภาษี

ปัจจัยประการที่สอง คือ การปรับปรุงโครงสร้างสินค้าส่งออกและนำเข้า มูลค่าของการส่งออกมาจากสินค้าพื้นฐานประเภทอาหาร สินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์จากสินค้าเกษตร และน้ำมันดิบ เมื่อจีนพัฒนาภาคอุตสาหกรรมมากขึ้นในทศวรรษนี้ทำให้สัดส่วนของผลิตภัณฑ์ภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 46.5 ใน ค.ศ. 1978 เป็นร้อยละ 89.8 ใน ค.ศ. 1999 สินค้าออกในภาคอุตสาหกรรมของจีนเป็นสินค้าประเภทเครื่องจักรและผลิตภัณฑ์อิเลกทรอนิกส์ ซึ่งมูลค่าการส่งออกเพิ่มจากหนึ่งหมื่นสี่พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ใน ค.ศ. 1980 เป็นเจ็ดหมื่นเจ็ดพันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ใน ค.ศ. 1999[1] ซึ่งมีผลทำให้เศรษฐกิจจีนเติบโตขึ้นอย่างมาก

ปัจจัยประการที่สาม คือ คือ ตลาดการค้ากับนานาชาติของจีนเพิ่มขึ้น จากราว 180 ประเทศใน ค.ศ. 1980 เพิ่มเป็นกว่า 228 ประเทศใน ค.ศ. 1999[2] และใน ค.ศ. 1999 นี้เศรษฐกิจของประเทศในเอเชียเริ่มฟื้นตัวจากวิกฤติการเงิน ทำให้การส่งออกของจีนไปยังประเทศในเอเชียเพิ่มขึ้น และการค้าของจีนกับประเทศในทวีปอเมริกาเหนือ ยุโรป โอเชียเนีย และแอฟริกา เพิ่มขึ้นด้วย นอกจากนี้รูปแบบของการค้ากับต่างประเทศของจีนก็มีหลากหลายขึ้น เช่น การสั่งซื้อสินค้าออนไลน์จากจีนหรือการที่ผู้ค้าเดินทางไปเลือกซื้อสินค้าจากจีนเอง เพราะสินค้าจีนมีหลากหลายและราคาไม่แพงทำให้ได้รับความนิยมจากผู้ค้าในประเทศต่าง ๆ มาก[3] และในทศวรรษ 2000 สินค้าราคาถูก-ปานกลางของจีนยิ่งเข้าไปตีตลาดในประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะในเอเชียและทวีปอเมริกาเหนือมากขึ้น ทำให้มูลค่าการค้ากับต่างประเทศของจีนเพิ่มสูงขึ้น

ปัจจัยอีกประการที่ทำให้การค้ากับต่างประเทศของจีนเติบโตมากในทศวรรษ 1990 คือ การลงทุนจากบริษัทต่างชาติ ซึ่งจีนเป็นตลาดใหญ่มีคนมาก และมีแรงงานราคาถูกทำให้มีบริษัท

---

[1] *Ibid.*

[2] *Ibid.*

[3] ปัจจุบันสินค้าจีนที่เห็นในท้องตลาดในเมืองไทยมีมากมาย เช่น เสื้อผ้า รองเท้า เครื่องครัว สินค้าอิเล็กทรอนิกส์-อุปกรณ์ไฟฟ้าราคาถูก เช่น โทรศัพท์ ชิ้นส่วนคอมพิวเตอร์ เครื่องเล่นดีวีดี บรรจุภัณฑ์ใส่สินค้า เครื่องสำอาง ผลิตภัณฑ์พลาสติก เครื่องมือช่าง กระเบื้องประเภทต่างๆ อุปกรณ์เครื่องจักร อุปกรณ์แต่งรถ แต่งผม แต่งบ้าน ฯลฯ

ต่างชาติเข้ามาลงทุนมาก นอกจากนี้การเปิดประเทศรับการลงทุนจากต่างชาติของจีนมีเป้าหมายเพื่อการผลิตเพื่อส่งออกและเพื่อเรียนรู้เทคโนโลยีต่าง ๆ ดังนั้นผลผลิตจากบริษัทต่างชาติหรือบริษัทจีนที่ร่วมทุนกับต่างชาติจึงเน้นการส่งออกเป็นหลัก ทำให้เมื่อมีบริษัทต่างชาติมาลงทุนในจีนมากขึ้นมูลค่าการส่งออกของจีนจึงเพิ่มขึ้น ดังจะเห็นว่าใน ค.ศ.1981 มูลค่าการส่งออกของบริษัทที่ต่างชาติลงทุนมีเพียงร้อยละ 0.1 ของมูลค้าการส่งออกทั้งหมดของจีน ส่วนการนำเข้าอยู่ที่ร้อยละ 0.5 ใน ค.ศ.1999 มูลค้าการส่งออกของบริษัทที่ต่างชาติลงทุนสูงถึงร้อยละ 45.5 การนำเข้าอยู่ที่ร้อยละ 51.8[1] มูลค่าการลงทุนโดยตรงของต่างชาติในจีนใน ค.ศ. 1999 มีมูลค่ารวมกว่าสี่หมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐฯ มีโครงการซึ่งเป็นการลงทุนโดยตรงของต่างชาติถึง 16,918 โครงการ ระหว่าง ค.ศ. 1978 – 1999 มีการลงทุนจากต่างประเทศสูงถึงกว่าสามแสนล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และใน ค.ศ. 1999 ทางการจีนอนุมัติการก่อตั้งบริษัทที่เป็นเงินทุนจากต่างชาติถึง 342,000 แห่ง โดยในจำนวนนี้มากกว่า 100,000 บริษัทได้เปิดดำเนินการในปีนั้น และต่างได้ผลกำไรตอบแทนสูง[2] ส่งผลให้นักลงทุนต่างชาติหลั่งไหลเข้าสู่จีนอย่างต่อเนื่อง

สำหรับการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมของจีนมีความแตกต่างจากภาคธุรกิจ กล่าวคือ ตั้งแต่เริ่มการปฏิรูปเศรษฐกิจในทศวรรษ 1980 ถึง ค.ศ. 1996 ภาคอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ของจีนอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐมากกว่าร้อยละ 50[3] แต่การที่รัฐควบคุมไม่มีผลต่อการเติบโตของภาคอุตสาหกรรม เพราะอัตราขยายตัวในภาคอุตสาหกรรมของจีนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในช่วงแรกของการพัฒนาเศรษฐกิจรัฐบาลให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมเบา เพราะใช้งบประมาณที่ลงทุนน้อย เหมาะกับระบบสาธารณูปโภคและเทคโนโลยีที่ยังไม่พร้อม การเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษ การเปิดรับการลงทุนจากต่างชาติ รวมถึงการขยายตัวอย่างมากของวิสาหกิจของรัฐทั่วประเทศทำให้รัฐบาลจีนต้องเร่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นด้านสาธารณูปโภคเพื่อรองรับการเติบโตอย่างรวดเร็วของเศรษฐกิจ และเน้นให้มีการผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคเพื่อการส่งออกมากขึ้น รวมทั้งเรียนรู้เทคโนโลยีระดับสูงจากต่างชาติที่เข้ามาลงทุนเพื่อนำไปพัฒนาความรู้ทางเทคโนโลยีของตนซึ่งเป็นหนึ่งในเป้าหมายสำคัญของนโยบายสี่ทันสมัย คือ การพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ 5 ปี ฉบับที่ 9 (ค.ศ. 1996–2000) รัฐบาลจีนกำหนดแผนพัฒนาอุตสาหกรรมที่สำคัญ คือ การพัฒนาอุตสาหกรรมอิเลคทรอนิกส์ ปิโตรเคมี

---

[1] *Ibid.*

[2] *Ibid.*

[3] Chris Bramall. (2009). *op.cit.* p. 355.

การผลิตรถยนต์ และการก่อสร้าง โดยเรียกว่าเป็นอุตสาหกรรม 4 เสาหลักของชาติ [1] ซึ่งความก้าวหน้าในภาคอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีของจีนจะเห็นได้ชัดในทศวรรษต่อมา

4.3 พลวัตจีนในทศวรรษ 1990

การเปิดและปฏิรูปเศรษฐกิจของจีนในทศวรรษ 1990 ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อจีนอย่างมาก ด้านเศรษฐกิจมีการเติบโตมากในด้านการลงทุนและการค้ากับต่างประเทศ ระบบการเงิน การธนาคาร ระบบกฎหมายมีความเป็นมาตรฐานสากล พื้นที่ตอนในและเมืองชายแดนได้รับการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาความยากจนและความแตกต่างทางรายได้ ส่วนในด้านสังคมมาตรฐานการครองชีพของจีนสูงขึ้นตามการเติบโตทางเศรษฐกิจ เมืองขยายตัวและเกิดเมืองใหม่ในหลายพื้นที่ สังคมจีนมีลักษณะเป็นสังคมเมืองมากขึ้น และมีปัญหาการอพยพของคนจากชนบทเข้าสู่เมืองมากขึ้น รวมถึงปัญหาสังคมอื่นๆ ในด้านการต่างประเทศ จีนฟื้นฟูความสัมพันธ์กับหลายๆ ชาติ และเริ่มสร้างบทบาทผู้นำในเอเชียอีกครั้งในปลายทศวรรษ

4.3.1 การเปลี่ยนแปลงของเมืองและการอพยพของประชากร

ในทศวรรษ 1990 การเติบโตของเมืองใหญ่ต่างๆ ของจีนเป็นไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งส่งผลต่อวิถีชีวิตของผู้คนในหลายด้าน เช่น การอพยพย้ายสู่เมืองที่มีความเจริญ ความแตกต่างทางเศรษฐกิจของเขตเมืองใหม่ที่เจริญและเมืองเก่าที่ยากจน การแปรสภาพจากเมืองชนบทเป็นเมืองอุตสาหกรรม เป็นต้น

การขยายตัวของเมือง การก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างในโครงการต่างๆ ทั้งภาคธุรกิจ ภาคอุตสาหกรรม บันเทิง ที่อยู่อาศัย ทำให้ที่ดินที่เคยใช้ในภาคเกษตรกรรมของจีนลดน้อยลง ตัวอย่างเช่นมณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang) ทางชายฝั่งตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศ ซึ่งได้รับการพัฒนาเป็นเขตการพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยี 1 ใน 14 แห่งของจีนนั้น ที่นาส่วนใหญ่ของมณฑลถูกแปรสภาพเป็นโรงงานอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ เช่น เครื่องขุดเจาะ โรงงานผลิตภัณฑ์พลาสติก และเครื่องกลึงที่ใช้ในอุตสาหกรรมต่างๆ และมีบริษัทเอกชนจำนวนมาก[2] เมืองที่

---

[1] วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2539). "จีน," ใน *เอเชียรายปี 1996/2539*. หน้า 269.

[2] เท็ด ซี. ฟิชแมน. (2550). *เล่มเดิม*. หน้า 78.

ขยายตัวมากที่สุดในทศวรรษ 1980 คือ เมืองเซินเจิ้น ซึ่งเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดในทศวรรษ 1980 ส่วนเมืองที่ขยายตัวและเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วในทศวรรษ 1990 คือ เมืองซั่งไห่ ซึ่งกลายเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจ ศูนย์กลางธุรกิจการเงิน และเป็นเมืองระดับนานาชาติของจีนดังที่กล่าวมาแล้วในตอนต้น

อย่างไรก็ตาม การขยายตัวอย่างรวดเร็วของอสังหาริมทรัพย์ในเมืองใหญ่ ทำให้เกิดภาวะตลาดซบเซาหรือฟองสบู่แตกในทศวรรษ 1990 ตึกสูงกว่าร้อยแห่งในเขตเมืองหรือรอบเมืองใหญ่ เช่น ซั่งไห่ ถูกทิ้งร้างไม่มีคนเช่าหรือมีคนเช่าน้อย บางแห่งสร้างไม่เสร็จเพราะไม่มีทุนดำเนินการต่อ บางแห่งถูกทิ้งร้างเพราะนักพัฒนาอสังหาริมทรัพย์กู้เงินธนาคารมาเพื่อลงทุนในกิจการอื่นหรือใช้ในจุดประสงค์อื่น แต่ใช้โครงการอสังหาริมทรัพย์ยื่นขอกู้เงิน นักลงทุนบางคนก็นำเงินกู้เพื่อพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ไปใช้ในโครงการอื่นแล้วเกิดภาวะหมุนเงินไม่ทันทำให้โครงการถูกทิ้งร้าง เกิดหนี้เสียหลายโครงการ[1] อย่างไรก็ตามเมื่อเศรษฐกิจฟื้นตัวอีกครั้งในทศวรรษ 2000 โครงการอสังหาริมทรัพย์หรืออาคารร้างหลายแห่งได้รับการปรับปรุง นักลงทุนกลับเข้าไปลงทุน ผู้ซื้อผู้เช่าจำนวนมากหันมาซื้อบ้าน คอนโด หรืออพาร์ตเมนท์ในโครงการเก่าแทนการลงทุนในโครงการใหม่ที่มีราคาสูง

การเติบโตของสองเมืองเศรษฐกิจนี้รวมถึงเมืองใหญ่อื่นๆ เช่น เป่ยจิง เทียนจิน ทำให้มีแรงงานอพยพจำนวนมากทั้งแรงงานที่มีการศึกษาและแรงงานที่ไม่มีการศึกษา รวมทั้งคนที่อพยพเข้ามาเพื่อหวังหางานทำแต่กลับไม่มีงานทำเพราะการแข่งขันกันสูง แรงงานจากชนบทที่ขาดการศึกษาทำให้ทางเลือกในการทำงานมีน้อย ส่วนใหญ่เป็นแรงงานรับจ้างในโรงงาน แรงงานก่อสร้าง บางส่วนค้าขายเล็กๆ น้อยๆ รับจ้างซักรีด รับจ้างขายของ แรงงานพวกนี้อาศัยอยู่ในพื้นที่เสื่อมโทรมของเมืองหรือตามสถานีรถไฟ ป้ายรถประจำทาง หรือเช่าห้องเล็กๆ อาศัยอยู่รวมกันนับสิบคน[2] แรงงานจากชนบทจำนวนกว่าร้อยล้านคนมีส่วนสำคัญในการสร้างจีนให้กลายเป็นโรงงานของโลกในทศวรรษต่อมา แรงงานเหล่านี้โดยเฉพาะผู้ที่มีการศึกษาน้อยส่วนใหญ่ทำงานในโรงงานประเภทต่างๆ เช่น โรงงานผลิตชิ้นส่วนอิเลกทรอนิกส์ สิ่งทอ แรงงานที่แสวงหาความก้าวหน้าในชีวิต เช่น การลงเรียนภาษาอังกฤษ คอมพิวเตอร์ เพิ่มเติม เพื่อหาโอกาสที่จะหลุดพ้นจากอาชีพหนุ่มหรือสาวโรงงาน โดยหวังจะได้เลื่อนไปทำงานที่สบายขึ้น เช่น งานเอกสาร

---

[1] *แหล่งเดิม*. หน้า 106 – 107.

[2] เลสลี่ ที. จาง. (2552). *สาวโรงงาน*. ผู้แปล วิญา.

งานในออฟฟิศ เรื่องราวของแรงงานอพยพของจีนนี้ได้รับการศึกษาค้นคว้าและถ่ายทอดออกมาในหนังสือเรื่อง "สาวโรงงาน" (*Factory Girls: From Village to City in a Changing China*) ของเลสลี่ ที จาง (Leslie T. Chang) อดีตผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ *the Wall Street Journal*) ในเป่ยจิง ตีพิมพ์ครั้งแรกเป็นภาษษอังกฤษใน ค.ศ. 2009

การอพยพออกจากชนบทของแรงงานจีนเพิ่มจำนวนมากขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบหลายด้าน ทำให้รัฐบาลจีนพยายามแก้ปัญหาโดยส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจในชนบทโดยเฉพาะในภาคตะวันตก ภาคเหนือ และภาคตะวันออกมากขึ้น เพื่อแก้ปัญหาอพยพออกจากพื้นที่ของประชากรในชนบทและในเมืองห่างไกล

นอกจากนี้การขยายตัวของเขตเมืองยังทำให้เกิดการไล่ที่เพื่อก่อสร้างหรือขยายโครงการต่างๆ ของรัฐ ซึ่งเกิดขึ้นอย่างมากในทศวรรษ 1990 และทำให้เกิดการอพยพของผู้คน โครงการของรัฐโครงการหนึ่งที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตผู้คนจำนวนมหาศาล คือ โครงการก่อสร้างเขื่อนซานเสียต้าป้า หรือเขื่อนสามผา (Three Gorges Dam) กั้นแม่น้ำแยงซี เพื่อใช้ประโยชน์ในด้านผลิตพลังงานไฟฟ้าที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลกและประโยชน์ในภาคเกษตรกรรม ซึ่งเริ่มก่อสร้างใน ค.ศ. 1992 หลังจากมีแผนการมานานกว่า 70 ปี การสร้างเขื่อนสามผาส่งผลให้เกิดการอพยพครั้งใหญ่ของประชากรในมณฑลหูเป่ย (Hubei) รวมทั้งทำให้เส้นทางน้ำ แหล่งเกษตรกรรมจำนวนมากของจีนในลุ่มแม่น้ำแยงซี แหล่งชุมชน และแหล่งประวัติศาสตร์โบราณคดีในเส้นทางนี้ต้องถูกทำลายจากการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ที่สุดในโลก

การอพยพผู้คนออกจากพื้นที่ก่อสร้างเขื่อนเป็นปัญหาสำคัญที่สุดของโครงการนี้ เพราะกระทบต่อชีวิตผู้คนนับล้านคนที่ต้องอพยพออกไป ทางการต้องจ่ายเงินให้แก่ชาวบ้านในพื้นที่คิดเป็นร้อยละ 45 ของเงินลงทุนทั้งหมดของโครงการ เมืองกว่า 129 แห่งในมณฑลหูเป่ยและเมืองฉงชิ่ง (Chongqing) ต้องจมอยู่ใต้น้ำ ชาวบ้านในพื้นที่นี้ต้องอพยพไปอยู่ในพื้นที่อื่นๆ ทั้งในมณฑลหูเป่ย เมืองฉงชิ่ง มณฑลอานฮุย (Anhui) มณฑลหูหนาน (Hunan) มณฑลซื่อชวน (Sichuan) มณฑลเจียงซี (Jiangxi) มณฑลเจียงซู (Jiangsu) มณฑลเจ้อเจียง เมืองซั่งไห่ มณฑลฝูเจี้ยน (Fujian) และมณฑลกว่างตง (Guangdong) ปัญหาที่เกิดขึ้นกับบรรดาชาวบ้านที่ต้องอพยพออกจากพื้นที่มีมากมาย ผู้อพยพบางส่วนได้รับเงินชดเชยเพียงครึ่งเดียวของที่ควรได้ ผู้อพยพจำนวนมากเลือกสร้างบ้านเรือนอยู่รอบๆ พื้นที่เขื่อน เพราะคาดหวังว่าจะเป็นพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ แต่การพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่กลับเป็นไปอย่างล่าช้า ทำให้ธุรกิจจำนวนมาก

ล้มละลาย อัตราการว่างงานในพื้นที่สูงและรายได้ของชาวนาลดลงซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมอื่นๆ ตามมา โดยเฉพาะการอพยพเข้าสู่เมืองของแรงงานเพื่อหารายได้[1] ผู้อพยพจำนวนมากอพยพไปอยู่ในเมืองที่ไกลจากบ้านเดิม ต้องเริ่มวิถีชีวิตใหม่ๆ บางส่วนย้ายไปยังเมืองที่มีค่าครองชีพสูงทำให้อยู่ในภาวะยากจน[2] นอกจากนี้ผู้อพยพยังเผชิญภาวะขาดแคลนที่ดิน ตกงาน ยากจน ไม่มีความมั่งคงด้านรายได้และอาหาร[3]

การอพยพของคนจีนยังเกิดขึ้นจากการอพยพจากชนบทไปสู่เมืองหรือเขตที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ในทศวรรษ 1980 เริ่มมีการอพยพของคนในชนบทหรือเมืองในเขตพื้นที่ตอนในที่ยังไม่ได้รับพัฒนาไปสู่เขตเศรษฐกิจพิเศษ การอพยพของแรงงานเพิ่มมากขึ้นในทศวรรษ 1990 โดยแรงงานจำนวนมากหลั่งไหลไปยังเมืองใหญ่ที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจสูง เช่น ซั่งไห่ เซินเจิ้น กว่างตง และมหานครต่างๆ[4] การอพยพออกไปยังต่างถิ่นของคนจีนในชนบทส่งผลกระทบทั้งต่อเมืองใหญ่และชนบท สำหรับเมืองใหญ่นั้นมีความหนาแน่นของประชากรมากขึ้น และเกิดแหล่งเสื่อมโทรมที่ถูกสร้างขึ้นเป็นที่พักอาศัยของแรงงานรายได้น้อยหรือคนว่างงาน ส่วนผลกระทบที่เกิดต่อชนบทนั้นเมืองบางแห่งมีประชากรอพยพออกไปจำนวนมาก โดยส่วนใหญ่เป็นผู้อพยพวัยทำงาน ในหมู่บ้านจึงเหลือแต่ประชากรสูงวัยเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งส่งผลต่อการผลิตของหมู่บ้านหรือเมืองนั้นๆ เพราะไม่มีแรงงานวัยทำงานเพียงพอสำหรับทำงานในที่ดิน ดังตัวอย่างบางพื้นที่ในมณฑลซื่อชวน เช่น เมืองซานไท่ มีประชากรประมาณ 1,500,000 คน ทุก 7 ใน 10 ของครอบครัวชาวนามีสมาชิกที่อพยพออกไปทำงานในเมือง หรือเมืองหนึ่งในมณฑลเหอหนานมีประชากรอพยพออกไปสูงถึง 156,000 คน ทำให้ขาดแคลนแรงงานในภาคเกษตรกรรม ที่ดินถูกทิ้งร้าง เพราะคนส่วนใหญ่ที่เหลืออยู่เป็นคนในวัยชรา[5] การที่การใช้ที่ดินเพื่อเพาะปลูกลดลงเพราะไม่มีแรงงานในชนบทเพียงพอนั้นยังส่งผลให้พื้นที่เพาะปลูกธัญญาหารของจีนลดลงเรื่อยๆ การ

---

[1] Blake Campbell-Hyde. (n.d.). Breaking Ground: Environmental and Social Issues of the Three Gorges Dam in China. http://www1.american.edu/ted/ICE/china-dam-impact.html (Accessed August 22, 2015).

[2] Jim Yardley. (2007). "Chinese Dam Projects Criticized for Their Human Costs." New York Times. http://www.nytimes.com/2007/11/19/world/asia/19dam.html?pagewanted=all (Accessed August 22, 2015).

[3] Peter Gleick. (2009). "Three Gorges Dam Project, Yangtze River, China." World Water. Accessed October 3, 2011: http://www.worldwater.org/data20082009/WB03.pdf (Accessed August 22, 2015).

[4] Chris Bramall. (2009). *op.cit.* p.550.

[5] เท็ด ซี. ฟิชแมน. (2550). *เล่มเดิม*. หน้า 69.

ขยายตัวของเมืองเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องมาจนทศวรรษ 2000 ส่งผลให้จีนต้องนำเข้าผลผลิตอาหารเป็นครั้งแรกใน ค.ศ. 2004 เพราะผลผลิตด้านการเกษตรลดลง และจีนต้องเช่าที่ดินเพาะปลูกพืชอาหารในประเทศอื่นๆ เช่น คาซัคสถาน ลาว คิวบา[1]

นอกจากนี้การอพยพของแรงงานในชนบทยังส่งผลกระทบต่อสังคมระดับครอบครัวของจีน บางเมืองบางหมู่บ้านจะเหลือประชากรเพศชายหรือเพศหญิงเป็นส่วนใหญ่ ทำให้สัดส่วนของประชากรชายหญิงในหมู่บ้านหรือเมืองนั้นๆ ไม่สัมพันธ์กัน ทำให้การหาคู่ครองเป็นไปอย่างลำบาก

4.3.2 การเปลี่ยนแปลงของสังคมจีนกับการขยายตัวของลัทธินอกศาสนา [2]

การปฏิรูปทำให้สังคมจีนเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง ดังที่กล่าวมาในบทที่ 3 ว่า การปฏิรูปเศรษฐกิจตั้งแต่ทศวรรษ 1980 ทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของคนจีนดีขึ้น อาคารบ้านเรือนในเมืองเริ่มเปลี่ยนแปลงเป็นตึกแบบสมัยใหม่ การปฏิรูปเกษตรกรรมทำให้คนในชนบทมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ผู้คนมีเงินจับจ่ายซื้อหาสิ่งของเพื่อความสะดวกสบายในชีวิตประจำวัน สังคมจีนได้รับค่านิยมจากภายนอกมากขึ้นโดยเฉพาะค่านิยมวัตถุนิยมจากโลกตะวันตก ซึ่งส่งผลต่อวิถีชีวิตชาวจีนมาก คนส่วนใหญ่ที่อยู่ในเมืองกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมสมัยใหม่ที่เน้นวัตถุนิยมและเงินตรา สภาพการแข่งขันในสังคมเมือง สังคมวัตถุนิยม การเปลี่ยนแปลงสู่สังคมเมือง สังคมอุตสาหกรรม การแข่งขันที่สูงขึ้นในการเรียน การทำงาน การดำรงชีวิต และการต้องเอาตัวรอดท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมทำให้คนในสังคมจีนยุคทันสมัยมีความกดดันและเคร่งเครียดมากขึ้น ประกอบกับไร้ที่พึ่งทางจิตใจ ขาดสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจอย่างศาสนา ประเพณี และครอบครัว เพราะการรณรงค์ต่างๆ ของพรรคคอมมิวนิสต์ตั้งแต่ขึ้นมาปกครองประเทศได้ทำลายศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมเก่าๆ ของจีน รวมทั้งห้ามการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาทำให้ผู้คนแสวงหาที่พึ่งทางใจ บางส่วนได้หันไปนับถือลัทธิความเชื่อต่างๆ

ในสมัยของเติ้ง เสี่ยวผิง พรรคคอมมิวนิสต์ตระหนักดีถึงความสำคัญของศาสนา ความเชื่อและประเพณีที่มีมาอย่างยาวนานในสังคมจีน และเห็นว่าการควบคุมและโจมตีสิ่งเหล่านี้ไม่อาจ

---

[1] *แหล่งเดิม.* หน้า 177.

[2] เนื้อหาส่วนหนึ่งมาจากบทความของผู้เขียน เรื่อง "ภาวะไร้รากของสังคมจีน: ภาพสะท้อนจากกรณีฝ่าหลุนกง" พิมพ์ใน *วารสารประวัติศาสตร์* (2557) ปีที่ 39 หน้า 134 – 151.

ทำลายจารีตประเพณีเก่าๆ ได้ทั้งหมด แม้ศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม เต๋าและขงจื๊ออ่อนแอลง แต่กลับมีลัทธิความเชื่อใหม่ๆ เกิดขึ้น ผู้นับถือศาสนาคริสต์ก็มีจำนวนเพิ่มขึ้น และยิ่งเศรษฐกิจเจริญก้าวหน้าขึ้น สังคมจีนกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรมมากขึ้น จำนวนผู้นับถือศาสนาและลัทธิต่างๆ กลับยิ่งเพิ่มขึ้น[1] ซึ่งอาจเป็นเพราะความกดดันในอาชีพและการแข่งขันในสังคมที่สูงมากขึ้น ทำให้คนจีนหันไปหาศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจ ดังนั้นพรรคคอมมิวนิสต์จึงเริ่มผ่อนคลายทางศาสนา ใน ค.ศ. 1982 พรรคคอมมิวนิสต์ได้ออก "เอกสารหมายเลข 19" (Document No.19) กล่าวถึงนโยบายที่จะให้เสรีภาพทางศาสนาแก่ประชาชน เพราะเห็นแล้วว่าการควบคุมศาสนาไม่เป็นประโยชน์ต่อพรรคและประเทศ โดยอนุญาตให้ประกอบกิจกรรมทางศาสนาเฉพาะศาสนาพุทธ เต๋า อิสลาม ศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก และนิกายโปรเตสแตนท์ เท่านั้น ส่วนความเชื่อท้องถิ่น (popular religion) เช่น การบูชาเทพเจ้า ผีสางเทวดา และลัทธิความเชื่ออื่นๆ ไม่ถูกรวมไว้ด้วย[2]

ในทศวรรษ 1980 และต้นทศวรรษ 1990 ลัทธิความเชื่อนอกศาสนาได้รับความนิยมขึ้น แม้ทางการควบคุมอยู่แต่ไม่ได้ห้ามอย่างเคร่งครัด เพราะในระยะนี้ลัทธิเหล่านี้ไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง และมีกิจกรรมที่ไม่เป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐบาล เช่น พวกที่ฝึกชี่กงมีกิจกรรมออกกำลังกาย กิจกรรมสาธารณกุศล เป็นต้น ทำให้รัฐบาลไม่ได้ห้ามปรามเด็ดขาด การที่ในสมัยนี้ศาสนาและลัทธิต่างๆ ได้รับความนิยมมากขึ้นน่าจะเป็นเพราะความต้องการแสวงหาที่พึ่งทางจิตใจจากสังคมที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน ความกดดัน และการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาของสังคมจีน ประกอบกับการที่รัฐบาลจีนในยุคเติ้ง เสี่ยวผิงเน้นให้คนจีนสนใจในเรื่องความเติบโตทางเศรษฐกิจและลัทธิบริโภคนิยมยิ่งทำให้ค่านิยมในสังคมเสื่อมลง ดังนั้นคนจำนวนหนึ่งจึงหันไปหาสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจทั้งนับถือศาสนาและลัทธิต่างๆ มากขึ้น

ลัทธิความเชื่อหนึ่งที่ได้รับความนิยมมากในทศวรรษ 1990 คือ ลัทธิฝ่าหลุนกง (Falun Gong) ซึ่งเริ่มตั้งขึ้นใน ค.ศ. 1992 และได้รับความนิยมมากขึ้นเรื่อยๆ โดยใน ค.ศ. 1999 มีสมาชิกในจีนกว่า 70 ล้านคน และมีสมาชิกที่เป็นชาวจีนโพ้นทะเลและชาวต่างชาติอีกจำนวนมาก ลัทธินี้ก่อตั้งขึ้นโดย นายหลี่ หงจื้อ (Li Hongzhi) ซึ่งสอนการฝึกมวยไท้เก๊ก ผสมผสานกับการฝึกสมาธิและกำหนดลมหายใจแบบชี่กง และนำหลักธรรมหรือคำในศาสนาพุทธและลัทธิเต๋ามาใช้

---

[1] André Laliberté. (2011). Religion and the State in China: The Limits of Institutionalization. *Journal of Current Chinese Affairs,* 40, 2. p.5.

[2] Daniel L: Overmyer. (ed). (2003). *Religions in China Today.* pp. 14-15.

อธิบายคำสอน รวมทั้งยังอ้างว่าการฝึกฝ่าหลุนกงจะช่วยรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ทำให้มีคนเชื่อถือศรัทธา การเผยแพร่ฝ่าหลุนกงในรูปแบบของสื่อวิดีโอและออกโทรทัศน์มีส่วนสำคัญในการดึงดูดให้ผู้คนหันมาฝึกฝ่าหลุนกงมากขึ้น แต่ฝ่าหลุนกงมีการบิดเบือนคำสอนในศาสนาพุทธ และนายหลี่ หงจื้อ พยายามอ้างตัวเทียบเคียงกับพระพุทธเจ้า รัฐบาลจีนเห็นว่าฝ่าหลุนกงเป็นลัทธิที่มอมเมาประชาชน การที่สมาชิกฝ่าหลุนกงขยายตัวจากหลักหมื่นเป็นหลักสิบล้านอย่างรวดเร็ว ทำให้รัฐบาลจีนจับตามองลัทธินี้ด้วยความไม่ไว้วางใจ เพราะสมาชิกฝ่าหลุนกงมีจำนวนใกล้เคียงหรือมากกว่าสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ที่มีเพียง 40 ล้านคน[1]

ในช่วง ค.ศ. 1996 - 1997 ลัทธิฝ่าหลุนกงพยายามขออนุญาตจัดตั้งองค์กรอย่างเป็นทางการจากรัฐบาลจีน แต่ถูกปฏิเสธมาตลอด หลัง ค.ศ. 1997 การเคลื่อนไหวของลัทธิในช่วงนี้เงียบไป แต่ใน ค.ศ. 1999 ได้เกิดปรากฏการณ์หนึ่งในสังคมจีนที่มีผลกระทบทั้งต่อสังคมจีนและต่อความมั่นคงของพรรคคอมมิวนิสต์ กล่าวคือ ในวันที่ 21 เมษายน ค.ศ. 1999 มีบทความวิจารณ์ฝ่าหลุนกงในหนังสือพิมพ์ ทำให้ในวันที่ 25 เมษายน สมาชิกฝ่าหลุนกงราวหมื่นคนรวมตัวประท้วงบริเวณที่ทำการรัฐบาลจีน และเรียกร้องให้สมาชิกจากทั่วประเทศมารวมตัวกันที่นครเป่ย์จิง ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ *The New York Times* วันที่ 27 เมษายน ค.ศ.1999 ระบุว่าทางการจีนคาดการณ์ว่าขณะนั้นทั่วประเทศมีสมาชิกฝ่าหลุนกงราว 70 ล้านคน จากประชากร 1.2 พันล้านคน การเคลื่อนไหวครั้งนี้ทำให้ทางการจีนเห็นว่าฝ่าหลุนกงเป็นลัทธิที่อันตราย กระทบต่อความมั่นคงของประเทศ และที่ผ่านมาฝ่าหลุนกงมีการเคลื่อนไหวอย่างลับๆ มาโดยตลอด ดังนั้น ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1999 ทางการจีนประกาศว่าฝ่าหลุนกงเป็นองค์กรนอกกฎหมาย ห้ามประชาชนปฏิบัติตามลัทธินี้ และเรียกฝ่าหลุนกงว่าเป็นลัทธิปีศาจ (evil cult) หลี่ หงจื้อถูกประกาศจับ รัฐบาลจีนปราบปรามลัทธิฝ่าหลุนกงอย่างจริงจังอีกหลายครั้ง ปัจจุบันฝ่าหลุนกงยังเป็นลัทธินอกกฎหมายในจีน แต่เคลื่อนไหวอยู่ในประเทศต่างๆ ทั้งในสหรัฐอเมริกา ในยุโรป และเอเชีย

ตัวอย่างจากกรณีลัทธิฝ่าหลุนกงทำให้ทางการจีนเพิ่มความเข้มงวดในการทำกิจกรรมของลัทธินอกศาสนาต่างๆ มากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็มีการปรับปรุงนโยบายด้านศาสนาใหม่ โดยในสมัยประธานาธิบดีเจียง เจ๋อหมิน (ค.ศ. 1993-1998) และประธานาธิบดีหู จิ่นเทา (ค.ศ. 1998-

---

[1] ศิริพร ดาบเพชร. (2557). ภาวะไร้รากของสังคมจีน: ภาพสะท้อนจากกรณีฝ่าหลุนกง. *วารสารประวัติศาสตร์*, ปีที่ 39, หน้า 146 - 147.

2003) มีนโยบายส่งเสริมวัฒนธรรมเก่าเพื่อต้านทานวัฒนธรรมใหม่ โดยฟื้นฟูคำสอนของลัทธิเต๋า และขงจื้อที่สอดคล้องกับอุดมการณ์สังคมนิยม และอนุญาตให้ประชาชนนับถือศาสนาดั้งเดิม คือ พุทธ คริสต์ อิสลาม เต๋า ขงจื้อ เพื่อลดหรือป้องกันไม่ให้ประชาชนหันไปนับถือลัทธินอกศาสนา หรือหันไปนิยมวัฒนธรรมตะวันตก ที่สำคัญรัฐบาลจีนสนับสนุนการตั้งสถาบันขงจื้อในประเทศต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการเผยแพร่วัฒนธรรมจีน และใช้วัฒนธรรมอย่างอ่อน (soft power) นี้เพื่อสร้างความนิยมหรือสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศจีนและพรรคคอมมิวนิสต์

4.3.3. พลวัตด้านการต่างประเทศ: การสร้างความร่วมมือและการให้ความช่วยเหลือต่างชาติของจีน

ความสัมพันธ์ของจีนกับต่างประเทศขยายตัวมากขึ้นในยุคปฏิรูป นับตั้งแต่จีนเริ่มใช้นโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศ และมีการเติบโตทางเศรษฐกิจดีขึ้น จีนได้สร้างบทบาทในเวทีนานาชาติด้วยการให้ความช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนาผ่านความร่วมมือทางเศรษฐกิจและด้านเทคโนโลยีในหลายด้าน เช่น การเกษตร อุตสาหกรรมเบา สิ่งทอ เครื่องจักร เคมี อาหาร วัฒนธรรม การศึกษา และสาธารณสุข บางโครงการเป็นโครงการความร่วมมือขนาดใหญ่ บางโครงการเป็นความร่วมมือขนาดเล็ก โครงการความร่วมมือเหล่านี้นอกจากมีผลในด้านความสัมพันธ์กับต่างประเทศของจีนแล้วยังมีผลทางด้านเศรษฐกิจตามมาด้วย

อย่างไรก็ตาม หลังเหตุการณ์ปราบปรามนักศึกษาประชาชนที่จัตุรัสเทียนอานเหมินใน ค.ศ. 1989 จีนถูกนานาชาตินำโดยสหรัฐอเมริกาและประเทศพันธมิตรใช้มาตรการคว่ำบาตรทางการทูตและเศรษฐกิจทันที[1] การคว่ำบาตรทางการทูตและความร่วมมือระหว่างประเทศมีหลายแบบ ทั้งการงดการเดินทางเยือนประเทศจีนของเจ้าหน้าที่ระดับสูง งดความช่วยเหลือระหว่างรัฐบาล งดให้สิทธิพิเศษแก่สินค้าส่งออกของจีน รวมถึงงดการขายสินค้าประเภทยุทธปัจจัยทางการทหารให้จีน ความร่วมมืออย่างเป็นทางการของจีนกับชาติตะวันตกในด้านการทหารลดลง เงินยืมจากต่างประเทศลดจำนวนลงร้อยละ 40 ใน ค.ศ. 1989 ในด้านเศรษฐกิจ นักท่องเที่ยว

---

[1] Harry Harding. (1990). The Impact of Tiananmen on China's Foreign Policy. in *China's Foreign Relations after Tiananmen: Challenges for the U.S.* p.5.

ต่างชาติลดลงส่งผลกระทบต่อรายได้ ภาษีที่เคยได้จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวตกลงถึงร้อยละ 20 ใน ค.ศ. 1989 เงินลงทุนจากต่างประเทศลดลงร้อยละ 22 ในครึ่งแรกของ ค.ศ. 1990[1]

นอกจากนี้ ก่อนเกิดเหตุการณ์ที่จัตุรัสเทียนอานเหมิน จีนได้รับการคัดเลือกให้เป็นเจ้าภาพกีฬาเอเชียนเกมส์ใน ค.ศ. 1990 ซึ่งเป็นกีฬาระดับนานาชาติในภูมิภาคเอเชียและจีนคาดหวังว่าการเป็นเจ้าภาพครั้งนี้จะเสริมสร้างภาพลักษณ์ทางด้านการต่างประเทศและส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจของจีน แต่เมื่อจีนถูกคว่ำบาตรจากเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมือง ทำให้มีการพิจารณาในคณะกรรมการจัดการแข่งขันที่ประกอบด้วยสมาชิกจากชาติในเอเชียว่าจีนควรจะได้เป็นเจ้าภาพกีฬาเอเชียนเกมส์ต่อหรือไม่ ซึ่งหากจีนถูกตัดสิทธิการเป็นเจ้าภาพกีฬาครั้งนี้จะส่งผลกระทบด้านลบต่อจีนทั้งในด้านเศรษฐกิจและการเมืองภายในและภายนอกประเทศ แต่ในที่สุดคณะกรรมการฯ ก็ยืนยันการเป็นเจ้าภาพของจีน ซึ่งผลดีที่เกิดต่อจีนคือภาพลักษณ์ที่ดีขึ้นทันที และส่งผลต่อเศรษฐกิจของจีนด้วย เพราะทำให้เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจที่ซบเซาลง

การที่เศรษฐกิจของจีนเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วในทศวรรษ 1990 ทำให้จีนได้ขยายบทบาทของตนในเวทีระหว่างประเทศมากขึ้น ใน ค.ศ. 1999 จีนให้ความช่วยเหลือประเทศต่างๆ มากกว่า 130 ประเทศและภูมิภาค รวม 1,500 โครงการ[2] และมีความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับ 187 ประเทศและภูมิภาค โดยส่วนใหญ่เป็นโครงการที่ร่วมมือทางวิศวกรรมและแรงงาน ซึ่งแรงงานจีนมากกว่า 380,000 คน ถูกส่งออกไปทำงานยังต่างประเทศ[3]

นอกจากนี้ เศรษฐกิจที่เติบโตขึ้นทำให้ในทศวรรษ 1990 การลงทุนในต่างประเทศของจีนเพิ่มมากขึ้น จีนเข้าไปลงทุนในประเทศต่างๆ กว่า 160 ประเทศ รวม 5,793 โครงการ คิดเป็นมูลค่าการลงทุน 6,500 ล้านดอลลาร์สหรัฐ การลงทุนในต่างประเทศของจีนครอบคลุมด้านการค้าต่างประเทศ การพัฒนาเทคโนโลยี การท่องเที่ยว ธุรกิจการให้คำปรึกษาด้านข้อมูล อสังหาริมทรัพย์ การเงิน การประกันภัย การศึกษา วัฒนธรรม การจัดหาแรงงาน และสาธารณสุข[4]

---

[1] *Ibid.*

[2] "Opening to The Outside World" http://www.asia-planet.net/china/opening-outside-world.htm (Accessed August 9, 2015)

[3] *Ibid.*

[4] *Ibid.*

สรุป

การตัดสินใจเปิดและปฏิรูปประเทศจีนต่อของเติ้ง เสี่ยวผิงใน ค.ศ. 1992 นับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของเศรษฐกิจจีน การขยายเขตเศรษฐกิจพิเศษเพิ่มขึ้นและเปิดเมืองหลวงของมณฑลตอนในและมณฑลชายแดนต่างๆ เป็นเขตเศรษฐกิจ การเปิดรับการลงทุนจากต่างชาติอย่างเต็มที่ การปรับปรุงระบบการเงินการธนาคาร กฎหมายพาณิชย์ต่างๆ ทำให้เศรษฐกิจจีนขยายตัวอย่างมากในทศวรรษ 1990 ตัวเลขการเติบโตทางเศรษฐกิจที่เพิ่มสูงขึ้นทั้ง GDP ตัวเลขการลงทุน และรายได้ประชาชาติแล้ว ในทางกายภาพความเจริญของจีนยังเห็นได้ชัดจากการเปลี่ยนแปลงของเมืองที่เกิดเมืองใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจมากขึ้น ที่สำคัญคือเมืองซั่งไห่ได้รับการพัฒนาเป็นเมืองศูนย์กลางเศรษฐกิจการเงินระดับนานาชาติ ในทศวรรษนี้รัฐบาลจีนใช้แนวทางเศรษฐกิจการตลาดมากขึ้น มีการเปิดตลาดหุ้น การขยายตัวของอสังหาริมทรัพย์ การขยายตัวของธุรกิจประเภทต่างๆ นอกจากนี้จีนยังขยายบทบาททางการเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรมไปยังประเทศต่างๆ ผ่านความร่วมมือระดับชาติและเอกชน ทำให้ภาพลักษณ์ของจีนในระดับโลกเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม การเติบโตทางเศรษฐกิจในทศวรรษนี้ส่งผลให้จีนประสบปัญหาสังคมมากขึ้น ที่สำคัญคือ ปัญหาการทุจริตที่เพิ่มมากขึ้น เจ้าหน้าที่รัฐในทุกระดับเข้าไปเกี่ยวข้องกับการทุจริตเพราะมีโอกาสในการหาผลประโยชน์มากขึ้น ปัญหาที่พบมากคือการเรียกรับสินบนจากนักธุรกิจชาวจีนและชาวต่างชาติที่เข้ามาติดต่อเพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการทำธุรกิจ หรือการทุจริตในโครงการต่างๆ ของรัฐ ซึ่งปัญหาการทุจริตของจีนจะยิ่งรุนแรงมากขึ้นในทศวรรษต่อมา จนรัฐบาลต้องกำหนดเป็นนโยบายแห่งชาติเพื่อปราบปราม นอกจากนี้จีนยังประสบปัญหาความไม่เท่าเทียมทางด้านรายได้ระหว่างในเมืองกับชนบท และระหว่างในเมืองใหญ่กับเมืองเล็ก ปัญหาเหล่านี้จะเพิ่มมากขึ้นในทศวรรษต่อมา

บทที่ 5
จีนในฐานะมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ
ในคริสต์ศตวรรษที่ 21

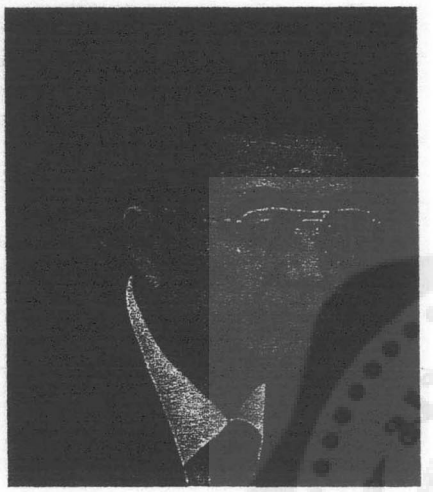
ภายใต้การบริหารประเทศของเจียง เจ๋อหมิน และจู หรงจี ผู้นำรุ่นที่ 3 นั้น เศรษฐกิจจีนในทศวรรษ 1990 เติบโตอย่างรวดเร็ว ฐานะทางเศรษฐกิจของจีนดีขึ้นอย่างมาก และหลังการประชุมสมัชชาพรรคที่ 16 ใน ค.ศ. 2002 หู จิ่นเทา (Hu Jiintao) เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นทายาททางการเมืองของ เจียง เจ๋อหมิน ขึ้นดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี และดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการทหารแห่งชาติในปีต่อมา และมี เวิน เจียเป่า (Wen Jiabao) เป็นนายกรัฐมนตรี ผู้นำรุ่นนี้ยังคงสานต่อนโยบายปฏิรูปประเทศของเติ้ง เสี่ยวผิง และในต้นทศวรรษ 2010 จีนมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำ นายสี จิ้นผิง (Xi Jinping) ได้ขึ้นเป็นผู้นำสูงสุดของพรรคคอมมิวนิสต์จีนตั้งแต่วันที่ 15 พฤศจิกายน ค.ศ. 2012 และในเดือนมีนาคม ค.ศ. 2013 สี จิ้นผิงขึ้นดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีจีน นายหลี่ เค่อเฉียง (Li Keqiang) ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ผู้นำจีนทั้งสองคนนี้ต้องบริหารประเทศท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายต่างๆ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมืองระหว่างประเทศ

ในสองทศวรรษนี้เศรษฐกิจจีนยังเติบโตอย่างต่อเนื่อง จีนพัฒนาความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีซึ่งเป็นหนึ่งในเป้าหมายหลักของการพัฒนาประเทศตั้งแต่ ค.ศ. 1978 ได้สำเร็จ โดยจีนสามารถส่งยานสำรวจอวกาศได้หลายครั้ง และมีพัฒนาการทางเทคโนโลยีสูง ในด้านการเมืองระดับโลกจีนถือเป็นมหาอำนาจประเทศหนึ่งของโลก มีบทบาทสำคัญในทางการเมืองและเศรษฐกิจ ในทางวัฒนธรรมจีนเริ่มกลับเข้าไปยังภูมิภาคเอเชียผ่านความร่วมมือทางวัฒนธรรม จีนส่งเสริมการตั้งสถาบันขงจื๊อในหลายประเทศเพื่อความร่วมมือทางการศึกษาและวัฒนธรรม หรือในทางหนึ่งคือเพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมจีน นอกจากนี้จีนในฐานะประเทศร่ำรวยได้ให้ความช่วยเหลือประเทศในเอเชีย แอฟริกา ละตินอเมริกา

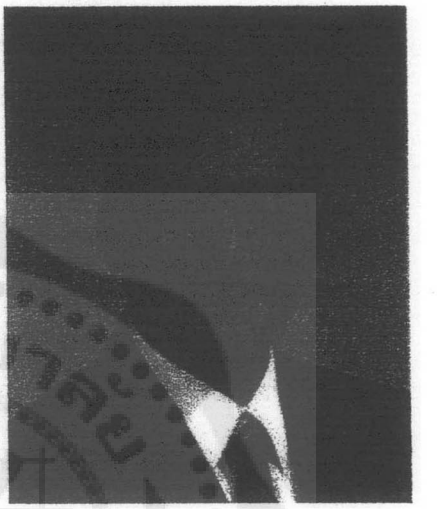
บทนี้ศึกษาวิเคราะห์พลวัตของจีนในคริสต์ศตวรรษที่ 21 คือ ในช่วงทศวรรษ 2000 และทศวรรษ 2010 ทั้งในด้านความต่อเนื่องของการพัฒนาเศรษฐกิจ การขึ้นเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ การขยายบทบาทในเวทีโลก นอกจากนี้ในบทนี้ยังศึกษาวิเคราะห์ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นในสังคมจีนอันเป็นผลสืบเนื่องจากการพัฒนาประเทศ ปัญหาสำคัญอันดับต้นๆ ที่จีนกำลังเผชิญ

และแก้ปัญหา คือ ความไม่เท่าเทียมทางรายได้ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาการทุจริต ซึ่งเพิ่มมากขึ้นตามการเติบโตของเศรษฐกิจ นอกจากนี้ในทศวรรษ 2010 จีนเริ่มขาดแคลนประชากรวัยทำงาน ทำให้แรงงานของจีนลดลงและแรงงานจีนที่เคยมีจุดเด่นอยู่ที่ค่าแรงถูกได้เรียกร้องค่าแรงและสวัสดิการเพิ่มขึ้น ปัญหานี้เป็นปัญหาสำคัญอีกประเด็นของจีนที่ต้องแก้ไข

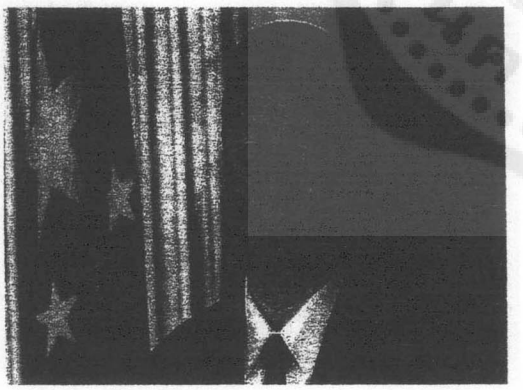
ภาพที่ 11 ผู้นำรุ่นที่ 4 และ 5 ของจีน

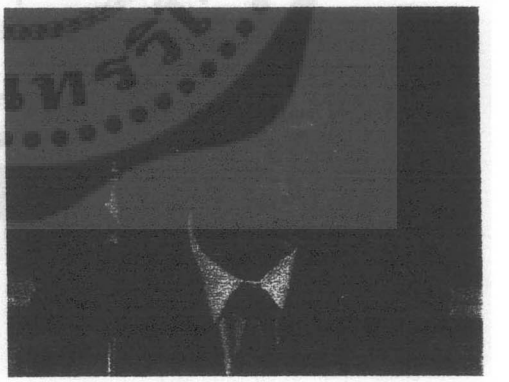
นายหู จิ่นเทา
ประธานาธิบดีจีน ค.ศ. 2003 – 2013

นายเวิน เจียเป่า
นายกรัฐมนตรีจีน ค.ศ. 2003 – 2013

นายสี จิ้นผิง
ประธานาธิบดีจีน ค.ศ. 2013 – ปัจจุบัน

นายหลี่ เค่อเฉียง
นายกรัฐมนตรีจีน ค.ศ. 2013 – ปัจจุบัน

5.1 พัฒนาการสำคัญทางเศรษฐกิจของจีนในทศวรรษ 2000

ในทศวรรษที่สามของการปฏิรูปประเทศ ในทศวรรษ 2000 จีนมีพัฒนาการทางเศรษฐกิจที่สำคัญที่ส่งผลให้การปฏิรูปและพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจประสบผลสำเร็จมากขึ้น กล่าวคือ ในทศวรรษนี้จีนใช้ระบบเศรษฐกิจการตลาดอย่างเต็มตัวทั้งในด้านการเปิดเสรีทางด้านราคาสินค้า จีนเปิดกว้างทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและการค้าเสรีมากขึ้น โดยจีนเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกในปลาย ค.ศ. 2001 และปรับการบริหารเศรษฐกิจภายในประเทศเป็นเสรีนิยม แต่ยังคงอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ซึ่งรูปแบบการปกครองแบบสังคมนิยมภายใต้พรรคเดียวกับเศรษฐกิจเสรีนิยมเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกัน แต่ทั้งสองสิ่งนี้เกิดขึ้นภายใต้การดำเนินการของพรรคคอมมิวนิสต์จีน โครงสร้างทางการเมืองและเศรษฐกิจเช่นนี้จีนเรียกว่าเป็นสังคมนิยมแบบจีน หรือ เศรษฐกิจตลาดสังคมนิยม

5.1.1 การใช้ระบบกลไกราคาหรือการเปิดเสรีทางราคา

ดังที่กล่าวมาในบทที่แล้วว่าแม้จีนมีการปฏิรูปเศรษฐกิจและเปิดประเทศทางเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ตั้งแต่ ค.ศ. 1992 และมีการผ่อนคลายทางการเมืองมากขึ้น แต่เหตุการณ์ที่จัตุรัสเทียนอานเหมินใน ค.ศ. 1989 ทำให้เติ้ง เสี่ยวผิง ผู้นำจีนในขณะนั้นต้องยืนยันถึงการที่จีนจะปกครองโดยรัฐบาลพรรคเดียว คือ พรรคคอมมิวนิสต์ และรัฐบาลยังควบคุมอำนาจทางการเมือง ทำให้ในทางเศรษฐกิจบางด้านเช่นวิสาหกิจของรัฐและการเข้ามาของทุนต่างประเทศยังอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาล ไม่ได้เปิดเสรีเช่นกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านอื่นๆ อย่างไรก็ตาม วิสาหกิจภายใต้การควบคุมของรัฐบาลในทศวรรษ 1990 ขยายตัวอย่างมาก และการควบคุมทุนต่างประเทศของรัฐบาลจีนก็ส่งผลดีต่อจีนในวิกฤติเศรษฐกิจของเอเชียใน ค.ศ. 1997 ที่ทำให้จีนแทบไม่ได้รับผลกระทบเหมือนประเทศอื่นๆ ในเอเชียที่นักลงทุนต่างชาติถอนทุนออกไปจากประเทศได้รวดเร็ว

เศรษฐกิจการตลาดของจีนมีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญอีกครั้ง คือ หลังจากเติ้ง เสี่ยวผิงถึงแก่อสัญกรรมในกลางปี 1997 นโยบายการควบคุมของรัฐเพื่อความมั่นคงทางการเมืองของ

จีนลดความเข้มงวดลง และมีการนำระบบที่ทำให้จีนกลายเป็นทุนนิยมมาใช้มากขึ้น[1] ที่สำคัญคือ การเปิดเสรีทางราคา (price liberalization) หรือการใช้ระบบกลไกราคาอย่างเต็มตัว ซึ่งระบบกลไกราคาของจีนมีความสมบูรณ์ใน ค.ศ. 2003 ซึ่งในปีนั้นร้อยละ 87 ของการผลิตสินค้า ร้อยละ 96 ของการขายสินค้าปลีก และร้อยละ 97 ของสินค้าทางการเกษตร เป็นไปตามราคาตลาด[2]

5.1.2 การเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก

ใน ค.ศ. 2001 จีนได้เข้าเป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลก (World Trade Organization หรือ WTO) ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญอีกครั้งของการปฏิรูปและเปิดประเทศของจีน หู จิ่นเทา ประธานาธิบดีของจีนในขณะนั้นกล่าวว่า การเข้าเป็นสมาชิก WTO จะสร้างความก้าวหน้าให้กับการปฏิรูปและเปิดประเทศของจีน และขับเคลื่อนสังคมนิยมที่ทันสมัย[3] ผู้นำจีนคาดหวังว่าการเข้าเป็นสมาชิก WTO จะทำให้จีนปรับยุทธศาสตร์การเปิดประเทศโดยการสำรวจพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ๆ การปรับปรุงระบบภายใน การสร้างรูปแบบใหม่ของการพัฒนา การสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ เวิน เจียเป่า นายกรัฐมนตรีของจีนในขณะนั้นก็คาดหวังว่าการเป็นสมาชิก WTO เป็นเสมือนการเปิดประตูประเทศจีนสู่โลกภายนอกอีกครั้งและจะทำให้จีนมีความแข็งแกร่งและมั่งคั่ง และ "จีนจะเปิดประตูบานนี้ตลอดกาล"[4]

การที่ผู้นำจีนทั้งสองมีท่าทียินดีต่อการที่จีนเข้าเป็นสมาชิก WTO เป็นเพราะจีนได้พยายามสมัครเข้าเป็นสมาชิกองค์การนี้มานาน ตั้งแต่ที่องค์การการค้าโลกตั้งขึ้นในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1995 จีนก็ได้สมัครเข้าเป็นสมาชิกในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1995 จนได้รับการอนุมัติให้เป็นสมาชิกลำดับที่ 143 ของ WTO เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม ค.ศ. 2001

จีนต้องปรับปรุงระบบต่างๆ ตามเงื่อนไขของ WTO ทั้งการปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจให้เป็นไปตามกลไกตลาดและการมีระบบที่โปร่งใสและชัดเจน ทำให้จีนดำเนินการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายและการร้องเรียน การปรับปรุงกฎหมายการบริหารหน่วยงานต่างๆ การเปิดเวปไซต์

---

[1] Chris Bramall. (2009). *op.cit.* p. 475.

[2] *Ibid.*

[3] China in the WTO: Past, Present and Future. The Tenth Anniversary of China's Accession to the WTO 2001.12-2011.12 https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/s7_lu_e.pdf (Accessed September 13, 2015)

[4] *Ibid.*

(website) ของรัฐบาลกลาง คือ www.gov.cn การจัดตั้งศูนย์ WTO ในจีน การออกกฎหมาย ข้อตกลง ข้อบังคับ และมาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับด้านการค้าระหว่างประเทศ[1] ทั้งนี้การที่จีนมีการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (FDI) สูง คือ ใน ค.ศ. 1999 การลงทุนจากต่างประเทศของจีนมีประมาณ 40,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งสูงเป็นอันดับสองของโลก ทำให้จีนต้องปรับปรุงข้อปฏิบัติทางการค้าให้เป็นสากลมากขึ้น[2]

หลังจากที่จีนเป็นสมาชิก WTO มาแล้ว 10 ปี ใน ค.ศ. 2011 สภาเพื่อการส่งเสริมการค้าต่างประเทศแห่งประเทศจีน (China Council for the Promotion of International Trade หรือ CCPIT) และหอการค้านานาชาติแห่งประเทศจีน (China International Chamber of Commerce) ได้จัดสัมมนาเพื่อสรุปผลจากการที่จีนเข้าเป็นสมาชิก WTO ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา โดยมีประเด็นสำคัญ คือ จีนสามารถบูรณาการเศรษฐกิจจีนเข้ากับเศรษฐกิจโลกได้ จีนเรียนรู้ระเบียบการค้าโลกมากขึ้น จีนได้ขยายโอกาสทางการค้าและการส่งออกมากขึ้น บริษัทเอกชนและภาคธุรกิจของจีนได้รับประโยชน์มากและทำให้บริษัทจีนหลายแห่งมีบทบาทสำคัญในธุรกิจระหว่างประเทศในปัจจุบัน การแข่งขันทางธุรกิจที่เพิ่มขึ้นทำให้จีนเรียนรู้และพัฒนาเทคโนโลยีและสร้างนวัตกรรมการผลิตใหม่ๆ ผ่านการวิจัยและพัฒนา[3]

นอกจากนี้ตัวเลขทางเศรษฐกิจแสดงให้เห็นชัดเจนว่าเศรษฐกิจของจีนขยายตัวมากในทศวรรษนี้ โดยนับตั้งแต่ ค.ศ. 2003 จีนมีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ หรือ ตัวเลข GDP เป็นเลข 2 หลักมาตลอดจนถึง ค.ศ. 2008[4] ทำให้จีนกลายเป็นประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับที่ 4 ของโลก รองจากสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และเยอรมนี ใน ค.ศ. 2010 ประเทศจีนได้รับการจัดให้เป็นแหล่งดึงดูดการลงทุน (Investment Destination) อันดับ 5 ของโลก ใน ค.ศ. 2011 การส่งออกของจีนเพิ่มขึ้น 4.9 เท่า และการนำเข้าเพิ่มขึ้น 4.7 เท่า GDP เพิ่มขึ้น 2 เท่า และจีน

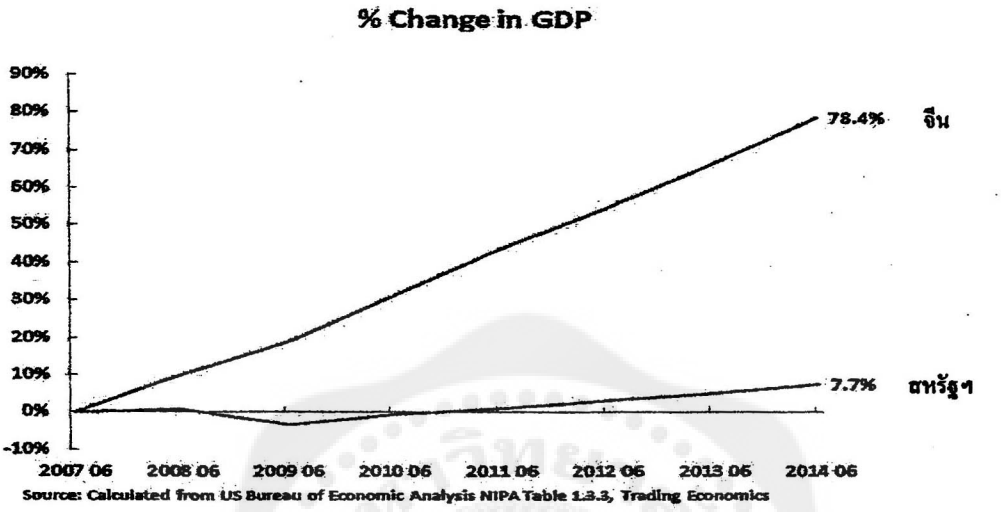
[1] *Ibid.*

[2] สุทธิพันธ์ จิราธิวัฒน์. (2544). "บทบาทของจีนหลังจากเข้า WTO" *โครงการวิจัยเศรษฐกิจและการเงิน แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย* ฉบับที่ 9 ประจำเดือนเดือนกุมภาพันธ์ 2544. หน้า 1. http://www.cerc.econ.chula.ac.th/report/2001/Feb2001.pdf. (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 18 กันยายน 2558)

[3] สำนักบริหารกิจการต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์. (2554). *10 ปีของจีนในฐานะสมาชิกองค์การการค้าโลก (WTO)*. หน้า 4-5. http://www2.moc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=5218 (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 18 กันยายน 2558)

[4] GDP ของจีนใน ค.ศ. 2003 คือ ร้อยละ 10.0 ใน ค.ศ. 2004 คือ ร้อยละ 10.1 ใน ค.ศ. 2005 คือ ร้อยละ 11.3 ค.ศ. 2006 คือ ร้อยละ 12.7 และร้อยละ 14.2 ใน ค.ศ. 2007 "GDP Growth in China 1952-2011". http://www.chinability.com/GDP.htm (Accessed February 5, 2015)

กลายเป็นผู้ส่งออกอันดับหนึ่งของโลก เป็นประเทศผู้นำเข้าอันดับสองของโลก[1] ระหว่าง ค.ศ. 2007 – 2014 เศรษฐกิจจีนเติบโตถึงร้อยละ 78 ขณะที่สหรัฐอเมริกาเติบโตเพียงร้อยละ 8 ดังแผนภาพแสดง GDP ของจีนและสหรัฐอเมริกาข้างล่างนี้

ภาพที่ 12 แผนภาพ ร้อยละของ GDP ของจีนและสหรัฐอเมริกาใน ค.ศ. 2007 – 2014

ที่มา: http://ablog.typepad.com/keytrendsinglobalisation/2014/09/chinas-economic-growth-in-the-light-of-the-findings-of-modern-western-economic-research.html (Accessed October 30, 2015)

ตลอดระยะเวลา 10 ปีของการเป็นสมาชิก WTO จีนพัฒนาไปหลายด้าน โดยเฉพาะสามารถแก้ปัญหาความยากจนได้อย่างชัดเจนจนได้รับคำชื่นชม คุณภาพชีวิตของคนจีนได้รับการพัฒนาเพิ่มขึ้น รายได้ต่อหัวโดยเฉลี่ยของคนจีนเพิ่มขึ้นจาก 339 ดอลลาร์สหรัฐฯ ใน ค.ศ. 1990 เป็น 4,000 ดอลลาร์สหรัฐฯ ใน ค.ศ. 2010[2] อย่างไรก็ตาม จีนเผชิญกับการท้าทายด้านอื่น เช่น แม้ปัญหาความยากจนลดลง แต่ปัญหาที่เพิ่มมากขึ้นคือความแตกต่างด้านรายได้ ซึ่งกลายเป็นปัญหาสำคัญของจีนดังจะกล่าวถึงต่อไป นอกจากนี้ในช่วงแรกรัฐบาลจีนยังไม่ได้เปิดเสรีเพิ่มเติมตามพันธะที่ผูกพันกับ WTO เช่นด้านการเงินการธนาคาร แต่ภาคเอกชนจีนเห็นว่าการเปิดเสรีจะทำให้เศรษฐกิจขยายตัวมากขึ้นและทำให้ระบบการค้ามีความมั่นคง จึงเสนอให้รัฐบาลเปิดเสรีทางเศรษฐกิจมากขึ้นโดยเฉพาะด้านการเงินการธนาคาร เพราะในช่วงแรกของการเข้าสู่ WTO จีนมี

---

[1] สำนักบริหารกิจการต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์. (2554). *เล่มเดิม*. หน้า 3.

[2] Martin Jacques. (2012). *op.cit.* p. 185.

ธนาคารและสถาบันการเงินต่างชาติประมาณร้อยละ 5 เท่านั้น[1] ซึ่งถือว่าเป็นสัดส่วนที่น้อย การเปิดเสรีจะส่งเสริมให้ธนาคารและสถาบันการเงินต่างชาติเข้ามาทำธุรกิจในจีนมากขึ้น ซึ่งจะช่วยเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของจีนได้ รวมถึงจีนจะได้ประโยชน์จากประสบการณ์และความเชี่ยวชาญของต่างชาติ

สิ่งที่ท้าทายจีนอีกประการ คือ เรื่องการปกป้องทรัพย์สินทางปัญญา ภาพลักษณ์ด้านลบประการหนึ่งของจีนในสายตาของประเทศตะวันตกคือ จีนเป็นประเทศที่มีการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาสูง มีสินค้าลอกเลียนแบบขายอย่างเปิดเผยโดยเฉพาะตามเมืองใหญ่ๆ ที่คุ้นเคยกันมากคือที่เมืองเซินเจิ้น อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่าจีนเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญกับเรื่องลิขสิทธิ์หรือทรัพย์สินทางปัญญาสูงมากหลังจากเข้าเป็นสมาชิก WTO โดยใน ค.ศ. 2011 จีนเป็นประเทศที่จดทะเบียนลิขสิทธิ์มากเป็นอันดับ 4 ของโลก[2] เพราะจีนมองว่าการส่งเสริมเรื่องลิขสิทธิ์จะทำให้เกิดการพัฒนาความรู้และนวัตกรรมใหม่ๆ แต่การที่ภาพลักษณ์จีนกลายเป็นประเทศที่ละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาเพราะจีนยังมีปัญหานี้ค่อนข้างมาก ประกอบกับการที่มีสินค้าปลอมหรือสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์ขายอย่างเปิดเผยหลากหลายชนิด ทำให้จีนถูกกดดันจากหลายประเทศให้แก้ปัญหานี้ โดยเฉพาะจากสหรัฐอเมริกาและกลุ่มสหภาพยุโรป ซึ่งทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกันหลายครั้ง ซึ่งจีนจำเป็นต้องเร่งแก้ไขทั้งในทางปฏิบัติและในด้านภาพลักษณ์

5.1.3 ผลกระทบจากเศรษฐกิจโลก ค.ศ. 2008

เมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจในเอเชียใน ค.ศ. 1997 นั้น นอกจากจีนไม่ได้รับผลกระทบมากแล้ว เพราะระบบเศรษฐกิจของจีนยังไม่ผูกพันกับตลาดโลกอย่างเต็มที่ จีนยังมีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องและสามารถให้ความช่วยเหลือทางการเงินหรือทางเศรษฐกิจแก่หลายประเทศในเอเชีย ทั้งการไม่ลดค่าเงินหยวนและการรับซื้อสินค้าส่งออกจากหลายประเทศ ซึ่งส่งผลดีต่อความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเอเชียและต่อภาพลักษณ์ของจีนอย่างยิ่ง

อย่างไรก็ตาม ในทศวรรษ 2000 เมื่อจีนเปิดเสรีทางเศรษฐกิจมากขึ้นและเข้าเป็นสมาชิก WTO ทำให้เศรษฐกิจจีนผูกพันกับเศรษฐกิจโลก โดยเฉพาะรายได้หลักของจีนมาจากการค้ากับต่างประเทศและการลงทุนจากต่างชาติ จีนจึงได้รับผลกระทบจากเศรษฐกิจโลกมากขึ้น ใน ค.ศ.

---

[1] *แหล่งเดิม*. หน้า 4.

[2] *แหล่งเดิม*. หน้า 5.

2008 เกิดวิกฤติเศรษฐกิจที่เริ่มขึ้นในสหรัฐอเมริกาใน ค.ศ. 2007 และรุนแรงขึ้นใน ค.ศ. 2008 ซึ่งส่งผลกระทบทั้งต่อสถาบันการเงิน ภาคอุตสาหกรรม อสังหาริมทรัพย์ ตลาดหุ้น และลุกลามเป็นวิกฤติเศรษฐกิจโลก ประเทศในเอเชียส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะพื้นฐานเศรษฐกิจหลักมาจากการพึ่งตลาดส่งออกในต่างประเทศ

สำหรับประเทศจีนนั้นการส่งออกลดลงอย่างมาก เพราะปัญหาเศรษฐกิจของสหรัฐฯ และประเทศคู่ค้าอื่นๆ ที่เป็นตลาดสินค้าส่งออกของจีน ประกอบกับเงินหยวนของจีนแข็งค่าทำให้เงินตราต่างประเทศที่ได้จากการส่งออกลดลง รวมถึงการลงทุนจากต่างชาติน้อยลง ทำให้อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจจีนลดลงจากร้อยละ 14.2 ใน ค.ศ. 2007 เหลือร้อยละ 9.6 ใน ค.ศ. 2008 และร้อยละ 9.2 ใน ค.ศ. 2009[1] การส่งออกของจีนที่ลดลงอย่างมากใน ค.ศ. 2008 โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมสิ่งทอ เสื้อผ้า รองเท้า ของเล่นเด็ก เฟอร์นิเจอร์ ซึ่งเป็นสินค้าส่งออกหลักของจีน ส่งผลต่อเนื่องทำให้อัตราการว่างงานในภาคอุตสาหกรรมเหล่านี้และภาคการส่งออกสูงขึ้น มูลค่าการส่งออกลดลงถึงร้อยละ 6.4 เมื่อเทียบกับช่วงเดียวกันของ ค.ศ. 2007[2] ภาวะเศรษฐกิจชะลอตัวจากเศรษฐกิจโลกทำให้ GDP ของจีนลดลงจากร้อยละ 14.2 ใน ค.ศ. 2007 เหลือร้อยละ 9.6 และ 9.2 ใน ค.ศ. 2008 และ 2009 ตามลำดับ[3] ผลกระทบที่ตามมาคือคนว่างงานนับล้านเดินทางกลับไปยังชนบท นักศึกษามหาวิทยาลัยนับล้านคนตกงานเมื่อเรียนจบหรือไม่ได้ทำงานตามที่คาดหวังไว้

อย่างไรก็ตาม ระบบการเงินของจีนมีความมั่นคงค่อนข้างสูงเพราะรัฐบาลควบคุมธนาคารในการปล่อยเงินกู้และประชาชนมีเงินออมสูง ทำให้มีเงินสดอยู่ในระบบมาก ใน ค.ศ. 2008 รัฐบาลแก้ปัญหาเงินฝืดและคนว่างงานโดยอัดฉีดเงินกว่า 4 ล้านล้านหยวน เข้าสู่ระบบเพื่อแก้ปัญหาการส่งออกตกต่ำและเพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่รัฐบาลในหมู่ประชาชน[4] เพราะหากคนที่ตกงานมีจำนวนมากขึ้นโดยรัฐบาลแก้ปัญหาไม่ได้จะส่งผลต่อความมั่นคงของรัฐบาล งบประมาณส่วนหนึ่งถูกนำไปใช้ลงทุนในการก่อสร้างสาธารณูปโภคต่างๆ เพื่อสร้างการจ้างงาน การหมุนเวียนของ

---

[1] Wayne M. Morrison. (2014). *China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States*. Congressional Research Service. www.crs.gov (Accessed June 6, 2015)

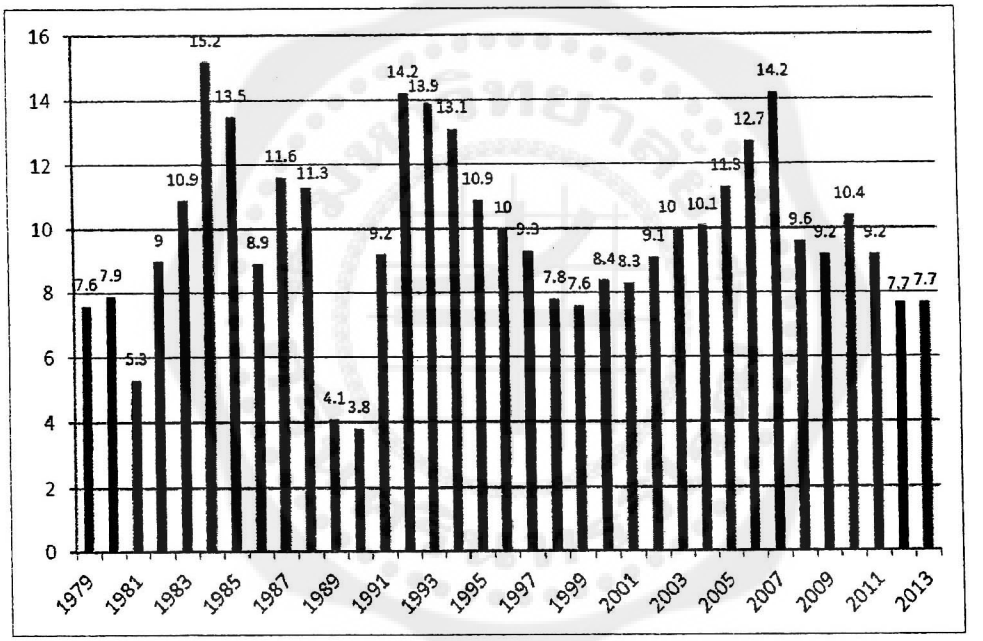
[2] ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, บจก. (2551). "ทิศทางเศรษฐกิจจีนหลังโอลิมปิก 2008 : ปรับโครงสร้างเพื่อเติบโตอย่างสมดุล" http://www.positioningmag.com/content. (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 18 กันยายน 2558).

[3] "GDP Growth in China 1952-2011". http://www.chinability.com/GDP.htm (Accessed February 5, 2015).

[4] Tania Branigan. (2008). "Beijing to pump 4tn yuan into economy to offset fall in exports" http://www.theguardian.com/world/2008/ nov/10/ china-credit-crunch. (Accessed February 14, 2015).

เศรษฐกิจ และการลงทุนอื่นๆ รัฐบาลยังแก้ปัญหาโดยใช้มาตรการทางภาษีด้วยการเพิ่มอัตราจ่ายคืนภาษีให้กับการส่งออกสิ่งทอและเสื้อผ้าจากร้อยละ 11 เป็นร้อยละ 13 เพื่อลดต้นทุนของผู้ส่งออก

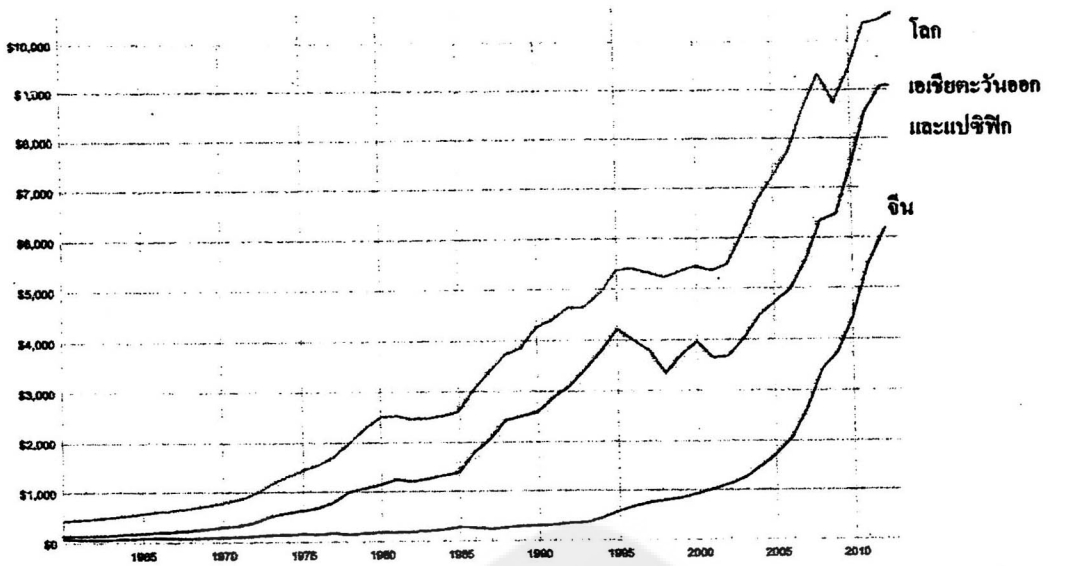
มาตรการนี้ช่วยส่งเสริมการลงทุนและการบริโภคในประเทศ และช่วยป้องกันการชะลอตัวอย่างรวดเร็วของเศรษฐกิจ ส่งผลให้เศรษฐกิจจีนฟื้นตัวได้ใน ค.ศ. 2010 โดย GDP เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 10.4 อัตรา GDP โดยเฉลี่ยระหว่าง ค.ศ. 2009 – 2011 อยู่ที่ร้อยละ 9.6 อย่างไรก็ตาม ผลกระทบจากภาวะซบเซาของเศรษฐกิจโลกทำให้เศรษฐกิจจีนชะลอตัวเช่นกัน โดยอัตรา GDP ใน ค.ศ. 2012 และ 2013 อยู่ที่ร้อยละ 7.7 ค.ศ. 2014 อยู่ที่ร้อยละ 7.4 และคาดว่าจะลดเหลือร้อยละ 7.1 ใน ค.ศ. 2015[1]

ภาพที่ 13 แผนภาพการเติบโตของ GDP ของจีน ค.ศ. 1979 - 2013

ที่มา: Wayne M. Morrison. (2014). *China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States* p. 3

[1] Wayne M. Morrison. (2014). *op.cit.* pp. 2 - 3.

ภาพที่ 14 แผนภาพแสดงผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) เปรียบเทียบระหว่าง GDP ของโลก เอเชียตะวันออกและแปซิฟิก และจีน ระหว่าง ค.ศ. 1965 - 2010

ที่มา: http://globalriskinsights.com/2015/02/xi-jinpings-reforms-a-sign-of-the-chinese-state-maturing/ (Accessed October 30, 2015)

ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำที่เกิดขึ้นนั้นส่วนหนึ่งเป็นผลจากเศรษฐกิจโลก แต่อีกส่วนเป็นผลมาจากปัจจัยภายในของจีนเอง กล่าวคือ จีนเป็นประเทศที่มีอัตราการออมภาคครัวเรือนสูงมาก[1] จึงมีเงินสดอยู่ในระบบมาก ผลดีคือประชาชนและประเทศมีเงินออมสูง และลดค่าใช้จ่ายด้านสวัสดิการของรัฐบาลเพราะประชาชนมีรายได้สูง การออมสูง รัฐบาลนำเงินออมนี้มาใช้ลงทุนเพื่อสร้างงานให้เศรษฐกิจหมุนเวียนเมื่อเศรษฐกิจตกต่ำ แต่การมีเงินออมสูงก็หมายความว่าจีนใช้จ่ายเงินเพื่อบริโภคภายในประเทศน้อยกว่าการออมเงิน ตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่าอัตราการลงทุนทั้งใน ค.ศ. 2010 และอัตราการลงทุนสูงสุดในประวัติศาสตร์ของจีนและประเทศอื่นๆ เมื่อเปรียบเทียบกันนั้น จีนมีอัตราการลงทุนเทียบกับ GDP อยู่ในอันดับสูงสุด แต่อัตราการบริโภคเทียบกับ GDP ของจีนนั้นอยู่ในอันดับต่ำสุด ซึ่งการที่ความต้องการบริโภคภายในของจีนมีน้อยทำให้ให้เงินไม่หมุนเวียนในภาคเศรษฐกิจ และมีแนวโน้มขยายตัวเป็นภาวะเงินฝืด ซึ่งจะกระทบ

---

[1] ใน ค.ศ. 2008 และ 2009 อัตราการออมของจีนสูงถึงร้อยละ 52 ของ GDP ส่วนใน ค.ศ. 2014 อัตราการออมของจีนสูงร้อยละ 50 ของ GDP ถือเป็นอันดับที่ 4 ของโลกรองจากกาตาร์ คูเวตและแอลจีเรีย www.data.worldbank. org/indicator/NY.GNS .ICTR.ZS (Accessed 19 September 2015)

สภาพเศรษฐกิจในภาคเศรษฐกิจอื่นๆ ต่อไป ดังนั้นทางการจีนจึงต้องใช้นโยบายกระตุ้นการบริโภคภายในหรือสร้างการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ

ตารางที่ 2 อัตราการลงทุนและการบริโภคของประเทศต่าง ๆ ใน ค.ศ. 2010

	จีน	ญี่ปุ่น	สหรัฐฯ	เกาหลีใต้	ไต้หวัน	ไทย	อินโดนีเซีย	อินเดีย
1.การลงทุน/GDP								
ค.ศ. 2010	46.2	20.5	15.5	28.6	21.7	24.7	32.2	31.8
การลงทุนสูงสุดในประวัติศาสตร์ (ค.ศ.)	46.2 (2010)	36.4 (1973)	23.2 (1943)	28.0 (1991)	30.9 (1975)	41.6 (1991)	32.2 (2010)	35.8 (2007)
2. การบริโภค/ GDP								
ค.ศ. 2010	33.8	58.6	70.6	52.5	58.0	53.7	56.7	61.9
การบริโภคสูงสุดในประวัติศาสตร์ (ค.ศ.)	33.8 (2010)	52.3 (1970)	49.5 (1944)	49.1 (1988)	47.2 (1986)	53.2 (1995)	56.7 (2010)	61.7 (2009)

ที่มา: U.S. Bureau of Economic Analysis, Japan's Cabinet Office, China's National Bureau of Statistic, CEIC.(Cited in Tomoyuki Fukomoto & Ichiro Muto. (2011). "Rebalancing China's Economic Growth: Some Insights from Japan's Experience" p.4 *Bank of Japan Working Paper Series*. No.11-E-5 July 2011 http://www.boj.or.jp/en/ research/wps_rev/wps_2011/data/wp11e05.pdf, (Accessed February 14, 2015).

การที่รัฐบาลจีนนำมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจมาใช้ในช่วงวิกฤติการเงิน ค.ศ. 2008 โดยอัดฉีดเงินเข้าสู่ระบบสูงถึง 4 ล้านล้านหยวน ทำให้มีสภาพคล่องในจีนและช่วยบรรเทาปัญหาเศรษฐกิจลงได้ แต่สภาพคล่องกลับมีมากเกิน เพราะรัฐบาลท้องถิ่นหลายแห่งต่างกู้ยืมเงินมาแข่งขันกันลงทุนในโครงการก่อสร้างต่างๆ ทั้งการสร้างอาคาร ถนน ทางรถไฟ สนามบิน เป็นต้น ผลก็คือรัฐบาลท้องถิ่นสร้างหนี้ที่เกินตัว รายงานของทางการจีนใน ค.ศ. 2010 ระบุว่ารัฐบาลท้องถิ่นจำนวนมากมีหนี้ค้างชำระสูงจากการกู้เงินมาทำโครงการต่างๆ[1] และข้อมูลใน ค.ศ. 2013

[1] อักษรศรี พานิชสาส์น. (2556). "หลี่โคโนมิกส์...ยาขมเศรษฐกิจของนายกฯจีน" กรุงเทพธุรกิจ 01/08/2013

ระบุว่า รัฐบาลมณฑลและท้องถิ่น 18 แห่งของจีน มีหนี้รวมกันสูงราว 3.85 ล้านล้านหยวน ซึ่งมูลค่าหนี้เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 13 จาก ค.ศ. 2011 นายกรัฐมนตรีหลี่ เค่อเฉียงของจีน (รับตำแหน่งใน ค.ศ. 2013) กังวลว่ารัฐบาลท้องถิ่นจะไม่สามารถชำระหนี้ได้ และจะกลายเป็นหนี้เสียของรัฐบาล รวมทั้งเห็นว่ามีปัญหาการขาดความโปร่งใสในขั้นตอนต่างๆ ทั้งการกู้ยืมเงิน การนำเงินไปใช้ จึงมีคำสั่งให้สำนักงานตรวจเงินแห่งชาติของจีนตรวจสอบบัญชีหนี้ของรัฐบาลทุกระดับ[1] ประกอบกับนโยบายของประธานาธิบดี สี จิ้นผิง ที่เน้นการปราบปรามการทุจริตในวงราชการ ทำให้รัฐบาลกลางให้ความสำคัญกับการตรวจสอบและลงโทษเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตหรือใช้อำนาจหน้าที่ไม่ถูกต้อง

5.2 พัฒนาการสำคัญทางเศรษฐกิจของจีนในทศวรรษ 2010

วิกฤติเศรษฐกิจโลกใน ค.ศ. 2008 ทำให้การเติบโตอย่างมากของเศรษฐกิจจีนชะลอตัวลงหลังจากมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องมาตลอด 30 ปี ผลกระทบจากภาวะชบเซาของเศรษฐกิจโลกทำให้รัฐบาลจีนตระหนักถึงความไม่มั่นคงของจีนหากยังเน้นพึ่งพาการส่งออกและการลงทุนจากต่างประเทศเป็นหลักเหมือนที่ผ่านมา ดังนั้นจึงมีนโยบายส่งเสริมการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างความยั่งยืน และกำหนดนโยบายพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันตกเพื่อกระจายความเจริญและลดช่องว่างทางรายได้ซึ่งเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จนเกิดปัญหาทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคม

5.2.1 การสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจของจีน

การชะลอตัวของเศรษฐกิจใน ค.ศ. 2008 เป็นต้นมา ทำให้จีนเห็นว่าการเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจโลกนั้นจีนได้ทั้งประโยชน์และผลกระทบที่เลี่ยงไม่ได้ รัฐบาลจีนตระหนักดีถึงปัญหาการพึ่งพาการส่งออกและการลงทุนจากต่างประเทศที่มากเกินไป ขณะเดียวกันการเพิ่มขึ้นของอัตราเงินออมก็หมายความว่าอัตราการบริโภคภายในประเทศต่ำ ผู้บริโภคในประเทศมีความต้องการสินค้าที่จีนผลิตเองน้อยทำให้จีนพึ่งการส่งออกเป็นหลัก ผู้นำจีนจึงมีเป้าหมายที่จะสร้างสมดุลและความมั่นคงทางเศรษฐกิจที่จีนจะสามารถพึ่งพาตนเองได้และยั่งยืน (economic sustainability) ใน

---

http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/520289#sthash.OvPCQp7S.dpuf (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 5 มิถุนายน 2558).

[1] *แหล่งเดิม.*

ค.ศ. 2011 ประธานาธิบดีหู จิ่นเทา ได้กล่าวสุนทรพจน์ว่า "ประชากร ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมสร้างแรงกดดันต่อเศรษฐกิจและการพัฒนาสังคมของเรา เราขาดความสมดุลในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ การใช้ทรัพยากร ขาดการร่วมมือและการพึ่งพาตนเองในการพัฒนาของเรา" [1] พรรคคอมมิวนิสต์จีนจึงได้กำหนดแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของจีนในอนาคตว่า คือการ "คืบหน้าอย่างมั่นคง"[2]

รัฐบาลจีนจึงมีนโยบายปรับโครงสร้างเศรษฐกิจเพื่อสร้างสมดุล เพื่อทำให้เศรษฐกิจเติบโตอย่างมีเสถียรภาพและให้พึ่งพาตนเองได้ โดยมีการดำเนินการที่สำคัญ คือ ส่งเสริมการพึ่งพาตลาดภายใน ลดการพึ่งตลาดภายนอก ลดการใช้พลังงานที่สิ้นเปลืองและสร้างมลพิษ ปรับปรุงความเป็นอยู่ของประชาชนและลดช่องว่างทางรายได้ระหว่างพื้นที่ต่างๆ

เป้าหมายแรกของการสร้างสมดุลและเศรษฐกิจที่ยั่งยืนของจีน คือ การส่งเสริมภาคบริการ โดยวางแผนลดความเสี่ยงจากการพึ่งพาการส่งออก และเน้นส่งเสริมการตลาดภายในประเทศให้มากขึ้นทั้งในด้านการขยายตลาดสินค้าและอุตสาหกรรมภาคบริการ การดำเนินการหนึ่งที่รัฐบาลจีนส่งเสริมอย่างเป็นรูปธรรมคือการยกระดับสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น การให้บริการทางสาธารณสุขและการศึกษาในพื้นที่ชนบท การให้เงินทุนแก่รัฐบาลท้องถิ่นในการส่งเสริมการให้บริการเหล่านี้[3] ส่วนหนึ่งเพื่อกระตุ้นการบริโภคและภาคบริการภายในประเทศ อีกส่วนหนึ่งคือเพื่อลดการอพยพของคนในเมืองเล็กหรือในชนบทเข้าสู่เมืองใหญ่

เป้าหมายต่อมาคือ การส่งเสริมการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมา 30 กว่าปีของจีนใช้ทรัพยากรต่างๆ ไปจำนวนมหาศาล อุตสาหกรรมบางประเภทใช้แรงงานมาก ใช้พลังงานสูง รวมทั้งก่อปัญหามลภาวะซึ่งหลายพื้นที่ประสบปัญหามลภาวะค่อนข้างรุนแรง ดังนั้นเมื่อรัฐบาลจีนมีเป้าหมายพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ ทรัพยากร จึงมีนโยบายส่งเสริมการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ ลดการให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมที่ใช้ทรัพยากรสิ้นเปลืองและก่อปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น อุตสาหกรรมสิ่งทอ เสื้อผ้า อุตสาหกรรมที่ทำลายสิ่งแวดล้อมเช่น ยาฆ่าแมลง การผลิตสินค้าโลหะ เช่น เงิน สังกะสี เป็นต้น โดยยกเลิกการให้ภาษีคืนแก่ภาคส่งออกสังกะสี ลดอัตราภาษีคืนที่ให้กับการส่งออกยาฆ่าแมลงและสินค้าโลหะบาง

---

[1] Tomoyuki Fukomoto & Ichiro Muto. (2011). *op.cit.* p.2

[2] Ibid.

[3] *Ibid.*

ประเภท[1] ส่งเสริมการลดใช้พลังงานจากถ่านหิน เปลี่ยนมาใช้พลังงานทดแทนที่ลดปัญหาสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้จีนต้องแก้ปัญหาช่องว่างของรายได้ระหว่างเมืองกับชนบท และความเจริญที่ไม่สมดุลระหว่างภูมิภาคต่างโดยความเจริญที่ผ่านมากระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกและภาคกลางเป็นหลัก แม้ในทศวรรษที่ผ่านมาจีนส่งเสริมนโยบายพัฒนาภาคตะวันตกและพื้นที่ชายแดนต่างๆ อย่างมาก แต่ความเจริญและรายได้ในพื้นที่นี้ยังต่างจากพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนามาก่อน ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นมีทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมือง เพราะพื้นที่ชายแดนภาคตะวันตกเป็นเขตปกครองตนเองของชนกลุ่มน้อย ซึ่งบางพื้นที่มีความขัดแย้งทางการเมืองกับรัฐบาลจีนอยู่แล้ว เช่น เขตปกครองตนเองซินเจียงอุยกูร์ ที่มีกลุ่มอุยกูร์หัวรุนแรงต้องการได้เอกราชจากจีน ทางการจีนจึงมีนโยบายปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชน และส่งเสริมการกระจายรายได้ที่เท่าเทียมระหว่างพื้นที่ชายทะเลภาคตะวันออก ภาคใต้ กับพื้นที่ตอนในของจีน

ใน ค.ศ. 2013 นายหลี่ เค่อเฉียง ซึ่งจบการศึกษาระดับปริญญาเอกด้านเศรษฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัยปักกิ่ง ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี หลี่ เค่อเฉียงกำหนดแนวนโยบายเศรษฐกิจของจีน เรียกกันว่า หลี่โคโนมิกส์ (Likonomics) แนวทางนี้เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างค่อยเป็นค่อยไปและยั่งยืน เน้นพึ่งพาการบริโภคภายในประเทศ และการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจ โดยมีหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ การไม่ทุ่มงบประมาณเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจมากเกินไป การปฏิรูปโครงสร้างและรูปแบบเศรษฐกิจจีนใหม่ที่เน้นลดการพึ่งพาจากต่างชาติ และการไม่เข้าแทรกแซงตลาดเร็วเกินไป[2] ซึ่งต่างจากนโยบายเศรษฐกิจของอดีตนายกรัฐมนตรีเวิน เจียเป่า ที่เน้นการสร้างความเข้มแข็งหรือการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ไม่เน้นการปฏิรูป[3]

หลักการแรกของหลี่โคโนมิกส์ คือ การไม่ทุ่มงบประมาณเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจมากเกินไป แต่จะเน้นการเติบโตอย่างมีคุณภาพแทน เพราะที่ผ่านมามีหลายครั้งที่รัฐบาลใช้วิธีการอัดฉีดเม็ดเงินเข้าสู่ระบบเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ ดังเช่นในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจโลก ค.ศ. 2008 การเติบโตจากการอัดฉีดงบประมาณทำให้ตัวเลขการเติบโตทางเศรษฐกิจสูงแต่เป็นการเติบโตเชิงปริมาณเท่านั้น

---

[1] ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, บจก. (2551). "ทิศทางเศรษฐกิจจีนหลังโอลิมปิก 2008 : ปรับโครงสร้างเพื่อเติบโตอย่างสมดุล" http://www.positioningmag.com/content. (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 18 กันยายน 2558).

[2] Huang Yiping. (2013). 'Likonomics' policies in China http://www.eastasiaforum.org/2013/07/07/likonomics-policies-in-china/ (7 July 2013). (Accessed July 12, 2015).

[3] *Ibid.*

และกลายเป็นภาระของรัฐต่อมา รัฐบาลจึงตั้งเป้าการเติบโตของเศรษฐกิจ GDP เฉลี่ยต่อปีไว้ที่ร้อยละ 7.5 เพื่อทำให้เศรษฐกิจเติบโตตามความเป็นจริง[1] และยังตั้งเป้าหมายถึงการเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยตั้งเป้าไว้ว่าจะทำให้มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศต่อหัว (GDP per capita) เพิ่มขึ้น จาก 6,807 ดอลลาร์สหรัฐฯ ใน ค.ศ. 2013 เมื่อผู้นำชุดปัจจุบันขึ้นดำรงตำแหน่ง เป็น 20,000 ดอลลาร์สหรัฐฯ ใน ค.ศ. 2020[2]

นอกจากนี้แนวทางหลี่โคโนมิกส์จะไม่ส่งเสริมการใช้จ่ายเกินตัวของรัฐบาลท้องถิ่น เพราะในช่วง ค.ศ. 2008 ที่รัฐบาลกลางส่งเสริมการสร้างโครงการต่างๆในท้องถิ่นเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ กลับทำให้รัฐบาลท้องถิ่นหลายแห่งใช้จ่ายเงินเกินตัวจนเกิดภาวะอุปทานล้นเกิน รัฐบาลหลี่ เค่อเฉียงจึงมีนโยบายเข้มงวดในการปล่อยสินเชื่อหรืองบประมาณให้รัฐบาลท้องถิ่น ประกอบกับนโยบายปราบปรามการทุจริตของประธานาธิบดีสี จิ้นผิง ทำให้รัฐบาลกลางเตือนให้รัฐบาลท้องถิ่นใช้จ่ายอย่างระมัดระวังและโปร่งใส

หลักสำคัญอีกประการของแนวทางหลี่โคโนมิกส์ คือ การปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจจีนใหม่ โดยลดพึ่งพาการส่งออกเพราะมีความไม่แน่นอนตามภาวะเศรษฐกิจโลก เปลี่ยนมาเน้นส่งเสริมเศรษฐกิจภายในประเทศ เพื่อสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจให้พึ่งพาตนเองได้ จูงใจนักลงทุนเอกชนให้ร่วมลงทุนในโครงการเส้นทางรางรถไฟ ออกพันธบัตรเพื่อระดมทุนพัฒนาโครงการสาธารณูปโภค ยกเลิกภาษีมูลค่าเพิ่มและภาษีการดำเนินงานให้กิจการขนาดย่อม เพื่อช่วยเหลือภาคการผลิตขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ที่มีมากกว่า 6 ล้านราย และมีการจ้างงานในกิจการรายย่อยเหล่านี้มากถึง 10 ล้านคน[3] และลดค่าธรรมเนียมผู้ส่งออกลดขั้นตอนและกระบวนการอนุญาต ปรับปรุงกระบวนการตรวจสอบทางศุลกากรให้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งการเน้นกลุ่ม SMEs เป็นการช่วยเหลือเฉพาะกลุ่มและจำกัดขอบเขตของการช่วยเหลือต่างจากนโยบายของรัฐบาลก่อนที่ทุ่มงบกระตุ้นเศรษฐกิจจีนโดยรวม

นอกจากนี้ ความไม่สมดุลด้านรายได้ระหว่างคนในเขตเมืองและชนบทที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้รัฐบาลจีนมีนโยบายสร้างความเป็นเมืองให้กับชนบท (Urbanization) เพื่อกระจายความเจริญ

---

[1] อักษรศรี พานิชสาส์น. (2556). หลี่โคโนมิกส์...ยาขมเศรษฐกิจของนายกฯจีน. *แหล่งเดิม*.

[2] (http://globalriskinsights.com/2015/02/xi-jinpings-reforms-a-sign-of-the-chinese-state-maturing/ Accessed October 30, 2015).

[3] *แหล่งเดิม*.

ไปสู่ชนบทจีน รวมทั้งตั้งเป้าหมายที่จะให้ชาวจีนทุกคนมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อปีเพิ่มขึ้นอีกเท่าตัว ภายใน ค.ศ. 2020

หลักสำคัญประการสุดท้ายของหลี่โคโนมิกส์ คือ การไม่แทรกแซงตลาดเร็วเกินไปและไม่อัดฉีดเงินเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจ แต่จะปล่อยให้เกิดสภาพคล่องตึงตัว ซึ่งแม้ส่งผลให้ต้นทุนการกู้ยืมมากขึ้น แต่เป็นแนวทางที่รัฐบาลทำเพื่อหยุดการเก็งกำไรของนายทุน เพราะไม่ต้องการให้ภาวะฟองสบู่ในตลาดอสังหาริมทรัพย์ขยายตัวไปกว่านี้ และเพื่อให้รัฐบาลท้องถิ่นลดการใช้จ่ายเกินตัว เนื่องจากรัฐบาลท้องถิ่นหลายแห่งหันไปใช้ช่องทางการกู้เงินนอกระบบ เพราะธนาคารของรัฐไม่ให้สินเชื่อ โดยนายกรัฐมนตรีหลี่ เค่อเฉียง ประกาศว่าจะผลักดันการปฏิรูปมากกว่าส่งเสริมการเติบโต จะจัดการปัญหาหนี้สินจำนวนมากของรัฐบาลท้องถิ่น และเข้าควบคุมการปล่อยสินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ต่างๆ[1] ต่อมาธนาคารกลางจีนผ่อนคลายความเข้มงวดลงเพื่อไม่ให้เศรษฐกิจจีนชะลอตัวมากเกินไป แต่ยังยึดมั่นแนวทางสร้างวินัยทางการเงินการคลังอยู่

5.2.2 นโยบายการพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันตก

ตั้งแต่ ค.ศ. 2000 รัฐบาลจีนได้ส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่ทางภาคตะวันตก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่เป็นเขตปกครองตนเอง เพื่อกระจายความเจริญทางเศรษฐกิจออกไป และเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจภายในประเทศที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจในเอเชียใน ค.ศ. 1997 การส่งเสริมพัฒนาเศรษฐกิจในภาคตะวันตกทำให้เศรษฐกิจจีนโดยรวมยังขยายตัวต่อเนื่อง และทำให้พื้นที่ภาคตะวันตกได้รับการพัฒนาอย่างจริงจังหลังจากที่จีนเน้นพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลมากว่า 2 ทศวรรษ ในทศวรรษ 2000 อัตรา GDP ในภาคตะวันตกของจีนเติบโตเฉลี่ยร้อยละ 11.7 ต่อปีในช่วง ค.ศ. 2000 – 2008 และรัฐบาลจัดสรรงบประมาณลงทุนกว่าร้อยละ 43 ไปยังภาคตะวันตกเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจภายในประเทศ[2]

รัฐบาลจีนกำหนดนโยบายการพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันตก เรียกว่า นโยบายมุ่งตะวันตก (Go – West Policy) เป็นยุทธศาสตร์แห่งชาติและเขียนไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของจีน ระยะ 5 ปี ฉบับที่ 12 ค.ศ. 2011 – 2015 โดยมีเป้าหมายเพื่อกระจายความเจริญและพัฒนา

---

[1] *แหล่งเดิม.*

[2] อักษรศรี พานิชสาส์น. (2556). "มุ่งสู่จีนตะวันตก (Go – West Policy)" http://www.siamturakij.com/main/news_content.php?nt=4&nid=3944 (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 18 กันยายน 2558)

พื้นที่ตอนในทางภาคตะวันตกให้มีความเจริญใกล้เคียงกับพื้นที่ทางภาคตะวันออก เพื่อลดความแตกต่างด้านรายได้ระหว่างพื้นที่พัฒนาแล้วทางชายฝั่งตะวันออกกับพื้นที่กำลังพัฒนาทางตะวันตก และเพื่อขยายอุตสาหกรรมจากภาคตะวันออกมายังพื้นที่ภาคตะวันตก

พื้นที่ภาคตะวันตกที่กำหนดไว้ในเขตที่จะต้องพัฒนาประกอบด้วยพื้นที่ใน 6 มณฑล คือ ส่านซี ซื่อชวน หยุนหนาน กุ้ยโจว กันซู่ ชิงไห่ ใน 5 เขตปกครองตนเอง คือ มองโกเลียใน หนิงเซี่ย กว่างซีจ้วง ชินเจียงอุยกูร์ และทิเบต และมหานครฉงชิ่ง ในมณฑลซื่อชวน ซึ่งเป็นเมืองใหญ่ที่สุดทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ได้รับการจัดตั้งเป็นมหานครเมื่อ ค.ศ. 1997* มีประชากรกว่า 28 ล้านคนใน ค.ศ. 2010 พื้นที่ทั้งหมดนี้มีประชากรรวมประมาณ 370 ล้านคน หรือราวร้อยละ 27 ของประชากรทั้งประเทศ และมีผลิตภัณฑ์มวลรวม(GDP) ประมาณร้อยละ 18 ของทั้งประเทศ[1]

การพัฒนาภาคตะวันตกนี้มีเป้าหมายทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม คือ เพื่อขยายการพัฒนาเศรษฐกิจของภาคตะวันตกอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขันของจีนในระบบเศรษฐกิจโลก เพื่อสร้างความทันสมัยและสร้างความอยู่ดีกินดี หรือ เสี่ยวคัง (Xiaokang) และเพื่อสร้างความสามัคคีของประชากรในชาติและสร้างความสงบสุขในสังคมและพื้นที่ชายแดน เพราะที่ผ่านมาพื้นที่ชายแดนและพื้นที่ตอนในของจีนได้รับการพัฒนาช้ากว่าพื้นที่ชายฝั่งทะเล ทำให้เกิดความแตกต่างด้านรายได้และความเจริญของเมือง ทำให้เกิดผลกระทบตามมาหลายด้าน เช่น แรงงานจำนวนมากอพยพออกไปยังพื้นที่พัฒนาแล้วจนเกิดผลกระทบทั้งเศรษฐกิจและสังคมตามมา ปัญหาความไม่เท่าเทียมด้านรายได้ ความไม่พอใจของประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในมณฑลชายแดน การพัฒนาภาคตะวันตกจึงมีเป้าหมายสำคัญประการหนึ่ง คือ ต้องทำให้คนในชนบทและคนเมืองมีความเข้าใจวัฒนธรรมการใช้ชีวิตที่ต่างกันเพื่อลดความขัดแย้งในสังคม[2]

ในการดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจในภูมิภาคตะวันตกนั้น ทางการจีนส่งเสริมการพัฒนาเข้าสู่ความเป็นเมือง (Urbanization) และการทำให้เข้าสู่ระบบอุตสาหกรรม (Industrialization) ซึ่ง

---

* มหานครอีก 3 แห่งของจีน คือ เป่ยจิง ซั่งไห่ เทียนจิน ตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งภาคตะวันออก ส่วนฉงชิ่งเป็นมหานครเดียวที่อยู่ในพื้นที่ตอนใน

[1] อักษรศรี พานิชสาส์น. (2556). "มุ่งสู่จีนตะวันตก (Go – West Policy)"

[2] พรชัย ตระกูลวรานนท์. (2558). "สังคมจีน" บรรยายในการสัมมนาเอเชียตะวันออกในปี 2015 ณ สถาบันเอเชียตะวันออกศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต วันที่ 19 มีนาคม 2558

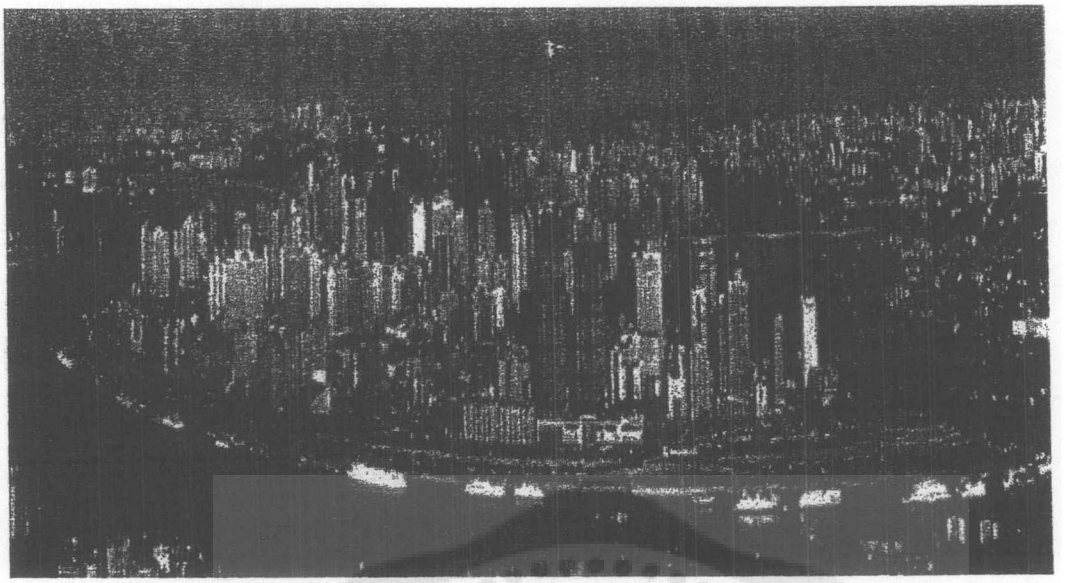
การพัฒนาความเป็นเมืองนั้นไม่ใช่เพียงแค่การพัฒนาชนบท แต่ทางการจีนต้องการสร้างสวัสดิการสาธารณะต่างๆ ให้ทั่วถึงและเท่าเทียมด้วย ดังนั้นรัฐบาลลงทุนในโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค ทั้งระบบคมนาคมขนส่ง การศึกษา พลังงาน สาธารณสุข วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และพลังงาน เช่น การขุดเจาะน้ำมัน ตัดทางหลวงผ่ากลางทะเลทรายทะกลมะกัน (Taklamakan) เชื่อมขอบบนและล่างของเส้นทางสายไหม ยาวกว่า 500 กิโลเมตร รวมถึงส่งเสริมการค้าและการลงทุนของภาคเอกชนทั้งเอกชนชาวจีนและต่างชาติ โดยมีมาตรการเพื่อดึงดูดนักลงทุน เช่น การให้สิทธิทางภาษี การใช้ที่ดิน การให้เงินอุดหนุน การตั้งเขตนิคมอุตสาหกรรม เป็นต้น เช่น ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2010 ทางการจีนจัดตั้งเขตเศรษฐกิจใหม่เหลี่ยงเจียง (Liangjiang) ในมหานครฉงชิ่ง เพื่อพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและอิเล็กทรอนิกส์ และเพื่อให้เป็นเขตเศรษฐกิจใหม่แห่งที่ 4 ของประเทศจีน ต่อจากเซินเจิ้นในมณฑลกว่างตงที่ตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1980 เขตผู่ตงในมหานครซั่งไห่ที่ตั้งขึ้นใน ค.ศ. 1990 และเขตปินไห่ (Binhai) ในมหานครเทียนจินตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. 2000[1]

เขตเศรษฐกิจใหม่เหลี่ยงเจียง (Liangjiang) แปลว่าแม่น้ำสองสาย เพราะตั้งอยู่ในเขตเมืองของมหานครฉงชิ่ง ใกล้กับทางเหนือของแม่น้ำฉางเจียงและแม่น้ำเจียหลิงทางด้านตะวันออก ในแผนพัฒนาฯ ระยะ 5 ปี ฉบับที่ 12 เขตเหลี่ยงเจียงถูกกำหนดให้เป็นหนึ่งในเขตที่ได้รับการส่งเสริมให้เป็นเขตอุตสาหกรรมนานาชาติที่เชื่อมต่อกับเครือข่ายโลจิสติกส์และการคมนาคมยูเรเซีย เป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่สำคัญของจีน เป็นพื้นที่หลักของการตั้งเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจแห่งใหม่ในพื้นที่ตอนในของจีน เป็นศูนย์กลางการพัฒนาการเงินและนวัตกรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำฉางเจียง เป็นเขตเพื่อพัฒนาทางวิทยาศาสตร์ และเป็นเขตสำคัญเพื่อเปิดเข้าสู่ดินแดนตอนใน[2] ด้วยการส่งเสริมที่จริงจังของรัฐบาลทำให้ปัจจุบันมหานครฉงชิ่งกลายเป็นฐานผลิตอุตสาหกรรมหนักที่สำคัญของจีน โดยเฉพาะเป็นฐานผลิตอุตสาหกรรมรถยนต์ที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ นอกจากนี้การพัฒนาที่รวดเร็วด้านการค้ากับต่างประเทศยังทำให้นครฉงชิ่งกลายเป็นหนึ่งในพื้นที่เป้าหมายการลงทุนที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลกอีกด้วย

---

[1] ในวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ. 2015 เขตอุตสาหกรรมปินไห่ในเมืองเทียนจินได้เกิดระเบิดอย่างรุนแรงจากคลังเก็บวัตถุระเบิดและวัตถุไวไฟ ทำให้เกิดความเสียหายอย่างหนักทั้งชีวิตและทรัพย์สิน

[2] "Brief Introduction to Liangjiang New Area" http://english.liangjiang.gov.cn/ (Accessed 18 September 2015).

ภาพที่ 15 ภาพการเติบโตของมหานครฉงชิ่ง

ที่มา: http://www.yangtze-river-cruises.com/chongqing-tour/chongqing-essence-tour.html

(Accessed October 30} 2015)

5.2.3 จีนในฐานะ "โรงงานของโลก"

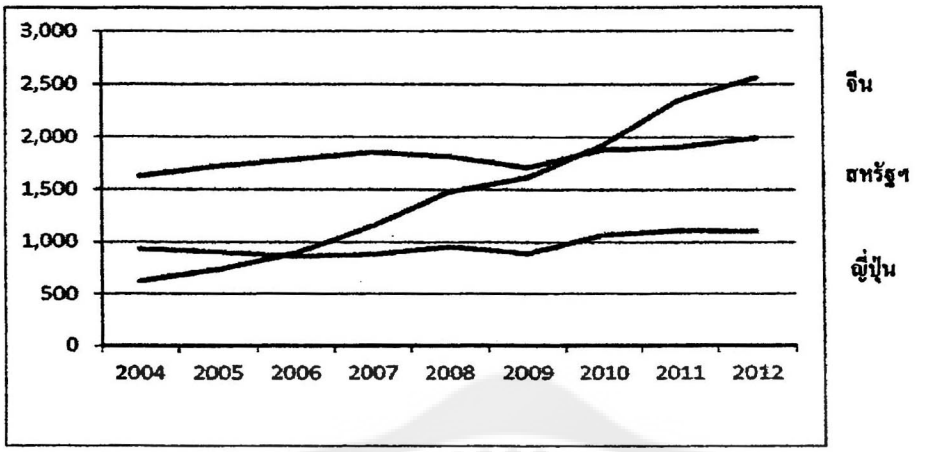
นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของจีนทำให้เศรษฐกิจจีนขยายตัวอย่างรวดเร็ว มาตรฐานการครองชีพของคนจีนในช่วงทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา ดีขึ้นอย่างมาก การพัฒนาอุตสาหกรรม การตั้งและขยายเขตเศรษฐกิจ เขตอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีต่างๆ และการส่งออกสินค้าสารพัดประเภทที่เป็นเศรษฐกิจหลักของจีนทำให้ในทศวรรษ 2000 จีนได้รับการกล่าวขานว่าเป็น "โรงงานของโลก" (the "World's Factory") เพราะเป็นแหล่งผลิตสินค้าที่ใหญ่ที่สุดของโลกตามข้อมูลขององค์การสหประชาชาติ[1] สินค้า "Made in China" ที่ส่งออกถึง 2 ใน 3 ของสินค้าในตลาดโลกมีหลากหลายประเภท[2] เช่น สิ่งทอ เสื้อผ้า ชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ เครื่องถ่ายเอกสาร เตาไมโครเวฟ เครื่องเล่นดีวีดี ของเล่น กล้องดิจิตอล ชิ้นส่วนเครื่องยนต์ เครื่องจักรกล พลาสติก ผลิตภัณฑ์จากเหล็กและเหล็กกล้า พาหนะเช่น รถมอเตอร์ไซค์ รถจักรยาน รถบรรทุก ชิ้นส่วนรถยนต์

---

[1] Morrison, Wayne M. (2014). *op.cit.* p. 8.

[2] Martin Jacques. (2012). *op.cit.* p. 185.

เฟอร์นิเจอร์ รองเท้า เครื่องมือแพทย์ประเภทต่างๆ ส่วนสินค้านำเข้าหลักของจีน เช่น เครื่องจักรกล เครื่องยนต์ พลังงาน เคมีภัณฑ์ ทองแดง พลาสติก และสินแร่ต่างๆ[1]

ภาพที่ 16 แผนภาพ มูลค่าเพิ่มรวมการผลิต (Gross Value Added Manufacturing) ในจีน สหรัฐฯ และญี่ปุ่นระหว่าง ค.ศ. 2004 – 2012 (หน่วยเป็น พันล้านดอลลาร์สหรัฐ)

ที่มา: Wayne M Morrison. (2014).*China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States.* p. 11.

แผนภาพนี้แสดงข้อมูลมูลค่าเพิ่มรวมการผลิต (Gross Value Added Manufacturing) ในจีน สหรัฐฯ และญี่ปุ่น ระหว่าง ค.ศ. 2004 – 2012 จะเห็นได้ว่ามูลค่าเพิ่มรวมการผลิตของจีนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยสูงกว่าญี่ปุ่นตั้งแต่ ค.ศ. 2006 ทำให้จีนขึ้นเป็นประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับสองของโลกรองจากสหรัฐฯ[2] จีนสามารถแซงหน้าสหรัฐฯ ได้ใน ค.ศ. 2010 และใน ค.ศ. 2012 มูลค่าการผลิตของจีนสูงกว่าสหรัฐฯ[3] ใน ค.ศ. 2011 จีนกลายเป็นผู้ผลิตอันดับ 1 ของโลกหลังจากที่สหรัฐอเมริกาครองตำแหน่งนี้มานานถึง 110 ปี[4] และได้รับการคาดหมายว่าจะอยู่ในอันดับต้นนี้ไปอีกราว 5 ปี

อย่างไรก็ตาม จีนเริ่มประสบปัญหาภาวะส่งออกลดลงตั้งแต่ ค.ศ. 2008 เพราะเศรษฐกิจโลกชะลอตัว ประเทศคู่ค้าสำคัญอันดับหนึ่งของจีน คือ สหรัฐอเมริกาเผชิญวิกฤติการณ์การเงิน รวมทั้งหลายประเทศในยุโรป ทำให้อัตราการส่งออกของจีนลดลง ส่งผลกระทบต่อมูลค่าการ

---

[1] Morrison, Wayne M. (2014). p. 21.

[2] www.datacatalog.worldbank.org (Retrieved on 16 January 2014).

[3] Morrison, Wayne M. (2014). *op.cit.* p. 8.

[4] Martin Jacques. (2012). *op.cit.* p. 186.

ส่งออกของจีนอย่างมาก เพราะพื้นฐานเศรษฐกิจของชะลอตัวลงมากในช่วง ค.ศ. 2008 – 2009 บริษัทหลายแห่งขาดทุน แรงงานภาคส่งออกตกงานจำนวนมาก ทางการจีนแก้ปัญหาระยะสั้นด้วยการอัดฉีดงบประมาณ ไปยังรัฐบาลท้องถิ่นให้จัดทำโครงการต่างๆ ทั้งนี้เพื่อกระตุ้นการจ้างงาน การบริโภคภายใน และการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ แม้จะสามารถแก้ปัญหาได้ แต่นโยบายเศรษฐกิจแบบนี้เป็นการแก้ปัญหาระยะสั้นและเฉพาะหน้า ทำให้เกิดความเสี่ยงสูงเพราะขาดการวิเคราะห์ความเสี่ยง[1] ทำให้ผู้นำจีนได้วางแผนปฏิรูปเศรษฐกิจที่เน้นการพัฒนาเชิงคุณภาพแทนปริมาณ และสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนดังจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

การเติบโตและขึ้นเป็นประเทศอันดับหนึ่งด้านการผลิตของจีนนั้น ส่วนสำคัญมาจากปัจจัยด้านการมีแรงงานที่ค่าแรงต่ำจำนวนมาก ค่าแรงที่ถูกทำให้ต้นทุนการผลิตในจีนต่ำกว่าประเทศที่มีค่าแรงสูง แต่ในทศวรรษ 2000 และ 2010 จีนมีปัญหาด้านแรงงาน ทั้งจากปัญหาจากต้นทุนแรงงานที่ปรับสูงขึ้นเนื่องจากประชากรวัยทำงาน (อายุ 15 – 64 ปี) ลดลงอันเป็นผลจากนโยบายลูกคนเดียว ที่รัฐบาลจีนบังคับใช้เพื่อควบคุมจำนวนประชากรตั้งแต่ ค.ศ. 1980 รวมถึงระบบหูโขว่หรือระบบทะเบียนบ้านของจีน ที่ห้ามประชากรย้ายถิ่นที่อยู่เพื่อควบคุมจำนวนประชากรในเขตเมืองกับชนบท ซึ่งระบบนี้ครอบคลุมการให้สวัสดิการของรัฐ เช่น การรักษาพยาบาล การศึกษาตามทะเบียนบ้าน ทำให้แรงงานที่ย้ายถิ่นไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการในเมืองที่ย้ายไปทำงานได้[2] ประเด็นนี้จึงมีผลต่อคุณภาพชีวิตของแรงงานอพยพ และยังส่งผลกระทบต่อลูกหลานของแรงงานอพยพที่ถือกำเนิดในเมืองอื่น เพราะเด็กเหล่านี้มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านของบิดามารดา ทำให้เด็กเหล่านี้ขาดสวัสดิการพื้นฐานไปด้วย และกลายเป็นประชาชนชั้นสองในสังคม ความต้องการแรงงานและสวัสดิการที่ไม่ดีส่งผลให้แรงงานเรียกร้องค่าแรงและสวัสดิการเพิ่มขึ้นเพื่อต่อรองกับนายจ้าง เช่น ใน ค.ศ. 2010 และ 2011คนงานที่มณฑลกว่างตงจำนวนมากประท้วงเพื่อเรียกร้องค่าจ้างเพิ่มจากบริษัท Foxconn บริษัทผลิตเครื่องไฟฟ้าของไต้หวัน บริษัทฮอนด้า และบริษัทอื่นๆ

ดังนั้นจึงมีการรณรงค์เพื่อให้ปฏิรูประบบหูโขว่ และเรียกร้องให้ยกเลิกการห้ามย้ายถิ่นฐาน เพราะเป็นนโยบายที่แบ่งแยกกีดกันประชาชนในเมืองกับชนบท ในทศวรรษ 2010 จีนมีแรงงานอพยพถึง 260 ล้านคน ซึ่งคนเหล่านี้ล้วนได้รับผลกระทบจากระบบหูโขว่ที่ไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป ดังนั้นใน ค.ศ. 2003 ทางการจีนได้ยกเลิกการห้ามย้ายถิ่นฐาน แต่ยังไม่ยกเลิกระบบสวัสดิการที่ผูกติดกับทะเบียนบ้าน ใน ค.ศ. 2012 คณะกรรมการพัฒนาและ

---

[1] *แหล่งเดิม*. หน้า 2.

[2] Martin Jacques. (2012). *op.cit.* p. 197.

ปฏิรูปแห่งชาติจีนได้จัดประชุมผู้นำรัฐบาลท้องถิ่นจากมณฑล 8 แห่ง เพื่อหาแนวทางปฏิรูประบบนี้ แต่บรรดาผู้นำท้องถิ่นยืนยันว่ารัฐบาลท้องถิ่นไม่มีงบประมาณเพียงพอที่จะใช้เป็นสวัสดิการสำหรับแรงงานอพยพกว่าร้อยล้านคน ดังนั้นการปฏิรูประบบนี้จึงขึ้นกับยุทธศาสตร์การพัฒนาชนบทให้เป็นเมือง (urbanization) ของผู้นำรัฐบาลจีนชุดปัจจุบันที่จะต้องเห็นด้วยกับการปฏิรูปและสนับสนุนงบประมาณจำนวนมหาศาลมาใช้เป็นสวัสดิการ[1]

นอกจากนี้ เมื่อรัฐบาลจีนขยายการพัฒนาไปยังภูมิภาคต่างๆ มากขึ้นในทศวรรษ 2000 แรงงานจำนวนหนึ่งจึงเลือกที่จะทำงานในพื้นที่ของตนเองแทนการไปทำงานที่อื่น ผลกระทบที่ตามมา คือ เกิดการขาดแคลนแรงงานในบางเมือง เช่น บริษัทในมณฑลกว่างตงมีปัญหาแรงงานลดลง จึงย้ายฐานการผลิตบางส่วนไปยังมณฑลตอนในที่เปิดเขตเศรษฐกิจขึ้นใหม่ โรงงานบางแห่งต้องปิดตัวลงเพราะขาดแคลนแรงงาน เช่น โรงงานรองเท้ากว่า 1,000 แห่ง ที่มณฑลกว่างตง ซึ่งคิดเป็น 1 ใน 6 ของโรงงานทั้งหมดปิดตัวลงใน ค.ศ. 2007 บริษัทของเล่นราว 4,000 แห่ง ปิดตัวใน ค.ศ. 2008[2] นอกจากการย้ายฐานการผลิตไปยังเขตตอนในของประเทศแล้ว บริษัทจำนวนมากที่กว่างตง เซินเจิ้น ได้ปรับตัวโดยวางแผนพัฒนาอุตสาหกรรมภาคบริการและเปลี่ยนรูปแบบการผลิตไปสู่การผลิตแบบใหม่ ที่เน้นพัฒนานวัตกรรม การออกแบบและเทคโนโลยี แทนการพึ่งพาแรงงานจำนวนมาก

5.2.4 The New Normal : นโยบายสร้างความยั่งยืนของจีน

การชะลอตัวของเศรษฐกิจใน ค.ศ. 2008 เป็นต้นมา ทำให้จีนเห็นว่าการเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจโลกนั้น จีนได้ทั้งประโยชน์และผลกระทบที่เลี่ยงไม่ได้ รัฐบาลจีนตระหนักดีถึงปัญหาการพึ่งพาการส่งออกและการลงทุนจากต่างประเทศที่มากเกินไป ขณะเดียวกันการเพิ่มขึ้นของอัตราเงินออมก็หมายความว่าอัตราการบริโภคภายในประเทศต่ำ ผู้บริโภคในประเทศมีความต้องการสินค้าที่จีนผลิตเองน้อยทำให้จีนพึ่งการส่งออกเป็นหลัก ประกอบกับจำนวนประชากรวัยทำงานเริ่มลดลงจากนโยบายลูกคนเดียว ทำให้ค่าแรงขั้นต่ำปรับเพิ่มสูงขึ้นร้อยละ 15 ในช่วง 10 ปี จาก 370 หยวนต่อเดือนใน ค.ศ. 2005 เป็น 1,400 หยวนต่อเดือนใน ค.ศ. 2014[3]

---

[1] John Marshall. (2013). "China: Urbanization and Hukou Reform" http://thediplomat.com/2013/10/china-urbanization-and-hukou-reform/1/ (Accessed November 1, 2013).

[2] Martin Jacques. (2012). *op.cit.* p. 174

[3] *แหล่งเดิม.* หน้า 3.

ผู้นำจีนจึงมีเป้าหมายที่จะสร้างสมดุลและความมั่นคงทางเศรษฐกิจที่จีนจะสามารถพึ่งพาตนเองได้และยั่งยืน (economic sustainability) ใน ค.ศ. 2011 ประธานาธิบดีหู จิ่นเทา ได้กล่าวสุนทรพจน์ว่า "ประชากร ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม สร้างแรงกดดันต่อเศรษฐกิจและการพัฒนาสังคมของเรา เราขาดความสมดุลในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ การใช้ทรัพยากร ขาดการร่วมมือและการพึ่งพาตนเองในการพัฒนาของเรา"[1] พรรคคอมมิวนิสต์จีนจึงได้กำหนดแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของจีนในอนาคตว่า คือการ "คืบหน้าอย่างมั่นคง"[2]

รัฐบาลจีนตั้งแต่สมัยหู จิ่นเทา และสี จิ้นผิง มีนโยบายปรับโครงสร้างเศรษฐกิจเพื่อสร้างสมดุล เพื่อทำให้เศรษฐกิจเติบโตอย่างมีเสถียรภาพและให้พึ่งพาตนเองได้ โดยมีการดำเนินการที่สำคัญ คือ ส่งเสริมตลาดภายใน ลดการพึ่งพาตลาดภายนอก ลดการใช้พลังงานที่สิ้นเปลืองและสร้างมลพิษ เน้นการพัฒนาหรือสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ แทนการลงทุนและการส่งออก ปรับปรุงความเป็นอยู่ของประชาชนและลดช่องว่างทางรายได้ระหว่างพื้นที่ต่างๆ

เป้าหมายแรกของการสร้างสมดุลทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนของจีน คือ การส่งเสริมภาคบริการ โดยวางแผนลดความเสี่ยงจากการพึ่งพาการส่งออก และเน้นส่งเสริมการตลาดภายในประเทศให้มากขึ้นทั้งในด้านการขยายตลาดสินค้าและอุตสาหกรรมภาคบริการ การดำเนินการประการหนึ่งที่รัฐบาลจีนส่งเสริมอย่างเป็นรูปธรรมคือ การยกระดับสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น การให้บริการทางสาธารณสุขและการศึกษาในพื้นที่ชนบท การให้เงินทุนแก่รัฐบาลท้องถิ่นในการส่งเสริมการให้บริการเหล่านี้[3] ส่วนหนึ่งเพื่อกระตุ้นการบริโภคและภาคบริการภายในประเทศ อีกส่วนหนึ่งคือเพื่อลดการอพยพของคนในเมืองเล็กหรือในชนบทเข้าสู่เมืองใหญ่

ในประเทศจีนนั้นสวัสดิการที่รัฐจัดให้ถือว่าน้อยเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ ในสมัยเหมาเจ๋อตง รัฐบาลกลางรับผิดชอบสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลเต็มที่ แต่ในสมัยเติ้ง เสี่ยวผิง รัฐบาลลดสวัสดิการลง จนเมื่อเกิดปัญหาความไม่เท่าเทียมทางรายได้มากขึ้น ประกอบกับการต้องพัฒนาดินแดนตอนในและเขตชายแดน ใน ค.ศ. 2009 รัฐบาลกลางจึงประกาศการปฏิรูปครั้งสำคัญในระบบสาธารณสุข และกำหนดเป้าหมายระยะสั้นสำหรับการประกันคุณภาพชีวิตขั้นพื้นฐานแก่ประชาชนร้อยละ 90 ของประเทศ[4] นโยบายนี้เริ่มดำเนินการด้วยการให้งบประมาณแก่รัฐบาล

---

[1] Tomoyuki Fukomoto & Ichiro Muto. (2011). *op.cit.* p. 2.

[2] *Ibid.*

[3] *Ibid.*

[4] Martin Jacques. (2012). *op.cit.* p. 197.

ท้องถิ่นเพื่อนำไปพัฒนาสวัสดิการและบริการพื้นฐานให้แก่ประชาชน ซึ่งเป็นนโยบายหนึ่งในการสร้างอาชีพ สร้างการบริโภค และการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจหลังจากที่จีนได้รับผลกระทบจากวิกฤติการเงินในสหรัฐอเมริกาใน ค.ศ. 2008

เป้าหมายต่อมาคือ การส่งเสริมการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมา 30 กว่าปีของจีนใช้ทรัพยากรต่างๆ ไปจำนวนมหาศาล อุตสาหกรรมบางประเภทใช้แรงงานมาก ใช้พลังงานสูง รวมทั้งก่อปัญหามลภาวะซึ่งหลายพื้นที่ประสบปัญหามลภาวะค่อนข้างรุนแรง ดังนั้นเมื่อรัฐบาลจีนมีเป้าหมายพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ ทรัพยากร จึงมีนโยบายส่งเสริมการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ ลดการให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมที่ใช้ทรัพยากรสิ้นเปลืองและก่อปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น อุตสาหกรรมสิ่งทอ เสื้อผ้า อุตสาหกรรมที่ทำลายสิ่งแวดล้อมเช่น ยาฆ่าแมลง การผลิตสินค้าโลหะ เช่น เงิน สังกะสี เป็นต้น โดยยกเลิกการให้ภาษีคืนแก่ภาคส่งออกสังกะสี ลดอัตราภาษีคืนที่ให้กับการส่งออกยาฆ่าแมลงและสินค้าโลหะบางประเภท[1] ส่งเสริมการลดใช้พลังงานจากถ่านหิน เปลี่ยนมาใช้พลังงานทดแทนที่ลดปัญหาสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้จีนต้องแก้ปัญหาช่องว่างของรายได้ระหว่างเมืองกับชนบท และความเจริญที่ไม่สมดุลระหว่างภูมิภาคต่างๆ เพราะที่ผ่านมาความเจริญกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกเป็นหลัก แม้ในทศวรรษที่ผ่านมาจีนส่งเสริมนโยบายพัฒนาภาคตะวันตกและพื้นที่ชายแดนต่างๆ อย่างมาก แต่ความเจริญและรายได้ในพื้นที่นี้ยังต่างจากพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนามาก่อน ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นมีทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เพราะพื้นที่ชายแดนภาคตะวันตกเป็นเขตปกครองตนเองของชนกลุ่มน้อย ซึ่งบางพื้นที่มีความขัดแย้งทางการเมืองกับรัฐบาลจีนอยู่แล้ว เช่น เขตปกครองตนเองซินเจียงอุยกูร์ ที่มีกลุ่มอุยกูร์หัวรุนแรงต้องการได้เอกราชจากจีน ทางการจีนจึงมีนโยบายปรับปรุงคุณภาพชีวิตประชาชน และส่งเสริมการกระจายรายได้ที่เท่าเทียมระหว่างพื้นที่ชายทะเลภาคตะวันออก ภาคใต้ กับพื้นที่ตอนในของจีน

ใน ค.ศ. 2013 นายหลี่ เค่อเฉียง ซึ่งจบการศึกษาระดับปริญญาเอกด้านเศรษฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัยปักกิ่ง (เป่ยต้า Beida) ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี หลี่ เค่อเฉียงกำหนดแนวนโยบายเศรษฐกิจของจีน เรียกกันว่า หลี่โคโนมิกส์ (Likonomics) ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางปฏิรูปของประธานาธิบดีสี จิ้นผิง ที่จะสร้างสังคมที่มั่งคั่งปานกลาง และปกครองโดยกฎหมาย เน้น

---

[1] ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, บจก. (2551). "ทิศทางเศรษฐกิจจีนหลังโอลิมปิก 2008 : ปรับโครงสร้างเพื่อเติบโตอย่างสมดุล" http://www.positioningmag.com/content. (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 18 กันยายน 2558).

การเติบโตอย่างค่อยเป็นค่อยไปในเชิงคุณภาพมากกว่าเชิงปริมาณ ซึ่งต่อมาผู้นำจีนเรียกการพัฒนาเศรษฐกิจแนวนี้ว่า New Normal* เพราะที่ผ่านมาเศรษฐกิจจีนขยายตัวอย่างรวดเร็วจากการขยายตัวของการส่งออกและการลงทุนในภาคอุตสาหกรรมและภาคอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งเป็นการพึ่งพาเศรษฐกิจภายนอกเป็นหลัก และการเร่งการผลิตทำให้จีนใช้ทรัพยากรจำนวนมาก และเกิดปัญหามลภาวะตามมา

แนวทางนี้เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างค่อยเป็นค่อยไปและยั่งยืน เน้นพึ่งพาการบริโภคภายในประเทศ และการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจ โดยมีหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ การไม่ทุ่มงบประมาณเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจมากเกินไป การปฏิรูปโครงสร้างและรูปแบบเศรษฐกิจจีนใหม่ที่เน้นการลดการพึ่งพาจากต่างชาติ และการไม่เข้าแทรกแซงตลาดเร็วเกินไป[1] ซึ่งต่างจากนโยบายเศรษฐกิจของอดีตนายกรัฐมนตรีเวิน เจียเป่า ที่เน้นการสร้างความเข้มแข็งหรือการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ไม่เน้นการปฏิรูป[2]

หลักการแรกของหลี่โคโนมิกส์ คือ การไม่ทุ่มงบประมาณเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจมากเกินไป แต่จะเน้นการเติบโตอย่างมีคุณภาพแทน เพราะที่ผ่านมามีหลายครั้งที่รัฐบาลใช้วิธีการอัดฉีดเม็ดเงินเข้าสู่ระบบเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ ดังเช่นในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจโลก ค.ศ. 2008 การเติบโตจากการอัดฉีดงบประมาณทำให้ตัวเลขการเติบโตทางเศรษฐกิจสูงแต่เป็นการเติบโตเชิงปริมาณเท่านั้น และกลายเป็นภาระของรัฐต่อมา รัฐบาลจึงตั้งเป้าการเติบโตของเศรษฐกิจ GDP เฉลี่ยต่อปีไว้ที่ร้อยละ 7.5 เพื่อทำให้เศรษฐกิจเติบโตตามความเป็นจริง[3] นอกจากนี้แนวทางหลี่โคโนมิกส์จะไม่ส่งเสริมการใช้จ่ายเกินตัวของรัฐบาลท้องถิ่น เพราะในช่วง ค.ศ. 2008 ที่รัฐบาลกลางส่งเสริมการสร้างโครงการต่างๆ ในท้องถิ่นเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ กลับทำให้รัฐบาลท้องถิ่นหลายแห่งใช้จ่ายเงิน

---

* คำว่า New Normal เป็นคำที่นักวิเคราะห์เศรษฐกิจชาวตะวันตกใช้อธิบายการเติบโตของเศรษฐกิจโลกที่เริ่มลดต่ำลงหลังเกิดวิกฤติแฮมเบอร์เกอร์ฝน ค.ศ. 2008 และชี้ว่าการขยายตัวที่ลดลงของเศรษฐกิจโลกจะกลายเป็นเรื่องปกติตามวัฏจักรของกระบวนการเข้าสู่ new normal ด้วยเหตุปัจจัยต่างๆ (อักษรศรี พานิชสาส์น. "เศรษฐกิจจีนเข้าสู่ new low หรือ new normal กันแน่?" กรุงเทพธุรกิจ 29/01/2015 http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/631590 (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 24 กันยายน 2558)

[1] Huang Yiping. (2013). 'Likonomics' Policies in China. http://www.eastasiaforum.org/2013/07/07/likonomics-policies-in-china/ 07/07/2013. (Accessed July 12, 2015).

[2] *Ibid.*

[3] อักษรศรี พานิชสาส์น. (2556). "หลี่โคโนมิกส์...ยาขมเศรษฐกิจของนายกฯจีน". กรุงเทพธุรกิจ 01/08/2013 http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/520289#sthash.OvPCQp7S.dpuf (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 5 มิถุนายน 2558).

เกินตัวจนเกิดภาวะอุปทานล้นเกิน รัฐบาลหลี่ เค่อเฉียงจึงมีนโยบายเข้มงวดในการปล่อยสินเชื่อ หรืองบประมาณให้รัฐบาลท้องถิ่น ประกอบกับนโยบายปราบปรามการทุจริตของประธานาธิบดีสี จิ้นผิง ทำให้รัฐบาลกลางเตือนให้รัฐบาลท้องถิ่นใช้จ่ายอย่างระมัดระวังและโปร่งใส

หลักสำคัญอีกประการของแนวทางหลี่โคโนมิกส์ คือ การปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจจีนใหม่ โดยลดการพึ่งพาการส่งออกเพราะมีความไม่แน่นอนตามภาวะเศรษฐกิจโลก เปลี่ยนมาเน้นส่งเสริมเศรษฐกิจภายในประเทศ ให้ความสำคัญกับกลไกตลาดมากขึ้น โดยเน้นการบริโภคภายในประเทศ และสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจให้พึ่งพาตนเองได้ จูงในนักลงทุนเอกชนให้ร่วมลงทุนในโครงการเส้นทางรางรถไฟ ออกพันธบัตรเพื่อระดมทุนพัฒนาโครงการสาธารณูปโภค ยกเลิกภาษีมูลค่าเพิ่มและภาษีการดำเนินงานให้กิจการขนาดย่อม เพื่อช่วยเหลือภาคการผลิตขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ที่มีมากกว่า 6 ล้านราย และมีการจ้างงานในกิจการรายย่อยเหล่านี้มากถึง 10 ล้านคน[1] และลดค่าธรรมเนียมผู้ส่งออก ลดขั้นตอนและกระบวนการอนุญาต ปรับปรุงกระบวนการตรวจสอบทางศุลากรให้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งการเน้นกลุ่ม SMEs เป็นการช่วยเหลือเฉพาะกลุ่มและจำกัดขอบเขตของการช่วยเหลือ ต่างจากนโยบาของรัฐบาลก่อนที่ทุ่มงบกระตุ้นเศรษฐกิจจีนโดยรวม

นอกจากนี้ ความไม่สมดุลด้านรายได้ระหว่างคนในเขตเมืองและชนบทที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้รัฐบาลจีนมีนโยบายสร้างความเป็นเมืองให้กับชนบท (Urbanization) เพื่อกระจายความเจริญไปสู่ชนบทจีน รวมทั้งตั้งเป้าหมายที่จะให้ชาวจีนทุกคนมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อปีเพิ่มขึ้นอีกเท่าตัวภายใน ค.ศ. 2020

หลักสำคัญประการสุดท้ายของหลี่โคโนมิกส์ คือ การไม่แทรกแซงตลาดเร็วเกินไปและไม่อัดฉีกเงินเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจ แต่จะปล่อยให้เกิดสภาพคล่องตึงตัว ซึ่งแม้ส่งผลให้ต้นทุนการกู้ยืมมากขึ้น แต่เป็นแนวทางที่รัฐบาลทำเพื่อหยุดการเก็งกำไรของนายทุน เพราะไม่ต้องการให้ภาวะฟองสบู่ในตลาดอสังหาริมทรัพย์ขยายตัวไปกว่านี้ และเพื่อให้รัฐบาลท้องถิ่นลดการใช้จ่ายเกินตัว เนื่องจากรัฐบาลท้องถิ่นหลายแห่งหันไปใช้ช่องทางการกู้เงินนอกระบบ เพราะธนาคารของรัฐไม่ให้สินเชื่อ โดยนายกรัฐมนตรีหลี่ เค่อเฉียง ประกาศว่าจะผลักดันการปฏิรูปมากกว่าส่งเสริมการเดิบโต จะจัดการปัญหาหนี้สินจำนวนมากของรัฐบาลท้องถิ่น และเข้าควบคุมการปล่อยสินเชื่อของ

---

[1] *แหล่งเดิม.*

ธนาคารพาณิชย์ต่างๆ[1] ต่อมาธนาคารกลางจีนผ่อนคลายความเข้มงวดลงเพื่อไม่ให้เศรษฐกิจจีนชะลอตัวมากเกินไป แต่ยังยึดมั่นแนวทางสร้างวินัยทางการเงินการคลังอยู่

ใน ค.ศ. 2014 อัตรา GDP ของจีนเหลือร้อยละ 7.4 ซึ่งถือว่าต่ำที่สุดในรอบ 25 ปี อันเป็นผลการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจของจีน ทั้งการลดการผลิตเพื่อส่งออกลง การลดการผลิตภาคอุตสาหกรรมที่ใช้ทรัพยากรมากหรืออุตสาหกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น เหล็ก ถ่านหิน ซีเมนต์ การชะลอตัวของเศรษฐกิจที่ต่อเนื่องมา ตลอดจนปัจจัยด้านอัตราแลกเปลี่ยนค่าเงิน รัฐบาลสี จิ้นผิง อธิบายว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างช้าๆ นี้เป็นความตั้งใจของรัฐบาลจีน ที่เน้นการเติบโตที่ช้าลงแต่มีคุณภาพและมั่นคง เพื่อรักษาความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระยะยาว

5.2.5 การสร้างความสัมพันธ์กับต่างประเทศผ่านเครือข่ายเศรษฐกิจ

ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 จีนได้แสดงบทบาทเชิงรุกด้านเศรษฐกิจและการต่างประเทศระดับโลกมากขึ้นภายใต้การนำของประธานาธิบดีสี จิ้นผิง โดยเฉพาะการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจผ่านโครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม คือ โครงการ One Belt, One Road และความร่วมมือทางการเงินการธนาคาร

One Belt, One Road หรือในภาษาจีนเรียกว่า อีไต้อีลู่ (Yi Dai, Yi Lu) เป็นแนวคิดของประธานาธิบดีสี จิ้นผิง ที่กล่าวถึงครั้งแรกในเดือนกันยายน ค.ศ. 2013 โดยเป็นแนวคิดที่จะฟื้นฟูเส้นทางสายไหม (Silk Road) ที่เป็นเส้นทางการค้าสายโบราณของจีนเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ ทั่วโลก One Belt หรือ Silk Road Economic Belt คือเส้นทางสายไหมสายโบราณที่เริ่มจากจีนไปทางตะวันตก เข้าสู่เอเชียกลางและไปจนถึงยุโรป ส่วน One Road คือ Maritime Silk Road ที่เป็นเส้นทางการค้าทางทะเลของจีนในอดีตที่ติดต่อกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นักวิชาการด้านเศรษฐกิจจีนตั้งข้อสังเกตว่า ผู้นำระดับสูงสุดของจีนริเริ่มและผลักดันโครงการ One Belt, One Road เข้าสู่เวทีนานาชาติ แสดงถึงความตั้งใจของจีนในการสร้างรูปแบบใหม่ในการบูรณาการจีนกับภูมิภาคต่างๆ และถือเป็นเครื่องมือสำคัญด้านนโยบายต่างประเทศและภายในประเทศของจีน[2] สำหรับด้านการต่างประเทศนั้น โครงการ One Belt, One Road นี้ จีนมี

---

[1] *แหล่งเดิม.*

[2] อักษรศรี พานิชสาส์น.(2558) "One Belt, One Road" กรุงเทพธุรกิจ 26/02/2015 http://www.bangkokbiznews.com/ blog/detail/633823 (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 1 สิงหาคม 2558)

เป้าหมายเพื่อสร้างความร่วมมือกับประเทศต่างๆ ตามแนวเส้นทางสายไหมในอดีตที่ครอบคลุมเกือบทั้งโลก คือ ทั้งกลุ่มอาเซียน เอเชียใต้ เอเชียกลาง ตะวันออกกลาง แอฟริกาและยุโรป รวมทั้งเชื่อมโยง 2 มหาสมุทร คือ มหาสมุทรแปซิฟิกและอินเดีย และจีนได้จัดตั้งกองทุน Silk Road Fund มูลค่าสูงถึง 40,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เพื่อแสดงให้เห็นว่าจีนตั้งใจพัฒนาความร่วมมืออย่างเป็นรูปธรรมกับนานาชาติ ส่วนด้านนโยบายภายในประเทศนั้น โครงการนี้จะส่งเสริมการพัฒนาภายในมณฑลต่างๆ โดยเฉพาะมณฑลที่อยู่ในภาคกลาง ภาคตะวันตก และชายแดน ซึ่งเป็นพื้นที่ของเส้นทางสายไหมในอดีตและเป็นพื้นที่ที่ต้องการการพัฒนาของจีน ทำให้รัฐบาลมณฑลหลายแห่งของจีนให้การตอบรับโครงการนี้อย่างมาก

นอกจากนี้ จีนยังสามารถใช้ความร่วมมือในโครงการ One Belt, One Road เป็นเครื่องมือในการเข้าสู่ภูมิภาคต่างๆ อย่างแนบเนียนและไม่ถูกต่อต้าน[1] เพราะผ่านความร่วมมือทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ที่สำคัญโครงการนี้ทำให้จีนใช้สร้างเครือข่ายในการคานอำนาจกับมหาอำนาจอื่นโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา และโครงการนี้อาจจะทำให้จีนสามารถฟื้นฟูบทบาทความยิ่งใหญ่ในฐานะมหาอำนาจของภูมิภาคหรือของโลกในอดีตได้อีกครั้ง ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของจีนในสมัยประธานาธิบดีสี จิ้นผิง[2]

อย่างไรก็ตาม โครงการนี้ถูกตั้งคำถามว่าจะทำได้ในระดับใด เพราะปัจจุบันในภูมิภาคต่างๆ มีกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การเมืองอยู่แล้ว เช่น กลุ่ม APEC กลุ่ม ASEAN หรือกรอบความตกลงทางเศรษฐกิจ FTA ระหว่างประเทศต่างๆ หรือภูมิภาคที่อาจเกิดความทับซ้อนกับโครงการ One Belt, One Road รวมถึงยังมีข้อกฎหมายน่านน้ำทางทะเลที่ต้องเกี่ยวข้องกับเส้นทาง Maritime Silk Road ด้วย ซึ่งน่านน้ำทางทะเลเป็นประเด็นที่อ่อนไหวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออกอยู่แล้วในหลายกรณีขัดแย้ง ที่สำคัญคือ ปัญหาการอ้างสิทธิเหนือหมู่เกาะในทะเลจีนใต้ที่จีนกับหลายประเทศในกลุ่มอาเซียนเป็นคู่กรณีกันอยู่

นอกจากนี้ประธานาธิบดีสี จิ้นผิง มีเป้าหมายสร้างบทบาทผู้นำทางเศรษฐกิจของจีนในระดับโลกและภูมิภาค โดยร่วมมือกับประเทศสมาชิกกลุ่มบริคส์ (BRICS) คือ บราซิล รัสเซีย อินเดีย และแอฟริกาใต้ จัดตั้งธนาคารเพื่อการพัฒนาใหม่ (New Development Bank: NDB) และ

---

[1] *แหล่งเดิม.*

[2] อักษรศรี พานิชสาส์น; ดร.หลี่ เหรินเหลียง. (2557)." Chinese Dream : จีนฝันอะไร ไทยเรียนรู้อะไร" กรุงเทพธุรกิจ 05/06/2014 http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/586296#sthash.JXJOjDex.dpuf (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 1 สิงหาคม 2558)

ตั้งกองทุนเงินสำรองเผื่อกรณีฉุกเฉิน (Contingency Reserve Arrangement : CRA) ซึ่งเป็นความพยายามของจีนที่จะสร้างความมั่นคงของเงินหยวน และเป็นท่าทีของกลุ่ม BRICS ที่จะลดความสำคัญของสกุลเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ในตลาดการเงินของโลก ลดการพึ่งพาธนาคารโลก (World Bank) และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของชาติตะวันตก โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา[1] รวมถึงตั้งธนาคารเพื่อการลงทุนสาธารณูปโภคแห่งเอเชีย (Asia Infrastructure Investment Bank: AIIB) โดยรัฐบาลจีนใช้เงินลงทุนในฐานะผู้ถือหุ้นใหญ่ถึง 50,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ซึ่งจะเป็นธนาคารภูมิภาคแห่งใหม่ขึ้นเทียบชั้นกับธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank :ADB) ที่ริเริ่มโดยญี่ปุ่น ปัจจุบันมีสมาชิกกว่า 50 ประเทศร่วมลงนามก่อตั้งธนาคาร AIIB และมีอีกหลายประเทศกำลังอยู่ระหว่างการพิจารณาเพื่อร่วมลงนาม

การดำเนินการต่างๆ เหล่านี้ของจีนทำให้จีนเป็นที่จับตามองของนานาชาติ และเกิดคำถามว่าจีนมีเป้าหมายอะไร ผู้นำจีนระบุว่า กองทุน Silk Road และธนาคาร AIIB "เป็นแหล่งเงินสำหรับการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน และเพื่อส่งเสริมความร่วมมือทางการเงินและภาคการผลิตอุตสาหกรรม ตลอดจนการพัฒนาเส้นทางเชื่อมโยงระหว่างประเทศต่างๆ"[2] กล่าวได้ว่าการลงทุนโครงการต่างๆ เหล่านี้ของจีนได้ประโยชน์ทั้งในด้านการสร้างบทบาทผู้นำในเวทีโลกของจีน และยังเป็นการนำเงินทุนสำรองระหว่างประเทศของจีนที่มีจำนวนมากมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เพราะที่ผ่านมาจีนนำเงินทุนสำรองนี้ไปลงทุนด้วยการซื้อพันธบัตรของสหรัฐอเมริกา ซึ่งมูลค่าพันธบัตรสหรัฐฯ ที่จีนถือครองอยู่สูงถึง 1.26 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ทำให้จีนกลายเป็นเจ้าหนี้รายใหญ่ที่สุดของสหรัฐ แต่ผลตอบแทนที่ได้ค่อนข้างต่ำและไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับค่าเงินดอลลาร์สหรัฐ ดังนั้น จีนจึงนำเงินทุนสำรองนี้ไปใช้ในรูปแบบอื่น เช่น การตั้งธนาคารหรือกองทุนต่างๆ ซึ่งจะทำให้จีนได้รับผลตอบแทนที่ดีกว่า และช่วยกระจายความเสี่ยงจากการถือครองพันธบัตรของสหรัฐฯที่มากเกินไปด้วย นอกจากนี้ ธนาคารที่จีนตั้งขึ้นยังเป็นช่องทางสำคัญในการผลักดันให้เงินหยวนถูกใช้ในระดับโลกมากขึ้น เพราะจีนตั้งใจทำให้สกุลเงินหยวนกลายเป็นสกุลเงินหลักของโลกอีกสกุลหนึ่ง

ธนาคารและกองทุนการเงินที่จีนตั้งขึ้นเหล่านี้จะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด และจะสามารถแข่งขันกับองค์กรการเงินเดิม รวมถึงจะสามารถสร้างบทบาทของจีนในเวทีเศรษฐกิจ

---

[1] อักษรศรี พานิชสาส์น. (2557). "จีนทุ่มทุนปั้นธนาคาร AIIB และ NDB เพื่ออะไร" กรุงเทพธุรกิจ 04/12/2014 http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/621263 (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 1 สิงหาคม 2558)

[2] *แหล่งเดิม.*

โลกได้มากน้อยแค่ไหนนั้น เป็นเรื่องที่น่าสนใจอย่างยิ่ง เพราะไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและสถานะของจีนในเวทีโลกเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับประเทศไทยและอาเซียนในฐานะที่มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับจีนด้วย

5.3 พลวัตจีนในคริสต์ศตวรรษที่ 21

การปฏิรูปและเปิดประเทศของจีนตั้งแต่ ค.ศ. 1978 ถึงปัจจุบัน (ค.ศ. 2015) ส่งผลต่อพลวัตจีนหลายด้าน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละทศวรรษต่างมีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน ความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชาชน ส่งผลต่อการเจริญเติบโตของเมืองและชนบท ทำให้ปัจจุบันจีนหลุดพ้นจากการเป็นประเทศยากจน มาเป็นประเทศที่มีรายได้ปานกลาง (middle-income country) ประชาชนจีนส่วนใหญ่ที่เคยมีฐานะยากจนได้พัฒนาเป็นชนชั้นกลาง และจีนกำลังพัฒนาเป็นประเทศที่มีรายได้สูง (High income Country) ความสำเร็จที่สำคัญมากและน่าประทับใจของจีนยังรวมถึงการแก้ไขปัญหาความยากจนได้อย่างชัดเจน

สภาพบ้านเมืองของจีนในช่วงกว่า 40 ปีนี้เปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมืองใหญ่ อาคารบ้านเรือนแบบเก่าถูกแทนที่ด้วยตึกอาคารสมัยใหม่ ถนนหนทางขยายตัวมีการตัดถนนใหม่ สร้างทางด่วนและถนนวงแหวนเพื่อเชื่อมเส้นทางต่างๆ มีการสร้างเส้นทางรถไฟฟ้า รถใต้ดิน และสนามบินแห่งใหม่ในหลายเมือง เกิดเมืองใหญ่ที่มีความเจริญและเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจที่สำคัญๆ เช่น เมืองเซินเจิ้นในทศวรรษ 1980 เมืองซั่งไห่ในทศวรรษ 1990 เมืองเทียนจิน ในทศวรรษ 2000 และเมืองฉงชิ่งในทศวรรษ 2010 พื้นที่ชนบทจำนวนมากได้รับการพัฒนาเป็นเขตอุตสาหกรรม เขตเทคโนโลยีต่างๆ ความเจริญของบ้านเมืองเพิ่มมากขึ้นตามการขยายตัวของเศรษฐกิจ การขยายเมืองหรือการก่อสร้างโครงการต่างๆ ทำให้เกิดการไล่ที่ประชาชนทั้งในเขตเมืองและในชนบท ดังที่กล่าวแล้วในบทที่ 3 และ 4 คือ เช่น การไล่ที่ในเขตเมืองเพื่อก่อสร้างอสังหาริมทรัพย์ อาคารที่ทำการบริษัท หรือการพัฒนาพื้นที่สร้างเป็นเขตเมืองใหม่ แต่ละเลยการพัฒนาเมืองทั้งระบบจนเกิดเป็นเขตสลัมในเมืองหลายแห่ง รวมทั้งการขยายตัวอย่างรวดเร็วของอสังหาริมทรัพย์ในเมืองใหญ่ในทศวรรษ 1990 ทำให้เกิดภาวะตลาดซบเซาหรือฟองสบู่แตก ตึกสูงกว่าร้อยแห่งในเขตเมืองหรือรอบเมืองใหญ่ เช่น ซั่งไห่ ถูกทิ้งร้างไม่มีคนเช่าหรือมีคนเช่าน้อย บางแห่งสร้างไม่เสร็จ นอกจากนี้ยังมีการไล่ที่เพื่อสร้างโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ เช่น การเวนคืน

ที่ดินเพื่อสร้างเขื่อนสามผา จนทำให้ประชาชนนับล้านต้องอพยพออกจากที่อยู่เดิมไปอยู่ต่างเมือง หรือในเขตอื่นของเมือง ประชากรเหล่านี้ได้รับผลกระทบทั้งในด้านจิตใจและชีวิตความเป็นอยู่

นอกจากความสำเร็จด้านเศรษฐกิจแล้ว ในเวทีการเมืองโลก จีนสามารถเพิ่มบทบาทและอิทธิพลของตนได้อย่างมาก แม้ว่าจีนในยุคต้นของการปกครองของคอมมิวนิสต์สมัยเหมา เจ๋อตง จีนมีความสำคัญต่อการเมืองโลกในยุคสงครามเย็น แต่กล่าวได้ว่าจีนมีอิทธิพลหรือบทบาทในการเมืองระดับโลกไม่มากนัก แต่ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 จีนสามารถขยายบทบาททั้งในทางเศรษฐกิจและการเมืองระดับโลก และเข้าไปมีอิทธิพลในภูมิภาคต่างๆ ของโลกผ่านความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ การให้ความช่วยเหลือ ความร่วมมือทางการเมือง รวมถึงบางพื้นที่จีนใช้การขยายอิทธิพลด้วยการข่มขู่ทางทหารเช่นในกรณีปัญหาในทะเลจีนใต้

ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงพลวัตจีนที่สำคัญอันเป็นผลต่อเนื่องมาจากการปฏิรูปและเปิดประเทศที่ผ่านมา บางประเด็นสะท้อนให้เห็นถึงนโยบายหรือเป้าหมายของรัฐบาล เช่น การยกระดับมาตรฐานการศึกษาของประชาชนจีน บางประเด็นสะท้อนให้เห็นผลจากการปฏิรูปและเปิดประเทศที่มีทั้งความสำเร็จและปัญหา ซึ่งจีนมีปัญหาที่สะสมมาหลายประการที่ต้องดำเนินการแก้ไข และปัญหาเหล่านั้นเพิ่มมากขึ้นเมื่อจีนเข้าสู่คริสต์ศตวรรษที่ 21 ปัญหาเหล่านั้นได้แก่ ความไม่เท่าเทียมทางรายได้ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาการทุจริต

5.3.1 การยกระดับมาตรฐานการศึกษาของประชาชนจีน

การพัฒนาการศึกษาให้ทันสมัยของจีนเริ่มพร้อมๆ กับการปฏิรูปประเทศ รัฐบาลให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้เยาวชนเรียนในระดับอุดมศึกษา เพื่อมาเป็นกำลังสำคัญในระบบเศรษฐกิจและระบบการบริหารจัดการแบบใหม่ เพราะเติ้ง เสี่ยวผิงเห็นว่าระบบราชการของจีนนั้นทำงานล่าช้าไม่ทันกับการขยายตัวของภาคธุรกิจ รวมทั้งเจ้าหน้าที่รัฐมีการศึกษาน้อย ส่วนใหญ่มีพื้นฐานการศึกษาแบบระบบโซเวียตซึ่งไม่ตอบสนองกับการพัฒนาใหม่ๆ และทุจริตคอร์รัปชั่นมาก สิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของจีน[1] ด้านนายจ้างก็ร้องเรียนว่านักเรียนใน

---

[1] Barbara L. Neuby. ("Chinese Student Success in an Applied Academic Environment." *Journal of Public Affairs Education 18* (4), p. 685. www.naspaa.org/jpaemessenger/Article/...4/05_neuby.pdf. (Accessed February 14, 2015)

ระดับอุดมศึกษามีคุณภาพต่ำ[1] เติ้ง เสี่ยวผิง จึงแนะนำว่าควรตั้งโรงเรียนเกี่ยวกับการบริหารรัฐกิจ (Public Administration) เพื่อให้นักศึกษาจีนมีความรู้ในด้านระบบการบริหารงานภาครัฐในทุกภาคส่วน เพื่อผลิตบุคลากรของรัฐที่ตอบสนองกับการพัฒนาเศรษฐกิจของจีนในอนาคต[2] รวมถึงต้องปรับระบบบริหารงานและพัฒนาบุคลากรให้รองรับกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ดังนั้น ในทศวรรษ 1990 นักศึกษาจีนที่ไปศึกษายังต่างประเทศจำนวนมากได้เข้าศึกษาสาขาบริหารรัฐกิจในมหาวิทยาลัยต่างๆ ในสหรัฐอเมริกาและยุโรปเช่น วิทยาลัยเคนเนดี้สคูลแห่งฮาร์วาร์ด (Harvard Kennedy School) ที่มีหลักสูตรเกี่ยวกับการพัฒนาชาติและท้องถิ่น ผ่านกระบวนการสร้างผู้นำรุ่นใหม่และการทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น

ประชากรจีนถือเป็นทรัพยากรสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศสู่ความทันสมัย เยาวชนจึงได้รับการกระตุ้นและส่งเสริมให้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น และทำงานหนักเพื่ออนาคตของตนและประเทศชาติ เพื่อส่งเสริมคุณภาพประชากร รัฐบาลจีนเพิ่มการให้บริการทางสาธารณสุขและการศึกษาในพื้นที่ชนบท ให้เงินทุนรัฐบาลท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนบริการเหล่านี้ และให้ทุนการศึกษาเพื่อส่งนักเรียนจีนที่มีความสามารถไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ

การขยายตัวทางเศรษฐกิจในทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา ทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของคนจีนดีขึ้น เกิดเศรษฐีใหม่จำนวนมากที่มาจากเจ้าของธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ธุรกิจการเงินและหุ้น ฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นมากและค่านิยมที่ต้องการจบการศึกษาจากต่างประเทศเพื่อสร้างโอกาสและความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ทำให้ครอบครัวคนจีนจำนวนมากนิยมส่งบุตรหลานไปเรียนต่อยังต่างประเทศโดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกา ประเทศในทวีปยุโรป และออสเตรเลีย จำนวนนักเรียนจีนในยุโรปและสหรัฐอเมริกาจึงเพิ่มขึ้นอย่างมากและรวดเร็ว และเป็นกลุ่มนักเรียนต่างชาติที่มีจำนวนมากที่สุดเมื่อเทียบกับนักเรียนชาติอื่น และมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังตารางแสดงจำนวนนักเรียนจีนในสหรัฐอเมริการะหว่าง ค.ศ. 2005 – 2014

---

[1] M. Pan. (2007). Explorations in the Minban system of higher education. *Chinese Education and Society, 40* (3), 83–91. (Cited in Barbara L Neuby. *op.cit.* p. 685).

[2] *Ibid.*

ตารางที่ 3 จำนวนนักเรียนจีนในสหรัฐอเมริการะหว่าง ค.ศ. 2005 – 2014

ปีการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
2005-2006	62,582	11.1	จีนเป็นอันดับ 2 รองจากอินเดีย (ร้อยละ 13.5)
2006 - 2007	67,723	11.6	จีนเป็นอันดับ 2 รองจากอินเดีย (ร้อยละ 14.4)
2007 - 2008	81,127	13.0	จีนเป็นอันดับ 2 รองจากอินเดีย (ร้อยละ 15.2)
2008 - 2009	98,235	14.6	จีนเป็นอันดับ 2 รองจากอินเดีย (ร้อยละ 15.4)
2009 - 2010	127,628	18.5	อินเดียเป็นอันดับ 2 รองจากจีน (ร้อยละ 15.2)
2010 - 2011	157,558	21.8	อินเดียเป็นอันดับ 2 รองจากจีน (ร้อยละ 14.4)
2011 - 2012	194,029	25.4	อินเดียเป็นอันดับ 2 รองจากจีน (ร้อยละ 13.1)
2012 - 2013	235,597	28.0	อินเดียเป็นอันดับ 2 รองจากจีน (ร้อยละ 11.6)
2013 - 2014	274,439	31.0	อินเดียเป็นอันดับ 2 รองจากจีน (ร้อยละ 11.6)

ที่มา: "International Students in the United States" http://www.iie.org/Services/Project-Atlas/United-States/International-Students-In-US. และ "Open Doors Data International Students: All Places of Origin" http://www.iie.org/Research-and-Publications/Open-Doors/Data/International-Students/All-Places-of-Origin/2012-14 (Accessed October 29, 2015)

นักเรียนจีนได้รับการยอมรับว่ามีความขยันและเรียนเก่ง จากการสำรวจของ PISA (Programme for International Student Assessment) ใน ค.ศ. 2012 นักเรียนจีนมีคะแนนสูงเป็นอันดับที่ 1 ในวิชาคณิตศาสตร์ การอ่าน และวิทยาศาสตร์[1] กล่าวได้ว่าความสำเร็จในการพัฒนาประเทศของจีนในปัจจุบันมาจากการพัฒนาคุณภาพประชากรของจีน

5.3.2 ความไม่สมดุลด้านรายได้ระหว่างเมืองกับชนบทกับผลกระทบต่อเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม

การขยายตัวทางเศรษฐกิจจีนในช่วง 20 ปีแรก ที่เน้นพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกเป็นหลัก ทำให้เกิดปัญหาที่มีผลต่อนโยบายการสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจของจีน คือ ความไม่สมดุลทางรายได้ของคนในเมืองและคนในชนบท (หรือระหว่างคนในพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกกับพื้นที่ตอนใน) ช่องว่างทางรายได้นี้เริ่มเห็นได้ชัดตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ 1980 แล้ว เพราะใน

[1] http://gpseducation.oecd.org/IndicatorExplorer?query=2&indicators (Accessed February 7, 2015).

ช่วงแรกของการปฏิรูปและเปิดประเทศ พื้นที่ชายฝั่งทะเลเป็นพื้นที่แรกที่ได้รับการพัฒนาเพราะมีความพร้อมมากกว่าพื้นที่ตอนใน การพัฒนาเขตการค้าการลงทุนมีอยู่เฉพาะเขตเศรษฐกิจพิเศษ 4 แห่งบริเวณชายฝั่งทะเล ทำให้เขตที่ได้รับการพัฒนาเจริญกว่าเขตตอนใน แต่ในทศวรรษ 1980 การปฏิรูปและเปิดประเทศของจีนยังเป็นช่วงเริ่มต้นทำให้ความแตกต่างด้านรายได้ของประชากรในประเทศยังไม่ห่างกันมากนัก แต่ความแตกต่างด้านรายได้และการพัฒนาของเมืองในพื้นที่เศรษฐกิจกับพื้นที่ตอนในก็เริ่มเห็นได้ชัดเจน ทำให้คนในชนบทอพยพเข้ามาหางานทำในเมืองมากขึ้นเรื่อยๆ เพื่อโอกาสที่ดีกว่า

ในทศวรรษ 1990 หลังจากเติ้ง เสี่ยวผิงประกาศสานต่อนโยบายปฏิรูปประเทศอย่างจริงจังใน ค.ศ. 1992 การขยายตัวทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในทศวรรษนี้จีนขยายเขตเศรษฐกิจพิเศษชายฝั่งทะเลเพิ่มขึ้น ตั้งเขตพัฒนาอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีขึ้นในหลายเมือง และเริ่มพัฒนาเมืองหลวงของมณฑลชายแดนหลายแห่ง เพื่อกระจายความเจริญออกไปยังพื้นที่ตอนในและชายแดน ปรับปรุงความเป็นอยู่ของประชาชน ส่งเสริมการกระจายรายได้ที่เท่าเทียมกัน และสร้างความสมดุลของการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่ติดทะเลทางตะวันออกและทางใต้กับพื้นที่ตอนในของจีน แต่ความเจริญที่กระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ติดทะเลภาคตะวันออกและภาคกลางมาก่อน ทำให้ช่องว่างทางรายได้ของเขตชายฝั่งและภาคกับกับพื้นที่ชายแดนตะวันตกยังแตกต่างกันมาก

ใน ค.ศ. 2002 พรรคคอมมิวนิสต์จีนนำโดยเจียง เจ๋อหมิน แถลงว่า จีนจะพัฒนาประเทศเพื่อให้เกิดสังคมที่อยู่ดีกินดีโดยถ้วนหน้า ระหว่าง ค.ศ. 2003 – 2013 ภายใต้การบริหารของประธานาธิบดีหู จิ่นเทา และ นายกรัฐมนตรีเวิน เจียเป่า รัฐบาลจีนมีนโยบายสร้างสังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ("harmonious society" policy) โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างการเติบโตที่เท่าเทียมกัน ทำให้รัฐบาลมุ่งขยายความเจริญไปทุกพื้นที่โดยเฉพาะในพื้นที่ตอนในกับพื้นที่ชายแดนและพยายามอย่างหนักเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชน

ในทศวรรษ 2000 ความยากจนในเขตเมืองลดลง เมืองขยายตัวมากขึ้น แต่ในชนบทยังมีความยากจนอยู่ ช่องว่างด้านรายได้ระหว่างเมืองกับชนบทเพิ่มมากขึ้น โดยเพิ่มจากร้อยละ 45 ใน ค.ศ. 2002 เป็นร้อยละ 51 ใน ค.ศ. 2007[1] ในระหว่าง ค.ศ. 2002 – 2007 ประชากรในกลุ่ม

---

[1] Terry Sicula. (2013). The Challenge of High Inequality in China. Poverty Reduction and Equity Department: www.worldbank.org/poverty : Volume 2, Number 2 : : August 2013, p. 3.

ยากจนมีรายได้เพิ่มสูงขึ้น แต่ความไม่เท่าเทียมทางรายได้โดยรวมยังคงเพิ่มขึ้น เพราะกลุ่มคนรวยมีรายได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วกว่า 2 เท่า ผลก็คือช่องว่างทางรายได้ระหว่างคนรวยกับคนจนกว้างขึ้นมาก คือ จาก 19 ต่อ 1 ใน ค.ศ. 2002 เป็น 25 ต่อ 1 ใน ค.ศ. 2007 ความไม่เทาเทียมระดับชาติจึงมากขึ้น[1]

ปัญหาความไม่เท่าเทียมทางรายได้ระหว่างคนในเมืองและคนในชนบท ทำให้ใน ค.ศ. 2011 พรรคคอมมิวนิสต์กำหนดแนวทางแก้ปัญหาความยากจนโดยกำหนดให้ ค.ศ. 2020 เป็นปีที่จีนหลุดพ้นความยากจน และคนจีนต้องมีหลักประกัน 3 ประการ คือ การรักษาพยาบาล การศึกษา และที่อยู่อาศัย[2] หู จิ่นเทา ประธานาธิบดีและเลขาธิการใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์ในขณะนั้นประกาศโครงร่างการแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบทจีนระหว่าง ค.ศ. 2011 – 2020 เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติของรัฐบาลท้องถิ่น รัฐบาลกลางเพิ่มงบประมาณเพื่อแก้ปัญหาความยากจนขึ้น จาก 12,750 ล้านหยวน ใน ค.ศ. 2001 เป็น 34,930 ล้านหยวน ใน ค.ศ. 2010 รวม 10 ปี เป็นเงิน 204,380 ล้านหยวน นอกจากนี้รัฐบาลได้ยกระดับความยากจนให้สูงขึ้น โดยก่อน ค.ศ. 2009 ผู้ที่ถูกจัดเป็นคนยากจนคือผู้มีรายได้ 1,196 หยวน ต่อปี แต่ใน ค.ศ. 2009 ประชากรที่มีรายได้ 2,300 หยวน ต่อปี ถูกจัดเป็นคนยากจน โดยปรับเพิ่มสูงขึ้นราวร้อยละ 90 ผลคือ มีคนจนเพิ่มจากราว 20 ล้านคน เป็น 100 ล้านคน[3] การกำหนดมาตรฐานความจนที่สูงขึ้นนี้เพราะทางการจีนต้องการแก้ไขปัญหาความยากจนให้ครอบคลุมมากขึ้น ประกอบกับคนจีนส่วนใหญ่แม้จะถูกจัดเป็นกลุ่มคนจนก็มีรายได้สูงขึ้น ตัวเลขระดับความยากจนจึงถูกปรับขึ้นให้สอดคล้องกับความเป็นจริง

การดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาความยากจนในภาพรวมของจีนถือว่าประสบความสำเร็จดังที่กล่าวมาแล้วว่าในทศวรรษ 2010 จีนถูกจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีรายได้ระดับกลางค่อนไปทางสูง (Upper middle income)[4] และกำลังจะก้าวเป็นประเทศที่มีรายได้สูงในอนาคต แต่ปัญหา

---

http://www.worldbank.org/content/dam/ Worldbank/document/Poverty%20documents/Inequality-In-Focus-0813.pdf (Accessed September 7, 2015).

[1] *Ibid.* p. 2.

[2] สันติ ตั้งรพีพากร. (2554). ยกระดับมาตรฐาน "ความจน". http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID= 9540000155298 (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 10 กันยายน 2558).

[3] *แหล่งเดิม.*

[4] Country Income Groups (World Bank Classification), Country and Lending Groups, 2011, The World Bank Group, viewed 30th August, 2011, <http://data.worldbank.org/about/country-classifications/country-and-lending-groups>.(Accessed September 7, 2015).

ช่องว่างระหว่างรายได้กลับเพิ่มมากขึ้น ซึ่งทำให้ความแตกต่างเหลื่อมล้ำทางสังคมเพิ่มขึ้นไปด้วย ปัญหานี้กระทบต่อสังคมจีนอย่างยิ่ง ทั้งในด้านความสมดุลของรายได้และความรู้สึกของประชาชนในพื้นที่ยากจนทางภาคตะวันตก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความอ่อนไหวด้านความสัมพันธ์อยู่แล้ว ตัวอย่างความแตกต่างทางรายได้ที่เด่นชัด เช่น ใน ค.ศ. 2013 มหานครเทียนจินเป็นเขตที่ประชากรมีรายได้ต่อหัวสูงสุดของประเทศ คือ 84,337 หยวน ส่วนมณฑลกุ้ยโจวจัดเป็นมณฑลที่ยากจนที่สุดของจีน ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อปีเพียง 16,413 หยวน[1]

ความไม่เท่าเทียมทางรายได้ของจีนเป็นความแตกต่างทางรายได้ระหว่างพื้นที่ในเมืองกับชนบท[2] คนจีนกว่า 800 – 900 ล้านคน (จากประชากรทั้งหมดกว่า 1,300 ล้านคน) ยังมีรายได้ต่ำ ใช้ชีวิตในชนบท และมีกำลังซื้อน้อย สัดส่วนจำนวนผู้มีรายได้น้อยของจีนที่สูงมากนี้ทำให้รายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อปีของจีน (GDP per capita) อยู่ในอันดับ 90 กว่าของโลก[3] ซึ่งเป็นอันดับล่างๆ แต่ขนาดเศรษฐกิจ GDP ของจีนกลับใหญ่เป็นอันดับ 2 ของโลก ซึ่งสะท้อนว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจของจีนมีสูง แต่อยู่ในวงจำกัด ชาวจีนส่วนใหญ่ยังมีรายได้น้อย มีความแตกต่างด้านรายได้ระหว่างพื้นที่ชายฝั่งทะเลกับพื้นที่ตอนในที่ต่างกันมาก ทำให้จีนติดอันดับประเทศที่มีความไม่เท่าเทียมทางรายได้มากที่สุดของโลก ในต้น ค.ศ. 2013 ก่อนลงจากตำแหน่งประธานาธิบดี เวิน เจียเป่าได้กล่าวถึงปัญหาแรงงานนี้และเตือนว่า การพัฒนาประเทศของจีนที่ไม่สมดุล จะทำให้จีนต้องเผชิญความยากลำบากและปัญหาหลายประการในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมรัฐบาลจึงต้องเร่งแก้ปัญหานี้และต้องทำให้คนส่วนใหญ่ของประเทศมีส่วนร่วมในผลประโยชน์จากการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ[4]

ปัญหาความไม่เท่าเทียมทางรายได้นี้เป็นปัญหาที่ท้าทายรัฐบาลจีนอย่างยิ่ง เพราะการแก้ปัญหานั้นนอกจากต้องใช้งบประมาณจำนวนมากเพื่อพัฒนาความเจริญโดยเฉพาะสวัสดิการ เช่น สาธารณูปโภค การศึกษา การสาธารณสุข ในเขตพื้นที่ตอนในให้ใกล้เคียงกับพื้นที่ชายฝั่งแล้ว ยังต้องหาทางยกระดับรายได้เฉลี่ยของคนจีนในแต่ละพื้นที่ให้มาอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกันด้วย ซึ่ง

---

[1] อักษรศรี พานิชสาส์น. (2556). "ปีใหม่แต่ปัญหาเก่า รอผู้นำจีนเร่งแก้" กรุงเทพธุรกิจ 03/01/2013 http://www.bangkokbiznews.com/ blog/detail/484220#sthash.99gKQIFt.dpuf (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 10 กันยายน 2558).

[2] Terry Sicula. (2013). *op.cit.* p. 2.

[3] อักษรศรี พานิชสาส์น. (2556). ปีใหม่แต่ปัญหาเก่า รอผู้นำจีนเร่งแก้.

[4] Terry Sicula. (2013). *op.cit.* p. 1.

ไม่ใช่เรื่องง่าย นอกจากนี้ปัญหาช่องว่างทางรายได้และความเจริญไม่ใช่แค่ประเด็นด้านเศรษฐกิจ แต่เป็นประเด็นเกี่ยวกับความไม่มั่นคงทางการเมืองและสังคมด้วย

ผลกระทบจากช่องว่างของการพัฒนาประเทศและความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจในจีน ทำให้กลุ่มแรงงานจำนวนมากในมณฑลตอนในอพยพออกไปทำงานในมณฑลชายฝั่ง เพราะได้ค่าแรงมากกว่า การอพยพของแรงงานมีมากขึ้นตั้งแต่ทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา เพราะเป็นช่วงของการขยายตัวทางเศรษฐกิจครั้งใหญ่ นอกจากการดิ้นรนต่อสู้เพื่อให้ได้งานที่ดีทำแล้ว แรงงานจำนวนมากได้รับค่าแรงต่ำ สวัสดิการต่ำ และต้องทำงานหนัก ทำให้หลายพื้นที่มีการประท้วงเพื่อแสดงความไม่พอใจและเรียกร้องความเป็นธรรม บางแห่งรุนแรงถึงขั้นก่อความวุ่นวายจนต้องใช้กำลังตำรวจเข้าปราบปราม เช่น การประท้วงของคนงานที่มณฑลกว่างตงใน ค.ศ. 2010 และ 2011 ข้อเรียกร้องของกลุ่มแรงงาน เช่น การขอเพิ่มค่าจ้าง เพิ่มสวัสดิการ และเรียกร้องให้รัฐบาลปฏิรูประบบการให้สวัสดิการรัฐตามทะเบียนบ้าน เพราะแรงงานอพยพขาดสิทธิที่จะได้รับสวัสดิการพื้นฐานจากรัฐบาล เช่น การรักษาพยาบาล อันเป็นผลจากระบบการให้สวัสดิการรัฐตามทะเบียนบ้านดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น นอกจากการเสียสิทธิของแรงงานแล้ว ลูกของแรงงานอพยพยังไม่ได้รับสิทธิสวัสดิการของรัฐไปด้วย เพราะไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านของเมืองที่ตนอยู่ กล่าวได้ว่าในทุกเมืองใหญ่ของจีนมีจำนวนประชากรที่มีชื่อในทะเบียนบ้านในเมืองนั้นๆ น้อยกว่าประชากรที่อยู่อาศัยจริง เพราะส่วนมากเป็นแรงงานต่างถิ่น ในบางเมือง เช่น เซินเจิ้น สัดส่วนประชากรสองประเภทนี้ต่างกันมากทำให้เกิดแรงกดดันเรียกร้องให้ปฏิรูประบบสวัสดิการตามทะเบียนบ้านนี้[1] ทั้งจากแรงงานเองและจากหนังสือพิมพ์ โดยใน ค.ศ. 2010 หนังสือพิมพ์ 13 หัวจากทั่วประเทศลงบทความเรียกร้องให้ยกเลิกระบบสวัสดิการตามทะเบียนบ้านนี้ อย่างไรก็ตามการปฏิรูประบบนี้ยังไม่เกิดขึ้นอย่างจริงจัง เพราะหากเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ให้แรงงานสามารถใช้สิทธิได้อย่างอิสระ จะทำให้รัฐบาลต้องใช้งบประมาณจำนวนมากเพื่อจัดระบบสวัสดิการใหม่[2]

เมื่อรัฐบาลจีนเริ่มขยายการพัฒนาไปยังดินแดนตอนในและมณฑลชายแดนโดยพัฒนาเขตเศรษฐกิจ เขตอุตสาหกรรมต่างๆ ในทศวรรษ 1990 เป็นต้นมาและขยายตัวมากขึ้นในทศวรรษ 2000 ทำให้แรงงานในท้องถิ่นมีโอกาสทางเศรษฐกิจมากขึ้น การอพยพของแรงงานไปทำงานต่างถิ่นในเมืองเศรษฐกิจใหม่บางเมืองจึงลดลง จำนวนที่ลดลงของแรงงานอพยพส่งผลให้เขต

---

[1] Martin Jacques. (2012). *op.cit.* p. 197.

[2] *Ibid.* pp. 198 – 199.

เศรษฐกิจพิเศษบริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกเริ่มประสบปัญหาขาดแคลนแรงงาน มีการประเมินว่ามณฑลกว่างตงมีปัญหาขาดแคลนแรงงานราว 2 ล้านคน[1] ทำให้บริษัทเหล่านี้ต้องปรับตัว เช่น บริษัทในมณฑลกว่างตงย้ายฐานการผลิตบางส่วนไปยังมณฑลตอนใน ปรับพื้นฐานการผลิตจากธุรกิจที่ใช้แรงงานมากเป็นการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อลดการใช้แรงงาน ขณะที่บางแห่งเลือกใช้แรงงานนำเข้าจากเวียดนามที่มีค่าแรงถูกกว่า

5.3.3 การสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจกับการลดปัญหาสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมาของจีนใช้ทรัพยากรต่างๆ ไปจำนวนมาก อุตสาหกรรมหนักบางประเภทใช้แรงงานมาก ใช้พลังงานสูง รวมทั้งก่อปัญหามลภาวะซึ่งหลายพื้นที่ประสบปัญหามลภาวะค่อนข้างรุนแรง และอยู่ในสภาพเลวร้ายมาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อทั้งสภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน รัฐบาลจีนตระหนักดีถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม แต่บ่อยครั้งที่แสดงความเฉยเมยต่อการออกกฎหมายเพื่อควบคุมมลภาวะ เพราะต้องการให้เศรษฐกิจขยายตัว อย่างไรก็ตาม สิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลจีนให้ความสำคัญกับประเด็นนี้ คือ การกำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของจีนระยะ 5 ปี ฉบับที่ 11 (ค.ศ. 2006 – 2010) ว่าจะลดการใช้พลังงาน วางแผนพัฒนาพลังงานทดแทนและให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม โดยจีนได้ดำเนินการรณรงค์ลดการใช้พลังงานในทุกภาคส่วนโดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรม ซึ่งใน ค.ศ. 2007 การใช้พลังงานของจีนต่อ GDP ลดลงร้อยละ 3.27 ใน ค.ศ. 2008 ลดลงร้อยละ 2.62[2] นอกจากนี้ใน ค.ศ. 2008 ที่จีนเป็นเจ้าภาพกีฬาโอลิมปิก จีนได้ส่งเสริมการใช้พลังงานสะอาด เช่น การผลิตกระแสไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์ การนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ และการใช้น้ำฝน เป็นต้น

การขยายตัวทางเศรษฐกิจทำให้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในจีนที่อยู่ในสภาพเลวร้าย ทั้งปัญหามลภาวะในอากาศ น้ำเสียและปนเปื้นสารพิษจากการปล่อยน้ำเสียและการกำจัดน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมที่ไม่ได้มาตรฐาน จากข้อมูลใน ค.ศ. 2012 ของธนาคารแห่งการพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank) รายงานว่ามีเพียงร้อยละ 1 จากเมืองใหญ่กว่า 500 เมืองในจีนที่มีคุณภาพอากาศได้มาตรฐานตามมาตรฐานขององค์การอนามัยโลก จากการสำรวจใน ค.ศ. 2013 พบว่าในเมืองใหญ่กว่า 74 แห่งของจีน เช่น มหานครซั่งไห่และมหานครเป่ยจิงเมืองหลวงของจีนถูกจัดว่ามี

---

[1] *Ibid.* p. 198.

[2] *Ibid.* p. 199.

มลภาวะในอากาศสูงมาก เมื่อเทียบกับเมืองใหญ่ในสหรัฐอเมริกามลภาวะทางอากาศในเป่ยจริงสูงกว่าถึง 25 เท่า[1] เมืองใหญ่ของจีน 7 แห่งติดในการจัดอันดับเมือง 10 แห่งของโลกที่มีปัญหามลภาวะร้ายแรง[2] แสดงให้เห็นว่าปัญหามลภาวะในจีนนั้นรุนแรงมาก รัฐบาลถูกกดดันให้ปิดโรงงานอุตสาหกรรมบางแห่งที่ไม่มีระบบรักษาสิ่งแวดล้อมที่ได้มาตรฐาน และควบคุมจำนวนรถยนต์บนท้องถนนเพื่อลดการปล่อยอากาศเสีย นอกจากนี้หน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมของจีนยังได้ประเมินว่าเมืองกว่าร้อยละ 90 ของจีนมีปัญหาน้ำเสีย โดย 2 ใน 3 นี้มีปัญหาขั้นรุนแรง[3]

เมื่อรัฐบาลจีนมีเป้าหมายพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจและทรัพยากร จึงมีนโยบายลดการให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมที่ใช้ทรัพยากรสิ้นเปลืองและก่อปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น อุตสาหกรรมสิ่งทอ เสื้อผ้า อุตสาหกรรมที่ทำลายสิ่งแวดล้อมเช่น ยาฆ่าแมลง การผลิตสินค้าโลหะ เช่น เงิน สังกะสี เป็นต้น โดยยกเลิกการให้ภาษีคืนแก่ภาคส่งออกสังกะสี ลดอัตราภาษีคืนที่ให้กับการส่งออกยาฆ่าแมลงและสินค้าโลหะบางประเภท[4]

การดำเนินนโยบายเพื่อสร้างสมดุลและพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจของจีนมีการดำเนินการที่สำคัญๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว คือ การพึ่งตลาดภายใน ลดการพึ่งตลาดภายนอก การส่งเสริมภาคบริการ การส่งเสริมให้ใช้พลังงานอย่างประหยัด มีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการใช้พลังงานสะอาดที่ไม่ก่อปัญหาสิ่งแวดล้อม เพราะปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาใหญ่ของจีนที่ส่งผลกระทบทั้งต่อคุณภาพชีวิตของประชากรและต่อสิ่งแวดล้อม โดยมีเป้าหมายที่สำคัญคือวางแผนลดการใช้พลังงานจากถ่านหินซึ่งการทำเหมืองถ่านหินและการใช้พลังงานจากถ่านหินจำนวนมากของจีนนั้นได้สร้างมลภาวะทั้งในอากาศ น้ำ และดิน ใน ค.ศ. 2012 จีนเป็นประเทศที่ใช้พลังงานจากถ่านหิน

---

[1] National Public Radio, "Beijing's 'Airpocalypse' Spurs Pollution Controls, Public Pressure," January 14, 2013. http://www.npr.org/2013/01/14/169305324/beijings-air-quality-reaches-hazardous-levels (Accessed September 7, 2015).

[2] Tracy Staedter. (2013). "7 of 10 Most Air-Polluted Cities Are in China" http://news.discovery.com/earth/weather-extreme-events/7-of-10-most-air-polluted-cities-china-130116.htm (Accessed September 7, 2015).

[3] Gerry Mullany. (2013). "Concerns Grow About 'Severely Polluted' Water in China's Cities," *New York Times*, February 20, 2013. (Accessed September 7, 2015).

[4] ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, บจก. (2551). "ทิศทางเศรษฐกิจจีนหลังโอลิมปิก 2008 : ปรับโครงสร้างเพื่อเติบโตอย่างสมดุล" http://www.positioningmag.com/content. (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 18 กันยายน 2558).

มากถึงร้อยละ 80 ของพลังงานเชื้อเพลิงทั้งหมด มีโรงไฟฟ้าถ่านหินมากกว่า 2,300 แห่ง[1] และโรงไฟฟ้าถ่านหินเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ปัญหามลภาวะทางอากาศของจีนเพิ่มตามไปด้วย

ปัญหามลภาวะทางอากาศที่เลวร้ายของจีนทำให้ตั้งแต่ ค.ศ. 2012 จีนเริ่มลดการใช้พลังงานจากถ่านหินลงอย่างจริงจัง และรัฐบาลประกาศทำสงครามกับมลภาวะ และตั้งเป้าว่าจะฟื้นฟูคุณภาพอากาศของจีนภายในปลาย ค.ศ. 2013 รัฐบาลดำเนินการรณรงค์การใช้พลังงานทดแทน ลดการใช้ถ่านหินอย่างจริงจัง ทำให้ใน ค.ศ. 2014 สมาคมอุตสาหกรรมถ่านหินแห่งจีนประเมินว่าเป็นครั้งแรกในรอบศตวรรษที่จีนใช้ถ่านหินลดลง[2]

ทางการจีนได้พยายามแก้กฎหมายมลพิษทางอากาศ ด้วยการร่างกฎหมายที่เพิ่มโทษให้หนักขึ้นแก่ผู้ก่อมลพิษ ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นจัดการปัญหาในท้องถิ่นที่เพิ่มขึ้น การแก้กฎหมายนี้ทำขึ้นท่ามกลางกระแสที่ประชาชนกำลังตื่นตัวเรื่องสิ่งแวดล้อม เพราะสิ่งแวดล้อมในจีนเสื่อมโทรมลงไปมาก รวมถึงปัญหาจากมลภาวะได้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนโดยตรง ซึ่งหลายปีที่ผ่านมาประชาชนจีนเสียชีวิตจากโรคมะเร็ง โรคเกี่ยวกับทางเดินหายใจ มากขึ้น ประชาชนจึงให้ความสนใจต่อปัญหามลภาวะมากขึ้น และคัดค้านโครงการต่างๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อพวกเขา เช่น ในปลาย ค.ศ. 2013 ชาวบ้านชุมนุมคัดค้านการก่อสร้างโรงงานปิโตรเคมีในเมืองหนิงปอนานหลายวัน ทำให้รัฐบาลท้องถิ่นต้องสั่งระงับโครงการ ใน ค.ศ. 2014 ชาวเมืองต้าเหลียน (Dalian) มณฑลเหลียวหนิง (Liaoning) ทางตะวันออกเฉียงเหนือ รวมตัวประท้วงโครงการโรงงานพาราไซลีนซึ่งเป็นสารประกอบใช้ในโรงงานเกี่ยวกับสี การเคลือบเงา จนทางการต้องสั่งระงับโครงการเช่นกัน ส่วนใน ค.ศ. 2015 มีการประท้วงใหญ่ในปลายเดือนมีนาคม ชาวเมืองเม่าหมิง (Maoming) ในมณฑลกว่างตง หลายร้อยคนรวมตัวคัดค้านการก่อสร้างโรงงานปิโตรเคมีในพื้นที่ และในช่วงกลางเดือนเมษายน ชาวเมืองอวี้หัง (Yuhang) ใกล้กับนครหางโจว (Hangzhou) เมืองเอกของมณฑลเจ้อเจียง ชุมนุมคัดค้านโครงการก่อสร้างเตาเผาขยะ เพราะเห็นว่าจะเป็นอันตรายต่อสุขภาพและจะทำให้ปัญหามลภาวะเพิ่มขึ้น การชุมนุมยืดเยื้อกว่า 2 สัปดาห์ ทำให้ตำรวจกว่าร้อยคนต้องเข้าสลายการชุมนุม

---

[1] รัตนศิริ กิตติก้องนภางค์. (2558). "ความหวังท่ามกลางม่านหมอกมลพิษ จุดเปลี่ยนจากถ่านหินสู่พลังงานหมุนเวียนของจีน" (24 กุมภาพันธ์ 2558). http://www.greenpeace.org/seasia/th/news/blog1/blog/52179/ เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 7 กันยายน 2558).

[2] *แหล่งเดิม.*

ปัญหามลภาวะในจีนต้องใช้เวลาและความร่วมมือในการแก้ไข เพราะเกี่ยวข้องกับหลายภาคส่วน แต่ในปัจจุบันก็มีแนวโน้มการแก้ปัญหาที่ดีขึ้นทั้งในด้านการให้ความรู้ ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมของประชาชน

5.3.4 ปัญหาการทุจริตและแนวทางแก้ไข

ปัญหาทุจริตในจีนโดยเฉพาะโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกระดับเป็นปัญหาที่รุนแรงมาก คดีทุจริตจำนวนมากมีเจ้าหน้าที่ของรัฐและพรรคทั้งระดับท้องถิ่นหรือระดับสูงเข้าไปเกี่ยวข้อง รัฐบาลจีนพยายามแก้ปัญหามานานแล้วตั้งแต่สมัยที่พรรคคอมมิวนิสต์ขึ้นปกครองประเทศได้ไม่นาน รัฐบาลทุกสมัยให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหานี้และกำหนดโทษสูงสุด คือ การประหารชีวิต และดำเนินการอย่างจริงจัง แต่ปัญหาก็ยังไม่หมดไป และดูเหมือนจะเพิ่มมากขึ้นตามการเติบโตทางเศรษฐกิจของจีน คนรวยหรือเศรษฐีใหม่ในสังคมจีนจำนวนมากเข้าไปเกี่ยวข้องกับการติดสินบนเจ้าหน้าที่รัฐ และได้ผลประโยชน์มหาศาลจนก่อร่างสร้างตัวได้ ซึ่งหยู ย่งติ้ง (Yu Yongding) นักเศรษฐศาสตร์ที่มีชื่อเสียงของจีนวิเคราะห์ว่า การทุจริตที่สร้างความมั่งคั่งให้แก่คนกลุ่มหนึ่งนี้เป็นอันตรายที่บ่อนทำลายสังคมและความมั่นคงของรัฐบาล เพราะการใช้ชีวิตที่ฟุ่งเฟ้อของคนรวยตรงข้ามกับวิถีชีวิตที่ยากลำบากของคนยากจนในเมืองจีน คุณภาพชีวิตของคนจนได้รับการพัฒนาอย่างช้า ๆ แต่คนรวยที่ไม่สุจริตกลับมั่งคั่งขึ้น สิ่งเหล่านี้สร้างความตึงเครียดในสังคมและการต่อต้านเรื่องแบบนี้กำลังก่อตัวในสังคมจีน[1] ดังนั้นถ้ารัฐบาลไม่เร่งแก้ปัญหาก็อาจเกิดผลเสียต่อรัฐบาลและพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้

เมื่อการปฏิรูปและเปิดประเทศเกิดขึ้นนั้น รัฐบาลจีนได้ปฏิรูประบบกฎหมายด้วยเพราะนโยบายส่งเสริมการส่งออกและสนับสนุนการลงทุนจากต่างประเทศจำเป็นที่จะต้องมีกฎหมายที่ยุติธรรมและทันสมัย อย่างไรก็ตาม การปฏิรูปเศรษฐกิจทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาเกี่ยวข้องกับการขยายตัวของเศรษฐกิจมากขึ้น ซึ่งผลก็คือนำมาซึ่งการทุจริตที่เพิ่มขึ้น ปัญหาที่รุนแรงขึ้นทำให้ใน ค.ศ. 1993 ทางการจีนได้เริ่มรณรงค์ต่อต้านการทุจริต แต่ไม่ประสบความสำเร็จ

กล่าวได้ว่า การที่ปัญหาการทุจริตในจีนไม่ลดลงและการรณรงค์ต่อต้านการทุจริตไม่ค่อยเห็นผลนั้น เพราะระบบการปกครองแบบพรรคเดียวของจีนทำให้การบริหารขาดความโปร่งใส ขาดระบบตรวจสอบและถ่วงดุลอย่างเข้มข้น สื่อไม่มีเสรีภาพในการนำเสนอข่าวสาร และ

---

[1] Martin Jacques. (2012). *op.cit.* p. 196.

กระบวนการยุติธรรมขาดอำนาจที่เป็นอิสระ นอกจากนี้ การกระจายอำนาจไปยังรัฐบาลท้องถิ่นของจีนเพื่อให้เกิดความคล่องตัวทางเศรษฐกิจมีผลให้รัฐบาลท้องถิ่นค่อนข้างมีอิสระในการบริหารและบ่อยครั้งที่เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลท้องถิ่นเพิกเฉยหรือละเลยในการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งเป็นช่องทางให้เกิดการทุจริตโดยเจ้าหน้าที่รัฐเพิ่มขึ้น เช่น การรับสินบนเพื่อผลประโยชน์ต่างๆ การรับสินบนเพื่อไม่ดำเนินคดีกับนายทุนที่ทำผิดกฎหมาย หรือการรับสินบนเพื่อไม่เข้มงวดกับการตรวจสอบธุรกิจของนายทุน เป็นต้น การทุจริตเหล่านี้ส่งผลหลายประการ เช่น ทำให้มีการละเมิดกฎหมายสิ่งแวดล้อม ทำให้สินค้าไม่มีมาตรฐานถูกผลิตออกมาขายซึ่งส่งผลเสียต่อผู้บริโภค เช่น กรณีการมีสารเมลามีนปนเปื้อนในนมผงสำหรับเด็ก จนทำให้มีเด็กเสียชีวิตและป่วยมากกว่า 53,000 คน ใน ค.ศ. 2008[1]

การทุจริตเป็นหนึ่งในปัญหาสำคัญที่สุดของจีนมาจนทุกวันนี้ หน่วยงานต่อต้านการทุจริตในจีนรายงานว่าใน ค.ศ. 2009 เจ้าหน้าที่รัฐจำนวน 106,000 คน ถูกตัดสินว่ามีความผิดในคดีทุจริต และจากการสำรวจใน ค.ศ. 2008 ระบุว่าร้อยละ 38 ของผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าการทุจริตโดยเจ้าหน้าที่รัฐเป็นปัญหาใหญ่มากของจีนและพรรคคอมมิวนิสต์ ขณะที่การสำรวจใน ค.ศ. 2012 ผู้ตอบแบบสอบถามที่เห็นว่าเจ้าที่รัฐเกี่ยวข้องกับการทุจริตเพิ่มเป็นร้อยละ 50 [2]

ปัญหาการทุจริตบั่นทอนความมั่นคงของจีนมาก ทำให้เมื่อนายสี จิ้นผิง ขึ้นเป็นประธานาธิบดีเมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. 2013 ได้ประกาศนโยบายต่อต้านและปราบปรามการทุจริตทุกระดับ "ทั้งเสือ (เจ้าหน้าที่ระดับสูง) และแมลงหวี่ (เจ้าหน้าที่ผู้น้อย) จะปราบโดยไม่มีข้อยกเว้น" เพราะ "การทุจริตคอร์รัปชั่นจะนำไปสู่ความล่มสลายของพรรคและความตกต่ำของประเทศชาติ" [3] สี จิ้นผิงได้ปรับโครงสร้างการบริหารจัดการเพื่อการควบคุมและสอดส่องดูแลการทำงานของหน่วยงานต่างๆ ให้มากขึ้นโดยตั้งกลุ่มย่อยนำการปฏิรูปด้านต่างๆ เช่น ตั้งคณะกรรมการด้านความมั่นคงแห่งรัฐ คณะกรรมการการเงิน การต่างประเทศ โดยสี จิ้นผิงเป็นประธานในคณะกรรมการทุกคณะ ซึ่งแสดงถึงการรวมศูนย์อำนาจของเขา นอกจากนี้ สี จิ้นผิง ได้สร้างเครือข่ายเพื่อคอยเป็นหูเป็นตาและจัดการต่างๆ 3 กลุ่ม คือ เครือข่ายเจ้าหน้าที่ระดับสูง ที่

---

[1] *Ibid.*

[2] *China President Jiang Zemin Handbook - Strategic Information and Materials.* (2015). p.31.

[3] Euan McKirdy. (2014). China slips down corruption perception index, despite high-profile crackdown. (December 2014) http://edition.cnn.com/2014/12/03/world/asia/china-transparency-international-corruption-2014/ (Accessed September 24, 2015).

เคยทำงาน เกิด หรือเป็นบุตรหลานของเจ้าหน้าที่พรรคฯ ที่มณฑลส่านซี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่บิดาของสี จิ้นผิงเคยปกครอง เครือข่ายเพื่อนนักเรียนมัธยมและมหาวิทยาลัยชิงฮวา (Qinghua) ที่เขาเคยศึกษา และเครือข่ายมณฑลทหารหนานจิง เพราะคุมมณฑลที่สี จิ้นผิงเคยดำรงตำแหน่ง เช่น เจ้อเจียง

นอกจากนี้สี จิ้นผิงประกาศนโยบายปฏิรูปเพื่อปรับปรุงการทำงานของหน่วยงานรัฐ เรียกกันว่า "กฎเหล็ก 11 ข้อของสีจิ้นผิง" เพื่อใช้กับเจ้าหน้าที่รัฐและนายทหารทุกระดับ และภาคเอกชน ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการกรมการเมือง หรือ โปลิตบูโร

กฎเหล็ก 11 ข้อ ประกอบด้วย

1. ห้ามขึ้นป้าย ปูพรมแดง หรือมอบช่อดอกไม้แก่คนในรัฐบาล ข้าราชการ และ นายทหารระดับสูง ไม่ว่าจะในโอกาสใด
2. ห้ามใช้จ่ายเงินหลวงอย่างฟุ่มเฟือย ในระหว่างไปตรวจราชการต้องไม่พักโรงแรมหรู
3. ห้ามจัดเลี้ยงด้วยอาหารราคาแพงหรือสั่งอาหารจนล้นโต๊ะ
4. ห้ามมีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในทุกงานเลี้ยง
5. ห้ามคนในรัฐบาล เจ้าหน้าที่ของกรมการเมือง และนายทหารระดับสูงใช้สัญญาณไซเรนเพื่อขอทางสะดวกแก่ตน
6. ให้เจ้าหน้าที่และนายทหารระดับสูงทุกคนอบรมสั่งสอนบุตรภรรยาให้กระทำตนเป็นเยี่ยงอย่างในการรับใช้ราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ห้ามรับสินบนทั้งหน้าบ้าน ในบ้าน และ หลังบ้าน ด้วยเหตุแห่งหน้าที่ของตนเป็นอันขาด
7. ทุกคนที่กินเงินเดือนหลวงต้องใช้ชุดที่ราชการตัดให้
8. ห้ามเจ้าหน้าที่และนายทหารระดับสูงเดินทางไปต่างประเทศโดยไม่ได้รับอนุญาต
9. ให้เวลาหาหลักฐานพิสูจน์ที่มาของทรัพย์สิน เช่น รถหรู นาฬิการาคาแพง
10. ห้ามมีบัญชีเงินฝากในต่างประเทศ ให้เอากลับมาฝากในประเทศ
11. บุตรหลานที่เรียนอยู่ต่างประเทศ ต้องกลับมาเรียนในประเทศให้หมด[1]

อนึ่ง กฎข้อ 9 – 11 นี้มุ่งใช้กับเจ้าหน้าที่ระดับสูงในพรรคและรัฐบาลเป็นหลัก เพราะเป็นกลุ่มที่มีอำนาจและกฎหมายมักเอื้อมไปไม่ถึง เพราะมีทั้งอำนาจ เงินทอง และพรรคพวกที่มีอำนาจเช่นกัน ซึ่งมีคำถามว่ากฎข้อที่ 9 – 11 นี้จะปฏิบัติได้อย่างจริงจังแค่ไหน และการห้ามบุตรหลาน

---

[1] http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/512033#sthash.chnvc9tB.dpuf.

เจ้าหน้าที่ระดับสูงไปเรียนที่ต่างประเทศเป็นเพราะที่ผ่านมามีลูกหลานและครอบครัวของเจ้าหน้าที่ระดับสูงจำนวนมากไปใช้ชีวิตที่ต่างประเทศโดยไม่สามารถชี้แจงที่มาของรายได้ได้อย่างชัดเจน ดังนั้นจึงมีกฎในประเด็นเหล่านี้ออกมา

มาตรการปราบปรามการทุจริตของสี จิ้นผิงนี้ ได้รับเสียงตอบรับจากประชาชนจีนมาก แต่ก็มีคำถามว่าจะมีการปฏิบัติจริงจังแค่ไหน เพราะผู้ที่มีส่วนพัวพันกับการทุจริตจำนวนมากเป็นเจ้าหน้าที่ระดับสูง แต่ไม่สามารถเอาผิดได้ และพรรคจะลงโทษคนของพรรคเองหรือไม่ ซึ่งรัฐบาลจีนภายใต้การนำของสี จิ้นผิง ได้แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลปราบปรามการทุจริตอย่างจริงจังและจัดการลงโทษกับเจ้าหน้าที่ทุกระดับ แม้จะเป็นเจ้าหน้าที่ระดับสูงก็ตาม มีหลายคดีที่เจ้าหน้าที่รัฐในส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น หรือนักธุรกิจถูกจับและลงโทษ ทำให้เกิดความร่วมมือทั้งการสอดส่องและการให้เบาะแสทั้งในภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป[1] คดีสำคัญๆ หลายคดี เช่น นาย ป๋อ ซีไหล อดีตเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ สาขามหานครฉงชิ่ง มณฑลซื่อชวน ผู้ซึ่งมีโอกาสจะได้เป็นผู้นำของประเทศในอนาคต ถูกปลดและถูกศาลตัดสินลงโทษจำคุกตลอดชีวิตไปเมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 2013 เพราะเกี่ยวข้องกับคดีทุจริต คดีฆาตกรรมนักธุรกิจชาวอังกฤษ และคดีร้ายแรงอื่นๆ โดยถูกพบว่ามีเครือข่ายการทุจริตเกี่ยวข้องกับเหวิน เฉียง อดีตผู้บัญชาการตำรวจและหัวหน้าศาลประจำเมืองฉงชิ่ง ซึ่งคดีนี้มีผู้ถูกจับกุมอีกกว่า 3,000 คน และเหวิน เฉียง ถูกตัดสินประหารชีวิต

นายโจว หย่งคัง อดีตผู้นำระดับสูงของพรรคอันดับ 3 ถูกจับและลงโทษข้อหาทุจริต โดยมีทรัพย์สินซุกซ่อนอยู่ในชื่อของคนในครอบครัวและคนสนิทรวมแล้วกว่า 90,000 ล้านหยวน หรือกว่า 450,000 ล้านบาท

การลงโทษประหารชีวิต นายหลิว ฮั่น มหาเศรษฐีและอดีตประธานกลุ่มบริษัทฮั่นหลงมายนิ่ง เจ้าของกิจการเหมืองแร่รายใหญ่ระดับทวีปเอเชีย ผู้ติดอันดับ 230 ของผู้ที่ร่ำรวยที่สุดของประเทศ ซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับโจว ปิน บุตรชายคนโตของโจว หย่งคัง พร้อมด้วยหลิว เว่ย น้องชายและผู้ช่วยอีก 4 คนที่ถูกจับกุมเมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. 2013 ใน 13 ข้อหา ทั้งสมคบกันทุจริต พัวพันมาเฟียเปิดบ่อนพนัน ค้าอาวุธปืนผิดกฎหมายในมณฑลซื่อชวน ลักขโมย กรรโชก

---

[1] อิสรนันท์. (2558). "ขบวนการหักเขี้ยวเสือและเด็ดปีกแมลงหวี่แมลงวัน" ของสี จิ้นผิง (2)" (24 กุมภาพันธ์ 2558) http://thaipublica.org/2015/02/xi-jinping-2/ (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 24 กันยายน 2558).Bo Zhiyue. (2015). The Trial of Zhou Yongkang and China's Rule of Law (15 June 2015) http://thediplomat.com/2015/06/the-trial-of-zhou-yongkang-and-chinas-rule-of-law/ (Accessed September 24, 2015)

ทรัพย์ ฟอกเงิน ก่อคดีอาชญากรรมทางการเงิน รวมแล้วกว่า 7,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ตลอดช่วง 20 ปีที่ผ่านมาสมัยที่โจว หย่งคัง มีเป็นเลขาธิการพรรคประจำซื่อชวน รวมถึงมีคดีอาชญากรรมด้วย

ศาลนครซั่งไห่ตัดสินจำคุกหวง เฟิงผิง ศัลยแพทย์ทางประสาท อดีตรองประธานโรงพยาบาลหัวซานในเซี่ยงไฮ้ อดีตประธานสมาคมอุตสาหกรรมและอดีตรองผู้อำนวยการคณะกรรมการวางแผนสาธารณสุขและครอบครัว เป็นเวลา 19 ปี ในข้อหายักยอกเงินและรับสินบนจากบริษัทเวชภัณฑ์ยักษ์ใหญ่ รวมเป็นเงินกว่า 4.4 ล้านหยวน (ราว 23 ล้านบาท)

ศาลมณฑลเหอเป่ยตัดสินจำคุกตลอดชีวิตหลิว เถี่ยหนัน ผู้อำนวยการสำนักงานบริหารพลังงานแห่งชาติ ซึ่งเคยทำธุรกิจร่วมกับบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์อย่างน้อย 5 แห่ง ในข้อหารับสินบนเป็นเงินกว่า 35 ล้านหยวน (ราว 175 ล้านบาท)

ประธานาธิบดีสี จิ้นผิง แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลของเขาดำเนินการปราบการทุจริตอย่างจริงจัง ไม่เว้นแม้แต่คนใกล้ชิดผู้นำ เช่น กระทรวงทรัพยากรมนุษย์และความมั่นคงทางสังคม ปลดหลี่ เค่อหมิง น้องชายคนเล็กสุดของนายกรัฐมนตรีหลี่ เค่อเฉียง ออกจากตำแหน่งรองผู้อำนวยการสำนักงานบริหารการผูกขาดใบยาสูบแห่งชาติ ซึ่งเขาดำรงตำแหน่งนี้ตั้งแต่ ค.ศ. 2003 โดยย้ายไปเป็นประธานคณะกรรมการกำกับดูแลกิจการรัฐวิสาหกิจแทน เพื่อขจัดข้อครหาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน และมาตรการเข้มงวดต่อการฉ้อราษฎร์บังหลวงทำให้ใน ค.ศ. 2014 สามารถป้องกันการติดสินบนข้าราชการได้กว่า 1,500 ล้านหยวน (ราว 7,500 ล้านบาท)

จากการใช้นโยบายปราบปรามการทุจริตอย่างจริงจัง ทำให้มีบุคคลสำคัญทางการเมือง การทหารถูกลงโทษจากคดีทุจริต เช่น นายโจว โหยวคัง คนสนิทของอดีตประธานาธิบดีหู จิ่นเทา นายหลี่ ซื่อหุน อดีตเลขานุการของหู จิ่นเทา นายพลสู ซ่ายโหว รองประธานคณะกรรมการทหารสมัยหู จิ่นเทา เป็นต้น และมี "แมลง" หรือเจ้าหน้าที่ผู้น้อย เอกชน ถูกลงโทษราว 100,000 คน[1] อย่างไรก็ดี นักวิชาการตั้งข้อสังเกตว่าบุคคลเหล่านี้เป็นคนใกล้ชิดอีกกลุ่มอำนาจ คือขั้วของนายป๋อ ซีไหล ผู้นำระดับสูงอีกคนของพรรคที่ถูกลงโทษเช่นกัน การลงโทษข้อหาทุจริตแก่บุคคลเหล่านี้นอกจากเพื่อปราบปรามการทุจริตแล้ว ยังอาจเพราะเพื่อตัดอำนาจของผู้นำกลุ่มอื่น[2]

---

[1] สุรชัย ศิริไกร. (2558). "เอเชียตะวันออกในปี 2015" บรรยายในการสัมมนาเอเชียตะวันออกในปี 2015 ณ สถาบันเอเชียตะวันออกศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต วันที่ 19 มีนาคม 2558

[2] สรุปความจากการบรรยายของ จุลชีพ ชินวรรโณ "จีนใน 2015" ในการสัมมนาเอเชียตะวันออกในปี 2015 ณ สถาบันเอเชียตะวันออกศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต วันที่ 19 มีนาคม 2558

อย่างไรก็ตาม แม้ทางการจีนมีนโยบายปราบปรามการทุจริตทั้งในหมู่ "เสือ" และ "แมลงหวี่" อย่างจริงจัง และมีการดำเนินการอย่างเฉียบขาดดังตัวอย่างการลงโทษที่กล่าวมานั้น แต่จากการจัดดัชนีภาพลักษณ์คอร์รัปชั่นของทั่วโลก (Corruption Perceptions Index) โดยองค์การเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ (Transparency International) ซึ่งเป็นองค์กรอิสระนานาชาติ ก่อตั้งขึ้นเพื่อรณรงค์การแก้ไขปัญหาคอร์รัปชั่น มีเครือข่ายใน 120 ประเทศทั่วโลก และเป็นองค์กรที่ได้รับการยอมรับ ปรากฏว่า ใน ค.ศ. 2012 และ 2013 จีนอยู่อันดับที่ 80 จาก 177 ประเทศ แต่ใน ค.ศ. 2014 จีนตกลงมาถึง 20 อันดับ มีคะแนนความโปร่งใสเพียง 36 จาก 100 คะแนน อยู่ในอันดับ 100 จากทั้งหมด 175 ประเทศ [1] ซึ่งแสดงว่าการทุจริตภายในจีนยังไม่ลดลง ทางการจีนกล่าวว่าแม้อันดับของจีนจะลดลง แต่สาธารณชนจะตัดสินความสำเร็จของรัฐบาลจีนจากการปราบปรามการทุจริตที่เห็นผลอย่างเป็นรูปธรรม และจีนไม่สนใจผลการจัดอันดับนี้[2]

ส่วนประธานาธิบดีสี จิ้นผิง กล่าวว่า จีนกำลังเข้าสู่ขั้นที่สองของการปราบปรามการทุจริต นั่นคือ จีนต้องสร้างองค์กรต่างๆ ให้มีประสิทธิภาพเพื่อป้องกันการคอร์รัปชั่น ระบบที่ดีจะป้องกันไม่ให้เจ้าหน้าที่มีโอกาสทุจริต รวมทั้งรณรงค์ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการป้องกันการทุจริต เช่น ให้ถ่ายรูปไว้เป็นหลักฐานและแจ้งคณะกรรมการป้องกันการทุจริตแห่งชาติของจีน (China's Central Commission for Discipline Inspection : CCDI) เมื่อพบเห็นการทุจริต หรือแจ้งผ่านเวปไซต์ของหน่วยงาน เมื่อการปราบปรามการทุจริตขั้นที่ 2 สำเร็จแล้ว จีนจะเข้าสู่ขั้นที่ 3 คือ การที่เจ้าหน้าที่รัฐจะไม่คิดเกี่ยวกับการคอร์รัปชั่นเลย ซึ่งสี จิ้นผิงถือว่าเมื่อถึงขั้นนี้จะเปลี่ยนวัฒนธรรมการเมืองแบบเก่าของจีนไปได้ และทั้งเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชนจะไม่คิดและไม่ทำการทุจริต[3] จากการดำเนินการอย่างจริงจังของผู้นำจีนเพื่อปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชั่น ทำให้มีแนวโน้มว่าในอนาคตปัญหานี้ของจีนน่าจะลดลง แต่อาจจะยากที่ปัญหาการทุจริตจะหมดไป

---

[1] คะแนนความโปร่งใสของจีนใน ค.ศ. 2012 และ 2013 อยู่ที่ 39 และ 40 ตามลำดับ https://www.transparency.org/cpi2014/ results and Euan McKirdy. (2014). "China slips down corruption perception index, despite high-profile crackdown" (December 2014) http://edition.cnn.com/2014/12/03/world/asia/china-transparency-international-corruption-2014/(Accessed September 24, 2015)

[2] Euan McKirdy. (2014). *op.cit.*

[3] Chen Dingding. (2015) "China's Anti-Corruption Campaign Enters Phase Two" (2 July 2015) http://thediplomat.com/2015/07/chinas-anti-corruption-campaign-enters-phase-two/(Accessed September 24, 2015)

การที่ปัญหาการทุจริตของจีนยังเป็นปัญหาใหญ่ของจีนนั้น ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นเพราะจีนมีการปกครองในระบบพรรคเดียวที่ไม่มีการตรวจสอบจากประชาชนหรือสื่อมวลชน การที่จีนปกครองในระบอบคอมมิวนิสต์ ทำให้ประชาชนหรือสื่อมวลชนไม่สามารถตรวจสอบและวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลได้ ระบบการตรวจสอบจึงไม่สามารถทำได้ การทุจริตจึงยังมีอยู่ เพราะประชาชนหรือผู้ทราบเบาะแสการทุจริตไม่กล้าแจ้งข้อมูลให้ทางการทราบ เพราะอาจเป็นอันตรายต่อตนเอง แนวทางหนึ่งที่จีนจะแก้ปัญหาการทุจริตได้คือ การสร้างความโปร่งใสในการบริหารประเทศของรัฐบาลทุกระดับและขององค์กรต่างๆ ของรัฐ การให้สามารถตรวจสอบการดำเนินงานหรือผลประโยชน์ต่างๆ ได้ ซึ่งการมีระบบตรวจสอบจะช่วยป้องกันการทุจริตได้ทางหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่าทางการจีนน่าจะไม่เลือกให้มีระบบการตรวจสอบอย่างเปิดเผย เพราะจะหมายถึงการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล ซึ่งอาจนำมาซึ่งผลกระทบต่ออำนาจการปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์จีน และผู้นำจีนย่อมศึกษากรณีนโยบายเปิด-ปรับของอดีตสหภาพโซเวียตเป็นตัวอย่าง ซึ่งผลของการเปิดเสรีทางการเมืองและให้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในช่วงปลายของสหภาพโซเวียตนั้น ทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์พรรคและผู้นำ และการนำแนวทางประชาธิปไตยมาใช้ อันนำมาซึ่งความล่มสลายของสหภาพโซเวียตในที่สุด ดังนั้นหากจีนไม่เลือกที่จะให้มีระบบตรวจสอบ ปัญหาการทุจริตก็ยากที่จะหมดไปแม้จะมีการลงโทษอย่างรุนแรงก็ตาม

สรุป

ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 จีนมีพัฒนาการทางเศรษฐกิจที่สำคัญ ซึ่งทำให้เศรษฐกิจจีนขยายตัวอย่างมาก กล่าวคือ จีนใช้ระบบเศรษฐกิจการตลาดอย่างเต็มตัวทั้งในด้านการเปิดเสรีทางด้านราคาสินค้า การใช้เศรษฐกิจแบบทุนนิยมและการค้าเสรี โดยจีนเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกในปลาย ค.ศ. 2001 และปรับการบริหารเศรษฐกิจภายในประเทศเป็นเสรีนิยม นอกจากนี้ในช่วงนี้จีนสามารถแก้ปัญหาความยากจนโดยรวมของประเทศได้สำเร็จ และขยายการพัฒนาเศรษฐกิจไปยังพื้นที่ตอนในและชายแดนมากขึ้น แต่การพัฒนาเศรษฐกิจตลอดเกือบ 40 ปีที่ผ่านมา ทำให้จีนประสบปัญหาหลายประการ ที่สำคัญคือ ช่องว่างทางรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างเมืองกับชนบท ซึ่งกระทบต่อปัญหาสังคมและการเมืองด้วย เพราะพื้นที่ที่รายได้น้อยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ของ

ชนกลุ่มน้อย รวมทั้งปัญหาสิ่งแวดล้อมและปัญหาการทุจริตที่รุนแรง ซึ่งจีนอยู่ระหว่างการแก้ไขปัญหาเหล่านี้เพื่อสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจของตนเองในอนาคต

ความสำเร็จของการปฏิรูปและเปิดประเทศทำให้จีนในปัจจุบันเป็นชาติมหาอำนาจทางเศรษฐกิจประเทศหนึ่ง แม้จะมีปัญหาต่าง ๆ ที่ต้องเร่งแก้ไขก็ตาม ในเวทีโลกบทบาทของจีนเพิ่มสูงขึ้นเช่นกัน ทำให้จีนเป็นที่จับตามองทั้งในด้านมหาอำนาจที่คานอำนาจกับสหรัฐอเมริกาในเวทีโลกทั้งในทางการเมืองและเศรษฐกิจ และบางครั้งจีนก็ถูกจับตามองในฐานะมหาอำนาจที่ใช้กำลังทหารที่เหนือกว่าเพื่อผลประโยชน์ของตนในกรณีปัญหาด้านดินแดนกับเพื่อนบ้านในทะเลจีนใต้ บทบาทของจีนเหล่านี้จะเป็นอย่างไรต่อไปขึ้นกับความมั่นคงทางเศรษฐกิจและการเมืองของจีนในอนาคต

บทที่ 6
บทสรุป

เมื่อจีนเริ่มปฏิรูปประเทศในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นช่วงปลายราชวงศ์ชิง ความใฝ่ฝันของผู้นำจีนในสมัยนั้น คือ ต้องการให้จีนฟื้นฟูความเจริญและความยิ่งใหญ่เช่นที่เคยเป็นมาในประวัติศาสตร์ เมื่อเหมาเจ๋อตงประกาศสถาปนาสาธารณรัฐจีน เขากล่าวว่าช่วงเวลาที่จีนถูกมองเป็นประเทศที่ไม่เจริญนั้นได้จบลงแล้ว เราจะปรากฏตัวในโลกในฐานะชาติที่มีความเจริญอย่างสูง และเมื่อเติ้ง เสี่ยวผิง ทำการปฏิรูปประเทศในปลายทศวรรษ 1970 ก็ได้ตั้งความหวังไว้ว่า การปฏิรูปจะทำให้จีนเข้มแข็งมั่นคงมากกว่าอดีต "พวกเรายากจนมานานกว่าพันปี แต่เราจะไม่จนอีกต่อไปแล้ว" [1] แต่กว่าที่จีนจะฟื้นฟูสถานะความยิ่งใหญ่ของตนได้อีกครั้งก็คือในคริสต์ศตวรรษที่ 21 และประสบความสำเร็จสมดังที่ผู้นำจีนเคยตั้งความใฝ่ฝันไว้ก็ต้องใช้เวลากว่า 100 ปี ดังนั้นเมื่อนายสี จิ้นผิง ถูกถามถึง "ความฝันของจีน" ขณะไปเยี่ยมชมนิทรรศการ "หนทางสู่ความเจริญรุ่งเรือง" เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน ค.ศ. 2012 หลังจากขึ้นเป็นผู้นำสูงสุดคนใหม่ของพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ไม่กี่วัน นาย สี จิ้นผิงจึงกล่าวว่า "(เมื่อ) ชนชาติจีนฟื้นฟูความเจริญรุ่งเรืองที่ยิ่งใหญ่ ก็คือ ความฝันที่ยิ่งใหญ่ของชนชาติจีน" [2]

งานวิจัยนี้ศึกษาวิเคราะห์พลวัตของจีนตั้งแต่การเปิดและปฏิรูปประเทศของจีนใน ค.ศ. 1978 ถึงปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่าการปฏิรูปประเทศโดยเน้นด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ทำให้จีนพัฒนาจากประเทศยากจน เป็นประเทศที่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นอันดับต้นๆ ของโลก และกำลังขยายบทบาททางเศรษฐกิจและการเมืองในเวทีโลกในปัจจุบัน จีนเปลี่ยนจากประเทศที่มีพื้นฐานด้านเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม กลายเป็นโรงงานของโลก มีความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยี และกำลังก้าวเข้าสู่การพัฒนานวัตกรรมใหม่ๆ จีนเปลี่ยนจากประเทศที่ยากจนที่สุดเป็นประเทศที่มีรายได้ขนาดกลางและกำลังจะเป็นประเทศที่มีรายได้สูงในอีกไม่นาน คนจนในประเทศลดลง 3 ใน 4 ของจำนวนคนยากจนของประเทศ คือ จาก 250 ล้านคนใน ค.ศ. 1978 เหลือ 80 ล้านคน ใน ค.ศ. 1993 เหลือ 29 ล้านคนใน ค.ศ. 2001 และเหลือ 26 ล้านคนใน ค.ศ.

---

[1] Deng Xiaoping, (January 18 – February 21, 1992). *op.cit.*

[2] อักษรศรี พานิชสาส์น; ดร.หลี่ เหรินเหลียง. (2557)." Chinese Dream : จีนฝันอะไร ไทยเรียนรู้อะไร" กรุงเทพธุรกิจ 05/06/2014 http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/586296#sthash.JXJOjDex.dpuf (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 1 สิงหาคม 2558)

2007[1] แต่ท่ามกลางความมั่งคั่งร่ำรวยนี้ จีนมีปัญหาหลายเรื่องที่กำลังเร่งแก้ไขเพื่อความยั่งยืนในการพัฒนาประเทศของจีน

การเปิดประเทศและการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในช่วงสองทศวรรษแรก ทำให้จีนต้องปรับตัวหลายด้าน ทั้งด้านระบบเศรษฐกิจที่ระบบตลาดเสรีเริ่มขยายตัว ด้านการเงินการคลัง กฎหมาย สาธารณูปโภค และคุณภาพแรงงาน การปฏิรูปและเปิดประเทศส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจีนอย่างมากทั้งในเมืองและในชนบท การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีทั้งโอกาสที่เข้ามาสู่ท้องถิ่น ทำให้ชาวบ้านในชนบทเข้าสู่ภาคธุรกิจทั้งการเป็นลูกจ้าง เป็นนายทุนในกิจการขนาดเล็ก และการอพยพไปทำงานต่างถิ่นของแรงงานจำนวนมาก

การปฏิรูปประเทศยังส่งผลต่อความคิดของนักศึกษาประชาชนบางกลุ่มที่เรียกร้องสิทธิของตนเอง โดยมีจุดเริ่มต้นจากการเรียกร้องสวัสดิการของแรงงาน การเรียกร้องให้มีการปรับปรุงสภาพแวดล้อมในมหาวิทยาลัยของนักศึกษา มาเป็นการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชั่นที่เพิ่มมากขึ้นจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ จนกลายเป็นการเรียกร้องทางการเมืองใน ค.ศ. 1989 ซึ่งทำให้การปฏิรูปต้องหยุดชะงักไปชั่วคราว

ดังนั้นเมื่อเริ่มทศวรรษที่ 2 ของการปฏิรูปและเปิดประเทศในทศวรรษ 1990 ผู้นำจีนจึงเผชิญเรื่องท้าทายสำคัญ คือ กระแสคัดค้านการเปิดและปฏิรูปจากกลุ่มอนุรักษ์นิยมในพรรคฯ เพราะเห็นว่าเป็นการพัฒนาที่เร็วเกินไป และทำให้ค่านิยมตะวันตกเรื่องสิทธิเสรีภาพเข้ามาจนเกิดการเรียกร้องทางการเมืองของนักศึกษาประชาชนใน ค.ศ. 1989 ซึ่งกระทบต่อความมั่นคงของพรรคคอมมิวนิสต์ และการรักษาเสถียรภาพในสังคม นอกจากนี้การพัฒนาประเทศที่ขยายตัวในบางพื้นที่ คือ เขตมณฑลชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกทำให้เกิดปัญหาการอพยพของแรงงานตามมา ซึ่งแรงงานจำนวนมากมีคุณภาพชีวิตและสวัสดิการต่ำกว่ามาตรฐาน รวมถึงปัญหาการเติบโตของเมืองจนเกิดแหล่งเสื่อมโทรม ผู้นำพรรคฯ ในกลุ่มต่างๆ เจ้าหน้าที่รัฐ นักธุรกิจจีนและต่างชาติ รวมถึงประชาชนจีน ต่างมีคำถามว่าจีนจะดำเนินนโยบายปฏิรูปต่อไปในทิศทางใด

---

[1] Martin Jacques. (2012). *op.cit.* p. 186.

ใน ค.ศ. 1992 เติ้ง เสี่ยวผิง ผู้นำประเทศจีนยืนยันถึงการสานต่อการปฏิรูปประเทศ ทำให้ทศวรรษ 1990 เศรษฐกิจจีนขยายตัวอย่างมาก ที่สำคัญคือ ระบบเศรษฐกิจการตลาดถูกนำมาใช้อย่างเต็มตัว และในทางการเมืองพรรคคอมมิวนิสต์จีนดำเนินนโยบายควบคุมอำนาจอย่างเด็ดขาด เพื่อป้องกันไม่ให้เหตุการณ์ที่เกิดใน ค.ศ. 1989 ซ้ำรอยอีก ดังนั้นจีนจึงเป็นประเทศที่มีการปกครองในระบอบคอมมิวนิสต์ที่เข้มงวดทางการเมือง แต่มีระบบเศรษฐกิจแบบการตลาด หรือ "หนึ่งประเทศ สองระบบ" ตามที่เติ้ง เสี่ยวผิงกล่าวไว้

ในทศวรรษ 1990 นี้ จีนขยายเขตเศรษฐกิจพิเศษเพิ่มขึ้นและเปิดเมืองหลวงของมณฑลตอนในและมณฑลชายแดนต่างๆ เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษประเภทต่างๆ เช่น เขตอุตสาหกรรม เขตเทคโนโลยี และเปิดรับการลงทุนจากต่างชาติอย่างเต็มที่ รัฐบาลจีนใช้แนวทางเศรษฐกิจการตลาดมากขึ้น มีการเปิดตลาดหุ้น การขยายตัวของอสังหาริมทรัพย์ การขยายตัวของธุรกิจประเภทต่างๆ ระบบการเงินการธนาคาร กฎหมายพาณิชย์ต่างๆ ได้รับการปรับปรุงให้ทันสมัย ทำให้เศรษฐกิจจีนขยายตัวอย่างมาก ตัวเลขการเติบโตทางเศรษฐกิจเพิ่มสูงขึ้นทั้งผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GDP)มูลค่าการลงทุน และรายได้ประชาชาติ เกิดเมืองใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น ที่สำคัญคือ เมืองซั่งไห่ได้รับการพัฒนาเป็นเมืองศูนย์กลางเศรษฐกิจและการเงินระดับนานาชาติ และจีนยังขยายบทบาททางการเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรมไปยังประเทศต่างๆ ผ่านความร่วมมือระดับชาติและเอกชน ทำให้ภาพลักษณ์ของจีนในระดับโลกเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น

ในทศวรรษที่สามของการปฏิรูปประเทศ จีนมีพัฒนาการทางเศรษฐกิจที่สำคัญ ที่ส่งผลให้การปฏิรูปและพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจประสบผลสำเร็จมากขึ้น กล่าวคือ จีนใช้ระบบเศรษฐกิจการตลาดอย่างเต็มตัวทั้งในด้านการเปิดเสรีทางด้านราคาสินค้า การเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและการค้าเสรีอย่างเต็มตัว เพราะจีนเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกในปลาย ค.ศ. 2001 นอกจากนี้จีนสามารถแก้ปัญหาความยากจนโดยรวมของประเทศได้สำเร็จ จีนพัฒนาจากประเทศยากจนเป็นประเทศที่มีรายได้ขนาดกลาง และขยายการพัฒนาเศรษฐกิจไปยังพื้นที่ตอนในและชายแดนมากขึ้น การเร่งพัฒนาเศรษฐกิจของจีนในช่วงที่ผ่านมา ทำให้ในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมา GDP ของจีนขยายตัวในระดับสูงมาตลอด ทำให้จีนกลายเป็นประเทศที่มี

รายได้ประชาชาติสูงเป็นอันดับสองของโลกรองจากสหรัฐฯ แซงหน้าญี่ปุ่นและเยอรมนี และเป็นศูนย์กลาง การผลิตเพื่อส่งออกของเอเชียโดยมีมูลค่าการส่งออกเป็นอันดับหนึ่งของโลก

เมื่อเข้าสู่คริสต์ศตวรรษที่ 21 นอกจากความสำเร็จด้านเศรษฐกิจแล้ว จีนได้รับการคัดเลือกให้เป็นเจ้าภาพจัดกีฬาโอลิมปิกที่กรุงเป่ยจิงเมื่อ ค.ศ. 2008 ทำให้ภาพลักษณ์จีนในสายตาชาวโลกเป็นไปด้วยดี และจีนได้แสดงศักยภาพความก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการทหาร จีนสามารถผลิตอาวุธนิวเคลียร์ พัฒนากองทัพ และโครงการอวกาศจนประสบความสำเร็จ[1] จีนมีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีสูง แม้จีนจะเน้นสินค้าราคาถูกเพื่อตีตลาดล่าง และสินค้าที่ประทับตรา Made in China จะมีภาพลักษณ์ของความเป็นสินค้าราคาถูก คุณภาพต่ำ หรือของปลอม ขณะเดียวกันจีนมีสินค้าอิเลกทรอนิกส์และเทคโนโลยี ที่ได้รับการยอมรับในระดับสากลหลายประเภทเช่นกัน เช่น สินค้าในเครือไฮเออร์กรุ๊ป (Haier Group) หัวเว่ย (Huawei) ใน ค.ศ. 2011 จีนกลายเป็นโรงงานของโลกที่ชาติต่างๆ ใช้จีนเป็นฐานการผลิตสินค้าทุกประเภท ตั้งแต่สินค้าประเภทรถยนต์ คอมพิวเตอร์ สินค้าอิเลกทรอนิกส์ระดับสูง แต่ผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจการเงินของโลกใน ค.ศ. 2008 ทำให้จีนที่พึ่งพาตลาดส่งออกภายนอกและการลงทุนจากภายนอกได้รับผลกระทบมาก ทำให้จีนหันมาทบทวนถึงการพัฒนาเศรษฐกิจตลอดหลายสิบปีที่ผ่านมาว่าพึ่งพาภายนอกเป็นหลักและใช้ทรัพยากรสูง ทำลายทรัพยากรภายในประเทศจำนวนมหาศาลและสร้างปัญหาสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงตามมา

ประธานาธิบดีสี จิ้นผิง และนายกรัฐมนตรีหลี เค่อเฉียง ผู้นำจีนชุดปัจจุบัน วางแผนปรับนโยบายพัฒนาประเทศ เพื่อสร้างสมดุลและพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจของจีน และสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจในอนาคต โดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ เน้นการเติบโตของเศรษฐกิจแบบปานกลางและมีคุณภาพ แทนการเติบโตที่เน้นปริมาณแบบเดิม มีการเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจใหม่ โดยใช้กลไกเศรษฐกิจให้มีประโยชน์สูงสุด ด้วยการส่งเสริมตลาดการบริโภคภายในแทนภาคการส่งออกและลงทุนจากภายนอก และพัฒนานวัตกรรมใหม่ๆ ที่ยั่งยืน ลดอุตสาหกรรมที่ทำลายสิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรมาก กระจายความเจริญไปทั่วภูมิภาคเพื่อแก้ปัญหาช่องว่างทางรายได้ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตประชาชนและการเมือง และมีนโยบายปราบปรามการทุจริตอย่าง

---

[1] ในวันที่ 16 มิถุนายน ค.ศ. 2012 จีนได้ยิงจรวดขนส่งอวกาศเสินโจว 9 โดยจรวด Long March 2F เป็นยานขนส่ง มีนักบินอวกาศ 3 คน เป็นหญิง 1 คน คือ จิ่ง ไห่เผิง, หลิว วั่ง และหลิว หยัง ไปเทียบยานเทียนกง 1 ซึ่งเป็นสถานีอวกาศของจีน

เด็ดขาด ซึ่งแนวทางเหล่านี้บางอย่างได้เริ่มทำมาตั้งแต่สมัยรัฐบาลก่อนแล้ว และทำอย่างจริงจังมากในสมัยประธานาธิบดีสี จิ้นผิง จากแผนปรับปรุงโครงสร้างเศรษฐกิจของจีนนี้สะท้อนว่าผู้นำจีนมีความรู้ว่าจีนต้องปฏิรูปอะไร รู้ว่าปัญหาของประเทศคืออะไร พรรคคอมมิวนิสต์และสภาประชาชนสนับสนุนนโยบายปฏิรูปของสี จิ้นผิง

สี จิ้นผิงยังดำเนินการปราบปรามการทุจริตอย่างเด็ดขาด เพราะปัญหาการทุจริตอย่างรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคมจีนมายาวนานส่งผลกระทบทั้งต่อภาพลักษณ์จีนในสายตานานาชาติ ต่อความน่าเชื่อถือของรัฐบาลและพรรคคอมมิวนิสต์จีนในสายตาประชาชน และต่อความมั่นคงของพรรคฯ ด้วย เพราะการที่รัฐบาลจีนหลายสมัยมีนโยบายปราบการทุจริตแต่ไม่ได้ผลนั้นทำให้เริ่มมีกระแสความคิดเห็นว่าเป็นเพราะการมีรัฐบาลพรรคเดียวคุมอำนาจ ไม่เป็นประชาธิปไตย และรัฐบาลควบคุมสื่อ ทำให้สังคมจีนขาดการตรวจสอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่คดีทุจริตจำนวนมากมีทั้งผู้นำระดับสูงในพรรค ในรัฐบาลกลาง รัฐบาลท้องถิ่น และนายทหารเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ดังนั้นจีนถึงถูกโจมตีเรื่องการขาดการตรวจสอบและการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่มีประสิทธิภาพ จึงมีการเสนอความเห็นว่าหากจีนจะปราบปรามการทุจริตอย่างได้ผล จีนต้องลดการคุมอำนาจของพรรคฯ และรัฐบาล ให้สิทธิเสรีภาพแก่สื่อสารมวลชนและประชาชนในการแสดงความคิดเห็นและตรวจสอบเพื่อความโปร่งใส ซึ่งสำหรับทางการจีนแล้วสิ่งนี้อาจเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของพรรคฯ มากกว่าปัญหาการทุจริตก็เป็นได้ เพราะเมื่อสื่อและประชาชนมีสิทธิมีเสียงในการแสดงความคิดเห็น การตรวจสอบรัฐบาล การแสดงความคิดเห็นนั้นย่อมจะแพร่ขยายไปยังประเด็นต่างๆ โดยเฉพาะการเมือง ซึ่งเมื่อให้สิทธิเสรีภาพไปแล้วย่อมยากต่อการควบคุมความคิดเห็น

ในด้านการต่างประเทศ จีนในเวลานี้ได้รับการยอมรับจากนานาชาติว่าเป็นประเทศที่มีความสำคัญ มีอิทธิพลทั้งในด้านเศรษฐกิจและการเมืองระดับโลก แม้ว่าจีนจะยังมีปัจจัยภายในหลายอย่างที่ทำให้จีนยังไม่เป็นมหาอำนาจในแบบเดียวกับสถานะของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อโลก เช่น การต่างประเทศของจีนเป็นแบบเฉื่อยชา ไม่สนใจหรือไม่รับผิดชอบต่อโลก และไม่มี "อำนาจอย่างอ่อน" (soft power) * ทำให้ความรู้สึกที่คนในประเทศอื่นๆ มีต่อจีนต่างจากที่มอง

---

* อำนาจอย่างอ่อน" (soft power) เช่น วัฒนธรรม สินค้าทางวัฒนธรรม เช่น ดนตรี ศิลปะ ภาพยนตร์ ฯลฯ ที่เผยแพร่วัฒนธรรมหนึ่งหรือวิถีชีวิตประจำวันของคนชาติหนึ่งไปยังที่อื่นๆ เช่น ภาพยนตร์ฮอลลีวูดของ

สหรัฐอเมริกา ปัจจัยเหล่านี้ทำให้อิทธิพลทางการเมืองของจีนยังอยู่ในระดับภูมิภาคมากกว่าระดับโลก[1] แม้ว่าอิทธิพลทางเศรษฐกิจของจีนจะอยู่ในระดับโลกก็ตาม

ในปลาย ค.ศ. 2015 จีนได้ขยายบทบาททางการเมืองระดับโลกมากขึ้น ด้วยการเป็นพันธมิตรกับรัสเซียในยุทธการทางทหารในประเทศซีเรียเพื่อสนับสนุนรัฐบาลซีเรียปราบปรามกลุ่มกบฏ ISIS หรือ Islamic State in Iraq and Syria ที่ทำให้เกิดสงครามในซีเรียและเกิดความไม่สงบในภูมิภาคตะวันออกกลางมาหลายปี ที่ผ่านมาจีนใช้กำลังทางทหารเฉพาะในภูมิภาคเป็นหลัก เช่น กรณีปัญหาดินแดนในทะเลจีนใต้ กรณีไต้หวัน ดังนั้นการใช้บทบาททางการทหารและการเมืองระดับโลกของจีนนี้ถือเป็นอีกก้าวที่น่าจับตามองว่าจีนจะขยายบทบาททางการเมืองในเวทีโลกของตนเองไปในทิศทางใด

มาร์ติน ฌากส์ (Martin Jacques) นักวิชาการด้านจีนศึกษาวิเคราะห์ว่า จีนจะเป็นมหาอำนาจในอนาคต อิทธิพลของจีนมีผลต่อเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเมื่อจีนเป็นมหาอำนาจ จีนจะมองทุกเรื่องในสายตาของจีน (Chinese global hegemony) เพราะจีนมีอารยธรรมเก่าแก่ มีตัวแบบหรือตัวอย่างทั้งในอดีตที่ตนเองเคยเป็นมหาอำนาจมาก่อน เช่น ในสมัยราชวงศ์ฮั่น ราชวงศ์หมิง หรือราชวงศ์ชิงตอนต้น ดังนั้นถ้าจีนกลายเป็นมหาอำนาจน่าจะเกิดการจัดระเบียบใหม่ของโลก เช่น ในด้านเศรษฐกิจการค้า และประชาธิปไตย[2] สำหรับประเด็นประชาธิปไตยนั้นมาร์ติน ฌากส์ วิเคราะห์ว่า จีนสนใจเรื่องประชาธิปไตยในการเมืองระหว่างประเทศ ทุกประเทศควรมีสิทธิมีเสียงเท่ากัน ซึ่งจีนมองว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันไม่เป็นเช่นนั้น

สหรัฐอเมริกา การ์ตูนของญี่ปุ่น ซีรีย์ของเกาหลี ซึ่งวัฒนธรรมที่เป็นอำนาจอย่างอ่อนนี้ทำให้ผู้บริโภครับได้ง่าย ไม่รู้สึกแปลกแยกกับวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งจีนเองตระหนักถึงความสำคัญของอำนาจอย่างอ่อนนี้เช่นกัน เพราะตั้งแต่ทศวรรษ 2000 จีนเริ่มขยายอำนาจอย่างอ่อนของตนผ่านสถาบันขงจื้อในประเทศต่างๆ โดยรัฐบาลจีนให้การสนับสนุนตั้งสถาบันขงจื้อในมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ เพื่อร่วมมือทางการศึกษาภาษา วัฒนธรรมจีน และให้ทุนการศึกษาภาษาจีนและทุนไปศึกษายังประเทศจีน

[1] ดูเพิ่มเติมใน David Shambaugh. (2013). *China Goes Global The Partial Power.*

[2] Martin Jacques (2009). *When China Rules the World: The Rise of the Middle Kingdom and the End of the Western World.* p. 368 - 371.

เพราะสหรัฐอเมริกาครอบงำ กล่าวคือจีนไม่ได้สนใจประชาธิปไตยในประเทศ แต่สนใจประชาธิปไตยของโลกที่ทุกประเทศมีความเท่าเทียมกัน

ประธานาธิบดีสี จิ้นผิง ได้ตั้งเป้าหมายที่จะฟื้นฟูความเข้มแข็งมั่งคั่งของจีนโดยเฉพาะสถานะของจีนในเวทีโลก เพราะเขาเห็นว่าจีนเคยเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่ แต่ตกต่ำลงตั้งแต่สงครามฝิ่นครั้งที่ 1 (ค.ศ. 1839 – 1842) ดังนั้นนอกจากความเจริญทางเศรษฐกิจแล้ว จีนควรฟื้นฟูบทบาทของตนที่เคยเป็นศูนย์กลางสำคัญแห่งหนึ่งของโลกในอดีต ซึ่งถือเป็นความฝันของจีน ดังที่ สี จิ้นผิง กล่าวตั้งแต่เข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดี ดังนั้นใน ค.ศ. 2013 สี จิ้นผิงจึงได้เสนอแนวทางขยายบทบาทของจีนผ่านโครงการเศรษฐกิจเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ ทั่วโลก ทั้งความพยายามที่จะปลุกฟื้นคืนชีพเส้นทางสายไหมที่เป็นเส้นทางการค้าสายโบราณของจีนไปยังยุโรป ภายใต้โครงการ One Belt, One Road โดยวางแผนเชื่อมเส้นทางจากเมืองเปียจิงไปยังยุโรปผ่านเส้นทางถนนและรถไฟ และการฟื้นเส้นทางการค้าทางทะเลของจีนทางใต้ เพื่อขยายการค้าและเศรษฐกิจจีนออกสู่ภายนอกมากขึ้น One Belt, One Road จะเชื่อมโยงจีนเข้ากับกลุ่มอาเซียน เอเชียใต้ เอเชียกลาง ตะวันออกกลาง แอฟริกา และยุโรป จนถึงทะเลเมดิเตอร์เรเนียน รวมทั้งเชื่อมโยง 2 มหาสมุทร คือ มหาสมุทรแปซิฟิกและอินเดีย

จีนยังได้ประกาศตั้งธนาคารเพื่อการลงทุนสาธารณูปโภคแห่งเอเชีย หรือ AIIB โดยรัฐบาลจีนลงทุนในฐานะผู้ถือหุ้นใหญ่ การจัดตั้งกองทุน Silk Road Fund การร่วมมือกับประเทศในกลุ่มบริคส์ (BRICS) จัดตั้งธนาคารเพื่อการพัฒนาใหม่ หรือ NDB เพื่อลดทอนความสำคัญของสกุลเงินดอลลาร์สหรัฐฯ

การสร้างเครือข่ายทางเศรษฐกิจของจีนนี้ครอบคลุมหลายมิติ ทั้งการเมือง สังคม วัฒนธรรม กล่าวได้ว่าเป็นเครื่องมือสำคัญทางนโยบายต่างประเทศและภายในประเทศของจีน สำหรับด้านการต่างประเทศนั้น เครือข่ายเศรษฐกิจเหล่านี้ถือเป็นยุทธศาสตร์ของจีนในการเชื่อมโยงจีนกับภูมิภาคต่างๆ ในโลก เพื่อสร้างเครือข่ายในการคานอำนาจกับมหาอำนาจอื่นโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ส่วนภายในประเทศนั้น โครงการของรัฐบาลจีนได้รับการตอบรับอย่างกระตือรือร้นจากรัฐบาลมณฑลหลายแห่งของจีน เพราะเป็นโอกาสในการพัฒนามณฑลต่างๆ โดยเฉพาะที่อยู่ในเส้นทางสายไหม

สำหรับปัญหาในปัจจุบันของจีนนั้นมีทั้งปัญหาสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ที่จีนต้องเร่งแก้ไข ปัญหาที่สำคัญ คือ ช่องว่างทางรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างเมืองกับชนบท ซึ่งกระทบต่อปัญหาสังคมและการเมืองด้วย เพราะพื้นที่ที่รายได้น้อยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ของชนกลุ่มน้อย ความไม่เท่าเทียมกันด้านความเจริญและรายได้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชนกลุ่มน้อยมีความรู้สึกด้านลบต่อรัฐบาลจีนมากยิ่งขึ้น พื้นที่ที่มีปัญหาการเมืองมากคือเขตปกครองตนเองซินเจียงอุยกูร์ที่มีกลุ่มหัวรุนแรงต้องการได้เอกราช ซึ่งกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ทำให้ทางการจีนเร่งแก้ปัญหาด้วยการส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันตกให้เจริญทัดเทียมหรือใกล้เคียงภาคตะวันออกที่เริ่มพัฒนามาก่อน เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในสังคมเพราะจะนำไปสู่การพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืน และการพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันตกที่มีประชากรส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์จะช่วยลดความรู้สึกด้านลบหรือการต่อต้านในบางพื้นที่ และช่วยสร้างความสงบสุขในสังคม โดยเฉพาะในเขตที่มีกลุ่มที่ต้องการได้เอกราช เช่น เขตปกครองตนเองซินเจียงอุยกูร์ เขตปกครองตนเองทิเบต

นอกจากนี้จีนมีปัญหาสิ่งแวดล้อมอันเป็นผลจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วของภาคอุตสาหกรรม ทำให้ใช้เชื้อเพลิงจำนวนมากที่ก่อมลภาวะ คือ ถ่านหิน ประกอบกับในช่วงแรกจีนให้ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมน้อย และไม่ให้ความสำคัญต่อระบบความปลอดภัยในการทำงาน ส่งผลให้จีนมีปัญหามลภาวะขั้นรุนแรง ดังที่จีนประสบปัญหาน้ำเสียหรือสารพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมรั่วไหล และเหมืองถ่านหินถล่มอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งรัฐบาลจีนต่างให้ความสำคัญและหาทางแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง

จีนยังประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงาน เพราะประชากรวัยแรงงานของจีนลดลงจากนโยบายลูกคนเดียว และจีนกำลังเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ ทำให้ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 2015 รัฐบาลผ่อนปรนให้คู่สมรสที่ มีลูกเพิ่มเป็น 2 คนได้ เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนประชากรวัยเด็กและวัยทำงาน นอกจากนี้จีนยังประสบปัญหาประชากรชายมากกว่าหญิง เพราะค่านิยมที่ต้องการมีลูกชายของคนจีน ทำให้มีปัญหาการขาดคู่สมรส[1] ซึ่งประเด็นการสมรสได้กลายเป็นปัญหาในสังคมจีนปัจจุบันจากหลายสาเหตุ ได้แก่ แรงงานอพยพเข้าเมืองหรือย้ายไปต่างถิ่นเพื่อหางานทำ

---

[1] พรชัย ตระกูลวรานนท์.(2558). "สังคมจีน" บรรยายในการสัมมนาเอเชียตะวันออกในปี 2015 ณ สถาบันเอเชียตะวันออกศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต วันที่ 19 มีนาคม 2558

ทำให้ในชนบทบางแห่งขาดแคลนผู้หญิงมาแต่งงาน บางเมืองที่เป็นเมืองอุตสาหกรรมมีแรงงานวัยหนุ่มสาวจำนวนมาก แต่สัดส่วนจำนวนผู้ชายมีน้อยกว่าผู้หญิงทำให้ขาดคู่สมรส รวมทั้งปัจจุบันผู้หญิงมีการศึกษาสูงขึ้น หาคู่สมรสที่มีฐานะทางสังคมหรือการศึกษาทัดเทียมกันยาก บางคนจึงไม่แต่งงาน รวมถึงมีปัญหาค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตรที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้คนวัยหนุ่มสาวส่วนหนึ่งไม่ต้องการแต่งงาน การขาดแคลนคู่สมรสทำให้คนจีนบางส่วนในปัจจุบันนิยมแต่งงานกับคนต่างชาติโดยเฉพาะการเลือกเจ้าสาวจากต่างชาติ จนเกิดธุรกิจนำเข้าเจ้าสาว ซึ่งการมีคู่สมรสชาวต่างชาติมักเกิดปัญหาความไม่เข้าใจวัฒนธรรมประเพณี ภาษา และวิถีชีวิตกัน จนนำมาสู่ปัญหาหย่าร้างและปัญหาสังคมอื่นๆ ตามมา ซึ่งรัฐบาลจีนต้องหาทางแก้ไขปัญหาขาดแคลนประชากรวัยทำงานในอนาคตและการเป็นสังคมผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นปัญหาของหลายๆ ประเทศเช่นกัน

สำหรับอนาคตของจีนนั้น สี จิ้นผิงตั้งเป้าหมายชัดเจนว่า เมื่อถึงวาระครบรอบ 100 ปีของการสถาปนาพรรคคอมมิวนิสต์จีนใน ค.ศ. 2021* จีนต้องบรรลุเป้าหมายสังคมพออยู่พอกินอย่างทั่วถึง และเมื่อถึงวาระครบรอบ 100 ของการสถาปนาประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนจีนใน ค.ศ. 2049 จีนต้องบรรลุเป้าหมาย "เป็นประเทศที่มีความทันสมัยในระบอบสังคมนิยมที่มีความเข้มแข็ง ความฝันแห่งการฟื้นฟูความเจริญรุ่งเรืองของชนชาติจีนต้องกลายเป็นจริง"[1] สี จิ้นผิงพยายามสร้างความรู้สึกชาตินิยมให้เกิดขึ้นในหมู่คนจีน ในฐานะที่เป็นผู้นำประเทศ เขาได้แสดงบทบาทของจีนและของตนเองในเวทีโลกเพื่อให้ทัดเทียมกับมหาอำนาจ และกระตุ้นให้ประชาชนจีนนึกถึงอนาคตของจีน ความสำคัญของพลเมืองจีนในการช่วยกันพัฒนาประเทศชาติ เพื่อให้จีนกลับมาเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่เหมือนในอดีต ดังสุนทรพจน์ที่เขากล่าวในวันเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดี ว่า "ความฝันของจีนเป็นความฝันของประชาชน ต้องอาศัยประชาชนมาทำให้ความฝันกลายเป็นจริง ต้องสร้างความผาสุกให้แก่ประชาชนอย่างไม่ขาดสาย" "...ความฝันของแต่ละคนต้องไปผูกพันกับความฝันของชาติ ประเทศดี ประชาชนถึงได้ดี"

---

* พรรคคอมมิวนิสต์จีนตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ.1921

[1] อักษรศรี พานิชสาส์น; ดร.หลี่ เหรินเหลียง. (2557). *เล่มเดิม*.

สี จิ้นผิง กล่าวถึงประวัติศาสตร์จีนในช่วงเวลาต่างๆ ตั้งแต่ความตกต่ำในช่วงปลายราชวงศ์ชิงที่เพื่อเตือนสติคนจีนว่า คนรุ่นปู่ย่าตายายได้ผ่านเหตุการณ์ในปลายสมัยราชวงศ์ชิงและช่วงที่ญี่ปุ่นรุกรานจีน ที่คนจีนต้องเผชิญกับสถานการณ์วุ่นวาย อ่อนแอ และตกต่ำ ซึ่งชาติที่ "ล้าหลังย่อมถูกเฉี่ยนตี" และจีนได้ผ่านช่วงเวลาของการ "รวยขึ้นมาหลังการปฏิรูป" ทำให้จีนกลายเป็นประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจเป็นอันดับ 2 ของโลก[1] และตั้งคำถามถึงอนาคตของจีนว่าเด็กๆ ที่เติบโตขึ้นมาควรมีอนาคตที่ดี และตั้งเป้าหมายไว้ว่า "...พวกเขาจะได้พบกับสังคมพออยู่พอกินอย่างทั่วถึง ภายใน ค.ศ. 2020 และอยู่ประเทศที่มีความทันสมัยในระบอบสังคมนิยมที่มีความเข้มแข็ง โดยจะต้องมีรายได้อยู่ในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วภายใน ค.ศ. 2049" สี จิ้นผิง กระตุ้นให้คนจีนมีความหวังและความฝันสำหรับอนาคตของจีน ว่า "ชนชาติจีนเป็นชนชาติผ่านความยากลำบากมา ...ประวัติศาสตร์จีนหลายช่วงสะท้อนว่า ชนชาติจีนสามารถสร้างความยิ่งใหญ่ สร้างความเจริญรุ่งเรือง ทำให้ประเทศจีนเป็นศูนย์กลางของโลกได้ ขอเพียงแต่พวกเรามีความใฝ่ฝันที่ยิ่งใหญ่ มีความเลื่อมใสศรัทธาที่แน่วแน่และปฏิบัติอย่างจริงจัง เราสามารถทำให้ความฝันที่สวยงามของจีนกลายเป็นจริงอย่างแน่แท้"[2]

กล่าวได้ว่า ปัจจุบันความฝันของจีนเป็นจริงแล้วส่วนหนึ่ง คือ การฟื้นฟูประเทศให้เจริญรุ่งเรือง และประสบความสำเร็จในการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยทั้งในด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการทหาร และจีนกำลังสานต่อความฝันที่จะกลับมามีสถานะเป็นมหาอำนาจ เป็นศูนย์กลางของโลกเหมือนในอดีตอีกครั้ง

งานวิจัยนี้พยายามศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นที่หลากหลาย โดยเน้นในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงของจีนจากการพัฒนาประเทศทั้งด้านความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การขยายตัวของเมือง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของประชาชน และปัญหาที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามยังมีอีกหลายประเด็นที่งานวิจัยนี้ยังไม่ได้กล่าวถึงอย่างลึกซึ้ง เพราะความจำกัดด้านเวลาและข้อมูล และจีนเป็นประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงเร็วและมีหลากหลายปัญหาที่เกิดขึ้น ดังนั้นจึงมีประเด็นน่าสนใจหลายประเด็นที่งานวิจัยในอนาคตควรศึกษาเพิ่มเติม เช่น ชีวิตของแรงงาน

---

[1] *แหล่งเดิม.*

[2] *แหล่งเดิม.*

อพยพ ชีวิตของหนุมสาวที่ทำงานในโรงาน การเปลี่ยนแปลงของเมือง รวมทั้งนโยบายใหม่ๆ ของจีนที่เพิ่งเกิดขึ้น เช่น One Belt, One Road และธนาคาร AIIB ซึ่งมีส่วนที่ประเทศไทยจะเข้าไปเกี่ยวข้อง

สำหรับประเทศไทยนั้นควรเรียนรู้จากจีน ทั้งการมีความฝันที่จะพัฒนาประเทศ การลงมือทำ ขั้นตอนในการพัฒนาการวางแผนและวิธีการต่างๆ รวมถึงการอุทิศแรงกายแรงใจเพื่อประเทศชาติ และการไม่ทุจริตคอร์รัปชั่น เพื่อที่ประเทศไทยจะได้พัฒนาไปทั้งในด้านความเจริญทางวัตถุและทางคุณธรรม เพื่อที่ประเทศไทยจะได้แก้ปัญหาต่างๆ ที่มีมานาน และก้าวไปข้างหน้าอย่างประสบความสำเร็จบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน เช่นเดียวกับที่จีนกำลังทำอยู่

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

กระทรวงการต่างประเทศ. (2541). *เศรษฐกิจจีนและแนวโน้มในปี 2541.* กรุงเทพฯ : กระทรวงการต่างประเทศ.

"จีน" ใน *เอเชียรายปี 1985 / 2528 – 2543 / 2000.* (2528-2543). กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จีน มหาอำนาจทางเศรษฐกิจโลก 2001. หนังสือพิมพ์คู่แข่งธุรกิจ ในชุด The Great Collection xxvii ฉบับ 245 – 246 (18-24 ก.ย. และ 25 ก.ย. – 1 ต.ค. 2538)

จีนไร้มังกรเติ้ง (China without Deng). *หนังสือพิมพ์คู่แข่งธุรกิจ* ฉบับ 235-242 10 ก.ค. – 3 ก.ย. 38.

เติ้ง เสี่ยวผิง. (2543). *สรรนิพนธ์เติ้งเสี่ยวผิง: จีนจะไปทางไหน?.*กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

เติ้ง หยง. (2546). *เติ้ง เสี่ยวผิง ว่าด้วยการปฏิวัติวัฒนธรรมและเค้าโครงความคิดเศรษฐกิจจีนใหม่.* สุขสันต์ วิเวกเมธากร แปล. กรุงเทพฯ : ไฮเออร์ เพรส

ทวีป วรดิลก. (2538). *ประวัติศาสตร์จีน.* กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.

เปา ฟู่; และคนอื่นๆ. (2552). *บันทึกลับจ้าวจื่อหยาง เบื้องหลังเหตุการณ์นองเลือดเทียนอันเหมิน.* กรุงเทพฯ: มติชน

รานา มิชเทอร์. (Rana Mitter). (2554). *จีนสมัยใหม่ ความรู้ฉบับพกพา = Modern China: A Very Short History.* กิตติพงศ์ สนธิสัมพันธ์ แปล.กรุงเทพฯ:โอเพ่นเวิลด์ส.

เลสลี่ ที. จาง. (2552). *สาวโรงงาน.* ผู้แปล วิญา. กรุงเทพฯ: มติชน.

วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2547). *เศรษฐกิจการเมืองจีน.* กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2535). *รายงานผลการวิจัยเรื่องนโยบายสี่ทันสมัยในสาธารณรัฐประชาชนจีน: บทเรียนและแนวโน้ม.* กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียตะวันออกศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วุฒิชัย มูลศิลป์. (2555). จีนที่ได้รู้เห็น. *80 ทัศ พลตรี หม่อมราชวงศ์ศุภวัฒย์ เกษมศรี.* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา.

วุฒิชัย มูลศิลป์. (บก.). (2544). "จีนในคริสต์ศตวรรษที่ 20", *สายธารแห่งความคิด 2* หน้า 399 – 423.กรุงเทพฯ: กองทุนเพื่อวิชาการวรุณยุพา สนิทวงศ์ฯ.

_____. (2542). "เติ้ง เสี่ยวผิง กับการทำประเทศจีนให้ทันสมัย", ใน *วารสารประวัติศาสตร์* มศว: 24 – 41.

_____. (ตุลาคม 2540 - มกราคม 2541). เรื่อง "การปฏิวัติวัฒนธรรมในจีน" *วารสารราชบัณฑิตยสถาน* ปีที่ 23 ฉบับที่ 1: 85 – 119.

ศิริพร ดาบเพชร. (2557). ภาวะไร้รากของสังคมจีน: ภาพสะท้อนจากกรณีฝ่าหลุนกง. *วารสารประวัติศาสตร์* มศว ปีที่ 39 : 134-151.

_____. (2556). *ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ จากคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงปัจจุบัน.* กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

_____. (2545). การแย่งชิงอำนาจในกลุ่มผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จีน. *วารสารประวัติศาสตร์* มศว: 76-102.

ศิริพร ดาบเพชร และอนงคณา มานิดพิสิฐกุล. (2545). นโยบายสี่ทันสมัยกับการพัฒนาเศรษฐกิจของจีน. *วารสารสังคมศาสตร์ มศว*: 47 – 67

อีแวนส์, ริชาร์ด. (2540). *เติ้ง เสี่ยวผิง ผู้รังสรรค์จีนยุคใหม่.* ดรุณี แซ่ลิ่ว แปล. กรุงเทพฯ : คู่แข่งบุคส์

โอเวอร์โฮล, วิลเลียม เอช. (2538). *จีนเขย่าโลก: มหาอำนาจใหม่ทางเศรษฐกิจ.* แปลโดย บุญรัตน์ อภิชาติไตรสรณ์. กรุงเทพฯ : เดอะเนชั่น

หม่า เอี้ยนฟางและคณะ. (2541, มิ.ย.– ก.ค.). "ความคิดเห็นบางประการเกี่ยวกับการเร่งพัฒนาเศรษฐกิจภาคตะวันตก," ใน *Oversea Info.* 3 (24)

หวาง เหมิง. (2537). *ผีเสื้อ.* สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงแปล. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์.

เหมา เหมา. (2537). *ป่าเต้ิงของฉัน.* สุขสันต์ วิเวกเมธากร แปล. กรุงเทพฯ : ผู้จัดการ.

เอกสารภาษาอังกฤษ

Bramall, Chris. (2009). *Chinese Economic Development.* London: Routledge.

Chow, Gregory C. (2002). *China's Economic Transformation*. Massachusetts: Blackwell Publishers Ltd.

Clark, Constance. (1998). The Politics of Place Making in Shenzhen, China. *Berkeley Planning Journal* 12: 103 – 125.

Fairbank, John K. (1998). *China, a New History.* Cambridge, Mass: Harvard University Press.

Fenby, Jonathan (2008). *The Penguin History of Modern China: The Fall and Rise of a Great Power, 1850 to the Present.* London: the Penguin Group.

Gray, Jack. (2002). *Rebellions and Revolutions, China from 1800s to 2000.* New York: Oxford University Press.

Harding, Harry. (1990). The Impact of Tiananmen on China's Foreign Policy. *China's Foreign Relations after Tiananmen: Challenges for the U.S.* Seattle: The National Bureau of Asian and Soviet Research.

Hsu, Immanuel C.Y. (1995). *The Rise of Modern China.* 5th Edition. New York: Oxford University Press.

Kim, Patricia. (2008). Chinese Student Protests: Explaining the Student Movements of the 1980s and the Lack of Protests since 1989. *Berkeley Undergraduate Journal*, 21 (2): 1 – 44.

Kwong, J. (1988). The 1986 Student Demonstrations in China: A Democracy Movement? *Asian Survey*: 970-985.

Lai Hongyi. (2009). "China's Ethnic Policies and Challenges" *East Asian Policy*, Jul/Sep 2009, Vol.1 No.3: 5-13.

Liu, A. P. (1984). Opinions and Attitudes of Youth in the People's Republic of China. *Asian Survey:* 975-996.

Jacques, Martin. (2009). *When China Rules the World: The Rise of the Middle Kingdom and the End of the Western World.* London: The Penguin Group.

Laliberté, André. (2011). Religion and the State in China: The Limits of Institutionalization. *Journal of Current Chinese Affairs, 40*, 2: 3-15.

Lieberthal, Kenneth. (1995). *Governing China, From Revolution through Reform.* New York: W.W.Norton & Company Inc.

Meisner, Maurice. (1999). *Mao's China and After.* 3rd Edition. New York: The Free Press.

_____. (1996). *The Deng Xiaoping Era, An Inquiry into the Fate of Chinese Socialism 1978-1994.* New York: Hill and Wang.

Naughton, Barry. (Sep. 1988). The Third Front: Defence Industrializatin in the Chinese Interior. *The China Quarterly*. No.115 (Sep 1988): 351 – 386.

Overmyer, Daniel L. (ed). (2003). *Religions in China Today.* Cambridge: Cambridge University Press.

Rossabi, Morris. (2014). *A History of China.* West Sussex: Wiley Blackwell.

Rosen, S. (1989). China. In P. G. Altbach, *Student Political Activism* (pp. 75-89). New York: Greenwood Press.

Rosen, S. (1990). Impact of Reform on Chinese Youth. In D. L. Bahry, & J. C. Moses, *Political Implications of Economic Reform in Communist Systems* (pp. 264-294).

Schell, Orville and Delury, John. (2013). *Wealth and Power: China's Long March to the Twenty-First Century.* New York: Random House.

Shambaugh, David. (2013). *China Goes Global the Partial Power.* Oxford: Oxford University Press.

Siriporn Dabphet. (2015). Lessons from China's Experince in Its Development, Proceeding Presented in The 11th Inter-University Cooperation Program: ASIAN Community Knowledge Networks for the Economy, Society, Culture, and Environmental Stability. Khanmandu, Nepal. 30 March– 3 April 2015.

Spence, Jonathan D. (2013). *The Search for Modern China*. 3nd Edition. New York: W.W. Norton.

Sun, Y. (1991). The Chinese Protests of 1989: The Issue of Corruption. *Asian Survey*: 762-782.

Vogel, Ezra F. (2013). *Deng Xiaoping and the Transformation of China*. Harvard: Belknap Press.

Waters, Harry J. (1997). *China's Economic Development Strategies for the 21st Century*. California: Praege.

Wong, John and Yongnian, Zheng. (Editors). (2001). *The Nanxun Legacy and China's Development in the Post-Deng Era*. Singapore: Singapore University Press.

Yang, Benjamin (1998). *Deng: A Political Biography*. New York: M.E. Sharpe.

Zhao Suisheng. (1998). A State -Led Nationalism: The Patriotic Education Campaigns in Post-Tiananmen China" *Communist and Post-Communist Studies*. 31, no.3: 287-302.

Online sources

รัตนศิริ กิตติก้องนภางค์. (2558). "ความหวังท่ามกลางม่านหมอกมลพิษ จุดเปลี่ยนจากถ่านหินสู่พลังงานหมุนเวียนของจีน" (24 กุมภาพันธ์ 2558). http://www.greenpeace.org/seasia/th/news/blog1/blog/52179/ เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 7 กันยายน 2558).

สันติ ตั้งรพีพากร. (2554). ยกระดับมาตรฐาน "ความจน". http://www.manager.co.th/daily/ViewNews.aspx?NewsID=9540000155298 (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 10 กันยายน 2558).

สุทธิพันธ์ จิราธิวัฒน์. (2544). "บทบาทของจีนหลังจากเข้า WTO" *โครงการวิจัยเศรษฐกิจและการเงิน แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย* ฉบับที่ 9 ประจำเดือนกุมภาพันธ์ 2544. หน้า 1. http://www.cerc.econ.chula.ac.th/report/2001/Feb2001.pdf. (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 18 กันยายน 2558).

สำนักบริหารกิจการต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์. (2554). *10 ปีของจีนในฐานะสมาชิกองค์การการค้าโลก (WTO)*. หน้า 4-5. http://www2.moc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=5218 (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 18 กันยายน 2558).

อักษรศรี พานิชสาส์น.(2558) "One Belt, One Road" กรุงเทพธุรกิจ 26/02/2015 http://www.bangkokbiznews.com/ blog/detail/633823 (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 1 สิงหาคม 2558)

_____. (2558). "เศรษฐกิจจีนเข้าสู่ new low หรือ new normal กันแน่?" กรุงเทพธุรกิจ. 29/01/2015 http://www.bangkokbiznews.com/ blog/detail/631590 (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 24 กันยายน 2558)

อักษรศรี พานิชสาส์น; ดร.หลี่ เหรินเหลียง. (2557). "Chinese Dream: จีนฝันอะไร ไทยเรียนรู้อะไร" กรุงเทพธุรกิจ 05/06/2014 http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/586296 (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 1 สิงหาคม 2558).

อักษรศรี พานิชสาส์น. (2557). "จีนทุ่มทุนปั้นธนาคาร AIIB และ NDB เพื่ออะไร" กรุงเทพธุรกิจ 04/12/2014 http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/621263 (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 1 สิงหาคม 2558).

_____. (2556). "หลี่โคโนมิกส์...ยาขมเศรษฐกิจของนายกฯจีน" กรุงเทพธุรกิจ01/08/2013 http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/520289 (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 5 มิถุนายน 2558).

_____. (2556). "มุ่งสู่จีนตะวันตก (Go – West Policy)" http://www.siamturakij.com/main/news/content.php (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 18 กันยายน 2558).

อักษรศรี พานิชสาส์น. (2556). "ปีใหม่แต่ปัญหาเก่า รอผู้นำจีนเร่งแก้" กรุงเทพธุรกิจ 03/01/2013 http://www.bangkokbiznews.com/ blog/detail/484220 (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 10 กันยายน 2558).

Branigan, Tania. "Beijing to pump 4tn yuan into economy to offset fall in exports" http://www.theguardian.com/world/2008/ nov/10/ china-credit-crunch, 2008. (Accessed February 14, 2015).

Campbell-Hyde, Blake. (n.d.). Breaking Ground: Environmental and Social Issues of the Three Gorges Dam in China. http://www1.american.edu/ted/ICE/china-dam-impact.html (Accessed August 22, 2015).

China in the WTO: Past, Present and Future. The Tenth Anniversary of China's Accession to the WTO 2001.12 - 2011.12 https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/s7lu_e.pdf (Accessed September 13, 2015).

Deng, Xiaoping. (January 18 – February 21, 1992). Excerpts from talks given in Wuchang, Shenzhen, Zhuhai and Shanghai. *Selected Works* Vol. 3. http://web.peopledaily.com.cn/english/dengxp/vol3/text/d1200.html (Accessed July 17, 2015).

Fukomoto, Tomoyuki & Muto, Ichiro. (2011). "Rebalancing China's Economic Growth: Some Insights from Japan's Experience" *Bank of Japan Working Paper Series*. No.11-E-5 July 2011 http://www.boj.or.jp/en/ research/wps_rev/wps_2011/data/wp11e05.pdf , (Accessed February 14, 2015).

Gleick, Peter. (2009). "Three Gorges Dam Project, Yangtze River, China." World Water. http://www.worldwater.org/data20082009/WB03.pdf (Accessed August 22, 2015).

"GDP Growth in China 1952-2011". http://www.chinability.com/GDP.htm (Accessed February 7, 2015).

Huang Yiping. (2013). 'Likonomics' Policies in China. www.eastasiaforum.org/2013/07/07/ likonomics-policies-in-china 07/07/2013. (Accessed July 12, 2015).

MacFarquhar, Roderick. (1992). Deng's Last Campaign. *New York Review of Books,* December 17, 1992. http://www.nybooks.com/articles/archives/1992/dec/17/dengs-last campaign (Accessed 10 July 2015).

Marshall, John. (2013). "China: Urbanization and Hukou Reform" http://thediplomat.com/ 2013/10/china-urbanization-and-hukou-reform/1/ (Accessed November 1, 2013).

McMillan, Alex Frew. (2002). Shenzhen props open the China door. http://edition.cnn.com/2002/BUSINESS/asia/11/26/china.shenzhen/index.html (Accessed June 26, 2015)

Morrison, Wayne M. (2014). *China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States.* Congressional Research Service. www.crs.gov (Accessed June 6, 2015).

"The Development of China's Special Economic Zones" http://www.internshipschina.com/ community/chinainsights2/55-china-insights/669-the-development-of-china-s-special-economic-zones (Accessed May 13, 2015).

Yang, Guang. (2002). "Shanghai's Economic Development: Its Opportunities and Challenges in the 21st Century" http://www.globalurban.org/GUD%20Shanghai%20MES%20Report.pdf (Accessed July 20, 2015).

Yardley, Jim. (2007). "Chinese Dam Projects Criticized for Their Human Costs." New York Times. http://www.nytimes.com/2007/11/19/world/asia/19dam.html (Accessed August 22, 2015).

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ – ชื่อสกุล	นางสาวศิริพร ดาบเพชร
วัน เดือน ปีเกิด	13 พฤศจิกายน 2518
สถานที่เกิด	จังหวัดนครปฐม
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	72/238 หมู่ 2 ถนนติวานนท์ ตำบลบ้านใหม่ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	ผู้ช่วยศาสตราจารย์
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2556	Ph.D. (History) National University of Singapore
พ.ศ. 2552	M.A. (History) National University of Singapore
พ.ศ. 2543	ศศ.ม.(ประวัติศาสตร์เอเชีย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. 2540	ศศ.บ.(ประวัติศาสตร์ เกียรตินิยมอันดับ 2) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

นับตั้งแต่ดำเนินนโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศตั้งแต่ ค.ศ. 1978จีนประสบความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างสูง จีนเปลี่ยนจากประเทศยากจนเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจเติบโตเป็นอันดับต้นของโลกเมื่อเข้าสู่คริสต์ศตวรรษที่ 21

การพัฒนาประเทศของจีนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในสังคมจีน รวมทั้งเกิดปัญหาที่ตามมาหลายประการ งานวิจัยนี้ศึกษาพลวัตของจีนตั้งแต่ ค.ศ. 1978 ถึงปัจจุบัน โดยศึกษาทั้งการเปลี่ยนแปลง ปัญหาจากการพัฒนาประเทศและแนวทางแก้ไข เพื่อใช้เป็นบทเรียนต่อไป